

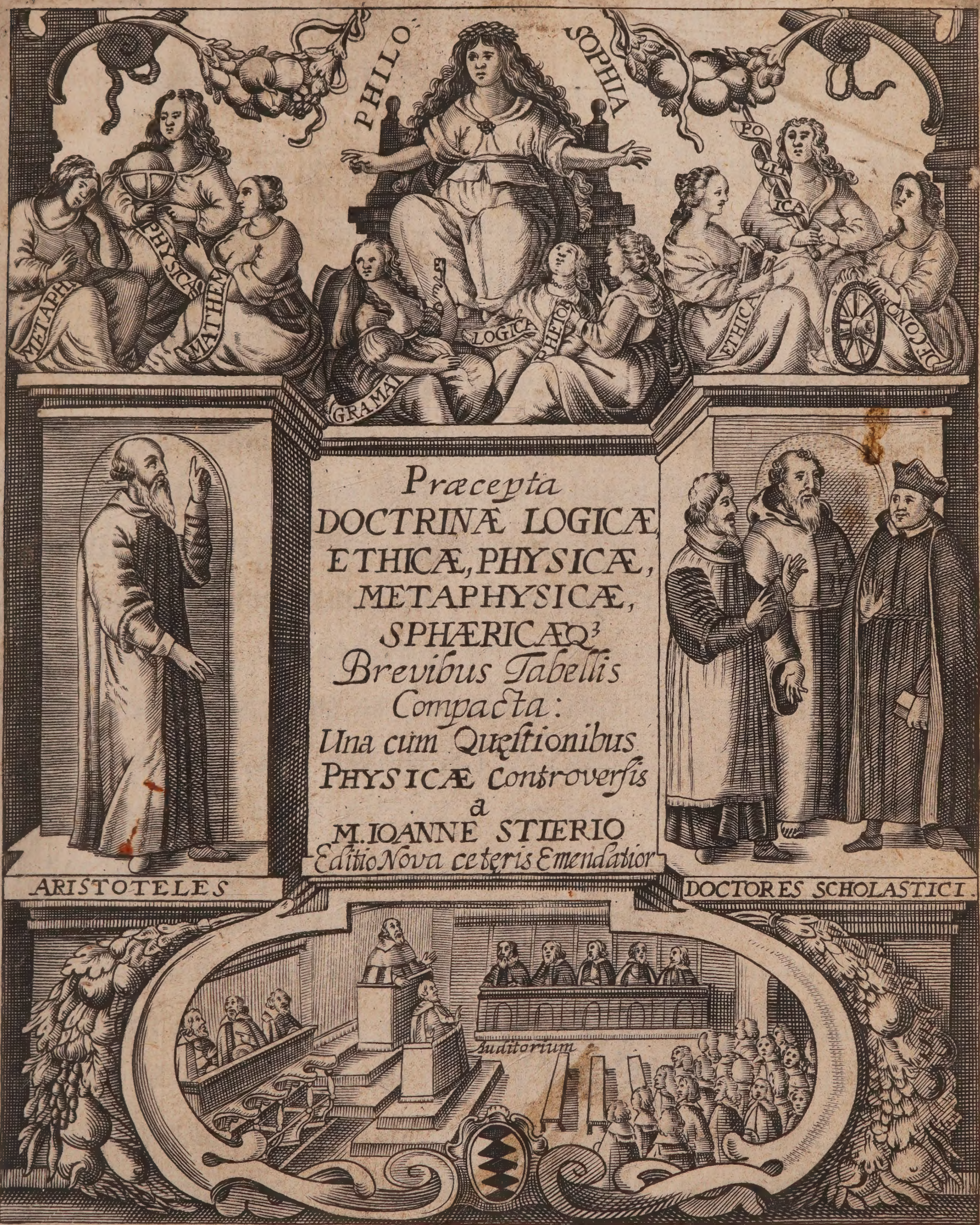

4

1647

Aristotle 8 Cicero Commun [illegible]

Cantabrigiæ ex officina Rogeri Danielis

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Humanissimo Juvenum

Mro JOANNI HALLIO.

NÆ illi mirùm lippiunt, Juvenis præstantissime, *qui libros corpore ac mole æstimant; prolixa Peripatetici gregis volumina, ingentes Barbarorum quisquilias quis tam ferreus qui non fastidit? quis, qui non jampridem devovit flammæ infelicibus lignis ustulandas? etenim dum vara vibiam sequitur, hui, quàm multis quàm pauca! --miseri* μυοσόβαι, *qui dum sese efferunt nodorum vindices, dum lucem ostentant toti, præfiscinè dico, suâ ipsorum obscurâ diligentiâ atque inficeto numero faciunt ut Sol ille Philosophicus tantùm non delinquat. Cùm autem ita sit cautum ut Juventus nostra villum priùs pitisset è simpulo Peripatetico, quàm pergat ad opiparas dapes liberæ philosophiæ, atque ipse Aristoteles haud quosvis rudes & ignaros admittat; despiciendus ideò videbatur aliquis ex furfure Peripatetico qui adminicula, quæ posset, præstaret, &, filo quasi, duceret in adyta penetralia. Visum ergò est Stierium denuò excudere, qui præcipùas quasque philosophiæ partes in sua lineamenta feliciter compegit, ac porrò naturalis scientiæ reconditam vim, quam philosophorum pater*

mundo invidisse dicitur, luculenta velitatione retexit; enimvero statim rem gerit & Scholæ malelatinâ pompâ insuper habitâ, provinciam Peripateticam pro virili sua gnaviter defendit. Atenim editio prior mendis innumeris scatebat, dividuáque pagina præ incuria typographi exciderat: Melior ergò jam, expiatis (saltem) criminibus, ex officina nostra prodibit & in justam formulam redintegrabitur. Te ergò, Juventutis ocelle, *armillæ hujus philosophicæ in jus postliminii asserendæ patronum nuncupamus; ad Te properat hic annulus scientiarum, orichalcum contra non charus, ut gemmâ nominis tui inscriptâ magis splendeat, atque à te studiosæ pubis primipilo cæteris copiis commodè tradatur; Tantum est: Tu conatibus nostris tuatim favere, & ingenii tui monumentis rempublicam literariam etiam atque etiam ditare pergas.* Vale.

R. D.

Magnificis

Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis, Consultissimis, splendore generis, virtute, eruditione, prudentiâ & rerum usu præclarissimis Viris.

Dominis Consulibus, Syndicis & reliquis celeberrimæ Erfurtensium Reipublicæ Senatoribus gravissimis

Dominis, Patronis & Fautoribus suis omni observantia colendis
S. D.

Agnifici, Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi, splendore generis, virtute, eruditione, prudentiâ & rerum usu præclarissimi Viri, Domini Patroni & Fautores omni observantiâ colendi, Logicæ Peripateticæ Præcepta, quæ mihi & fidei meæ commissis memoriæ, nec non perspicuitatis ergô quondam in Tabulas redegi, nunc amicorum meorum solicitationibus permotus typis prodo: non ut in tanta Logicorum librorum à viris eruditissimis hucusque in publicum emissorum copia, nova præcepta studiosæ juventuti obtrudam, eámque ab optimorum auctorum lectione abducam: Sed ut tantummodò memoriæ discentium, pro quibus solis hæc qualia qualia efformata, inserviam. Quantùm enim Tabulæ, in quibus multa alioqui passim & sparsim tradita sub uno continentur intuitu, memoriæ prosint, aliis judicandum relinquo. Ediderunt quidem ante hæc Viri Clarissimi Tabulas Logicas, quæ suam meritò merentur laudem, sed plerique omissis præceptis Aristotelicis vel sua, hoc est, suis verbis concepta; vel Rami, cujus Philosophia ferè passim exulat, suffecerunt, quæ si adolescentes ediscant, ubi ad Academiam veniunt, alia ex Peripateticorum scriptis memoriæ mandare duplicato labore coguntur. Hoc ut præcaveretur malum, Aristotelis definitiones ac divisiones Græcas, quæ in nonnullis Academiis à Candidatis Philoso-

phiæ requiri ſolent, quantùm fieri potuit, retinui; additis interdum dilucidis explicationibus ac notis neceſſariis Philippi Du Trieu, cujus Dialectica jam multorum teritur manibus: Ubi autem ex Ariſtotele definitiones, ac diviſiones haberi non potuerunt, ſubſtitui aliorum probatorum auctorum verba. Quid? nil niſi quod ab aliis benè dictum adoleſcentes hîc habebunt. Tantùm igitur abeſt, ut tyrones & diſcentes ab optimorum auctorum lectione avocem & abducam, ut potiùs invitem & adducam: Cùm enim tum ob diſcentium memoriam; tum ob pagellarum interdum anguſtiam definitionum, diviſionum & regularum exempla, limitationes, uberiores explicationes, nec non alia ſcitu haud indigna, ſint omiſſa, ideóq; de illis ut unus vel alter liber Logicus tanquam præceptor mutus conſulatur, ſempérque cum his Tabulis conjungatur, ſuadeo atque moneo. Vobis verò Viri Magnifici, Nobiliſsimi, Ampliſſimi, Conſultiſſimi, Domini Patroni & Fautores honorandi, hasce pagellas Logicas, eâ, quâ par eſt, animi ſubjectione conſecrare volui, propter benevolam V. Magn. Nob. & Ampl. erga literarum ſtudia affectionem, quæ ex veſtrarum ſcholarum amplificatione, illuſtratione, conſervatione & munificentisſima nutritione, necnon fideli ſpectione & neceſſaria correctione ſatis cognoſci poteſt. Ut igitur V. Magn. Nob. & Ampl, hoc quicquid eſt chartacei munuſculi fronte ſerena ſuſcipere, favoríſque ſui radios in me quoque derivare non dedignentur, etiam atque etiam oro. Valete quàm felicisſimé. Dab. 18. Sept. Anno 1628.

V. Magnif. Nob. *& Amplit.*

ſubmiſsè colens

M. JOHANNES STIER.

Index Titulorum *Logicæ*.

Tract. II. Partis Propriæ.

De Syllogiſmo Topico.

Tract III. Partis Propriæ.

De Syllogiſmo Sophiſtico.

Paralipomena.

Index Titulorum *Ethicæ.*

Proœmium.

Pars I. Philoſophiæ Moralis.

De Summo Bono.

Parſ. II. Philoſophiæ Moralis.

De Virtute.

Index

Index Titulorũm *Physicæ*.

Proœmium.

Tract. I. Partis Generalis.

De principiis Corporum naturalium.

Tract. II. Partis Generalis.

De Affectionibus Corporum naturalium.

Tract. I. Partis Specialis.

De Mundo & corporibus simplicibus

Tract. II. Partis Specialis.

De Elementis prout sunt causa mixtionis, & mutationum physicarum.

Tract. III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfectè mixtis seu de Meteoris.

Tract. IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfectè mixtis.

Tract. V. Partis Specialis.

De Partibus humani corporis.

Tract. VI. Partis Specialis.

De Anima.

Index Quæstionum.

Procemium.

Quæstio I.

Pars Generalis Physices.

Sectio Prima.

Quæstio I.

Sectio secunda.

Quæstio I.

Pars Specialis Physices.

Sectio Prima.

Quæstio I.

Sectio secunda.

Quæstio I.

Sectio Tertia.

Quæstio I.

Index Titulorum *Metaphysicæ.*

Proœmium.

Pars Generalis Metaphysicæ.

Pars Specialis Metaphysicæ.

Index

Index Titulorum *Doct. Sphæricæ.*

Proœmium.

Tract. I. Doctrinæ Sphæricæ.

De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.

Tract. II. Doctrinæ Sphæricæ.

De Circulis.

Tract. III. Doctrinæ Sphæricę.

De Phænomenis.

Appendix Geographica.

FINIS.

Lectori.

SI tibi aliquando vacet editionem hanc nostram cum prioribus conferre, facilè ex una & altera pagina possis conjecturam facere quantæ curæ fuit authorem hunc nitori proprio restituere, qui tot amanuensium atque typothetarum sphalmatis erat coinquinatus, ut stabulo huic repurgando Herculeo plane labore opus fuit; quod ideo dictum nolumus quasi operam hanc nostram tibi invidere videamur, sed ut venia nobis sit impetrabilior, in nonnullis quæ, cùm nondum correctoris copia fuit, subrepsere.

In Tab. Logicis.

Pag. 5. lin. 18. τὶ lege τί. pag. 9. lin. 33. *proprior* lege *propior*. pag. 11. lin. 36. ἧττον lege ἧττον.

Ethicis.

Pag. 1. lin. 24. *effectus* lege *affectus*. pag. 2. lin. 27. αὐταρκὲς lege αὔταρκες. pag. 21. lin. 29. *quæ* lege *quâ*.

Physicis.

Pag. 4. lin. 31. κατ' αὐτὸ lege καθ' αὑτό. pag. 36. lin. 15. *smaragus* lege *smaragdus*. pag. 40. lin. 24. *velleam* lege *felleam*. lin. 38. *ope nes* lege *operationes*.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Logicæ.

De Natura & Constitutione Logicæ quinque notanda:

- *I. Nomen*, circa quod duo observ.
  1. Ἐτυμολογία, *seu unde dicatur Logica? R.* LOGICA dicitur ἀπὸ τοῦ λόγου, scil. ἐνδιαθέτου, à ratione, quam informat ac perficit. Vulgò dicitur hæc disciplina DIALECTICA, ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, hoc est, *disserere*, *colloqui cum aliquo.*
  2. *Quomodo differunt Logica & Dialectica? R.* LOGICA se habet ut Totum, nec tantùm de probabilib⁹, sed etiam de necessariis agit: DIALECTICA vero se habet ut Pars, quæ agit tantùm de Topicis & probabilibus.
- *II. Definitio.* LOGICA est habitus intellectualis instrumentalis mentis nostræ discursum informans, ut ipsa verum à falso accuratè discernere possit.
- *III. Subjectum*, quod est vel
  - *Inhæsionis*, quod est intellectus humanus, cui Logica subjectivè inest.
  - *Operationis* sive *Objectum*, quod sunt res omnes quatenus notionibus secundis substant. (*Res omnes* sunt materiale seu res considerata: *quatenus substant notionibus secundis* est Formale, seu modus considerandi.
- *IV. Finis*, qui est vel
  - *Internus*, qui in ipsa arte comprehenditur, est Syllogismus, ad quem ferè omnia in Logica referuntur.
  - *Externus*, qui quasi extra artem positus, est discernere verum à falso.
- *V. Divisio*, Logica dividitur in partem
  - COMMUNEM, quæ explicat ea quæ formæ Syllogismi inserviunt, & subdividitur secundùm triplices operationes mentis, *in tres Tractatus:*
    1. De prædicabilibus & prædicamentis quæ pertinent ad primam mentis operationem, *quâ rem sine affirmatione & negatione cognoscimus.*
    2. De Enunciatione, quæ pertinet ad secundam mentis operationem, *quâ aliquid alicui attribuimus; vel ab eo removemus.*
    3. De Syllogismo formaliter considerato, qui pertinet ad tertiam mentis operationem, *quâ ex una vel pluribus propositionibus, alteram colligimus.*
  - PROPRIAM, quæ explicat ea, quæ materiæ Syllogismi inserviunt, & subdividitur secundum triplicem Syllogismi materiam *in tres Tractatus.*
    1. De Syllogismo Demonstrativo, *qui fit ex materia necessaria.*
    2. De Syllogismo Dialectico, seu Topico, *qui fit ex materia probabili.*
    3. De Syllogismo Sophistico, *qui fit ex materia falsa speciem veri habente.*

¶ Tractatus I. Partis Communis.

De Prædicabilibus & Prædicamentis.

CAP. I.

De Prædicabilibus in genere.

De PRÆDICABILIBUS in genere quatuor notanda:

I *Nomen*, cujus observ. tum

Ἐτυμολογία, PRÆDICABILIA, quæ Græcè dicuntur κατηγορήματα seu κατηγορούμενα à verbo κατηγορεῖσθαι, quod hoc loco idem est, quod affirmativè de aliquo dici, nomen habent à prædicando, non quod semper & ubiq; prædicentur, siquidem & subjiciuntur, sed quod de aliis prædicari apta sint. *Prædicatum autem dicitur illud, quod actu jam prædicatur.*

Συνωνυμία. Prædicabilia etiam vocantur *Universalia*, quia quæ de aliis prædicari apta sunt, vel universaliora sunt & communiora suis subjectis, vel æquè latè patentia.

II. Quid sint? R. Καθόλου λέγεται, ὃ ἐπὶ πλειόνων πέφυκε κατηγορεῖσθαι. *Arist. l. de interp. c. 5.* UNIVERSALE dicitur, quod de pluribus per naturam aptum est prædicari. *Id est*, Universale est terminus simplex, qui, quantum est ex vi significationis quam habet, aptus est verè affirmari de pluribus univocè ac divisim, & (si mentem Porphyrii spectes) intrinsecè, ídque ratione rei veræ & unius naturæ. *Vide Du Trieutr. 1. p. 2. c. 1. a. 1.*

III. Quodnam sit fundamentum Prædicabilium? R. Res Singulares seu INDIVIDUA, de quibus duo notanda:

1. *Quid sint? R.* Ἄτομόν ἐστιν ὃ ἐφ' ἑνὸς μόνου τῶν κατὰ μέρος λέγεται· *Porphyr. in Isag. c. 3.* INDIVIDUUM est, quod de uno solo singularium dicitur: *Id est*, Individuum est terminus simplex, qui, ex vi significationis quam habet, non est aptus verè affirmari de multis univocè & divisim, sed tantùm de uno: ut, *Johannes, Petrus, Bucephalus*, &c.

2. *Quotuplicia sint? R.* Individuum est quadruplex:
   1. Determinatum ex nomine, quod est nomen proprium alicujus rei: ut, *Petrus.*
   2. Determinatum ex demonstratione, quod constat nomine communi & pronomine demonstrativo: ut, *hic homo.*
   3. Vagum, quod constat nomine communi & signo particulari: ut, *aliquis homo.*
   4. Ex hypothesi, quod absolutè quidem ex vi significationis suæ dici potest de multis, factâ tamen certâ suppositione de uno tantùm potest affirmari: ut, *Filius Mariæ, pro Christo.*

IV. Quot sint? R. Prædicabilia sunt quinq;, & prædicantur vel in
- *Quid*, ut
  - GENUS, *Cap. 2.*
  - SPECIES, *Cap. 3.*
- *Quale*, vel
  - *Essentiale:* ut, DIFFERENTIA, *Cap. 4.*
  - *Accidentale*, & quidem vel
    - *Necessariò*, ut, PROPRIUM, *Cap. 5.*
    - *Contingenter*, ut, ACCIDENS, *Cap. 6.*

CAP. II.

De Genere.

De GENERE duo notanda:

I. *Quid sit?* R. Γένος ἐστι τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. 1. *Top. c.* 5. GENUS est quod de pluribus & differentibus Specie in quæstione quid est prædicatur: ut, *animal est Genus respectu hominis & bruti.* (Differre specie, 1. *Metaph. c.* 1. dicuntur ea, quæ sub eodem genere diversas habent definitiones. In quæstione quid est illud prædicatur, quo aptè respondetur quærenti quid sit res: v. g. *Animal prædicatur de homine in quæstione quid est, quærenti enim quid est homo? respondetur, est animal.*

II. *Quotuplex sit?* R. GENUS est vel

- GENERALISSIMUM *seu* SUMMUM. Γένος γενικώτατόν ἐστιν ὑπὲρ ὃ οὐκ ἂν εἴη ἄλλο ἐπαναβεβηκὸς γένος. *Porphyr. in Isagog. cap.* 3. Genus generalissimum est, supra quod non est aliud Genus superius. *Hujusmodi genera sunt decem: Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs, Habitus.*
- SUBALTERNUM. Γένος ὑπάλληλόν ἐστιν, ὃ γένος καὶ εἶδός ἐστιν πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβανόμενον. Genus subalternum est, quod Genus & Species est ad aliud atque aliud relatum. Genus est respectu inferiorum: ut, *animal respectu hominis*; Species verò est respectu superiorum: ut, *animal respectu corporis.* Vide lineam prædicam. pag. seq.

CAP. III.

De Specie.

De SPECIE duo notanda:

I. *Quid sit?* R. εἶδός ἐστι τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. *Porphyr. cap.* 3. SPECIES est, quæ de pluribus & differentibus numero in quæstione quid est prædicatur. *Idest*, Species est, quæ dicitur tantùm de differentibus numero: ut, *homo respectu Johannis, Petri*, &c. (Differentia numero & non specie, dicuntur differentia numero tantùm: ut sunt individua unius speciei, v. g. *Johannes & Petrus.* Additur etiam particula exclusiva *tantùm* ad verbum *dicitur*, ut excludatur genus comparatum ad individua ejusdem Speciei, v. g. *Animal dicitur quidem de differentibus tantùm numero*, scil. *Johanne & Petro, sed non dicitur tantùm de illis, cùm etiam prædicetur de differentibus Specie*, scil. *homine & bruto*)

II. *Quotuplex sit?* R. SPECIES est

1. vel
   - SUBJICIBILIS, quæ respectum habet ad Genus. εἶδός ἐστι τὸ τεταγμένον ὑπὸ τὸ γένος, καὶ ᾧ τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορεῖται. Species est, quæ collocatur sub Genere, & cui Genus attribuitur in quæstione quid est: ut, *homo respectu animalis.*
   - PRÆDICABILIS, quæ respectum habet ad individua, de quibus tantùm prædicatur: ut, *homo respectu Petri, Pauli*, &c.
2. vel
   - SPECIALISSIMA seu INFIMA. εἶδος εἰδικώτατόν ἐστιν, ὃ οὐκ ἂν διαιροῖτο εἰς εἴδη. Species specialissima est, quæ alias in Species dividi nequit: ut, *homo.*
   - SUBALTERNA, quæ idem est quod Genus Subalternum: *Animal est Genus respectu inferiorum, est verò Species respectu superiorum.*

CAP. IV.

De Differentia.

De Differentia, tria notanda:

- *I. Quot modis vox DIFFERENTIÆ accipiatur?* R.
  1. *Communiter*, cùm aliquid differt ab alio, vel à seipso per accidens aliquod separabile: ut, *ambulans differt à seipso, vel ab alio sedente.*
  2. *Propriè*, cùm aliquid differt ab alio per accidens aliquod, difficulter vel non separabile: ut, *qui cicatricem habet, differt ab eo qui non habet.*
  3. *Propriissimè*, cùm aliquid ab alio differt essentiali qualitate seu differentia specifica, *Quæ significatio hujus est loci.*
- *II. Quid sit?* R. Διαφορά ἐστι τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ἐν τῷ ὁποῖόν τι ἐστι κατηγορούμενον, *Porphyr. cap. 4.* DIFFERENTIA est quæ de pluribus specie vel numero differentibus in quæstione quale quid est prædicatur: ut, *rationale est differentia hominis.* (Prædicari in quale quid dicitur illud, quo aptè respondetur quærenti qualis sit res secundum essentiam, *v. g. Rationale prædicatur de homine in quale quid, quærenti enim qualis sit homo secundum essentiam, aptè respondetur quod sit rationalis.*
- *III. Quotuplex sit?* R. DIFFERENTIA est
  1. vel
     - *Constitutiva*, quæ constituit speciem: ut, *rationale respectu hominis, sensitivum respectu animalis.*
     - *Divisiva*, quæ dividit genus: ut, *rationale respectu animalis.*
       Omnis differentia divisiva est etiam constitutiva, & contrà: Divisiva quidem generis, constitutiva verò speciei.
  2. vel
     - *Generica*, quæ constituit genus: ut, *sensitivum, animatum, &c.*
     - *Specifica*, quæ proximè constituit speciem specialissimam: *ut rationale.* (Excluditur hìc differentia generica, quæ quidem proximè constituit speciem sed subalternam, speciem specialissimam verò constituit remoté.

Linea Prædicamentalis.

	A		
b	Substantia	c	d
Corporea	a	*Incorporea*	*Spiritus*
b	Corpus	c	d
Animatum	a	*Inanimatum*	*Corpus non vivens*
b	Vivens	c	d
Sensitivum	a	*Insensitivum*	*Planta*
b	Animal	c	d
Rationale	α	*Irrationale*	*Brutum*
β	Homo	γ	
Petrus		*Johannes*	

A Est Genus Generalissimum sive summum.
a *Genera & species subalternæ seu intermedia.*
α *Species specialissima, seu infima.*

b c *Differentiæ divisivæ Generum* A a.
b *Differentiæ constitutivæ specierum.*
c *Differentiæ constitutivæ specierum* d
β γ *Basis vel radix constans individuis.*

CAP. V.

CAP. V.

De Proprio.

De PROPRIO duo notanda:

I. Quot modis vox PROPRII *accipiatur? R.* PROPRIUM quatuor modis dicitur:

1. Ὃ μόνῳ τινὶ εἴδει συμβέβηκεν, εἰ καὶ μὴ παντί. Quod soli alicui Speciei accidit, etsi non omni: *Id est,* Non omnibus ejus individuis: ut, *Esse medicum, competit soli homini, sed non omnibus.*
2. Ὃ παντὶ συμβέβηκε τῷ εἴδει, εἰ καὶ μὴ μόνῳ. Quod omni accidit Speciei, etsi non soli: ut, *esse bipedem competit omni homini, sed non soli.*
3. Ὃ μόνῳ καὶ παντὶ καί ποτε. Quod soli & omni & aliquando accidit: ut, *Canescere homini soli & omni competit, sed demum in senectute.*
4. Ἐφ' ὃ συνδεδράμηκε, καὶ τῷ μόνῳ, καὶ παντὶ, καὶ ἀεί. In quod omnia convenerunt, ut soli, & omni, sempérq; accidat: ut, *risibile respectu hominis.* Accidere in his definitionibus, idem est ac competere non essentialiter: Et sic excluditur quælibet differentia.)

II. Quid sit? R. Ἴδιον ἐστιν, ὃ μὴ δηλοῖ μὲν τὸ τί ἦν εἶναι, μόνῳ δὲ ὑπάρχει, καὶ ἀντικατηγορεῖται τοῦ πράγματος. *Topic. c.4.l.1.* PROPRIUM est quod non declarat quidditatem seu essentiam rei, soli autem inest, & conversim de re prædicatur. Sive, proprium est, quod de multis specie vel numero differentibus accidentaliter & necessariò prædicatur.

CAP. VI.

De Accidente.

De ACCIDENTE tria not.

I. Quot modis vox ACCIDENTIS *accipiatur? R.* Tribus modis:

1. Ut opponitur substantiæ, & dicitur accidens prædicamentale, quod est ens in alio existens: Id est: *Quod ad sui naturalem existentiam requirit subjectum inhæsionis. Sic nulla substantia potest dici accidens*
2. Ut opponitur essentiæ, vel essentiali, & sic dicitur omne id, quod cùm de aliquo prædicari possit, non est essentia, vel de essentia, & conceptu quidditativo. *Sic etiam proprium est accidens.*
3. Ut opponitur proprio, & dicitur id, quod contingenter seu non necessariò prædicatur de subjecto, sive sit substantia, sive accidens prædicamentale. *In hac significatione dicitur accidens prædicabile.*

II. Quid sit? R. Συμβεβηκός ἐστιν, ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. *Porph. c. 6.* ACCIDENS est quod adest vel abest, sine subjecti corruptione. *Id est,* Accidens prædicabile est, quod potest affirmari & negari de subjecto aliquo, salvâ manente ejus essentiâ: ut, *albedo respectu parietis.*

III. Quotuplex sit? R. ACCIDENS est vel

- *Separabile* χωριστὸν, quod re ipsa & facilè à subjecto abesse potest, sine ipsius corruptione: ut, *albedo respectu parietis.*
- *Inseparabile* ἀχώριστον, quod re ipsa nullo modo, vel ægrè admodum abesse potest à subjecto, sine ipsius corruptione: ut, *nigredo respectu corvi, quæ tamen mente à corvo separari potest.*

CAP. VII.

De Antepradicamentis.

Doctrina PRÆDICAM. dividitur in

- ANTEPRÆDICAMENTA, quæ complectuntur
  - 1. Tres definitiones, quarum
    - 1. ÆQUIVOCORUM. Ὁμώνυμα λέγεται, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. *Arist. lib. Categ. c.* 1. Æquivoca dicuntur, quorum nomen ſolùm commune eſt, ratio verò ſubſtantiæ juxta illud nomen eſt diverſa: *Id eſt*, Sunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, ſed ità, ut definitio & explicatio nominis ſit diverſa: ut, *Animal latrans & ſidus aliquod cœleſte, ſunt æquivoca reſpectu nominis, Canis, quod utrique tribuitur, ſed in diverſa ſignificatione & explicatione.* (Æquivoca non habent locum in prædicamentis, niſi diſtinguantur.)
    - 2. UNIVOCORUM. Συνώνυμα λέγεται, ὧν τό τε ὄνομα κοινόν, καὶ ὁ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός. *Ibid.* Univoca dicuntur, quorum & nomen commune eſt, & ratio ſubſtantiæ juxta illud nomen eadem. *Id eſt*, Sunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, ità ut definitio ſeu explicatio nominis ſemper etiam maneat eadem: ut, *homo & equus ſunt univoca reſpectu nominis animalis.* (Univoca per ſe ſolùm ſunt in prædicamentis, & omnia quæ ſunt ejuſdem prædicamenti, prædicantur univocé.)
    - 3. DENOMINATIVORUM. Παρώνυμα λέγεται, ὅσα ἀπό τινος, διαφέροντα τῇ πτώσει, τὴν κατὰ τοὔνομα προσηγορίαν ἔχει. *Ibid.* Denominativa dicuntur, quæcunque ab aliquo, differentia caſu, ſecundum nomen appellationem habent: *Id eſt*, Quæcunque ab aliquo ſimpliciori, non quidem quoad literas, ſed quoad ſignificationem terminatione differunt, ſuámque inde accipiunt denominationem, ſeu derivantur: ut, *Juſtus eſt denominativum, quia à Juſtitia, quæ eſt quoad ſignificationem ſimplicius quid, non ſolùm terminatione differt, ſed etiam derivatur.* (Denominativa non per ſe, ſed reductivè ſunt in eodem prædicamento cum denominante, à quo ſuam appellationem habent.)
  - 2. Duas diviſiones } *Vide pag. ſequ.*
  - 3. Duas regulas. } *Vide pag. ſequ.*
- PRÆDICAMENTA ipſa, *vide cap.* 8.
- POSTPRÆDICAMENTA, *vide cap.* 14.

Sequuntur duæ DIVISIONES, quarum

1. VOCUM, τῶν λεγομένων, Eorum, quæ dicuntur

τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται. Quædam cum complexione dicuntur: ut, *homo currit*. Terminus complexus est unus terminus conflatus ex duobus retinentibus integras significationes.

τὰ δὲ ἄνευ συμπλοκῆς. Quædam sine complexione dicuntur: ut, *homo, equus*, &c. Terminus incomplexus est unus terminus carens compositione duorum per se significantium. (Incomplexa tantùm pertinent ad prædicamenta: complexa verò non, nisi reddantur incomplexa.)

2. RERUM, τῶν ὄντων, Eorum quæ sunt

1. Τὰ μὲν, καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ δὲ οὐδενί ἐστιν. Quædam de subjecto dicuntur, in subjecto verò nullo sunt: ut, substantiæ universales, v. g. *homo, animal, corpus*. (Per *dici de subjecto* intelliguntur universalia, quæ possunt esse prædicata: Per *non esse in subjecto* intelliguntur substantiæ.)

2. Τὰ δὲ, ἐν ὑποκειμένῳ μέν ἐστι, καθ' ὑποκειμένου δὲ οὐδενὸς λέγεται. Quædam in subjecto aliquo sunt, de subjecto autem nullo dicuntur: ut accidentia singularia, ver. gr. *hæc albedo, hæc nigredo*. Quid verò sit esse in subjecto, explicat Arist. lib. Categ. cap. 2. his verbis; ἐν ὑποκειμένῳ δὲ λέγω, ὃ ἔν τινι μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστιν. In subjecto esse dico, quod cùm in aliquo sit non tanquam pars, non potest esse sine eo in quo est. Per *esse in subjecto*, intelliguntur singularia, quæ non possunt esse prædicata alicujus subjecti.)

3. Τὰ δὲ, καθ' ὑποκειμένου τε λέγεται, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστιν. Quædam de subjecto dicuntur, & in subjecto sunt: ut, accidentia universalia: verbi gratiâ, *albedo, nigredo*.

4. Τὰ δὲ, οὔτε ἐν ὑποκειμένῳ ἐστιν, οὔτε καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται. Quædam nec in subjecto sunt, nec de subjecto aliquo dicuntur: ut substantiæ singulares, verbi gratiâ, *Petrus, Paulus*.

Sequuntur duæ REGULÆ

1. Ὅταν ἕτερον καθ' ἑτέρου κατηγορῆται, ὡς καθ' ὑποκειμένου· ὅσα κατὰ τοῦ κατηγορουμένου λέγεται, τοσαῦτα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου ῥηθήσεται. *Lib. Categ. cap.* 3. Cùm alterum de altero prædicatur, tanquam de subjecto, ea quæ de prædicato dicuntur (*scilicet directè*) dicentur etiam de subjecto: ut, *quia animal prædicatur de homine, igitur quicquid de animali directè prædicatur*, v. g. *corpus, substantia, &c. etiam de homine prædicari potest*.

2. Τῶν ἑτερογενῶν καὶ μὴ ὑπάλληλα τεταγμένων, ἕτεραι τῷ εἴδει καὶ αἱ διαφοραί· τῶν δὲ γε ὑπάλληλα γενῶν οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς διαφορὰς εἶναι. Generum diversorum, & non subalternatim positorum diversæ sunt specie differentiæ. Eorum verò, quæ subalternatim posita sunt, nihil prohibet easdem esse differentias: ut, *Substantia, & qualitas diversa sunt genera, habent itaque diversas specie differentias.*

CAP. VIII.

De Prædicamentis in genere.

De PRÆDICAMENTIS in genere tria notanda:

- *I. Quid sit? R.* PRÆDICAMENTUM est alicujus generis summi realis, & eorum quæ sub ipso sunt naturalis dispositio.
- *II. Quot sint? R.* PRÆDICAMENTA sunt decem:
  1. SUBSTANTIA, *ὐσία, cap. 9.*
  2. QUANTITAS, *ποσὸν, c. 10.*
  3. QUALITAS, *ποιὸν, c. 11.*
  4. RELATIO, *πρός τι, c. 12.*
  5. ACTIO, *τὸ ποιεῖν*
  6. PASSIO, *τὸ πάσχειν*
  7. QUANDO, *ποτὲ*
  8. UBI, *ποῦ*
  9. SITUS, *κεῖσθαι*
  10. HABITUS, *ἔχειν*

  (5.–10.) *cap. 13.*
- *III. Quot modis aliquid ponatur in prædicamento? R.*
  - 1. *Directè.* Hic not.
    - 1. *Quænam directè ponantur in Prædicamentis? R.* Summum genus, cum iis de quibus prædicatur in quid nimirum subalternis, speciebus specialissimis, & individuis.
    - 2. *Quot requirantur, ut aliquid directè ponatur in prædicamento? R.* Quinq; scilicet ut sit
      - 1. Terminus simplex. *Hinc rejiciuntur à prædicamentis orationes & voces complexæ quoad significationem.*
      - 2. Ens reale, *h. e.* quod reipsa existit, vel saltem existere potest. *Hinc excluduntur entia rationis.*
      - 3. Ens unum, *h. e.* quod est unius naturæ. *Hinc excluduntur omnes termini significantes, composita per accidens, ut arte facta, quæ componuntur ex substantia & figura, quæ est accidens.*
      - 4. Ens completum, *h. e.* quod non concurrit tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ. *Hinc excluduntur partes.*
      - 5. Ens Finitum: ut *sunt omnes creaturæ:*
  - 2. *Indirectè*, nempe differentiæ: quæ ad latus generum tantummodo constituuntur ad divisionem faciendam.
  - 3. *Reductivè*, quæ nimirum aliquem respectum habent ad ea, quæ directè collocantur: v. g. *Partes reducuntur ad prædicamentum, in quo est Totum.*

CAP. IX.

De Subſtantia.

De SUBSTANTIA tria notanda:

I. *Quid ſit?* *R.* SUBSTANTIA eſt ens per ſe exiſtens : ut, *homo, lapis, &c.* (Illud dicitur per ſe exiſtere, quod non eſt in alio, tanquam in ſubjecto inhæſionis.)

II. *Quotuplex ſit?* *R.* SUBSTANTIA eſt vel

- *Prima* ſeu *Singularis*, quæ nec de ſubjecto aliquo dicitur, nec in ſubjecto aliquo eſt: ut, *individua*, verbi gratia, *Petrus, Paulus, &c.* Cùm ſubſtantia dicitur à ſubſtando, meritò ſubſtantia ſingularis dicitur prima ſubſtantia, quia ſubſtat omnibus aliis tanquam primum & imum fundamentum, non ſolùm enim omnia accidentia recipiuntur in illa, ut in ſubjecto inhæſionis, ſed etiam omnes ſubſtantiæ illi inſunt eſſentialiter, & de ea prædicantur, tanquam de primo ſubjecto eſſentiali.)
- *Secunda* ſeu *Univerſalis*, quæ de ſubjecto aliquo dicitur, licèt in nullo ſubjecto ſit: ut, *genera & ſpecies, ſub quibus primæ ſubſtantiæ collocantur*, verbi gratiâ, *Animal & homo, ſub quibus continentur Socrates & Plato.* (Cùm ſubſtantia univerſalis non ſubſtet omnibus aliis ſubſtantiis, ſed tantùm accidentibus, non eſt primum reliquorum fundamentum & ſubjectum, ſed velut ſecundarium, & ideò rectè dicitur ſubſtantia ſecunda.

III. *Proprietates:*

1. Κοινὸν κατὰ πάσης οὐσίας τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι· *Ariſt. libr. Categ. cap.* 5. Commune eſt omni ſubſtantiæ non eſſe in ſubjecto. *Id eſt*, Omnis ſubſtantia exiſtit ſine ſubjecto inhæſionis.

2. Ὑπάρχει ταῖς οὐσίαις τὸ μηδὲν αὐταῖς ἐναντίον εἶναι. Convenit ſubſtantiis nihil eis eſſe contrarium. *Id eſt*, Una ſubſtantia non eſt alteri contraria per ſe & ratione ſui, ſicut ſibi invicem contraria ſunt quæcunq; definitione contrariorum continentur, ver. gr. *calor & frigus.* Per accidens verò & ratione alterius poteſt una ſubſtantia alteri eſſe contraria : ut, *aqua & ignis reſpectu caloris & frigoris.*

3. Δοκεῖ ἡ οὐσία μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. Subſtantia non videtur recipere magìs & minús. *Id eſt*, Subſtantia non intenditur & remittitur ſecundum eſſe ſuum ſubſtantiale ; verbi gratiâ, *Paulus non eſt magìs homo quàm Petrus*, vel *Petrus ſenex non magìs vel minùs eſt homo quàm cùm puer fuit*, At ratione ſubſtandi aliis, quo proprior eſt primæ ſubſtantiæ & pluribus ſubſtat, eò magìs eſt ſubſtantia.

4. Μάλιστα ἴδιον τῆς οὐσίας δοκεῖ εἶναι, τὸ ταυτὸν καὶ ἓν ἀριθμῷ ὄν, τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικόν. Maximè proprium ſubſtantiæ eſſe videtur, eandem & numero unam eſſe capacem contrariorum. *Id eſt*, Una & eadem ſubſtantia viciſſim ſuſcipere poteſt contraria tanquam ſubjectum ultimum, *hoc eſt*, quod non eſt in ulteriori ſubjecto : ut, *Eadem aqua viciſſim recipit calorem & frigus.* (Quantitas etiam recipere poteſt viciſſim contraria : ut, *ſuperficies albedinem & nigredinem*, ſed non tanquam ſubjectum ultimum, cùm ipſa etiam in alio ſubjecto, ſcilicet in ſubſtantia recipiatur.)

CAP. X.

CAP. X.

De Quantitate.

De QUANTITATE tria notanda:

- *I. Quid sit?* R. QUANTITAS est accidens per se extensum: ut, *superficies tabulæ: Tabula enim non per se ipsam, sed per superficiem, quam habet, est extensa.* (Excluduntur hic qualitas & alia accidentia, quæ extensa sunt non per se, sed per quantitatem, v. g. *Albedo in charta est extensa ad extensionem chartæ*)

- *II. Quotuplex sit?* R. QUANTITAS est vel
  - *Continua*, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Quantitas continua est, cujus partes aliquo termino communi copulantur: ut, *linea, cujus partes copulantur termino communi, scilicet puncto.* (Terminus est aliquid indivisibile in quantitate; *estque triplex:* Inchoans, ut, *primum momentum horæ:* Finiens, ut, *ultimum momentum horæ:* Communis, ut, *medium momentum horæ.*)
    - 2. *Ejus Species*, quæ sunt quatuor:
      - 1. *Linea*, quæ est magnitudo longa non lata, cujus partes puncto copulantur.
      - 2. *Superficies*, quæ est magnitudo longa & lata, non profunda, cujus partes lineâ copulantur.
      - 3. *Corpus*, quod hic non denotat substantiam corpoream, sed est magnitudo longa, lata & profunda, cujus partes superficie copulantur.
      - 4. *Tempus*, quod est quantitas successiva, cui repugnat habere omnes partes simul existentes: ut, *hora, dies, annus.*
  - *Discreta*, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Quantitas discreta est, cujus partes nullo termino communi copulantur: ut, *binarius, ternarius, & cæteri numeri.*
    - 2. *Ejus Species*, quæ sunt duæ:
      - 1. *Numerus*, qui est multitudo ex unitatibus collecta.
      - 2. *Oratio*, quâ syllabæ longæ & breves mensurantur.

- *III. Proprietates*
  - 1. Τῷ ποσῷ οὐδὲν ἐστιν ἐναντίον. *Arist. l. Categ. c. 6.* Quanto nihil est contrarium: *Id est*, Una quantitas non est alteri contraria per se, v.g. *una linea non est contraria alteri lineæ.* Per accidens verò una quantitas potest alteri esse contraria: v. g. *superficies alba nigræ.*
  - 2. οὐ δοκεῖ τὸ ποσὸν ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. Quantum non videtur recipere magìs & minús. *Id est*, Concreta quantitatum non prædicantur cum adverbiis magìs & minús: ut, *unum bicubitum non dicitur alio magìs vel minùs bicubitum.*
  - 3. ἴδιον μάλιστα τοῦ ποσοῦ τὸ ἴσον τε καὶ ἄνισον λέγεσθαι. Maximè proprium est quanti, juxta illud dici æquale vel inæquale: Solæ enim quantitates dicuntur per se, *id est, ratione sui*, æquales vel inæquales; alia verò dicuntur æqualia vel inæqualia ratione ipsarum quantitatum.

CAP. XI.

De Qualitate.

De QUALITATE tria notanda:

I. Quid sit? R. Ποιότητα λέγω, καθ' ἣν ποιοί τινες εἶναι λέγονται. *lib. Categ. cap.* 8. QUALITATEM dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur: ut, *albedo, ab ea enim homo dicitur albus.* (Genus definiti est forma accidentalis: Hinc excluduntur formæ substantiales: ut, *anima:* & differentiæ substantiarum, ut *rationale. Dici quale* est denominatio concreti per quod aptè respondetur, quæstioni factæ per quale tantúm: ut, *paries dicitur qualis ab albedine, quia si quæratur, qualis sit paries, rectè respondetur esse albus.*)

II. Quotuplex sit? R. QUALITAS dividitur in quatuor Species, quæ omnes duplici voce sub disjunctione exprimuntur:

- 1. vel
  - *Habitus,* qui est qualitas diu permanens & difficulter mobilis, quâ promptum est ejus subjectum ad facilè exercendas actiones. *Huc pertinent omnes scientiæ, artes, virtutes, vitia.*
  - *Dispositio,* quæ est qualitas facilè mobilis à subjecto, & via ad Habitum, quâ difficulter adhuc quodammodo actiones obeuntur.
- 2. vel
  - *Potentia naturalis,* quæ est qualitas, à natura ingenita, quâ subjectum aptum est ad aliquid agendum, resistendum vel patiendum *Huc pertinent omnes facultates animalium, plantarum, lapidum, &c.*
  - *Impotentia naturalis,* quæ subjectum ineptum facit ad aliquid agendum, resistendum vel patiendum.
- 3. vel
  - *Patibilis qualitas,* est diu permanens qualitas, quæ aut sensum movet, aut ex motu aliquo nascitur: ut *color nativus, inveteratum odium. Huc pertinent propria objecta sensuum, & affectus animi.*
  - *Passio,* est fluxa quædam, aut brevi transiens qualitas, quæ aut movet sensum, aut ex motu oritur: ut, *pallor ex metu.*
- 4. vel
  - *Forma,* est qualitas, quæ resultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali spectatæ: ut, *forma hominis, aut leonis, quæ ex lineamentis corporis nascitur.*
  - *Figura,* quæ resultat ex terminatione quantitatis simpliciter ac in se spectatæ: ut, *figura trianguli.*

III. Proprietates:

1. ὑπάρχει ἐναντιότης κατὰ τὸ ποιόν. Inest contrarietas in qualitate. *Id est:* Qualitas una est alteri contraria per se: ut, *albedo nigredini.*
2. ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον τὰ ποιά. Qualia recipiunt magìs & minús. *Id est,* Concreta qualitatis prædicari possunt cum adverbiis magìs & minús: ut, *unum album dicitur magìs album quàm alterum.*
3. ὅμοια ἢ ἀνόμοια κατὰ μόνας τὰς ποιότητας λέγεται. Similia aut dissimilia secundum solas qualitates dicuntur. *Id est,* Quæcunque dicuntur similia aut dissimilia, dicuntur talia ratione qualitatum suarum: ut, *duo parietes albi sunt similes ratione suarum albedinum.*

CAP. XII.

De Relatis.

De RELATIS quatuor notanda:

- *I. Quid sint?* R. Ἔστι τὰ πρός τι, οἷς τὸ εἶναι ταυτόν ἐστι τῷ πρός τι πῶς ἔχειν, *lib. Categ. c.7.* RELATA sunt, quorum esse nihil aliud est, quàm ad aliquid se quodammodo habere. *Id est,* Quæ nihil aliud denotant, quàm relationem ad aliud: ut, *pater, filius, &c.*
- *II. Quot in vera* RELATIONE *sint consideranda?* R. Quinque:
  1. *Subjectum,* quod ut & aliorum accidentium omnium est substantia.
  2. *Fundamentum,* quod est accidens aliquod absolutum, quo mediante relatio suo subjecto inesse potest.
  3. *Ratio fundandi,* quæ est conditio, sine qua relatio non sequitur fundamentum.
  4. *Termini,* qui sunt duo correlativa, quæ ad se invicem referuntur.
  5. *Relatio ipsa,* quæ est mutuus terminorum inter se respectus.
- *III. Quotuplicia? Resp.* Sunt
  1. vel
     - *Secundum dici,* quæ primariò in alio prædicamento locum habent, & quodammodo ad aliud referuntur: ut, *scientia & scibile.*
     - *Secundum esse,* quorum tota essentia in eo posita est, ut referantur ad aliud. *Hæc sola hoc prædicamentum constituunt.*
  2. vel
     - *Æquiparantiæ,* quæ referuntur ad correlatiua ejuidem nominis: ut, *frater,* &c.
     - *Disquiparantiæ,* quæ referuntur ad correlativa diversi nominis: ut, *Dominus, &c.*
- *IV. Proprietates:*
  1. Πάντα τὰ πρός τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται. Omnia relata referuntur ad ea, quæ reciprocantur. *Id est,* Omnia relativa referuntur ad sua correlata: ut, *Pater est filii pater, filius est patris filius.*
  2. Δοκεῖ τὰ πρός τι ἅμα τῇ φύσει εἶναι. Videntur Relata simul natura esse: Sic dato patre datur filius, & dato filio datur pater.
  3. Ἐάν τις εἰδῇ τι ὡρισμένως τῶν πρός τι, κἀκεῖνο, πρὸς ὃ λέγεται, ὡρισμένως εἴσεται. Si quis unum relatorum definitè noverit, etiam id, ad quod refertur, definitè noscet.

CAP. XIII.

De sex ultimis Prædicamentis.

De sex ultimis PRÆDICAM.

- De ACTIONE & PASSIONE tria notanda:
  - *I. Quid sint? R.* ACTIO est forma à qua quippiam dicitur agere. PASSIO est forma à qua quippiam dicitur pati.
  - *II. Quotuplex sit* ACTIO? *R.* vel
    - *Immanens,* quæ manet in agente, nullámq; evidentē mutationem extrinsecùs infert: ut, *Intellectio.*
    - *Transiens,* quæ ab agente exit, & in patiente tanquam in subjecto recipitur: ut, *calefactio.*
  - *III. Proprietates:*
    1. Recipiunt contrarium: Id est, *Actio potest esse contraria actioni, & passio passioni.*
    2. Recipiunt magìs & minús: i.e. *Concreta Actionis & Passionis quædā possunt prædicari cum adverbiis magìs & minús*
- QUANDO, est existentia rei in tempore: ut, *fuisse heri, esse hodie, &c.*
- UBI, est præsentia rei in loco: ut, *esse in schola, foro, templo, &c.*
- SITUS, est dispositio partium in toto in ordine ad locum: ut *stare, cubare, &c.*
- HABITUS, est indumenti vel ornamenti ad corpus applicatio: ut, *esse calceatum.*

CAP. XIV.

De Postprædicamentis.

POSTPRÆDICAMENTA sunt quinque:

- I. *OPPOSITA*, de quibus 2. notanda,
  - 1. *Quid sint?* R. OPPOSITA sunt repugnantia, quorum neutrum alicui tertio æquè vel magìs repugnat eodem repugnandi modo: ut, *album & nigrum, album enim nulli tam repugnat quàm nigro, nec vice versâ.*
  - 2. *Quotuplicia sint?* R. *OPPOSITA* sunt quadruplicia:
    - 1. *RELATIVE OPPOSITA*, quæ sibi ut relatum & correlatum opponuntur: ut, *Pater & Filius.*
    - 2. *CONTRARIA*, de quibus duo notanda:
      - 1. *Quid sint?* R. Contraria sunt, quæ sub eodem genere maximè à se invicem distant, eidémque subjecto susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt, nisi alterum insit à natura, ut, *album & nigrum.*
      - 2. *Quotuplicia sint?* R. Sunt
        - *Immediata*, quorum alterum necesse est inesse subjecto susceptibili: *Id est*, quæ non habent medium, quod sit subjectum capax; ut *par & impar in numero.*
        - *Mediata*, quorum alterum inesse necesse non est; *Id est*, quæ habent medium quod sit subjectum capax; ut *album & nigrum.*
    - 3. *PRIVATIVA*, quæ sunt habitus & privatio illi opposita; ut, *visus & cæcitas.* Habitus hìc dicitur quævis forma quæ haberi potest; ut *visus, vita, &c.* Privatio verò est absentia istius formæ à subjecto capaci, & tempore à natura determinato; ut *cæcitas, mors, &c.*
    - 4. *CONTRADICTORIA*, quæ opponuntur sicut esse & non esse simpliciter; ut, *homo, non homo, album, non-album.*
- II. *PRIUS*, quod dicitur quinque modis:
  - 1. *Tempore*, quod altero est antiquius, ut, *Noah Abrahamo.*
  - 2. *Natura*, quod ab altero rectè infertur, sed non vicissim alterum infert; *Sic unum priùs est duobus.*
  - 3. *Ordine*, quod ordine alterum præcedit; *Sic Exordium priùs est Narratione.*
  - 4. *Dignitate*, quod altero est dignius & præstantius; ut, *aurum argento.*
  - 5. *Consecutione*, quod alterius causa existens cum eo convertitur; ut, *Sol respectu luminis diurni.*
- III. *SIMUL*, quod tribus modis dicitur:
  - 1. *Tempore*, quorum productio fit eodem tempore; ut, *ratio & risibilitas*
  - 2. *Naturâ*, quæ ità convertuntur, ut neutrum alterius causa sit; ut *relatum & correlatum.*
  - 3. *Divisione*, quæ divisum æqualiter dividunt; ut, *Species ejusdem generis*
- IV. *MOTUS*, cujus species communiter sex sunt; *Generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, motus localis.* Vide Phys.
- V. *HABERE*, quod per omnia prædicamenta vagatur: Unde Versus,

  Affectum, quantum, vestitum, dic velut aurum.
  Membrum, contentum, possessio, vir, mulierem.

¶ Tractatus II. Partis Communis.

De Enunciatione.

CAP. I.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

INTERPRETATIO est vel

- *Simplex*, in Orationis elementis, quæ sunt
  - NOMEN, de quo duo notanda;
    - *I. Quid sit?* R. Ὄνομα ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἧς μηδὲν μέρος ἐστὶ σημαντικὸν κεχωρισμένον· *Arist. lib. de Interpr. cap.* 2. NOMEN est vox finita & recta significans ex instituto sine tempore, cujus nulla pars significat separatim: ut, *homo, candor*, &c. (significare sine tempore est præter principale significatum nullam primariam temporis differentiam denotare. Primariæ autem temporis differentiæ sunt tres: Præteritum, Præsens, & Futurum.)
    - *II. Quotuplex sit?* R. Nomen est
      - 1. vel
        - *Finitum*, quod sine præposita particula *Non* effertur, & rem definitam seu certam significat: ut, *homo.*
        - *Infinitum*, cui præfigitur particula negativa *Non*: ut, *non homo.*
      - 2. vel
        - *Rectum*, quod nominativo casu effertur.
        - *Obliquum*, quod reliquis casibus exprimitur.
  - VERBUM, de quo duo not.
    - *I. Quid sit?* R. Ῥῆμα ἐστὶ τὸ προσσημαῖνον χρόνον, οὗ μέρος οὐδὲν σημαίνει χωρὶς, καὶ ἔστιν ἀεὶ τῶν καθ' ἑτέρου λεγομένων σημεῖον· *Lib. de Interpr. cap.* 3. VERBUM est quod adsignificat tempus, cujus nulla pars significat separatim, & est semper nota eorum quæ de altero dicuntur; ut, *currit.*
    - *II. Quotuplex sit?* R. Verbum est
      - 1. vel
        - *Finitum*, de quo idem judicandum, ac de nomine finito.
        - *Infinitum*: ut, *non valet, non currit.*
      - 2. vel
        - *Rectum*, quod est præsentis temporis & indicativi modi.
        - *Obliquum*, quod est reliquorum temporum & modorum.
- *Composita*, quæ est ORATIO, de qua duo not.
  - *I. Quid sit?* R. Λόγος ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ, ἧς τῶν μερῶν τι σημαντικόν ἐστι κεχωρισμένον, ὡς φάσις· ἀλλ' οὐχ ὡς κατάφασις ἢ ἀπόφασις· *Lib. de Interpr. c.*4. ORATIO est vox significans, cujus aliqua pars significat separatim, ut dictio, non ut affirmatio vel negatio: ut, *homo studet.*
  - *II. Quotuplex sit?* R. Oratio est vel
    - *Imperfecta*, quæ non gignit perfectum sensum in animo audientis: ut, *homo albus.*
    - *Perfecta*, quæ est vel
      - *Non Enunciativa*, in qua nec est verum nec falsum: *ut sunt orationes interrogativæ, vocativæ, imperativæ, deprecativæ & optativæ.*
      - *Enunciativa* seu *ENUNCIATIO*, Cap. 2.

CAP. II.

CAP. II.

De Enunciatione in genere.

De ENUNCIATIONE in genere IV. not.

- I. *Quid ſit?* R. Ἀπόφανσίς ἐστι λόγος ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι ὑπάρχει *l. de Interp. c. 4.*
  ENUNCIATIO eſt oratio, in qua verum vel falſum ineſt.
- II. *Quot & quæ in Enunciatione reperiantur?* R. Tria:
  1. SUBJECTUM, eſt id de quo aliquid affirmatur aut negatur.
  2. PRÆDICATUM, eſt id quod de aliquo affirmatur aut negatur.
     (*Subjectum & Prædicatum dicuntur etiam* extrema, *ſive* termini, *item* partes enunciationis, *& conſtat utrumque interdum unâ, interdum pluribus vocibus.*)
  3. COPULA, eſt verbum ſubſtantivum conjungens prædicatum cum ſubjecto, & ponitur vel
     - *Explicitè*, quando aliquid ordine conſtructionis poſt verbum in nominativo ponitur: ut, *Deus eſt Spiritus.*
     - *Implicitè*, quando nihil ordine conſtructionis poſt verbum in nominativo ponitur, tunc enim verbum continet in ſe copulam & prædicatum: ut, *Petrus orat Deum*, id eſt, *Petrus eſt orans Deum.*
- III. *Quotuplex ſit?* R. ENUNCIATIO dividitur
  1. *Secundum* Eſſentiam. Vide cap. 3.
  2. *Secundum* Qualitatem. } Vide cap. 4.
  3. *Secundum* Quantitatem. }
  4. *Secundum* Materiam. Vide cap. 5.
- IV. *Affectiones Enunciationis.* Vide cap. 6.

CAP. III.

De Enunciationis diviſione ſecundum eſſentiam.

Ratione eſſentiæ ENUNCIATIO eſt vel

- SIMPLEX, de qua duo notanda:
  - I. *Quid ſit?* R. ENUNCIATIO SIMPLEX ſeu CATEGORICA eſt, quæ unum prædicatum de uno ſubjecto affirmat vel negat: ut, *homo eſt animal.*
  - II. *Quotuplex ſit?* R.
    1. vel
       - *Abſoluta*, ſive de ineſſe, quæ abſolutè ſignificat aliquid ineſſe, aut non ineſſe alicui: ut, *homo vivit.*
       - *Modalis*, quæ prædicatum dicit ineſſe ſubjecto non abſolutè, ſed cum aliquo quatuor modorum: Neceſſe, poſſibile, impoſſibile, contingens: ut, *neceſſe eſt hominem eſſe animal.*
    2. vel
       - *Finita*, cujus ſubjectum & prædicatum eſt finitum.
       - *Infinita* cujus ſubjectum vel prædicatum, vel utrumq; eſt infinitum: ut, *homo eſt non lapis.*
    3. vel
       - *De Verbo ſubſtantivo*, quæ eſt vel
         - *De ſecundo adjacente*, in qua ponitur verbum ſubſtantivum nullo nomine poſt illud ſequente: ut, *homo eſt.*
         - *De tertio adjacente*, in qua ponitur verbum ſubſtantivum nomine alio poſt illud ſequente: ut, *homo eſt mortalis.*
       - *De verbo adjectivo*: quando prædicatur quodcunq; verbum aliud præter ſubſtantivum ſum, es, eſt: ut *cœlum movetur.*
- COMPOSITA, quæ conſtat pluribus enunciationibus tanquam præcipuis partibus: *cap. 8.*

CAP. IIII.

De Enunciationis divisione secundum Qualitatem & Quantitatem.

Enunciatio ratione

- QUALITATIS est vel
  - *Affirmativa*, in qua prædicatum affirmatur de subjecto: ut, *Aristoteles est Philosophus*, Κατάφασίς ἐστιν ἀπόφανσίς τινος κατά τινος. *Lib. de Interpr. c. 4.* Affirmatio est enunciatio alicujus de aliquo.
  - *Negativa*, in qua prædicatum removetur à subjecto: ut, *vitium non est amandum* Ἀπόφασίς ἐστιν ἀπόφανσίς τινος ἀπό τινος. Negatio est enunciatio alicujus ab aliquo. (Ut enunciatio sit negativa, necesse est particulam negandi justo loco poni: h. e. *Vel toti orationi præmitti; vel copulæ, vel verbo adjectivo vim copulandi habenti immediatè addi.*
- QUANTITATIS est vel
  - *Universalis*, cujus subjecto præfigitur signum universale: ut, *Nullus homo est lapis.* Signa universalia sunt, *Omnis, quicunque, quisque, nullus, &c.*
  - *Particularis*, cujus subjecto præfigitur signum particulare: ut, *Quidam homo est doctus.* Signa particularia sunt, *Quidam, nonnullus, non omnis, &c.*
  - *Indefinita*, cujus subjecto communi nullum signum præfigitur: ut, *homo currit.*
  - *Singularis*, quæ constat subjecto singulari: ut, *Petrus ambulat.*

CAP. V.

De Enunciationis divisione secundum Materiam.

Enunciatio ratione MATERIÆ est,

- 1. vel
  - *Vera*, quæ cum re, quam affirmat vel negat, consentit, *vel* quæ est conformis rei significatæ: ut, *homo est rationalis.*
  - *Falsa*, quæ à re, quam affirmat vel negat, dissentit: ut, *homo est lapis.*
- 2. vel
  - *Necessaria*, quæ sic est vera, ut non possit esse falsa: ut, *homo est rationalis.*
  - *Contingens*, quæ potest esse vera & falsa: ut, *Johannes est probus.*
  - *Impossibilis*, quæ sic est falsa, ut non possit esse vera: ut, *homo est brutum.*
- 3. vel
  - *Essentialis*, cujus totum prædicatum est de essentia subjecti: ut, *homo est animal.* Illud dicitur esse de essentia, sine quo alterius natura nec esse nec concipi potest.
  - *Accidentalis*, cujus prædicatum vel nulla ex parte, vel non totum est de essentia subjecti: ut, *Johannes est albus*, vel *Johannes est homo albus.*
- 4. vel
  - *Ordinata*, in qua id prædicatur, quod aptius est prædicari quàm subjici, quod potissimùm fit, quando superius prædicatur de inferiori, vel accidens de suo subjecto.
  - *Inordinata*, quæ est vel
    - *Contra ordinem*, in qua id prædicatur, quod aptius est subjici, ut si inferius prædicatur de superiori, vel subjectum de Accidente.
    - *Præter ordinem*, in qua neutrum aptius est subjici, vel prædicari quàm alterum. Estq; vel
      - *Identica*, cujus subjectum & prædicatum sunt ejusdem prorsus significationis: ut, *ensis est gladius.*
      - *Per accidens*, in qua duo concreta de se invicem prædicantur propter identitatem subjecti, quorum tamẽ prædicatio in abstracto est falsa: ut, *album est dulce.*
- 5. vel
  - *Propria*, cum prædicatum dicitur de subjecto per modum aliquem 5. prædicabilium.
  - *Figurata*, cùm res duæ disparatæ de se invicem prædicantur per tropum aliquem: ut, *Herodes est vulpès.*
  - *Inusitata*, ubi modus prædicandi inusitatus est, licet voces propriam suam significationem retineant: ut, *Deus est homo.*

CAP. VI.

De Oppositione & Æquipollentia.

AFFECTIONES Enunciationis sunt potiss. III.

I. OPPOSITIO, de qua tria notanda.

1. *Quid sit?* R. OPPOSITIO est duarum enunciationum eodem subjecto prædicatóque constantium repugnatio secundum affirmationem & negationem. Sic itaque vera oppositio ejusdem de eodem fiat πρὸς τὸ αὐτὸ ad idem, κατὰ τὸ αὐτὸ secundum idem, ὡσαύτως καὶ μὴ ὁμωνύμως similiter & non æquivocè, ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ respectu ejusdem temporis.

2. *Quotuplex sit?* R. OPPOSITIO est triplex.
- *Contraria*, quæ est inter duas enunciationes universales, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, *O. homo est doctus. N. homo est doctus.*
- *Subcontraria*, quæ est inter duas enunciationes particulares, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, *Q. homo est doctus. Q. homo non est doctus.*
- *Contradictoria*, quæ vel
  1. Inter universalem affirmativam & particularem negativam: ut, *O. homo est doctus. Q. homo non est doctus.*
  2. Inter universalem negativam & particularem affirmativam: ut, *N. homo est doctus Q. homo est doctus.*
  3. Inter duas singulares, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, *Socrates est Philosophus. Socrates non est Philosophus.*

3. *Regulæ* sive *Leges*
1. Contrariæ non possunt esse simul veræ, possunt tamen esse simul falsæ.
2. Subcontrariæ possunt esse simul veræ, non simul falsæ:
3. Contradictoriæ nec simul veræ, nec simul falsæ esse possunt, sed necessariò una vera est & altera falsa quoad tempus præsens vel præteritum, *At de futuris contingentibus non est determinata veritas vel falsitas respectu hominum.*

II. ÆQUIPOLLENTIA, de qua duo notanda.

1. *Quid sit?* R. ÆQUIPOLLENTIA est quâ duæ vel plures enunciationes mediante negatione ad eundem quantitatis & qualitatis valorem reducuntur.

2. *Regulæ.*
1. Si subjecto enunciationis universalis postponatur negatio, reddetur æquipollens suæ contrariæ.
2. Si subjecto alicujus enunciationis præponatur negatio, reddetur æquipollens suæ contradictoriæ.
3. Si subjecto enunciationis præponatur simul, & postponatur negatio, reddetur æquipollens suæ subalternæ. *Enunciationes subalternæ sunt duæ enunciationes constantes eodem prædicato & subjecto ejusdem qualitatis, sed diversæ quantitatis: ut O. homo est animal. Q. homo est animal.*

III. CONVERSIO, Vide Cap. 7.

CAP. VII.

De Conversione.

De CONVERSIONE tria notanda:

- I. *Quid sit? R.* CONVERSIO est cùm salvâ veritate ex subjecto enunciationis fit prædicatum, & ex prædicato subjectum. Prior enunciatio, cujus subjectum & prædicatum commutantur, dicitur *Conversa:* Posterior, quæ fit ex commutatis extremis, dicitur *Convertens.*
- II. *Quotuplex sit? R.* triplex, Conversio
  - *Simplex*, de qua not.
    - 1. *Quid sit? R.* Conversio simplex, est cùm simpliciter ex subjecto fit prædicatum, & ex prædicato subjectum, manente eâdem quantitate & qualitate.
    - 2. *Quæ Enunciationes eâ convertantur?* R.
      - 1. Univers. negans: ut, *N. homo est lapis. N. lapis est homo.*
      - 2. Partic. affirmans: ut, *Q. homo est doctus. Q. doctum est homo.*
  - *Per accidens*, de qua not.
    - 1. *Quid sit? R.* Conversio per accidens est, cùm ità convertitur enunciatio, ut maneat eadem qualitas, sed mutetur quantitas.
    - 2. *Quæ Enunciationes eâ convertantur?* R.
      - 1. Univers. affir. in partic. affirm. ut, *O. homo est animal. Q. animal est homo*
      - 2. Univers. neg. in partic. neg. ut, *N. homo est lapis. Q. lapis non est homo.*
  - *Per contrapositionem*, de qua not.
    - 1. *Quid sit? R.* Conversio per contrapositionem est, cùm ità enunciatio convertitur, ut ex finita negante fiat infinita affirmans, vel contrà, ex finita affirmante fiat infinita negans.
    - 2. *Quæ Enunciationes eâ convertantur?* R.
      - 1. Univers. affirm. finita in univers. neg. infinitam infiniti subjecti: ut, *Omnis homo est animal. Omne quod non est animal, non est homo.*
      - 2. Partic. neg. finita in part. affir. infinitam infiniti subjecti: ut, *Q. homo est doctus. Q. non doctum est homo.*
- III. *Regulæ.*
  - 1. In omni conversione totum subjectum fiat prædicatum & contrà.
  - 2. Verbum interdum resolvendum est in participium & copulam, vel alio modo per pronomen relativum est circumscribendum: ut, *O. stellæ sunt in cœlo. Q. existentia in cœlo sunt stellæ.*

CAP. VIII.

De Enunciatione composito.

De Enunc. Compos. 3. not.

- I. *Quid sit? R.* ENUNCIATIO COMPOSITA est, quæ ex simplicibus enunciationibus conjunctione aliqua nectitur. *Dicitur etiam Hypothetica,*
- II. *Quotuplex sit? R.* est vel
  - *Conditionalis* seu *Hypothetica propriè dicta*, in qua duæ enunciationes simplices connectuntur per particulam SI: ut, *si dies est, lux est.*
  - *Disjunctivæ*, in qua duæ aut plures enunciationes simplices connectuntur per particulam disjunctivam AUT, VEL & similem: ut, *aut dies est, aut nox est.*
  - *Copulativæ*, in qua duæ aut plures enunciationes simplices connectuntur per particulam copulativam ET vel similem; ut, *homo est animal, & est rationalis.*
- III. *Regulæ.* Ex enunciationibus compositis affirmativis fiunt negativæ, si præponatur particula NON: ut, *non si pauper est, indoctus est.*

Tractatus

¶ Tractatus III. Partis Communis.

De Syllogismo.

CAP. I.

De Syllogismo in genere.

De SYLLOGISMO quatuor not.

- I. *STRUCTURA*, in qua de Syllogismo not.
  - 1. *Quid sit?* R. Συλλογισμός ἐστι λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταῦτα εἶναι. *lib.* 1. *prior. anal.c.*1. SYLLOGISMUS est oratio in qua quibusdam positis aliud quiddam ab iis quæ posita sunt, ex necessitate accidit eò quod hæc sunt. *Id est*, Syllogismus est oratio in qua duabus præmissis simplicibus in modo & figura rectè dispositis, conclusio à præmissis diversa colligitur per necessariam & formalem consequentiam propter legitimam præmissarum in modo & figura dispositionem. *Du Trieu tr.* 3.*p.*1. *c.*1. *a.*3.
  - 2. *Principia*, quæ sunt vel
    - *Interna*, quæ sunt in ipso Syllogismo. *Súntque*
      - *Materialia*, ex quibus velut materiâ construitur Syllogismus, *cap.* 2.
      - *Formalia*, quæ sunt dispositiones quædam principiorum materialium, *c* 3
    - *Externa*, quæ non sunt in ipso Syllogismo. *Súntque*
      - *Dirigentia*, ad quæ tanquā ad normā syllogismos conformare oportet, *c.*4
      - *Perficientia*, quibus necessitas concludendi redditur evidentior, *c.*5.
- II. *EUPORIA* seu *INVENTIO MEDII*, *cap.*6.
- III. *ANALYSIS*, *cap.*7.
- IV. *AFFINIA*, *cap.*8.

CAP. II.

De principiis materialibus.

Principia MATERIALIA sunt vel

- *Remota*, quæ sunt TERMINI de quibus duo notanda.
  - 1. *Quid sint?* R. Ὅρον καλῶ εἰς ὃν διαλύεται ἡ πρότασις, οἷον τό τε κατηγορούμενον καὶ τὸ καθ' οὗ κατηγορεῖται. TERMINUM appello in quem resolvitur propositio, ut prædicatum, & de quo id prædicatur.
  - 2. *Quot sint?* R. Tres:
    - *Major Terminus*, qui est prædicatum conclusionis. *Aliàs dicitur*, Majus extremum.
    - *Minor Terminus*, qui est subjectum conclusionis. *Aliàs dicitur*, Minus extremum.
    - *Medius Terminus*, qui bis ante conclusionem ponitur. *Aliàs dicitur*, Medium, *quia est nexus extremorum.*
- *Propinqua*, quæ sunt PROPOSITIONES, de quib9 duo notanda:
  - 1. *Quid sint?* R. Πρότασίς ἐστι λόγος καταφατικὸς καὶ ἀποφατικός τινος κατά τινος. PROPOSITIO est oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat vel negat
  - 2. *Quot sint?* R. Tres
    - *Major propositio*, in qua major terminus cum medio disponitur. *Aliàs* κατ' ἐξοχὴν *dicitur* propositio.
    - *Minor propositio*, in qua minor terminus cum medio disponitur. *Aliàs dicitur* Assumptio. *Si conjunctim sumuntur major & minor propositio, dicuntur* præmissæ, *quia conclusioni præmittuntur.*
    - *Conclusio*, in qua major terminus cum minore conjungitur. *Et hæc ex præmissis infertur.*

CAP.

CAP. III.

De principiis formalibus.

Principia FORMALIA sunt vel

- *Remota*, quæ sunt FIGURÆ, de quibus duo notanda:
  1. *Quid sint?* R. FIGURA SYLLOGISTICA est extremorum cum medio ad aliquid concludendũ apta collocatio. *Vel* est dispositio medii cum extremis secundum subjectionem & prædicationem.
  2. *Quot sint?* R. tres sunt Figuræ.
     - *PRIMA*, in qua medius Terminus subjicitur in majore propositione, & prædicatur in minore, ut, *O. animal est substantia. O. homo est animal. E. O. homo est substantia.* Syllogismi directi primæ figuræ dicuntur *perfecti*, quia nullo indigent principio perficienti, ut necessaria eorum consequentia appareat: Syllogismi verò secundæ & tertiæ figuræ, & quinq; indirecti primæ dicuntur *imperfecti.*
     - *SECUNDA*, in qua medius Terminus bis prædicatur, nempe in utraque præmissarum: ut, *N. brutum est rationale. O. homo est rationalis. E. N. homo est brutum.*
     - *TERTIA*, in qua medius Terminus bis subjicitur, nempe in utraque præmissarum: ut, *O. homo est rationalis, O. homo est animal. E. Q. animal est rationale.*
- *Propinqua*, quæ sunt MODI, de quibus tria notanda.
  1. *Quid sint?* R. MODUS SYLLOGISTICUS est trium propositionum Syllogismi dispositio, secundum quantitatem & qualitatem.
  2. *Quot & quotuplices sint?* R. Modi sunt vel
     - *Directi*, in quibus majus extremum concluditur de minori. *Horum sunt quatuordecim.*
       - Primæ figuræ *sunt* 4. BARBARA. CELARENT. DARII. FERIO.
       - Secundæ figuræ *sunt* 4. CESARE. CAMESTRES. FESTINO. BAROCO.
       - Tertiæ figuræ *sunt* 6. DARAPTI. FELAPTON. DISAMIS. DATISI. BOCARDO. FERISON.
     - *Indirecti*, in quibus minus extremum concluditur de majori. *Tales in prima figura sunt quinque.* BARALIP. CELANTES. DABITIS. FAPESMO. FRISESMO.
  3. *Quid hi modi significent?* R. in his vocabulis duo notanda:
     1. *Syllabæ*, quæ in unoquoque modo tres sunt, quarum prima majorem propositionem, secunda minorem, & tertia conclusionem denotat.
     2. *Vocales*, quæ sunt quatuor.
        - A. Significat Univers. affirm.
        - E. Significat Univers. neg.
        - I. Significat partic. affirm.
        - O. Significat Partic. neg.

CAP. IV.

CAP. IV.

De principiis Regulativis.

Principia DIRIGENTIA seu REGULATIVA sunt vel

- *Primaria,* quæ in prima figura actu, in reliquis verò potestate deprehenditur, *sunt duo*
  - DICTUM DE OMNI. Λέγω δὲ τὸ κατὰ παντὸς κατηγορεῖσθαι, ὅταν μηδὲν ᾖ τοῦ ὑποκειμένου λαβεῖν, καθ' οὗ θάτερον οὐ λεχθήσεται. *Aristot. lib.*1.*prior. Anal. cap.* 1. Dici de omni est, quando nihil est sumere subjecti, de quo alterum non dicatur. *Id est,* Dici de omni est, cùm quicquid affirmatur universaliter de subjecto, affirmatur de quovis contento sub illo.
  - DICTUM DE NULLO. Τὸ κατὰ μηδενὸς κατηγορεῖσθαι ἐστιν, ὅταν μηδὲν ᾖ τοῦ ὑποκειμένου λαβεῖν, ἀφ' οὗ θάτερον οὐκ ἀφαιρεθήσεται. Dici de nullo est, quando nihil est sumere subjecti, à quo alterum non removeatur. *Id est,* Dici de nullo est, cùm quicquid universaliter negatur de subjecto, negatur de quovis contento sub illo.
- *Secundaria* sunt REGULÆ SYLLOGISTICÆ, quæ vel
  - *Generales & Communes omnibus figuris:*
    1. In Syllogismo non sint plures termini, quàm tres. *Cavendum itaque nè sit ambiguitas in terminis.*
    2. Medius terminus non ingrediatur conclusionem.
    3. In altera præmissarum medius terminus debet distribui: *Id est, Universaliter sumi pro omni re, pro qua accipi potest.*
    4. Terminus non distributus in antecedente, non debet distribui in consequente.
    5. Ex puris negativis nihil sequitur.
    6. Ex puris particularibus nihil sequitur.
    7. Conclusio sequitur partem debiliorem, *hoc est, Si una præmissarum est negativa, conclusio etiam sit negativa; Et si una præmissarum est particularis, conclusio quoque sit particularis.*
    8. Non sit plus in conclusione, quàm fuit in præmissis.
  - *Speciales,* quæ pertinent vel ad *Figuram*
    - *Primam,*
      1. In prima figura major debet esse universalis.
      2. In prima figura cùm minor est negativa nihil sequitur.
    - *Secundam,*
      1. In secunda figura major sit universalis.
      2. In secunda figura ex puris affirmativis nihil sequitur.
    - *Tertiam,*
      1. In tertia figura cùm minor est negativa nihil sequitur.
      2. In tertia figura conclusio debet esse particularis.

CAP. V.

De principiis Perficientibus.

Principia PERFICIENTIA sunt.

- I. REDUCTIO de qua tria not.
  - 1. *Quid sit?* R. Reductio est, quâ ex Syllogismis secundæ & tertiæ figuræ fiunt Syllogismi primæ, ad patefaciendam necessitatem concludendi.
  - 2. *Quotuplex?* R. Duplex
    - OSTENSIVA, quando conversione, vel conversione & transpositione præmissarum infertur conclusio eadem, aut ejus conversa.
    - PER IMPOSSIBILE, quando ex contradictoria conclusionis, & unâ præmissarum infertur contradictoria alterius præmissæ. *Quæ verò propositio sit retinenda, monstrant hi Versus:*

      Servat majorem, variatque Secunda minorem.
      Tertia majorem variat, servatque minorem.
  - *Quomodo perficiatur?* R. Hoc ostendunt certæ in modis 2. & 3. fig. consonantes, quæ sunt vel
    - *Initiales* B. C. D. F. ostendunt modum secundæ & tertiæ figuræ reducendum esse ad modum primæ figuræ, qui similem habet initialem, *e. g. Cesare ad celarent.*
    - *Intermediæ & finales.* S. P. M. C. quæ ad antecedentem vocalem referri debent, monent, quo medio Reductio sit perficienda, *juxta versiculos.*

      S. vult simpliciter verti, P. verò per accid·
      M. vult transponi, C. per impossibile duci.
- II. EXPOSITIO ἔκθεσις, quando medio singulari substituto in locum medii communis infertur eadem conclusio, quæ inferebatur in Syllogismo de medio communi. Locum tantùm habet in tertia figura, *e. g.* Sit Syllogismus. *Q. homo est justus. O. homo est mortalis. E. Q. Mortalis est justus.* Expositione sic perficitur. *Socrates est justus. Socrates est mortalis. E. Q. Mortalis est justus.*

CAP. VI

De Inventione Medii.

DE INVENTIONE MEDII III. not.

- I. *Quid sit?* R. INVENTIO MEDII est, quâ paratur copia argumentorum ad quodvis problema aptè concludendum. *Dicitur etiam Euporia.*
- II. *Unde medium desumatur?* R. vel ex
  - *Antecedentibus.* Antecedentia sunt, de quibus aliquid prædicari potest.
  - *Consequentibus.* Consequentia sunt, quæ prædicari possunt.
  - *Repugnantibus.* Repugnantia sunt, quæ neque cum antecedentibus, neque cum consequentibus conveniunt.
- III. *Regulæ*
  - 1. Ut quæstio universalis affirmativa confirmetur, quærendum est medium, quod sit Antecedens prædicati, & consequens subjecti.
  - 2. Ut quæstio partic. Affirm. confirmetur, quærendum est medium, quod sit Antecedens prædicati, & subjecti; vel Antecedens predicati & consequens subjecti.
  - 3. Ut quæstio Univers. Negat. confirmetur, quærendum est medium, quod sit vel Repugnans prædicati, & Consequens subjecti; vel Consequens prædicati, & Repugnans subjecti.
  - 4. Ut quæstio Part. Neg. confirmetur, quærendum est medium, quod sit vel Repugnans prædicati, & Antecedens subjecti, vel repugnans prædicati; & Consequens subjecti.

CAP. VII.

De Analysi Syllogismorum.

De ANALYSI 2. not.

- *I. Quid sit?* R. ANALYSIS est, quæ docet dicta, scriptáque omnia posito subjecto & conclusione retexere, causásque & principia inquirere veritatis, ut appareat, an rectè aliquid traditum & conclusum sit.
- *II. Regulæ:*
  1. Subjectum primarium investiga & constitue de illo quæstionem principalem, quæ est conclusio Syllogismi primarii.
  2. Duas propositiones quære, quibus autor principalem quæstionem adstruxit, vel destruxit; eásque in terminos resolve, datis terminis, aptè dispone, & ad legitimam figuram & modum revoca.
  3. Ubi termini reduplicativi occurrunt, reduplicatio illa non medio vel minori, sed majori termino addenda est, tam in majori propositione, quàm in conclusione. *Reduplicatio designatur voce* quatenus, *vel* in quantum.
  4. Discerne Prosyllogismos à primario Syllogismo, nec confunde illustrationes, amplificationes, similitudines cum argumentatione.
  5. Quæ desunt supple, quæ verò supersunt amputa.

CAP. VIII.

De Inductione, Exemplo, & Enthymemate.

AFFINIA Syllogismi sunt tradita partim ab

- Aristotele lib. 2. post. Anal. *quæ potiss sunt tria*
  - *I. INDUCTIO.* Ἐπαγωγή ἐστιν ἡ ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα ἐπὶ τὰ καθόλου ἔφοδος. 1. *Top. c.* 12. Inductio est à singularibus ad universalia progressio. *Id est,* Argumentatio in qua enumeratis omnibus vel pluribus minùs communibus, infertur universale distributum: ut, *Vinum Rhenianum calefacit, vinum Italicum calefacit, vinum Hispanicum calefacit: & nullum dissimile exemplum reperire licet. E. Omnia vina calefaciunt.*
  - *II. EXEMPLUM.* Παράδειγμά ἐστιν, ὅταν τῷ μέσῳ τὸ ἄκρον ὑπάρχον δειχθῇ διὰ τοῦ ὁμοίου τῷ τρίτῳ. 2. *Prior. Anal. c.* 24. Exemplum est cùm majus extremum ostenditur inesse medio per quoddam simile tertio: *vel,* Exemplum est ab uno vel quibusdam singularibus ad aliud per aliquam similitudinem progressio: ut, *David pœnitens misericordiam impetravit. E. & nos impetrabimus, si pœnitentiam egerimus.*
  - *III. ENTHYMEMA,* de quo duo notanda:
    1. *Quid sit?* R. Ἐνθύμημά ἐστι συλλογισμὸς ἀτελὴς ἐξ εἰκότων καὶ σημείων. 2. *prior. Anal, c.*27. Enthymema est Syllogismus imperfectus ex verisimilibus & signis: ut, *Hæc mulier gestat uterum. E. hæc mulier pariet.* (Syllogismus imperfectus hic dicitur, cui deest una præmissarum. Verisimile, est propositio probabilis: Signum verò est, quælibet propositio apta ad probandum, seu necessaria, seu probabilis.)
    2. *Regula.* Si in antecedente non apparet prædicatum consequentis, deest major propositio: Si non apparet subjectum consequentis, deest minor.
- Aliis Logicis, *Vide cap.* 9.

CAP. IX.

De Sorite, Syllogismo composito, & Dilemmate.

AFFINIA SYLLOGISMORUM ab aliis Logicis tradita, sunt

- *I. SORITES,* de quo duo notanda:
  1. *Quid sit? R.* SORITES est coacervatio Syllogismorũm, in qũa prædicatum primæ propositionis fit subjectum in secunda, secundæ prædicatum fit subjectum in tertia, donec tandem in conclusione primum subjectum cum postremo prædicato conjungatur, & ità concludatur: ut, *O. homo est animal. O. animal est corpus vivens. O. corpus vivens est substantia. E. O. homo est substantia.* (Sorites implicitè continet plures Syllogismos primæ figuræ, in quibus posterior propositio fit major, prior verò minor: ut, *Si in allato exemplo duas primas propositiones invertas, habebis dispositionem primæ figuræ.*
  2. *Regulæ consequentiæ:* Quicquid dicitur de prædicato universalis propositionis, dicitur & de subjecto ejusdem.
- *II. SYLLOGISMUS COMPOSITUS,* de quo duo not.
  1. *Quid sit? R.* SYLLOGISMUS COMPOSITUS, seu Hypotheticus est, quo una præmissarum vel ambæ sunt compositæ.
  2. *Quotuplex sit? R.* Triplex:
     - *CONDITIONALIS,* de quo duo notanda:
       1. *Quid sit? R.* Syllogismus conditionalis seu Hypotheticus propriè dictus est, cujus major propositio est conditionalis: ut, *Si dies est, Sol ortus est: Atqui dies est, E. Sol ortus est.*
       2. *Ejus modi,* qui sunt duo:
          1. A positione antecedentis, ad positionem consequentis.
          2. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis.
     - *DISJUNCTIVUS,* de quo duo notanda:
       1. *Quid sit? R.* Syllogismus disjunctivus est, cujus major propositio est disjunctiva: ut, *Aut dies est, aut nox est; Sed dies est. E. nox non est.*
       2. *Ejus modi,* qui sunt duo:
          1. A positione antecedentis ad remotionem consequentis.
          2. A positione consequentis ad remotionem antecedentis.
     - *COPULATIVUS,* qui majorem habet copulativam negantem: ut, *Non & homo est & equus. Sed est homo. E. Non est equus.*
- *III. DILEMMA,* est Syllogismus disjunctivus, minoris utramq; partem rationibus confirmans, adeóque utrinque petens, atque feriens adversarium. Dicitur etiam Syllogismus cornutus: ut, *Aut probus est, aut improbus: Si improbus, cur ejus conversatione uteris? Si probus, cur culpas?*

Tracta-

¶ Tractatus I. Partis Propriæ.

De Syllogiſmo Demonſtrativo.

CAP. I.

De Demonſtratione in genere.

De DEMONSTRATIONE ſex notanda:

- *I, Quid ſit?* R. Ἀπόδειξίς ἐστι συλλογισμὸς ἐπιστημονικὸς ἐξ ἀληθῶν, καὶ πρώτων, καὶ ἀμέσων, καὶ γνωριμωτέρων, καὶ προτέρων, καὶ αἰτίων τοῦ συμπεράσματος. *lib,*1.*poſter. Anal. cap.*2. DEMONSTRATIO eſt Syllogiſmus ſcientiam pariens ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & cauſis concluſionis: ut, *O. rationale eſt riſibile. O. homo eſt rationalis. E. Omnis homo eſt riſibilis,*
- *II. Partes,* quæ ſunt vel
  - *Remotæ,* quæ ſunt tres TERMINI, aliàs dicti tria præcognita:
    - MINOR TERMINUS eſt ſubjectum, de quo affectio demonſtratur.
    - MAJOR TERMINUS eſt affectio vel paſſio propria, quæ demonſtratur de ſubjecto per cauſam.
    - MEDIUS TERMINUS eſt principium vel cauſa, ob quam affectio ineſt ſubjecto, ideo de eo per eam ſcilicet cauſam demonſtratur.
  - *Propinquæ,* quæ ſunt
    - CONCLUSIO, quæ conſtat ſubjecto, ejúſque affectione propriâ, demonſtrabili.
    - PRÆMISSÆ, quæ debent eſſe
      1. *Veræ:* Ex falſis enim nihil poteſt demonſtrari, & illud, quod eſt ex iis quæ non ſunt, ſciri nequit, cùm non entis nulla ſit ſcientia.
      2. *Neceſſariæ:* Eſt autem neceſsitas propoſitionis nihil aliud quàm prædicati cum ſubjecto perpetuus ac inſolubilis nexus. *Ejus tres ſunt gradus, de quibus cap. ſeq.*
      3. *Primæ & immediatæ,* h. e. indemonſtrabiles. Propoſitio immediata eſt, inter cujus ſubjectum & prædicatum nullum interpoſitum eſt medium, quod ſit cauſa, cur prædicatum inhæreat ſubjecto.
      4. *Priores concluſione,* quia demonſtratio ex cauſis conficitur.
      5. *Notiores concluſione,* & reſpectu noſtri, & naturâ. Quoad nos priora notiora dicuntur, quæ propinquiora ſenſui ſunt: ut, *ſingularia.* Simpliciter ſive naturâ priora, notioráve dicuntur, quæ à ſenſu longiùs diſtant: ut, *univerſalia.*
      6. *Cauſæ concluſionis.* Nam ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere.
- *III. Gradus Neceſſitatis. Cap.*2.
- *IV. Species. Cap.*3.
- *V. Proprietates. Cap.*4.
- *VI. Effectus. Cap.*5.

CAP. II.

CAP. II.

De gradibus Necessitatis.

Gradus Necessitatis sunt tres:

- I. Κατὰ παντός· DE OMNI. Κατὰ παντὸς μὲν τοῦτο λέγω, ὃ ἂν ᾖ μὴ ἐπὶ τινὸς μὲν, τινὸς δὲ μή· μηδὲ ποτὲ μὲν, ποτὲ δὲ μή. 1. *Poster. Anal. cap. 4.* De omni dico, quod non est in aliquo quidem, in aliquo vero non, neque aliquando quidem, aliquando verò non. *Id est,* Illa propositio dicitur κατὰ παντὸς, cujus prædicatum non solùm omni subjecto inest, sed etiam semper; ut, *homo est animal.*

- II. Καθ' αὑτὸ PER SE, qui includit de omni, & insuper requirit essentialem nexum. *Hujus quatuor sunt modi:*
  1. Καθ' αὑτὰ δὲ, ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ τί ἐστι. Per se insunt, quæcunq; insunt in eo, quod quid est: *Id est,* quando prædicatum est de definitione subjecti: ut, *cùm prædicatur Genus, vel Differentia de Specie.*
  2. Καθ' αὑτά ἐστιν, ὅσα τῶν ἐνυπαρχόντων αὐτοῖς, αὐτὰ ἐν τῷ λόγῳ ἐνυπάρχουσι, τῷ τί ἐστι δηλοῦντι. Per se est, quando ità aliquid alteri inest, ut id, cui inest, accipiatur de ejus definitione: *Id est,* Quando subjectum est de definitione prædicati: ut, *cum prædicatur proprium de suo subjecto.*
  3. Ἔτι καθ' αὑτὸ λέγω, ὃ μὴ καθ' ὑποκειμένου λέγεται ἄλλου τινός. Præterea id per se dico, quod non de subjecto dicitur alio quodam: *Id est,* Quando existentia prædicatur de substantia: ut, *homo est, rosa est.*
  4. Ἔτι δὲ ἄλλον τρόπον, τὸ μὲν δι' αὑτὸ ὑπάρχον ἑκάστῳ καθ' αὑτό. Ad hæc alio modo, illud quidem propter se, quod inest cuique per se: *Id est,* Quando causa externa prædicatur de suo effectu, aut contrá: ut, *jugulatus interiit.*

- III. Καθόλου· UNIVERSALE. Καθόλου λέγω, ὃ ἂν κατὰ παντός τε ὑπάρχῃ, καὶ καθ' αὑτὸ, καὶ ᾗ αὐτό. Universale dico, quod omni inest, per se, & quatenus tale: *Id est,* Quando prædicatum non solùm omni subjecto, semper & per se inest, sed etiam reciprocé: ut, *homo est rationalis.*

CAP. III.

De Speciebus Demonstrationis.

Demonst. est duplex.

- Τοῦ διότι. DEMONSTRATIO PROPTER QUID, quando accidens proprium subjecto inesse ostenditur per causam proximam: ut, *O. rationale est docile. O homo est rationalis. E. O. homo est docilis.* Dicitur etiam demonstratio potissima, item à priori.
- Τοῦ ὅτι, DEMONSTRATIO QUOD, vel QUIA, quæ est duplex:
  - *Una,* cùm ex effectu proximo demonstratur causa: ut, *O. docile est rationale. O. homo est docilis. E. O. homo est rationalis.* Hæc dicitur demonstratio à posteriori, item à Signo.
  - *Altera,* cùm ex causa remota demonstratur effectus: ut, *O. respirans est Animal. N. Planta est animal. E. N. planta respirat.*

CAP. IV.

De Proprietatibus Demonstrationis.

Proprietates Demonstrationis.

I. Demonstrationis principia sint propria. Ergò

1. Non sint aliena. οὐκ ἄρα ἐστὶν ἐξ ἄλλου γένους μεταβάντα δεῖξαι. 1.*post. Anal. cap.* 7. Non licet in demonstrationibus de genere in aliud genus migrare.
2. Non sint communia. οὐκ ἔστιν ἀποδεῖξαι ἕκαστον ἁπλῶς, ἀλλ' ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἀρχῶν. *ibid.* Non licet demonstrare unumquodque simpliciter, nisi ex propriis principiis.

II. Demonstratio non est rerum fortuitarum. Τοῦ δὲ ἀπὸ τύχης οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη δι' ἀποδείξεως. 1 *post. Anal. c* 25.

III. Demonstratio non est rerum sub sensum cadentium, sed universalium & perpetuarum.

IV. In demonstratione est finitus processus; id est, *devenire debemus ad principia prima, immediata, & indemonstrabilia, quæ ampliùs probari non possunt.*

V. Demonstratio in primo modo primæ figuræ optimè formatur. Τῶν σχημάτων ἐπιστημονικὸν μάλιστα τὸ πρῶτόν ἐστι. 1.*post Anal. c.* 11. Figurarum maximè ad scientiam comparandam accommodata est prima.

VI. Demonstratio universalis est nobilior particulari, & affirmativa præstat negativæ, & ostensiva nobilior est ducente ad impossibile.

CAP. V.

De Effectis & Fructibus Demonstrationis.

Effecta & Fructus Demonstrationis sunt

- *Scientia cur sit, quam parit Demonstratio prout est Demonstratio.* Hic duo not: sunt
  1. *Quid sit scientia?* R. Ἐπίστασθαι οἰόμεθα ἕκαστον ἁπλῶς, ὅταν τήν τ' αἰτίαν οἰώμεθα γινώσκειν, δι' ἣν τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ὅτι ἐκείνου αἰτία ἐστὶ, καὶ μὴ ἐνδέχεσθαι τοῦτ' ἄλλως ἔχειν. 1. *post Anal. c.* 2. Scire putamus unamquamque rem simpliciter, cùm putamus causam cognoscere, propter quam res est, ejus rei causam esse, nec posse eam aliter se habere. *Id est,* Scientia est cognitio causæ propter quam res est, & quòd aliter res illa se habere nequeat.
  2. *Opposita Scientiæ,* quæ sunt
     1. *Opinio,* quæ differt à Scientia.
        1. *Subjecto:* Scientia est rerum necessariarum: Opinio verò contingentium.
        2. *Modo:* Scientia est constans, Opinio verò inconstans.
     2. *Ignorantia,* quæ est vel
        - κατὰ ἀπόφασιν, Secundum negationem, quæ est mera scientiæ privatio.
        - κατὰ διάθεσιν, Secundum pravam dispositionem, quæ est falsa persuasio, qua quis deceptus scire se putat, quod ignorat.
- *Scientia seu cognitio quid sit,* quam parit Demonstratio, quatenus converti potest in *Definitionem,* de qua vide Cap. 6.
- *Methodus.* Vide Cap. 8.

CAP. VI.

De Divisione.

DEFINITIONIS notanda tum

- *Investigatio* quæ fit per DIVISIONEM, de qua tria not.
  - 1. *Quid sit?* R. DIVISIO est oratio, quâ totum in suas partes dividitur: ut, *hominis alia pars corpus, alia pars anima.* Totum, quod dividitur & à quo incipit divisio, *Divisum* appellatur: Partes verò in quas divisio finitur, *Membra dividentia*, vel *divisionis* dicuntur.
  - II. *Quotuplex sit?* R. Duplex.
    - NOMINIS, quâ distinguitur multiplex significatio termini æquivoci, ut, *nomen canis aliquando significat animal latrans, aliquando sidus cœleste.* Dicitur distinctio.
    - REI, quæ Triplex
      - 1. *Totius integralis*, quâ totum integrale distribuitur in partes integrantes: ut, *hominis alia pars caput, alia brachia, alia venter, &c.* Dicitur divisio.
      - 2. *Totius essentialis*, quæ vel
        - *Realis* seu *Physica*, quâ totum essentiale dividitur in materiam & formam.
        - *Rationis* sive *Metaphysica*, quâ totum essentiale dividitur in genus & differentiam.
      - 3. *Totius Universalis*, quæ potiss. est quadruplex
        - 1. Generis in species: ut, *animalium aliud homo, aliud brutum.* Huc pertinet divisio speciei in individua, Differentiæ in species vel individua, Generis in differentias, Differentiæ in differentias.
        - 2. Accidentis in subjecta: ut, *alborum aliud lilium, aliud nix.*
        - 3. Subjecti in accidentia: ut, *hominum alii probi, alii improbi.*
        - 4. Accidentis in accidentia: ut, *dulcium aliud album, aliud flavum.*
  - III. *Regulæ*, sive *Leges*,
    - 1. Divisum debet plus continere quàm singula membra dividentia *sc. separatim sumpta.*
    - 2. Divisum debet adæquari membris dividentibus simul sumptis, id est, *Divisio non sit latior vel angustior diviso.*
    - 3. Omnia membra dividentia debent inter sese pugnare, id est, *unum sub altero non contineatur.*
    - 4. Divisio fiat in membra proxima.
    - 5. Membra dividentia sint pauca.
- *Doctrina ipsa.* *Vide cap. 7.*

CAP. VII.

De Definitione.

De DEFINITIONE tria notanda:

I. Quid sit? R. Ὁρισμός ἐστι λόγος τοῦ τί ἐστι. 2. post, Anal. c. 19. DEFINITIO est oratio explicans quid res sit: ut, *hæc oratio:* Animal rationale, *respectu hominis.* DEFINITUM est id, quod oratione explicatur: ut, Homo, *respectu hujus orationis:* animal rationale.

II. *Quotuplex sit?* R. vel

- NOMINIS, quæ alicujus vocis significationem exponit: ut, *Eclipsis Lunæ est ejus deliquium seu defectus.* Dicitur aliàs Definitio quid nominis.
- REI, de qua notanda:
  - 1. *Quid sit?* R. ὅρος ἐστι λόγος, ὁ τὸ τί ἦν εἶναι σημαίνων 1. *Top. c.* 5. Definitio est oratio, quæ rei essentiam, seu naturam explicat. Dicitur aliàs Definitio quid rei.
  - 2. *Quotuplex?* R. est vel
    - *Definitio propriè dicta seu essentialis*, quæ est vel
      - *Physica*, quæ datur per materiam & formam: ut, *homo est quoddam compositum ex corpore & anima.*
      - *Metaphysica sive Logica*, quæ datur per genus & differentiam, ut, *homo est animal rationale.*
    - *Descriptio* quæ vel
      - *Causalis*, quæ datur per causam externam: ut, *homo est animal creatum ad fruendum æterna beatitudine.* Causæ externæ sunt Efficiens & Finis.
      - *Non causalis*, quæ datur vel
        - Per genus & proprietatem convertibilem cum definito: ut, *homo est animal risibile.*
        - Per genus & plura accidentia, quæ simul collecta cum definito convertuntur: ut, *homo est animal bipes implume.*

III. *Regulæ* sive *Leges*

1. Definitum non potest ingredi suam definitionem: *quia definitio debet esse clarior definito.*
2. Definitio debet esse convertibilis cum definito: *id est, non debet magis vel minùs latè patere.* Definitio non sit latior, vel angustior definito.
3. Definitio nihil contineat superfluum, *id est, nihil præter ea, quæ necessaria sunt ut definitio sit convertibilis cum definito; nisi fortè illa non essent satis clara: tunc enim quod illis majoris explicationis gratiâ addetur non erit superfluum.* Lib. 6. Top. c. 2; Id dicitur superesse, sive redundare in definitione, quo sublato, ea, quæ remanet, oratio satis apertè rem declarat.
4. Sermo definitionis debet esse proprius, perspicuus, & sine ambiguitate significans.

CAP. VIII.

De Methodo.

De METHODO duo notanda:

- *I. Quid sit? R.* METHODUS est instrumentum Logicum, ad rerum cognitionem faciliùs assequendam utile.
- *II. Quotuplex sit? R.* Methodus est vel
  - *Cum illatione*, seu Methodus propriè sic dicta, quæ est ipsa Demonstratio. Estque vel
    - *Synthetica*, quæ est demonstratio διότι.
    - *Analytica*, quæ est demonstratio ὅτι.
  - *Sine illatione*, quæ dicitur *ORDO*, de quo not.
    - 1. *Quid sit? R.* Ordo est habitus intellectus instrumentalis, quo res in disciplinis pertractandas ante vel post collocamus, ob meliorem illarum cognitionem.
    - 2. *Quotuplex sit?* Resp. vel
      - *Universalis*, qui totam aliquam disciplinam respicit: Estque vel
        - *Syntheticus*, qui progreditur à principiis ad principiata. *Hic locum habet in Scientiis.*
        - *Analyticus*, qui à notione finis ad media per quæ finis acquiritur, progreditur. *Hic locum habet in disciplinis practicis.*
      - *Particularis*, qui tantùm partem aliquam disciplinæ respicit.
    - 3. *Regulæ*
      1. Generalia præcedant & sequantur particularia.
      2. A facilioribus, quantùm fieri potest ad difficiliora fiat progressus.
      3. Pars nulla desit, supersit, inutiliter repetatur.
      4. Partes disciplinæ non tantùm suo loco ponantur, sed etiam idoneis transitionibus connectantur.
      5. Quod alicubi implicitè positum & alio considerandi modo, alibi evolvi potest explicitè, & diverso considerandi modo sine Tautologia. *Non enim Battologiam ex nudis verbis æstimare, aut scientias ex literis aut syllabis metiri debemus.*
      6. Nihil ab objecto vel fine disciplinæ sit alienum.

¶ Tractatus II. Partis Propriæ.

De Syllogiſmo Topico.

CAP. I.

De Syllogiſmo Topico.

De SYLLOGISMO TOPICO quatuor notanda:

I. *Quid ſit SYLLOGISMUS TOPICUS?* R. Συλλογισμὸς διαλεκτικός ἐστιν, ὁ ἐξ ἐνδόξων συλλογιζόμενος. 1. *Top. c.* 1. Syllogiſmus dialecticus ſeu Topicus eſt, qui ex probabilibus concludit. *Id eſt*, Cujus præmiſſæ ſunt probabiles tantùm: ut, *Omnis mater diligit filium, Hæc eſt mater, E. hæc diligit filium.*

II. *Quid ſint PROBABILIA?* R. Ἔνδοξά ἐστι, τὰ δοκοῦντα πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς σοφοῖς, καὶ τούτοις, ἢ τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς μάλιστα γνωρίμοις, καὶ ἐνδόξοις. Probabilia ſunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus, atque his vel omnibus, vel pluribus, vel ſpectatiſſimis: ut, *parentes ſunt honorandi.*

III. *Partes Syllogiſmi Topici*, quæ ſunt vel

- *Remotæ*, ſunt tres termini
  - *Minor terminus*, eſt Species, de qua probabiliter aliquid enunciatur
  - *Major Terminus*, ſive prædicatum Topicum, eſt quadruplex:
    - Genus, *ſub quo comprehenditur Differentia.*
    - Definitio.
    - Proprium.
    - Accidens.
  - *Medius Terminus*, ſeu Argumentum eſt inventum probabile ad faciendam fidem.
- *Propinquæ*, quæ ſunt
  - *Problema*, de quo probabiliter diſſeritur: ut *an mundus ſit æternus.*
  - *Propoſitiones*, ex quibus de problemate adhibito argumento probabiliter diſſeritur.

IV. *Loci*, ex quibus deſumitur argumentum. *Vide Cap.* 2.

CAP. II.

De Locis Topicis in genere.

De LOCIS duo notanda:

I. *Quid ſint?* R. Locus eſt ſedes argumenti: *vel*, Locus eſt id, unde ad propoſitam quæſtionem conveniens trahitur argumentum.

II. *Quotuplices? R.* Locus eſt duplex:

- *Maxima*, quæ eſt propoſitio per ſe nota fidem aliis ſubminiſtrans: *vel*, Maxima ſive Axioma eſt propoſitio generalis per ſe nota, per quam multa argumenta probantur.
- *Differentia maximæ*, quæ eſt receptaculum plurium maximarum: Hic Locus eſt vel
  - *Artificialis*, qui continet argumenta arte quadam ex ipſa quæſtione deſumpta. Eſtque vel
    - *Internus*, qui continet argumenta ex re ipſa deſumpta, *cap.* 3.
    - *Conjunctus*, qui continet argumenta deſumpta ab iis quæ cum re ipſa cohærent, *cap.* 4
    - *Disjunctus*, qui continet argumenta deſumpta ab iis quæ à re ipſa ſejuncta ſunt. *cap.* 6.
  - *Inartificialis*, qui continet argumenta extrinſecùs aſſumpta: ut, *Teſtimonium*, *c.* 7.

CAP. III.
De Locis internis.

Loci interni sunt tres: Locus

- I. *DEFINITIONIS. Ejus maximæ sunt hæ*
  1. Quicquid convenit definitioni convenit & definito: & quicquid non convenit definitioni, non convenit definito.
  2. Cui convenit definitio, eidem convenit definitum: & cui non convenit definitio, ei nec definitum.
  3. Si definitio definitioni convenit, etiam definitum definito convenit: Et si non convenit definitio definitioni, nec definitum definito convenit.
- II. *DESCRIPTIONIS.* Hic Locus easdem habet maximas, quas Locus definitionis, mutato saltem nomine *Definitionis* in nomen *Descriptionis.*
- III. *NOTATIONIS*, quando medius Terminus sumitur à Nomine. *Eius hæc est maxima:* De quocunque dicuntur aut negantur Notationes, de eodem quoque notata dicuntur aut negantur, & contrá.

CAP. IV.
De Locis Conjunctis.

Loci conjuncti sunt octo: LOCUS

- I. *CONJUGATORUM*, quæ sunt nomina & verba ita affecta inter se, ut alterum ab altero denominativè deducatur. *Eorum maxima hæc est:* Cum quo cohæret unum conjugatorum, cohærent & reliqua; Et cum quo non cohæret unum, nec reliqua.
- II. *TOTIUS*, quod est triplex
  - Integrale. *Ejus hæ sunt maximæ:*
    1. Posito Toto Integrali ponuntur omnes partes necessariæ.
    2. Sublato Toto integrali, aliqua saltem pars tolli potest.
  - Essentiale. *Ejus hæ sunt maximæ:*
    1. Posito toto Essentiali omnes partes essentiales poni necesse est.
    2. Sublato toto essentiali omnes partes essentiales tolli necesse est.
  - Universale. *Ejus hæ sunt maximæ.*
    1. Posito toto Universali, vel Genere, ponitur aliqua pars subjecta, vel species, *sed indeterminatè.*
    2. Sublato toto universali, tolluntur omnes partes subjectæ.
- III. *PARTIUM* quæ sunt triplices
  - Integrales. *Earum maximæ sunt hæ:*
    1. Positis omnibus partibus integrantibus *(inter se unitis & aptè dispositis)* ponitur Totum.
    2. Sublatâ quacunque parte integrali, tollitur Totum, *ut integrum est.*
  - Essentiales. *Earum maximæ sunt hæ:*
    1. Positis partibus essentialibus ponitur Totum essentiale.
    2. Sublatâ unâ parte essentiali tollitur Totum.
  - Subjectivæ. *Earum maximæ sunt hæ:*
    1. Positâ quacunque parte subjectâ, ponitur Totum: *vel* positâ Specie ponitur Genus.
    2. Sublatis omnibus partibus subjectis, tollitur Totum.
- IV. *CAUSARUM.*
- V. *EFFECTORUM.*
- VI. *ANTECEDENTIUM.*
- VII. *CONSEQUENTIUM.*
- VIII. *ADJUNCTORUM.*

(IV.–VIII.) *Vide cap* 5.

CAP. V.

CAP. V.

De Locis Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium, & Adjunctorum.

Sequuntur reliqui Loci conjuncti: LOCUS

CAUSARUM, quæ sunt quatuor:

Efficiens, à qua aliquid fit. *Ejus maximæ sunt hæ:*

1. Positâ causâ proximâ sufficienti & non impeditâ in actu, ponitur effectus, & sublatâ causâ tollitur effectus.
2. Qualis causa talis est effectus, *valet in univocis.*
3. Quicquid est causa causæ, est etiam causa causati. *Valet si causa & effectus necessariò à se invicem dependeant*
4. Positâ causâ conservante res salva esse potest.
5. Positâ causâ corrumpente non impeditâ, sequitur corruptio.
6. Cujus generatio per se bona, ipsum bonum; cujus mala, ipsum malum.
7. Cujus corruptio per se bona, ipsum malum; cujus mala, ipsum bonum,

Materia ex qua res est. *Ejus maximæ sunt:*

1. Positâ materiâ, fieri potest effectus. Supple, *quantum est ex parte materiæ.*
2. Sublatâ materiâ (*necessaria*) non potest fieri effectus.
3. Sublatâ materiâ permanente, tollitur effectus.
4. Si materia transiens non fuerit, non est effectus.

Forma, per quam res est. *Ejus maximæ* sunt:

1. Positâ causâ formali, ponitur effectus. Supple, *si sit conjuncta materia.*
2. Sublatâ causâ formali, tollitur effectus.
3. Cujus forma præstantior, ipsum præstantius.

Finis, cujus gratiâ aliquid fit? *Ejus maximæ sunt*

1. Cujus Finis bonus, ipsum bonum; cujus malus, ipsum malum.
2. Obtento fine, cessant media; *nisi tamen iisdem mediis conservandus sit.*
3. Positâ intentione finis, eligenda sint media.

EFFECTORUM. *Eorum maximæ sunt hæ:*

1. Posito effectu, necesse est causam esse vel fuisse.
2. Quorum effectorum efficientia bona sunt, ipsa sunt bona, & quorum mala, ipsa mala.

ANTECEDENTIUM. Antecedens est duplex;

Unum, ex quo necessariò sequitur aliud, sive ratione attributionis, sive ratione temporis. *Ejus hæc est maxima,* Posito antecedente, necesse est poni consequens.

Alterum, quod necessariò dandum, si aliud dandum: *Ejus hæc est maxima*, Sublato antecedente, necesse est tolli consequens.

CONSEQUENTIUM. Consequens est duplex;

Unum, quod necessariò ex alio sive ratione attributionis, sive ratione temporis sequitur. *Ejus hæc est Maxima*, Sublato consequente, necesse est ut tollatur antecedens.

Alterum, quod necessariò requirit antecedens. *Ejus hæc est maxima*, Posito consequente, necesse est poni antecedens.

ADJUNCTORUM seu **CIRCUMSTANTIUM**, quæ cum re quidem cohærent, sed tamen necessariò. *Eorum hæc est Maxima.* Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est rem esse, quam circumstant.

CAP. VI.

De Locis Disjunctis.

Loci DISJUNCTI sunt quinq; LOCUS

I. SIMILIUM, quæ analogiam quandam inter se habent. *Eorum Maxima hæc est* : Similium eadem est ratio. *Vel*: De similibus idem esto judicium.

II. COMPARATORUM, Comparatio est duplex

- *Rei*, quâ duæ res inter se in ex superantia conferuntur. *Ejus Maximæ nonnullæ sunt.*
  1. Quod sua naturâ tale est, magis tale est, quàm quod per participationem.
  2. Quod propter se expetitur, præstantius est eo, quod propter aliud.
  3. Quod simpliciter omnibus bonum est, melius est, quàm quod alicui tantùm.
- *Probabilitatis*, quâ duo in probabilitate inter se conferuntur: *Estq.*
  - PARIUM, quæ parem probabilitatem habent. *Eorum Maxima hæc est:* Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiam, quæ æquè probabilis, vera erit aut falsa.
  - MAJORUM, quæ majorem probabilitatem habent. *A majori ad minus argumentamur tantùm negativè, juxta hanc Maximam.* Si id non inest quod magis videtur in esse, neque id inerit quod minus videtur in esse.
  - MINORUM, quæ minorem probabilitatem habent. *A minori ad majus argumentamur affirmativè tantùm, juxta hanc Maximam:* Si id inest, quod minus videtur inesse, etiam inerit, quod magis videtur inesse.

III. DISSIMILIUM, quæ nullam inter se analogiam habent. *Eorum Maxima hæc est*: Dissimilibus dissimilia conveniunt.

IV. OPPOSITORUM, *Eorum Maximæ generales sunt*
1. De quo affirmatur unum oppositorum, de eo negatur alterum.
2. Quot modis sumitur unum oppositorum, tot modis etiam alterum.
3. Oppositorum, in quantum sunt opposita, opposita est ratio.
4. Opposita juxta se posita magis elucescunt.

V. REPUGNANTIUM. *Eorum Maxima hæc est* : Cui convenit unum ex repugnantibus, non convenit alterum, vel reliqua.

CAP. VII.

De Loco authoritatis.

Testimonium est vel

- DIVINUM. *Ejus hæ sunt Maximæ*
  1. Dato testimonio divino res certa est.
  2. Testimonium divinum præponendum est humano.
  3. In articulis fidei & affirmativè & negativè concluditur authoritate divina.
- HUMANUM. *Ejus hæ sunt Maximæ*
  1. Probato artifici in arte est credendum, *nisi vel manifesta ratio, vel experientia, vel alius artifex æquè peritus contrarium testetur.*
  2. Plurimorum testimonium præfertur testimonio paucorum.
  3. Ex humana authoritate negativè argumentari non licet.

Tractatus III. Partis Propriæ.

De Syllogiſmo ſophiſtico.

CAP. I.

De Syllogiſmo Sophiſtico in genere.

De SYLLOGISMO SOPHISTICO V. not.

I. *Quid ſit* ? R. Ἐριστικὸς δέ ἐστι συλλογισμὸς, ὁ ἐκ φαινομένων ἐνδόξων, μὴ ὄντων δέ. Καὶ ὁ ἐξ ἐνδόξων, ἢ φαινομένων ἐνδόξων φαινόμενος. 1. *Top. c.* 1. Litigoſus eſt Syllogiſmus ex iis, quæ videntur probabilia, non ſunt autem: vel qui ex probabilibus, aut ex iis, quæ videntur probabilia, eſt apparens. *Id eſt*, Syllogiſmus litigioſus ſive Sophiſticus eſt, qui habet præmiſſas tantùm apparenter probabiles, vel conſequentiam apparenter tantùm probabilem, vel utrumque. *Ad σόφισμα revocatur autem* ψευδογράφημα Syllogiſmus pſeudographus eſt, qui fit ex propriis diſciplinæ ſumptionibus non veris. *Id eſt*, qui conſtat principiis alicujus ſcientiæ malè intellectis.

2. *Quotuplex ſit* ? R. Triplex, peccat enim vel
- Materiâ tantùm: ut, *quicquid non caret oculis, habet oculos. Lapis non caret oculis. E. Lapis habet oculos.*
- Formâ tantùm: ut, *O. mater diligit filium. O. pater diligit filium. E. O. pater eſt mater.*
- utrâque: *id eſt*, materiâ & formâ ſimul: ut, *Quicquid non perdidiſti, habes. Sed aurum habes. E. aurum non perdidiſti.*

III. *Quot ſint Metæ ſeu Fines Sophiſtarum?* R. Quinque.
1. ἔλεγχος. REDARGUTIO. Meta Redargutionis eſt prænegati conceſſio, vel præconceſſi negatio in eadem diſputatione: ut, *ſi reſpondens negaverit dormientem videre, & poſtea cogatur concedere, quia dormiens habet viſum.*
2. ψεῦδος. FALSUM. Meta falſi eſt conceſſio manifeſtè falſi, vel negatio manifeſtè veri: ut, *ſi cogatur reſpondens admittere, hominem habere alas, quia eas non amiſit.*
3. παράδοξον. SOLOECISMUS. Meta Solœciſmi eſt incongrua locutio: ut *ſi reſpondens cogatur admittere hanc locutionem. O. mulier eſt ſenſitivus, propter hoc argumentum: O. homo eſt ſenſitivus. O. mulier eſt homo. E. O. mulier eſt ſenſitivus.*
5. ἀδολεσχία. NUGATIO. Meta Nugationis eſt ejuſdem vocis inutilis reſpectio: ut, *ſi quis cogatur ſic loqui: Aliquis naſus eſt naſus ſimus, ubi inutiliter* naſus *repetitur, propter hoc argumentum: O ſimus eſt naſus ſimus. Aliquis naſus eſt ſimus. E. Aliquis naſus eſt naſus ſimus.*

IV. *Elenchi Sophiſtici ſeu Fallaciæ.* *Vide cap.* 2.

V. *Ratio ſolvendi Elenchos Sophiſticos.* *Vide cap.* 3.

Cap. II.

De Fallaciis.

FALLACIÆ vel sunt

- περὶ τὴν λέξιν, In dictione. *Earũ sunt sex:*
  1. ὁμωνυμία. FALLACIA ÆQUIVOCATIONIS, quando vox æquivoca æquivocè sumitur: ut, *O. canis latrat. Sidus cœleste est canis E. Sidus cœleste latrat.*
  2. ἀμφιβολία. FALLACIA AMPHIBOLIÆ, quando oratio in vario sensu accipitur: ut, *Qui arat littus, scindit terram. Qui operam perdit, arat littus. E. Qui operam perdit, scindit terram.*
  3. σύνθεσις. FALLACIA COMPOSITIONIS, quando conjunctim accipiuntur, quæ divisim erant accipienda.
  4. διαίρεσις. FALLACIA DIVISIONIS, quando divisim accipiuntur, quæ conjunctim erant accipienda: ut, *duo & tria sunt paria & imparia. Duo & tria faciunt quinque. E. Quinque sunt paria & imparia.*
  5. προσωδία. FALLACIA ACCENTUS, quando diversitas est in compositione vocis, spiritu, literâ, quantitate, gestu orationis, tono, &c. *ut si sumatur quies, pro qui es: ara, pro hara, equus pro æquus.*
  6. σχῆμα λέξεως. FALLACIA FIGURÆ DICTIONIS, quando aliquid alicui propter similitudinem dictionum tribuitur, quod tribuendum non erat: ut, *fons est generis masculini. Ergo, & frons.* Huc referuntur etiam fallaciæ ex confusione diversorum prædicamentorum.
- ἔξω τῆς λέξεως. Extra dictionem. *Earum sunt septem*
  1. παρὰ τὸ συμβεβηκός. FALLACIA ACCIDENTIS, quando alicui per se tribuitur id, quod ei per accidens tantùm competit; ut, *si vinum malum voces per se, quia homines reddit insanos.*
  2. παρὰ τὸ πῆ ἢ ἁπλῶς λεγόμενον. FALLACIA A DICTO SECUNDUM QUID AD DICTUM SIMPLICITER, quando id, quod saltem secundum quid verum est, accipitur simpliciter: ut, *imago est homo pictus, E. est homo.*
  3. παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν. FALLACIA IGNORATIONIS ELENCHI, quando pro veris contradictoriis habentur, quæ tamen non sunt: ut, *cœlum tegit omnia. E. seipsum tegit.*
  4. παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. FALLACIA PETITIONIS PRINCIPII, quando probatur idem per idem, vel per aliud obscurius aut æquè obscurum: ut, *cras erit æquinoctium, quia nox diei æquabitur.*
  5. παρὰ τὸ ἑπόμενον. FALLACIA CONSEQUENTIS, quando converti existimamus ea, quæ converti non possunt: ut *O. homo est animal, E. O. animal est homo.*
  6. παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον. FALLACIA SECUNDUM NON CAUSAM UT CAUSAM, quando falsitas conclusionis, proveniens ex una præmissa falsa, attribuitur alteri præmissæ veræ, quæ causa non est: ut *exterminandus est usus pecuniæ, quia homines avari pecunia abutuntur.*
  7. παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἓν ποιεῖν. FALLACIA SECUNDUM PLURES INTERROGATIONES, quando ad plures interrogationes petitur responsio una, tanquam si esset una interrogatio; ut, *si petat Sophista, homo & lapis sunt ne animal.*

CAP. III.

CAP. III.

De Solutione Fallaciarum.

Ratio solvendi Elenchos Sophisticos est, vel

- ***Generalis.*** Quintupliciter responderi potest
  1. Per INFICIATIONEM, cùm vel ambas præmissas, vel alterutram rejicimus, earum probationem (*si opus est*) petentes.
  2. Per DISTINCTIONEM, cum alterutram præmissarum, vel ambas ambiguas esse ostendimus.
  3. Per INSTANTIAM, quando universali propositioni singularem contrariam opponimus.
  4. Per CONCESSIONEM, quando totum argumentum concedimus, tanquam id quod nobis non obest.
  5. Per INVERSIONEM, quando argumentum contra nos illatum in adversarium retorquemus.
- ***Specialis.*** Hic considerandæ sunt,
  - Fallaciæ in dictione
    1. *Elenchus Æquivocationis* & *Amphiboliæ* solvuntur, per distinctionem, ostendendo ambiguitatem.
    2. *Elenchus Compositionis* & *Divisionis* solvuntur separando sensum divisum à composito, & ostendendo, uter verus sit vel non.
    3. *Elenchus Accentûs* solvitur distinctione, ostendendo accentûs vel scripturæ diversitatem.
    4. *Elenchus figuræ dictionis* solvitur, ostendendo diversitatem inter ea, quibus eadem accidere videbantur.
  - Fallaciæ extra dictionem
    1. *Elenchus Accidentis* solvitur, distinguendo inter id, quod alicui per se, & quod per accidens convenit.
    2. *Elenchus à dicto secundum quid ad dictum simpliciter* solvitur, distinguendo id quod est simpliciter, ab eo quod est secundum quid, sive ex parte verum.
    3. *Ignoratio Elenchi* solvitur, ostendendo defectum veræ oppositionis secundam regulas illius.
    4. *Petitio principii* solvitur, ostendendo vanitatem seu nullitatem probationis.
    5. *Elenchus Consequentis* solvitur, negando consequentiam & addendo rationem, cur propositio converti non possit.
    6. *Elenchus secundum non causam ut causam* solvitur, negando causam falsam, & adducendo causam veram.
    7. *Elenchus plurium Interrogationum* solvitur, non respondendo una responsione ad plures interrogationes, sed distinctè ad singulas.

NOTA.

Ne usitata Peripateticorum methodus interrumperetur ex Dialectica Philippi Du Trieu duos Tractatus, quorum 1. *de Terminorum Varietate.* 2. *Suppositione, sub finem adjicere placuit.*

DE TERMINO SIMPLICI II. not.

- I. *Quid sit? R.* TERMINUS est, in quem resolvitur propositio, ut prædicatum, & de quo id prædicatur. Subjectum & prædicatum vocantur Termini, quia sunt extrema propositionis. Hinc Copula non est Terminus, quia non est extremum, sed inter extrema ponitur.
- II. *Quotuplex sit?* R. Terminus est
  - 1. vel
    - SYNCATEGOREMATICUS, est vox quæ per se nihil significat, aliis tamen juncta illis certum significandi modum tribuit: ut, *omnis, nullus, utinam, &c.*
    - CATEGOREMATICUS, est vox, quæ per se aliquid significat, nec ullum includit syncategorema: ut, *homo.*
    - MIXTUS, qui categorema & syncategorema includit: ut *nemo*; continet enim significationem harum duarum vocum: *nullus homo.*
  - 2. vel
    - SIMPLEX, qui sic dicitur Tripliciter
      - VOCE TANTUM, est unica dictio pluribus æquivalens: ut *nemo* æquivalet his duabus, *nullus homo.*
      - SIGNIFICATIONE TANTUM, qui componitur quidem ex pluribus dictionibus, sed quæ significatione uni æquivalent: *corpus animatum &c.* Hic Terminus absolutè à Dialecticis vocatur Simplex.
      - VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui est una dictio simplicis significationis: ut *homo,*
    - COMPLEXUS, qui sic dicitur Tripliciter
      - VOCE TANTUM, idem est quod simplex significatione tantùm: ut *corpus animatum.*
      - SIGNIFICATIONE TANTUM, idem est quod simplex voce tantùm; ut *nemo.*
      - VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui componitur ex pluribus dictionibus habentibus etiam compositam significationem: ut, *homo albus.*
  - 3. vel
    - ABSTRACTUS, qui significat solam formam, non autem subjectum, ut *albedo*, tantùm enim significat albedinem quæ est forma, non autem rem affectam albedine, quæ est subjectum. FORMA hìc est omne illud quod alteri aliquam determinationem seu appellationem tribuit: ut *albedo*, respectu lactis est forma. SUBJECTUM hìc est omne illud, quod ab altero aliquam denominationem seu appellationem suscipit: ut, lac respectu albedinis, quia ab illa suscipit denominationem *albi.*
    - CONCRETUS, qui formam & subjectum significet. Estque vel
      - DENOMINANS INTRINSECE, qui tribuitur ei, in quo est forma per ipsum significata: ut *album.*
      - DENOMINANS EXTRINSECE, qui tribuitur ei, in quo non est forma per ipsum significata: *videri*, vel *visum esse.* Talia sunt omnia verba & participia passiva significantia actiones animæ: Item pleraque verba & participia activa significantia alias actiones: ut *illuminans, &c.*
  - 4. Vide *pag. conseq.*

Terminus generaliter acceptus est

4. vel

CONNOTATIVUS, qui significat formam quasi adjacentem : ut, *album* &c. significare formam quasi adjacentem est significare adjectivé. Itaque sola adjectiva sunt connotativa; vel quæ significat per modum adjectivorum: ut, *dominus servus*, &c. Terminus connotativus duplex habet significatum, *MATERIALE*, quod est subjectum formæ nomine connotativo expressæ ; Hoc significatur in recto. Et *FORMALE*, quod est forma nomine connotativo expressa: Hoc significatur in obliquo, id est, *in explicatione termini significantis ponitur in casu obliquo.*

ABSOLUTUS, qui non significat Formam quasi adjacentem. Id est, non adjectivè : ut *homo*.

5. vel

DENOMINATIVUS, idem est quod connotativus. DENOMINATIVUM est triplex

- VOCE TANTUM, quod cum aliquo abstracto convenit initio dictionis, sed ab eo differt formali significatione : ut, *somnolentus*, respectu hujus abstracti *somnus*.
- SIGNIFICATIONE TANTUM, quod cum aliquo abstracto convenit tantùm significatione non voce : ut, *probus*, respectu hujus nominis *virtus*.
- VOCE ET SIGNIFICATIONE SIMUL, quod cum aliquo abstracto convenit significatione, & initio dictionis, sed finali terminatione distinguitur: ut, *albus*, respectu hujus abstracti *albedo*.

Denominans est abstractum respondens termino denominativo, seu connotativo : ut, *album* est denominativum, *albedo* denominans. Denominativo & denominanti respondet. Denominatum, quod est subjectum formæ, de quo vox denominativa accidentaliter dicitur : ut, *corvus* est denominativum *nigri*.

6. vel

UNIVOCUS, qui pluribus tribuitur in eadem significatione : ut, *homo* comparatione *Johannis & Petri*. Terminum aliquem pluribus tribui in eadem significatione inde cognosci potest, si ei respondeat in mente idem conceptus, id est, si ejus significatum eodem semper modo concipiatur, quod fit, quando eadem explicatio semper illi potest accommodari.

ÆQUIVOCUS, qui pluribus tribuitur in diversa significatione. Estque vel

- PURE ÆQUIVOCUS, qui plura æquè primò significat : ut, *canis*, respectu canis domestici & cœlestis.
- ANALOGUS, qui plura non æquè primò significat, sed unum primariò, alterum secundariò: ut, *homo*, respectu hominis veri & picti.

7. Termini ad se invicem comparari possunt quatuor modis

1. repugnantes. TERMINI REPUGNANTES sunt, qui de se invicem universaliter negari possunt : ut, *homo & brutum*.
2. Ut convertibiles. TERMINI CONVERTIBILES sunt, qui universaliter de se invicem affirmari possunt : ut, *homo & risibilis*.
3. Ut magis & minus communes. TERMINI ILLI HABENT SE UT MAGIS ET MINUS COMMUNES, quorum unum potest de altero universaliter affirmari, sed non contrà : ut, *animal* est terminus magis communis quàm *homo*.
4. Ut excedentes & excessi. TERMINI ILLI HABENT SE UT EXCEDENTES ET EXCESSI, quorum neuter de altero potest universaliter affirmari vel negari ; sed tantùm particulariter : ut, *homo & albus*.

De SUPPOSITIONE IV. not:

I. *Quid sit Suppositio?* R. SUPPOSITIO est usurpatio vocis in oratione positæ pro aliquo: ut hîc, *Omnis homo est animal*, vox illa *homo* usurpatur pro Johanne, Petro & reliquis hominibus. Suppositio aliter vocari solet *acceptio vocis*.

II. *Unde dicta sit suppositio?* R. Ex eo, quod vox in oratione plerúmque supponatur, id est, substituatur in locum alterius, nempe rei per ipsam significatæ: Cùm enim, ut ait Aristoteles, res ipsas expromere, aut in disputationem aut colloquium adducere non possumus, vocibus loco rerum utimur, & in harum locum illa subrogamus; sicut ad numerandum calculis æneis pro nummis aureis uti mercatores solent. Interdum tamen vox accipitur pro seipsa, quo casu non substituitur in locum alterius. Dicitur tamen etiam tunc supponi, extensâ verbi istius significatione ad quamcunque vocis acceptionem.

III. *Quotuplex sit?* R. Triplex est generatim Suppositio

- MATERIALIS, quæ est acceptio vocis pro seipsa: ut cùm dico, *Homo est dictio dissyllaba*, vox *homo*, accipitur pro seipsa, id est, pro ipsamet voce, non autem pro significato. Dicitur etiam, *technica*, & indicatur duabus notis: Una est articulus græcus τὸ, id est, *illud* ut τὸ *animal*, qs. dicas illa vox *animal*. Altera est particula *li*, ut *li animal* quæ particula æquivalet articulo græco.
- SIMPLEX, quæ est acceptio vocis pro suo immediato significato tantúm: Id est, pro natura communi vel conceptu communi. Ita sumi dicitur Subjectum hujus enunciationis, *homo est universale*; non enim significatur quòd Johannes vel Petrus vel quispiam alius homo singularis sit universale, hoc enim falsum est, sed quòd homo in communi sit universale.
- PERSONALIS, de qua not:
  1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO PERSONALIS est acceptio vocis pro mediato significato, id est, pro inferioribus vel denominatis. Sic accipitur Subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*, accipitur enim pro Johanne, Petro, &c. item subjectum hujus, *Omne album est substantia*, accipitur enim pro pariete, nive, &c.
  2. *Regula.* Omnis vox, cui præponitur vel præponi potest, manente eodem sensu, aliquod signum, accipitur personaliter.
  3. *Species suppositionis personalis*, quæ passim absolutè vocantur Species suppositionis. *Vide pag. seq.*

IV. *Regula.* Vid. pag. seq.

Suppositio personalis dividitur in

Universalem de qua tria not.

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO UNIVERSALIS, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulativè enumerandis. *Id est*, per conjunctionem copulativam copulativè sumptam, hoc est, connectentem integras enunciationes. Ita sumitur Subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*, sic enim explicatur *Johannes est animal, & Petrus est animal, &c.* ubi conjunctio copulativa, &, connectit integras enunciationes.

2. *Quotuplex?* R. Suppositio univers. est
   - 1. vel
     - *UNIVERSALIS ABSOLUTA*, ubi nulla intelligitur exceptio.
     - *UNIVERSALIS ACCOMMODA*, ubi aliqua intelligitur exceptio: ut hîc, *Cœlum tegit omnia*, sc. præter se.
   - 2. vel
     - *UNIVERSALIS PRO GENERIBUS SINGULORUM*, per quam vox accipitur pro omnibus generibus seu speciebus, non autem pro omnibus individuis. Hoc modo sumitur Subjectum illius propositionis: *Omne animal fuit in arca Noe.*
     - *UNIVERSALIS PRO SINGULIS GENERUM*, per quam vox sumitur pro omnibus suis individuis.

3. *Regulæ*
   - 1. Subjectum enunciationis universalis affirmativæ sumitur universaliter.
   - 2. Utrumq; extremum enunciationis universalis negativæ, & prædicatum particularis negativæ sumitur universaliter.

Copulatam, de qua not.

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO COPULATA, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulatim enumerandis. Id est, per conjunctionem copulativam copulatim sumptam: hoc est, non connectentem integras enunciationes, sed terminos simplices. Ita sumitur Subjectum hujus propositionis, *omnia Elementa sunt quatuor.*
2. *Regula*, Subjectum propositionis, cujus prædicatum est vox numerum significans, sumitur copulatim.

Determinatam de qua not:

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO DETERMINATA, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctivè enumerandis. Id est, per conjunctionem disjunctivam disjunctivè sumptam, hoc est, connectentem integras enunciationes.
2. *Regula.* Utrumq; extremum propositionis particularis aut indefinitæ affirmativæ, subjectum negativæ, sumitur determinatè.

Confusam, de qua not:

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO CONFUSA, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctim enumerandis. Id est, per conjunctionem disjunctivam disjunctim sumptam, hoc est, connectentem simplices terminos, non verò integras enunciationes.
2. *Regula*, Prædicatum propositionis universalis affirmativæ sumitur confusè.

IV. Regulæ

1. In argumentatione non licet mutare genus acceptionis. *id est*, non licet unam & eandem vocem semel accipere materialiter, & semel simpliciter vel personaliter, &c.
2. Non licet procedere à non distributo ad distributum. *id est*, non licet aliquem terminum, qui in antecedente non sumitur universaliter, ponere in consequente universaliter sumptum.

PRÆCEPTA
ETHICÆ,
SIVE
PHILOSOPHIÆ MORALIS

Ex Ariſtotele, aliiſq; probatis Auctoribus collecta, & adjuvandæ memoriæ causâ TABULIS Synopticis incluſa.

à M. JOHANNE STIERIO.

Editio Quarta.

CANTABRIGIÆ,
Ex Officina *Rogeri Daniel*, almæ Academiæ Typographi.
Anno Dom. 1647.

Perillustribus & Generosissimis Comitibus
& Dominis,

Dn. Christiano Gunthero, *juniori.*
Dn. Anthonio Gunthero,
Dn. Ludovico Gunthero, *juniori,*
Fratribus Germanis.

Perillustris & Generosissimi Comitis
ac Domini,

Dn. Christiani Guntheri Filiis, Sacri Romani Imperii Quatuorviris, Comitibus in *Schwartzburg* & *Hohnstein*, Dominis in *Arnstadt*, *Sondershausen*, *Leutenberg*, *Lohra* & *Klettenberg*, &c. suis clementibus;

Has Tabulas Ethicas

submissè ac devotè

offert & consecrat

M. Johannes Stier.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Ethicæ.

De NATURA & CONSTITUTIONE ETHICÆ V. not.

1. *Nomen.* circa quod duo obser.

1. Ἐτυμολογία. Ethica dicitur ἀπὸ τοῦ ἔθους, à consuetudine, seu assuefactione, propterea quod consuetudine, id est, crebro usu & assiduo exercitio mores induamus & conformemur; *vel* dicitur ἀπὸ τῶν ἠθῶν, à moribus, propterea quod circa mores ad honestatem informandos & efformandos tota occupata.

2. Ὁμωνυμία. Vocabulum ETHICÆ sumitur dupliciter

- *Generaliter*, pro tota Philosophia practica, cujus ambitu Ethica specialiter sic dicta, & Politica, & Oeconomica comprehenduntur.
- *Specialiter*, pro prima Philosophiæ practicæ parte, quæ generalia de virtute & Summo bono præcepta explicat. In qua significatione hoc loco accipitur. Dicitur etiam Philosophia moralis, item civilis, doctrina de moribus.

2. *Quid sit?* R. ETHICA est prudentia hominem ita virtutibus informans, ut summo fruatur bono, *Prætorius in prœm. Theatr. Eth. vel* ETHICA est practicæ Philosophiæ pars absoluta de summo hominis civilis bono assequendo. *Donaldsonus l.* 1 *Synops. Philos. Mor. c.* 1.

3. *Subjectum*, sive *Objectum* est homo, quatenus civiliter beandus, *h. e. quatenus homo bono privatus est, & eidem recipiendo aptus.* Idoneus auditor hujus disciplinæ non potest esse quivis, cujus ætas aliarum disciplinarum capax est, sed ille demum, qui præterea etiam rectè natus & educatus est; ut non tantum aliquod discrimen honestorum & turpium jam norit, sed & assuefactus nonnihil sit ad animi effectus refrænandos. *Horneus l.* 1. *civilis doctr. de moribus c.* 2. § 8.

4. *Finis*, qui est vel

- *Primarius*, est vel
  - *Internus*, est hominem bonis moribus seu virtutibus informare, vel instruere intellectum, quomodo is appetitum possit ac debeat regere.
  - *Externus*, est summa hac in vita felicitas sive Summum Bonum.
- *Secundarius* seu *Usus*, Ethica prodest
  1. Homini, quoad seipsum, ut homo seipsum cognoscat.
  2. Homini, quoad alios, ut cum iis vivat justè, amicè, honestè, liberaliter, &c.
  3. Aliis scientiis & facultatibus. *Ubi desinit Ethicus, ibi incipit ICtus.*

5 *Diviso.* Partes Ethicæ sunt duæ

1. Εὐδαιμονολογία, quæ agit de fine, nempe de beatitudine seu Summo Bono *vid. pag* 2.
2. Ἀρετολογία, quæ agit de virtutibus seu mediis ad Summum Bonum ducentibus. *vide pag.* 4.

Pars I. Philosophiæ Moralis.

De Summo Bono.

CAP. I.

De appellationibus & proprietatibus Summi Boni.

De SUMMO BONO VII. not.

I. An sit? R. Esse ex omnibus bonis, quæ in hac vita obtingere nobis possunt, unum aliquod summum, necesse est: Cùm enim non tantùm omnis actio cum ratione suscepta propter certum finem sit, sed etiam finium illorum unus propter alterum, oportet, ut in uno tandem omnia studia & actiones nostræ desinant, quod sit finis omnium, id est, ad quod omnia referantur cætera, ipsum autem aliò nusquam, nisi in infinitum abeatur, frustráq; nobis natura indidisset boni appetitum, nihil enim esset, in quo ille acquiesceret. *Horneius l. 1. c. 3. sect. 8*

II. Appellationes quæ sunt vel

- *Græcæ:* dicitur
  - 1 εὐδαιμονία, à bono dæmone.
  - 2 εὐζωΐα, beata vita.
  - 3 εὐτυχία, bona fortuna, quâ commodè quis carere nequit.
  - 4 μακαρισμός, ab adjuncta lætitia.
  - 5 εὐπραξία, proba actio.
  - 6 τὸ ἀγαθὸν, bonum.
- *Latinæ:* Dicitur felicitas, beatitudo, summum bonum, finis hominis, beata vita sc. civilis.

III. Proprietates. Summum bonum est

- 1 οἰκεῖον ἀγαθὸν, Bonum proprium & domesticum, 1 *Ethic.* 3. quod particeps hujus boni non ab aliis petere cogatur, sed sibi habeat, eoque pro lubitu utatur.
- 2 δυσαφαίρετον, difficulter mobile, 1 *Ethic.* 3. Natura videlicet bonum est & constans, quod bonum virum firmiter consistere facit.
- 3 κοινωνικὸν, sui communicativum, 1 *Ethic.* 1. Quo enim latiùs extenditur bonum & communicatur, eo melius est.
- 4 αὔταρκες, se ipso contentum, 1 *Ethic.* 5 Non enim quærit aliud extra se bonum.
- 5 δι' αὐτὸ ἀγαπητὸν, propter se expetibile, 1 *Ethic.* 13 Alterius enim causa, si quæratur, non erit summum.
- 6 πρακτὸν, agibile, 1 *Ethic.* 4. quia hominis studio & labore comparatur.
- 7 Non dormientis ac otiosi.
- 8 μὴ βίαιον, non violentum, 1 *Ethic.* 3 per violentiam hîc intelligimus vim & fraudes, à quibus sit alienissimum.

IV. Quid sit? vide cap. II.

V. Causa efficiens. / *VI. Subjectum.* vide cap. III.

VII. Accidentia, quæ ad existentiam & ornatum S. B. faciunt. vide cap. IV.

CAP. II.

Quid ſit Summum Bonum.

Quid ſit Summum Bonum explicatur tum.

'Αποφαλικῶς, SUMMUM BONUM conſiſtit

1. Neq; *in voluptate ſc. corporis*, quia
   1. Summum Bonum eſt homini proprium. Voluptas non eſt homini propria, ſed & brutis competit.
   2. Voluptas eſt violentia, tum ratione originis tum ratione operationis.
   3. Voluptas non eſt conſtans & perpetua.
2. Neq; *in honore*, quia
   1. Honor non eſt in ejus poteſtate cui defertur, ſed illius, qui eum alteri defert. Felicitas verò in noſtra poteſtate eſſe debet.
   2. Summum bonum expetitur propter ſe. Honor autem non expetitur propter ſe, ſed propter virtutem, & ejuſdem teſtimonium.
3. Neq; *in divitiis*, quia
   1. Divitiæ non per ſe expetuntur, ſed ejus, quem in vita præſtant, uſus gratiâ.
   2. Felicitas eſt bonum ſtabile & firmum. Divitiæ verò facilè eripiuntur aut auferuntur.
4. Neq; *in idearum contemplatione*, quia
   1. Quærimus bonum practicum, non contemplativum.
   2. Etiam mali ſpeculari valent ideas, quod de S. Bono affirmare non poſſumus.
5. Neq; *in virtutis habitu*, quia
   1. Bonum eſt perfectiſſimum, cui nihil addi poteſt. Sed habitui virtuoſo aliquid addi poteſt ſc. operatio.
   2. Habitus virtutis etiam ineſſe poteſt otioſo & dormienti: quibus tamen non competit felicitas.

Καταφαλικῶς, SUMMUM BONUM poſitū eſt in actione ſecundum virtutē optimam & perfectam in vita perfecta. ἡ εὐδαιμονία ἐστιν ἐνέργεια ψυχῆς λογικῆς κατ' ἀρετὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην, ἐν βίῳ τελείῳ. SummumBonum eſt operatio ſive actio animæ rationalis ſecundum virtutem optimam & perfectiſſimam in vita perfecta. 1. *Ethic. Nicom.* 7.

CAP. III.

De Cauſa efficiente & Subjecto Summi Boni.

Seq; Summi Boni.

Cauſa efficiens, quæ vel
- *Remota*, eſt Deus Opt. Max. à quo omnia bona. *Si quod enim aliud Deorum munus eſt inter homines, multò magis Summum Bonum erit* θεόσδοτον *&* θεόπεμπτον.
- *Proxima*, eſt aſſuefactio & diſciplina: hoc pacto enim virtus paratur. *Hinc Summum Bonum* μαθητὸν καὶ ἐθιστὸν *rectè vocatur.*

Subjectum, de quo quatuor not.
1. Beatitudo non eſt beſtiarum, ſed hominum, qui ſecundum virtutem perfectè agunt.
2. Felicitas moralis non eſt mortuorum, ſed viventium. Unde homo hac in vita poteſt eſſe beatus.
3. Animal irrationale & actu & potentia expers eſt hujus beatitudinis: infans verò actu tantúm.
4. Miſeria & beatitudo practica in eodem ſubjecto nequeunt ſimul conſiſtere.

CAP. IV.
De Accidentibus Summi Boni.

Accidentia
- Primaria, quæ vel
  - *Animi*, ut bona conſcientia, quæ conſiſtit in tranquillitate animi & lætitia cordis.
  - *Corporis*: ut Sanitas. *Oportet ut & corpus valeat & alimentum & cætera ſuppetant, inquit Ariſtot.* 10. *Ethic.* 8.
- *Secundaria*, quæ in externis bonis conſiſtunt; ut, *bona fama*, *honor*, *amici*, *divitiæ*. (Virtutis actio, in qua conſiſtit Summum Bonum, non excludit illa, quæ inſtrumenta quaſi ſunt & materia talium actionum: Nam actio illa perfici nequit ſine aliquibus ſaltem fortunæ bonis, & impeditur ſæpe ab adverſitatibus. *Aliud* itaque eſt Summum bonum non poſſe eſſe ſine bonis fortunæ; *Aliud* Summum bonum eſſe bona fortunæ. *Horneius lib.* 1. *cap.* 8. *ſect.* 5.)

Pars II. Philoſophiæ Moralis.
De Virtute.
CAP. I.
De Virtute in communi.

De VIRTUTE in communi 3. not.
- 1. *Nomen*, cujus not.
  - 1. Ἐτυμολογία. Virtus non à vi ſeu violentia, ſed à viro nomen habet, *Cic. l.* 1. *Tuſculan. quæſt.* Græcis dicitur ἀρετὴ vel ἀπὸ τοῦ αἴρειν, à tollendo, *quia homines ad ſumma & maxima elevat & extollit*, vel ab ἀρέσκω, placeo, qs. ἀρεστὸς, vel ab ἐράω, amo, qs. ἐρατὴ, vel ab αἱρέομαι, eligo, qs. αἱρετὴ, vel ἀπὸ τοῦ ἄρεως, à Marte, id eſt, bello, *quia in bello virtutis vis præcipuè elucet.*
  - 2. Ὁμωνυμία. Vocabulum *virtutis* variè ſumitur
    - 1. *Generatim* ſignificat vim, efficaciam, qualitatem, facilitatem, & operationem cujuſq; rei: ut, *virtute fœniculi acuuntur oculi.*
    - 2. *Speciatim* ad hominis animum refertur, in quo habitus bonos & laudabiles denotat, & ejus partis quæ ratione prædita, & illius quæ per ſe rationis expers, illi tamen morem gerere poteſt.
    - 3. Κατ' ἐξοχὴν fortitudinem, quæ viro maximè digna ſignificat.
    - 4. *Poetis* ſignificat per metonymiam bonam famam, potentiam, res ſecundas & alia, quæ virtutem ſequuntur, bonorum genera.
    - 5. *Moris eſt*, ut virtutem Catonis aut Scipionis pro ipſo Catone & Scipione dicamus, quod in aliis etiam locum habet. *Heiderus parte* 2. *Phil. Mor. p.* 146.
- 2. *Quid ſit?* R. VIRTUS eſt habitus animi, quo vir bonus efficitur ad munus ſuum bene ac laudabiliter obeundum. *Donald. l.* 2. *c.* 1. *vel* Virtus eſt habitus animi laudabilis conveniens ad certam rationem. *Heiderus l. d. p.* 148.
- 3. *Quotuplex ſit?* R. Virtus eſt vel
  - MORALIS ἠθικὴ, quæ appetitum perficit. *vide cap.* 2. *& ſeq.*
  - INTELLECTUALIS διανοητικὴ, quæ intellectum perficit. *vide infra cap.* 20. *Virtutes morales & intellectuales ſi inter ſe comparantur, morales maximè virtutes dicuntur, intellectuales autem ſecundum quid tantùm.*

CAP. II.

De Virtute Morali in communi.

De VIRTUTE MORALI in communi quinque notanda:

I. Quid sit? R. Ἀρετή ἐστιν ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὡρισμένη λόγῳ, καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειε. VIRTUS est habitus electivus in mediocritate consistens, ea quæ ad nos est definita ratione, & ut definierit ipse prudens. 2. *Ethic. Nicom.* 6.

II. Causæ sunt
- *Efficiens*, est vel
  - *Remota* seu *Universalis*, est Deus Ter Opt. Max. qui omnis boni fons est atque origo.
  - *Propinqua*, sive *Particularis*, sunt crebræ hominum actiones, quæ ut virtuosæ dici mereantur, certa quædam postulant προσκείμενα, & requisita ceu principia, *de quibus Cap. III.*
- *Materia* est vel
  - *In qua* sive *Subjectum* est vel
    - *Quod*, est ipse homo virtutis capax.
    - *Quo*, est anima rationalis & quidem voluntas non appetitus sensitivus.
  - *Circa quam*, seu *objectum*, quod vel
    - *Internum* & *propinquum* sunt affectus, sive animi motus, quos virtus non evellit, sed moderatur. *Vide Cap. IIII.*
    - *Externum* & *remotum* sunt voluptates & dolores, quos affectus plerumque comitari solent.
- *Forma*, secundum analogiam & impropriè est Mediocritas, quæ duplex
  - *Rei*, Medium rei est, quod ab utroque extremorum secundum proportionem Arithmeticam æquali distat gradu ac intervallo: ut, *novenarius respectu senarii & duodenarii est medius, & æqualiter distat ab utrisque tribus unitatibus.*
  - *Personæ*. Medium personæ est, quod secundum proportionem Geometricam uni extremorum vicinius, ab altero verò remotius est: vel quod medium est ratione circumstantiarum, loci, temporis, personæ, &c. ut, *Ea portio cibi, quæ Socrati pro ipsius temperamento sufficit, respectu illius dicitur medium, respectu tamen alterius vel deficit, vel excedit.* Hæc mediocritas hîc intelligitur.
- *Finis*, est duplex
  - οὗ *Cujus*, est honestas. Hujus enim gratiâ virtutes suscipiuntur.
  - ᾧ *Cui*, est beatitudo civilis, seu Summum Bonum, quod principium & causa est bonorum.

III. Oppositum, est VITIUM MORALE. Vitium est habitus eligendi mala, seu sectandi ea in vita, quæ à modo & mediocritate aberrant, sive id excessu fiat, sive defectu. *Hornejus lib.* 3. *Ethic. cap.* 3. §. 4. Vitium est habitus cum prælectione conjunctus in nimium vel parum declinans. *Piccolom. gr.* 9. *c.* 90.

IV. Divisio. Vide cap. V.

V. Cognata & Affinia, sive fructus & comites virtutum indivisibiles. *Vide cap. XVIII. & sequ.*

CAP. III.

De principiis actionum humanarum.

Principia actionum humanarum sunt potissimè quatuor:

- I.
  - *SPONTANEUM*, τὸ ἑκούσιόν ἐστιν, οὗ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἰδότι τὰ καθ᾽ ἕκαστα ἐν οἷς ἡ πρᾶξις. Spontaneum est cujus principium est in ipso agente sciente singula, in quibus est ipse actus. 3. *Ethic. Nicom.* 1.
  - *INVITUM*, quod est vel
    - *Violentum*, quod est vel
      - *Absolutè violentum*. Τὸ βίαιόν ἐστιν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἔξωθεν τοιαύτη οὖσα ἐν ᾗ μηδὲν συμβάλλεται ὁ πράττων ἢ ὁ πάσχων Violentum est cujus principium est extra agentem, adeò ut is qui agit planè, nihil adjumenti ad illam actionem conferat. 3. *Ethic.* 1.
      - *Secundum quid violentum*, quod dicitur mixtum vel actio mixta, sive media, quod partim per vim extrinsecùs, partim intrinsecùs per voluntatem fieri videatur: Ut quando illud quod aliàs nunquam susciperetur, nunc tamen suscipitur vel ad bonum aliquod insigne consequendum, vel ad majus malum evitandum. *Jac. Mart. disput. Eth.* 5.
    - *Per ignorantiam*, quæ est duplex
      - *Ignorantia juris*, seu *universalium*, cùm illa ignoramus, quæ jure scire tenemur. Exempli gratiâ, quando latet quod eligendum, quid honestum, quid justum, &c. *Hæc ignorantia crassa & affectata, nec invitam actionem facit, nec veniam meretur.*
      - *Ignorantia facti*, seu *singularium*, cùm ignorantur circumstantiæ quædam singulares, quæ ante actionem prævideri aut præcaveri non potuerunt. *Hæc ignorantia si caret dolo, & subsequentem habet pœnitentiam ob admissum peccatum, facit actionem invitam & veniam meretur.*
- II. *ELECTIO*. Ἡ προαίρεσίς ἐστιν ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν. Electio est præmeditata appetitio eorum, quæ in nostra sunt potestate & per nos fieri possunt. 3. *Ethic. Nicom.* 12.
- III. *CONSULTATIO*. Ἡ βούλευσίς ἐστι τῆς ψυχῆς λογισμὸς περὶ τῶν πρακτῶν: Consultatio est ratiocinatio de mediis, per quæ ad finem in agendo pervenitur. 3. *Ethic. Nicom.* 3. Sub deliberationem ergò cadunt quæ fieri à nobis possunt non autem aliena, utì nec necessaria neque fortuita.
- IV. *VOLUNTAS*. Ἡ βούλησίς ἐστι τοῦ ἀγαθοῦ ἢ φαινομένου ἀγαθοῦ μετὰ λόγου ὄρεξις. Voluntas est boni, vel veri vel apparentis, cum ratione appetitio. 3. *Ethic. Nicom.* 4. Vocabulum voluntatis hìc non pro ipsa potentia volendi, aut actu voluntatis primo, sed pro secundo accipitur.

CAP. IV.

De Affectibus.

De AFFECTIBUS tria notanda:

- I. *Quid sint?* R. AFFECTUS est motus appetitus sensitivi ex apprehensione boni vel mali cum aliqua mutatione non naturali corporis. *Conimbr. disp. Eth.6. q.3. a.* 1. *vel,* Passio animæ nihil aliud est, quàm motus appetitivæ virtutis in persecutione boni, vel in fuga mali. *Tom.*2. *Eth. lect.* 3.
- II. *Subjectum.* Affectus omnes pertinent ad animam sentientem, nec tamen ad facultatem, sive potentiam ejus apprehensivam, sed appetitivam.
- III. *Divisio.* Affectus pertinent vel ad
  - *Appetitum concupiscibilem:* ut,
    - *Amor,* est motio appetitûs, quâ rem aliquam prosequimur, quatenus utilis & delectabilis.
    - *Odium,* est motio appetitûs, quâ rem aliquam fugimus & repellimus, quatenus inutilis & injucunda.
    - *Concupiscentia,* est appetitio ejus quod delectat, hoc est, *quod delectationem sensibus creat.*
    - *Gaudium,* est appetitio, quâ bonum amplectimur, fovemus, tenemus.
    - *Dolor & Tristitia* oriuntur, quando appetitus conjungitur cum malo, idque percipit.
  - *Appetitum irascibilem:* ut,
    - *Spes,* est appetitio boni futuri cum difficultate conjuncti, sed quod consequi tamen possumus.
    - *Timor,* est dolor & perturbatio orta ex imaginatione futuri mali, aut ejus quod lædere nos potest.
    - *Audacia,* est motus, qui promptos facit ad aggrediendum quod speramus, *id est, ad superandum periculum quod imminet, sive quod ab adeptione boni alicujus nos prohibet.*
    - *Ira,* est appetitio, cum dolore conjuncta, vindictæ sive ultionis, propter eam quæ apparet parvipensionem, vel in se, vel in suorum quempiam, convenientem.

CAP. V.

De Divisione virtutis Moralis.

VIRTUS alia est

- *Perfecta,* quæ versatur vel circa
  - *Corpus hominis,* ut,
    - FORTITUDO, *cap.* 5.
    - TEMPERANTIA, *cap.* 7.
  - *Bona vel mala externa,* utpote vel circa
    - *Pecuniam,* ut,
      - LIBERALITAS, *cap.* 8.
      - MAGNIFICENTIA, *cap.* 9.
    - *Honores,* ut,
      - MAGNINIMITAS, *c.*10.
      - MODESTIA, *cap.* 11.
    - *Iram,* ut MANSUETUDO, *c.*12.
  - *Conversationem,* ut tres virtutes homiliticæ: COMITAS, VERITAS, URBANITAS, *cap.* 13.
  - *Contractus,* ut JUSTITIA, *cap.* 14, 15.
- *Imperfecta,* quæ est dispositio ad virtutem perfectam: ut sunt SEMIVIRTUTES, *cap.*16.
- *Perfectissima,* ut VIRTUS HEROICA, quæ est virtutum moralium eminentia, *cap.*17.

CAP. VI.

De Fortitudine.

De FORTITUDINE quinque notanda:

I. *Nomen*, cujus observ.
- 1. Ἐτυμολογία. Fortitudo nomen habet à ferendo. *Græcis* dicitur ἀνδρεία ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς à viro, *non quod in solos viros cadat, sed quod maximè digna sit sexu virili, in eóque frequentior.*
- 2. Ὁμωνυμία, Vocabulum *fortitudinis* sumitur,
  - 1. Pro qualibet virtute, quatenus animo firmitatem aliquam ad agendum tribuit.
  - 2. Pro corporis & virium naturalium vigore.
  - 3. Pro quovis contemptu periculorum, & sic audaciæ quoq; competit.
  - 4. Propriè, pro ea virtute, quæ circa fiduciam & metum versatur: *id est, confidendi, & quæ intrepido animo esse docet.*

II. *Quid sit?* R. Ἀνδρεία ἐστὶ μεσότης περὶ φόβους καὶ θάρρη. FORTITUDO est mediocritas circa metum & fiduciam. 3. *Ethic. Nicom.* 7. Fortitudo est virtus mediocritatem servans in iis, quæ metum aut fiduciam in periculis honestatis causâ adeundis, vel perferendis adferre possunt. *Donald. lib.* 3. *cap.* 1.

III. *Objectum*, est vel
- *Internum*, quod est timor & fiducia, magìs tamen timor.
- *Externum*, quod vel
  - *Generale*, sunt formidabilia, & ea quæ fiduciam in periculis adferre homini possunt. *Neque tamen circa omnia formidabilia vir fortis versatur, sed in iis intrepidè se gerit, quæ ità terribilia sunt, & metum incutiunt, ut constantiam hominis non superent. Inter hæc est præcipuum vitæ periculum sive mors ipsa.*
  - *Speciale*, est mors bellica. *Vir fortis mortem adit & fugit.* Fugit, *quatenus non appetit:* Adit, *quatenus non detrectat mori, sed ità ut morte suâ de multis præclarè mereatur.*

IV. *Actus* est duplex:
- 1. *Sustinere:* Fortitudo timorem reprimit difficultatem sustinendo.
- 2. *Aggredi.* Fortitudo audaciam moderatur aggrediendo. *Principalior tamen est actus sustinendi quàm aggrediendi.*

V. *Extrema* sunt,
- 1. *In excessu* AUDACIA θρασύτης, est nimia fiducia in periculis subeundis ex arrogantia quadam & sine ratione.
- 2. *In defectu* TIMIDITAS δειλία, quæ ultra modum metuendo progreditur, fidendo modum deserit.

VI. *Quotuplex?* R. Fortitudo est vel
- *Vera*, seu *virtuosa*, quando aliquis ex habitu virtutis virum se præstat.
- *Apparens*, cujus quinque sunt species:
  - 1. *Civilis*, quæ maximè Fortitudini veræ similis videtur & conspicitur in civibus, qui maxima subeunt pericula, ut honores consequantur, aut etiam infamiam pœnásve fugiant.
  - 2. *Militaris* seu *experimentalis*, quando aliquos experientiâ rei militaris efficit animosos.
  - 3. *Iracunda*, quando quis irâ, dolore, aut alio aliquo animi affectu concitatus, temerè adit pericula.
  - 4. *Fiduciaria*, seu *in spe collocata*, quando spes certæ victoriæ audaces efficit milites.
  - 5. *Inscia* & *stolida*, est eorum qui ideò aliquid audent, quòd periculi magnitudinem sæpe ignorant.

CAP. VII.

CAP. VII.

De Temperantia.

De TEMPERANTIA quinque notanda:

- **I. Nomen,** cujus observ.
  - 1. *Ἐτυμολογία.* Temperantia nomen habet à temperando, cùm voluptates refrænet, moderetur, & temperet. Græcis dicitur *σωφροσύνη*, quasi *σώζουσα τὴν φρένα*, *conservans mentem*; aut quasi *σῶα φρόνησις*, *salva prudentia*.
  - 2. *Ὁμωνυμία*, Vocabulum *Temperantia* accipitur
    - 1. *Impropriè*, quatenus videlicet tribuitur brutis, *v. gr. apibus, aquilæ*, &c.
    - 2. *Generaliter*, pro omnium actionum humanarum moderatione. *Quo sensu omnes ferè virtutes sub se complectitur.*
    - 3. *Specialiter*, pro illa virtutis moralis specie, quæ circa voluptates moderandas est occupata.

- **II. Quid sit?** R. Σωφροσύνη ἐστὶ περὶ ἡδονὰς καὶ λύπας. TEMPERANTIA est mediocritas circa voluptates & dolores. 3. *Ethic. Nicom.* 10. Temperantia est virtus mediocritatem servans in appetendis & fugiendis corporis voluptatibus, quæ gustu & tactu percipiuntur. *Donald. lib.3. Ethic. c.2.*

- **III. Objectum** est, vel
  - *Primarium*, seu *per se*, sunt voluptates corporis, quæ afficiunt gustum & tactum, & percipiuntur ex cibo, potu, & venere.
  - *Secundarium*, seu *per accidens*, sunt dolores, quatenus ex nimio desiderio voluptatum, vel illarum privatione oriuntur.

- **IV. Extrema** sunt
  - 1. *In excessu*, INTEMPERANTIA *ἀκολασία*, est vitium quo citra delectum quævis voluptates in gustu aut tactu positæ, nulla habita honestatis ratione, immoderatè expetuntur.
  - 2. *In defectu* STUPIDITAS *ἀναισθησία*, est vitium in aspernandis omnibus etiam necessariis & honestis voluptatibus.

- **V. Species** sunt
  - 1. *Frugalitas*, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Frugalitas est temperantia in sumendo nutrimento. *In cibo & potu proportio Geometrica est observanda, homines enim plurimùm variant.*
    - 2. *Quotuplex?* R. Frugalitas est, vel
      - *Abstinentia*, de qua not.
        - 1. *Quid sit?* R. Abstinentia est frugalitas in moderato cibi usu.
        - 2. *Extrema*,
          - 1. In excessu *voracitas*.
          - 2. In defectu *nimia abstinentia à cibo*.
      - *Sobrietas*, de qua not.
        - 1. *Quid sit?* R. Sobrietas est frugalitas in moderato potûs usu.
        - 2. *Extrema*,
          - 1. In excessu *ebrietas*, sive *ebriositas*.
          - 2. In defectu *nimia abstinentia à potu*.
  - 2. *Castitas*
    - 1. *Quid sit?* R. Castitas est temperantia in moderato Veneris usu.
    - 2. *Extrema*
      - 1. In excessu, *salacitas*, sive *libido*.
      - 2. In defectu, *nimia & contra naturæ ordinem abstinentia à Venere.*

CAP. VIII.

De Liberalitate.

De LIBERALITATE quatuor notanda:

- I. *Quid sit?* Ἐλευθεριότης ἐστὶ μεσότης περὶ τὰ χρήματα. LIBERALITAS est mediocritas circa pecunias, 4. *Ethic. Nicom.* 1. Liberalitas est virtus mediocritatem servans in pecuniis modicis dandis accipiendísque. *Donald.l.*3.*c.*3.
- II. *Objectum*, sunt τὰ χρήματα, pecuniæ, divitiæ seu opes. *Per* τὰ χρήματα *intelliguntur cuncta illa, quorum æstimationem nummus metitur.*
- III. *Actiones.* Liberalitas consistit tum in
  - *Dando*, ubi not. tum
    - *Modus*, hîc not.
      - 1. *Persona* tum
        - *Dantis*, Liberalis dat libenter, sine molestia & exprobratione.
        - *Accipientis.* Non omnibus est benefaciendum, sed tantùm indigentibus, dignis, probis, bene meritis, &c.
      - 2. *Quantitas:* Pro facultatibus dantis, & pro dignitate ac necessitate accipientis beneficia distribuantur.
      - 3. *Qualitas.* Beneficia accipienti prosint, noceant nemini.
      - 4. *Tempus.* Tum dentur beneficia, cùm res exigit: absit itaque omnis procrastinatio.
      - 5. *Locus.* Honoris gratiâ collata beneficia fiant palám: egestatis sublevandæ causâ privatim.
    - *Finis*, qui debet esse sola honestas. Non enim liberales sunt, qui gratiâ vel ostentationis, vel majoris lucri & remunerationis dant atque erogant.
  - *Accipiendo*, Liberalis cavebit nè aliunde accipiat, quàm unde debet, utque honestis rationibus facultates suas augeat.
- IV. *Extrema* sunt
  - 1. *In excessu*, PRODIGALITAS, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Prodigalitas ἀσωτία, est vitium modum in nimium dando, & parum aut inhonestè accipiendo violans.
    - 2. *Quotuplex?* R. Prodigalitas est vel
      - *Simplex*, quæ in res quaslibet temerè facultates profundit, sine ulla spe receptionis.
      - *Mixta*, quæ cum aliis vitiis est conjuncta: *seu* quæ ab aliis per injuriam aufert, quod aliis immoderatè tribuit.
  - 2. *In defectu*, AVARITIA, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Avaritia ἀνελευθερία, est vitium in nimium accipiendo, retinendóque modum violans.
    - 2. *Genera avarorum*, sunt tria:
      - 1. *Eorum*, qui dando solùm deficiunt, interim tamen injustè non accipiunt.
      - 2. *Eorum*, qui injustè accipiunt & per fas & nefas opes congerunt.
      - 3. *Eorum*, qui in dando deficiunt, & in accipiendo modum excedunt.

CAP.

CAP. IX.

De Magnificentia.

De MAGNIFICENTIA quinque notanda.

- I. *Nomen*, sumitur
  - 1. Pro titulo dignitatis, quo ex Romanorum more salutare consuevimus eos, qui magistratus publici, aut nobilitatis dignitate majori alios antecellunt.
  - 2. Pro eo, quod authoritatem conciliat: ut *magnificus incessus*, *magnifica facies*.
  - 3. Pro virtute; quæ decorum servat in magnis sumptibus faciendis.
- II, *Quid sit?* R. ἡ μεγαλοπρέπειά ἐστι δαπάνη ἐν μεγέθει πρέπουσα. MAGNIFICENTIA est sumptus in rebus magnis & amplis decorus. 4. *Ethic. Nicom.* 2. Magnificentia est virtus in magnis sumptibus erogandis mediocritatem servans. *Donald. l.* 3. *c.* 4.
- III. *Objectum*, sunt sumptus magni in quibus erogandis decorum spectatur. Hîc tria notanda:
  - 1. *Persona*, Magnificentiam qui vult exercere non debet esse pauper vel plebeius; sed sit dives & in aliquo dignitatis & honoris gradu constitutus.
  - 2. *Sumptus*, de quibus not.
    - 1. Magnorum sumptuum alii aliis sunt majores, alii minores, prout ergo divitiæ uniuscujusque ferunt, expensæ sunt faciendæ.
    - 2. Qui impendit ea, quæ sibi furto, rapinis, fraude, aliísque mediis illicitis acquisivit magnificus dicendus non est.
    - 3. Sumptus fiant non gloriæ causâ sed honestatis, cum voluptate, sine parsimonia.
  - 3. *Opera*, in quæ sumptus fiunt, sunt vel
    - *Sacra*, quæ ad divinum cultum pertinent: ut *templa*, *altaria*, &c.
    - *Profana* quæ vel
      - *Publica*, quæ ad publicum civitatis usum & ornamentum pertinent: ut *theatra*, *mœnia*, *pontes*, &c.
      - *Privata*, quæ ipsum magnificum & suos spectant: ut *ædes*, *horti*, *vestes*, &c.
- IV. *Discrimen*, Magnificentiæ & Liberalitatis:
  - 1. Magnificentia versatur circa sumptus magnos, Liberalitas verò circa modicos est occupata.
  - 2. Omnis magnificus est liberalis, non autem omnis liberalis est magnificus.
  - 3. Liberalitatis actiones sunt dare & accipere, magnificentiæ autem sumptus facere.
  - 4. Nemo potest dici liberalis erga se & suos, sed tantùm erga alios, potest autem aliquis etiam in se & suos esse magnificus.
- V, *Extrema* sunt
  - 1. *In excessu*, LUXUS ἀπειροκαλία καὶ βαναυσία, est inepta & inutilis magnorum sumptuum in res viles & non necessarias profusio ostentationis solùm gratiâ, facta.
  - 2. *In defectu*, SORDES μικροπρέπεια, est indecora & intempestiva in magnis & splendidis operibus efficiendis parsimonia.

CAP. X.

De Magnanimitate.

De MAGNANIMITATE quinque notanda:

I. *Nomen* sumitur
1. Pro fortitudine, *quia in periculis summis magnus requiritur animus.*
2. Pro ornamento quodam virtutum omnium, *quo sensu per omnes virtutes eam deducit. Arist. 4. Eth. 3. & quomodo in singulis se gerat, ostendit.*
3. Pro virtute appetitum in magnis honoribus expetendis regente.

II. *Quid sit? R.* MAGNANIMITAS μεγαλοψυχία est virtus in magnis & debitis honoribus expetendis vel contemnendis mediocritatem servans, *Donald. l. 3. c. 5.*

III. *Objectum*, est
- *Generale*, sunt τὰ μεγάλα res magnæ, uti ipsa Etymologia innuit.
- *Speciale*, sunt honores magni, *quia honor omnium externorum bonorum maximum.* Honor est præmium virtutis tributum à congruente ejus judice viro bono, ut ejus virtus refulgeat, cæterique ejus exemplo ad virtutem excitentur. *Picolom. grad. 8. cap. 24.*

IV. *Officium Magnanimi* quod est, vel
- *Primarium*, est magnos & meritos honores convenienter & modo decenti expetere, vel contemnere.
- *Secundarium*, est circa divitias & potentiam, necnon circa fortunam, tam prosperam quàm adversam, ità moderatè versari, ut nimirum in rebus secundis animum non efferat, nec in adversis despondeat, sed omnem fortunam decenter & moderatè ferat.

V. *Extrema* sunt
1. *In excessu*, SUPERBIA χαυνότης, est vitium per quod majoribus honoribus quàm digni sumus, nos dignos judicamus. *Omnis superbus est stultus & injustus.*
2. *In defectu*, PUSILLANIMITAS μικροψυχία, est vitium per quod iis honoribus nos indignos judicamus, qui tamen jure nobis debentur. *Qui hoc vitio laborant in se ipsos & in ipsam virtutem quodammodo sunt injusti, spoliantes se honoribus, qui propter virtutem iis debentur: Seipsos quoque reddunt suspectos, quod sceleris alicujus sibi conscii honores dignos aversentur.*

CAP. XI.

De Modestia.

De MODESTIA quinque notanda:

I. *Nomen* sumitur
1. *Generaliter*, pro quavis animi moderatione, verecundia & pudore in loquendo, stando, incedendo, gaudendo.
2. *Specialiter*, pro virtute circa honores mediocres occupata.

II. *Quid? R.* MODESTIA est virtus servans mediocritatem in parvis honoribus eo quo decet modo expetendis. *Prætor. in Theat. Eth. p. 2. sect. 11.*

III. *Objectum*, sunt honores modici & parvi. *Differt igitur Modestia à Magnanimitate sicut Liberalitas à Magnificentia: Magnanimitas versatur circa magnos, Modestia circa parvos honores.*

IV. *Officium modesti* est
1. Appetere debitos & justos, *h. e. legitimis mediis acquisitos honores.*
2. Abstinere à nimiis & nobis dignioribus honoribus. *Hinc fuga honorum nec per se laudabilis est, nec culpabilis, sed dum à medio recedit.*

V. *Extrema* sunt
1. *In excessu* AMBITIO φιλοτιμία, est vitium quo honores mediocres nimiùm & præter rationem expetimus.
2. *In defectu* HONORUM CONTEMPTUS ἀφιλοτιμία, est vitium quo honores etiam nobis debitos præter rationem aspernamur.

CAP. XII.

CAP. XII.

De Mansuetudine.

De MANSUETUDINE quinque not.

I. *Nomen,* sumitur
- 1. Generaliter, pro eo, quod quacunque ratione est mansuetum, vel cicur factum.
- 2. Pro lenitudine, quæ aliâs in defectu peccat.
- 3. Propriè pro virtute, quæ inter lenitudinem & iracundiam medium tenet. *Dicitur etiam placabilitas, clementia, lenitas, &c.*

II. *Quid sit? R.* πρᾳότης ἐστὶν μεσότης περὶ ὀργάς, MANSUETUDO est mediocritas circa iras, 4. *Ethic. Nicom.* 5. Mansuetudo est virtus, quæ mediocritatem servat circa iram in vindicando & puniendo. *Golius l. 4. Eth. c.5.*

III. *Objectum,* est vel
- *Internum,* est ira seu irascendi appetitus.
- *Externum,* sunt omnia ea, quæ iram in animo hominis excitare possunt, ut, *sunt injuria, damna, contemptus, &c.*

IV. *Officiū mansueti,* est iram moderari. Habenda itaq; est ratio
- 1. *Causarum.* Irascendum est non propter leves, sed solum propter graves & justas causas, pertinentes ad vindicationem & defensionem honoris & cultus divini, patriæ, libertatis, legum, conjugum, liberorum, famæ, existimationis & similium.
- 2. *Personarum.* Irascendum non imprudenter peccantibus, non mente captis, non superioribus, non bene de nobis meritis, non veniam precantibus; sed improbis & malis.
- 3. *Modi,* qui consistit in ira frænanda, ne vel honestatis terminos excecedat, vel rationibus non cedat, vel primo impetu quicquam fiat, vel ira delicto major sit.
- 4. *Temporis,* Hîc duo not.
  - 1. *Quando?* R. Cavendum est ne nimis tardè in gravioribus, nec nimis citò in levioribus delictis, ne in feriis consultationibus aut tempore gaudii irascamur.
  - 2. *Quamdiu?* R. Ira non est diu alenda aliâs in odium aut furorem vertitur.

V. *Extrema* sunt
- 1. *In excessu* IRACUNDIA, cujus not:
  - 1. *Quid sit?* R. Iracundia ὀργιλότης, est vitium quo præter modum absque justis causis iræ indulgemus.
  - 2. *Species* sunt
    - 1. *Excandescentia* ἀκροχολία, quâ subitò & apertè ob levem causam irascimur subitóque placamur.
    - 2. *Amarulentia* πικρότης, quâ tardè irascimur, sed iracundiam semel conceptam tamdiu retinemus; donec vel vindictam fuerimus consecuti, vel diuturnitate eam concoxerimus.
    - 3. *Crudelitas* βαρυθυμία, est iracundia pertinax & aperta quæ absque vindicta placari non potest.
- 2. *In defectu* LENITUDO ἀοργησία, est vitium per quod ne justis quidem de causis irâ commovemur. *Qui hoc vitio laborant, videntur stolidi & fatui, sunt servili & abjecto animo & ad res præclaras gerendas minùs apti.*

CAP. XIII.

CAP. XIII.

De Virtutibus Homiliticis.

VIRTUTES HOMILITICÆ sunt tres.

- I. COMITAS, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. COMITAS (*aliàs dicta humanitas, affabilitas, &c.*) est virtus in conversatione quotidiana mediocritatem servans, ne quis justè offendatur. *Prætor. p. 2. Theat. Eth. sect. 13.*
  - 2. *Objectum*, sunt hominum congressus seu quotidiana conversatio.
  - 3. *Officium*, Vir Comis
    - 1. Quantum per honestatem & utilitatem fieri potest, neminem debet offendere, sed potiùs delectare.
    - 2. Si non potest omnia aliorum dicta & facta approbare, eos amicè & modestè admoneat, neq; hac in parte eorum offensionem metuat, sed magis honestatem & utilitatem spectet.
    - 3. Debet rationem habere personarum. *Præstantioribus auscultare & obtemperare convenit: Inferioribus modestè persuadere: æqualibus consentire*
  - 4. *Extrema* sunt
    - 1. *In excessu ASSENTATIO* ἀρέσκεια, est vitium, quo præter modum & rationem honestatis in omnibus dictis & factis placere studemus iis, cum quibus conversamur.
    - 2. *In defectu MOROSITAS* δυσκολία, est vitium, quo præter modum & rationem nemini, ne in honestis quidem rebus & actionibus placere volumus, sed omnia improbamus.
- II. VERITAS, de qua IV. not.
  - 1. *Quid sit?* R. VERITAS. Seu Veracitas est virtus, per quam id, quod in qualibet re verum est, solius veritatis amore simpliciter & apertè fatemur nihil addendo vel detrahendo. *Golius l. 4.*
  - 2. *Objectum*, est ipsum verum tum in verbis, tum in factis.
  - 3. *Officium.* Vir verax est
    - 1. ἐπιεικής, Justus ac bonus, nihil propter commodum privatum dicens vel faciens, quod revera non sit.
    - 2. αὐθέκαστος, in dictis & factis per omnia sibi similis, nihil in alterius gratiam fingens.
    - 3. ἐλαττωτικός, sua non jactans, sed extenuans potiús.
  - 4. *Extrema* sunt
    - 1. In *excessu ARROGANTIA* ἀλαζονεία, est mendacium quo ea, quæ non habemus, nobis arrogamus.
    - 2. *In defectu DISSIMULATIO* εἰρωνεία, est mendacium, quo ea, quæ nobis adsunt, negamus, fingimúsque contraria.
- III. URBANITAS, de qua IV. not.
  - 1. *Quid sit?* R. URBANITAS εὐτραπελία, est virtus in ludis & jocis mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 10.*
  - 2. *Objectum*, sunt ludi & joci omniaque delectabilia.
  - 3. *Officium Urbani.* Ludi & joci sint liberales & honesti, & non tantùm oblectationis & sapientiæ sale conditi, sed & personis, loco atque temporibus accommodati.
  - 4. *Extrema* sunt
    - 1. *In excessu, SCURRILITAS* βωμολοχία, est vitium, quo in jocando & modum & decorum excedimus, non habita ratione honestatis cæterarumq; circumstantiarum.
    - 2. *In defectu RUSTICITAS* ἀγροικία, est vitium, quo neque jucunda proferre neque aliorum jocos ferre possumus.

CAP. XIV.

CAP. XIV.

De Justitia.

De JUSTITIA tria not.

1. *Quid sit?* R. δικαιοσύνη ἐστὶν ἕξις ἀφ' ἧς πρακτικοὶ τῶν δικαίων εἰσί, καὶ ἀφ' ἧς δικαιοπραγοῦσι καὶ βούλονται τὰ δίκαια. JUSTITIA est habitus quo homines idonei sunt ad agendum ea quæ justa sunt, eademque etiam agunt & volunt. *lib.* 5, *Ethic. c.* 1.

2. *Quotuplex?* R. Justitia est, vel
   - *Universalis*, de qua not.
     1. *Quid sit?* R. JUSTITIA UNIVERSALIS est quâ omnibus legibus ad publicam societatis conservationem obedientia præstatur. *Hæc justitia omnes in se virtutes complectitur, & tam latè patet quam virtus ipsa, nec ab hac differt, nisi quòd non tam est virtus nuda, & in se spectata, quam eadem in usu & exercitio posita. Horn.l.3.c.11.*
     2. *Objectum* sunt omnium legum & virtutum actiones, sive omnia legitima: unde etiam *Justitia Legalis dicitur.*
   - *Particularis* de qua not.
     1. *Quid sit?* R. JUSTITIA PARTICULARIS est virtus, quæ tam in rerum distributione, quàm commutatione ac contractibus, & omnibus, in quibus injuria cuiquam fieri potest, ita hominem se gerere docet, ut nec de externis bonis plus sibi vindicet, & minùs alteri relinquat, nec rursus de malis minùs sibi & plus alteri, quàm par est, & jure illi debetur, *Hornejus l. d. Hæc propriè est Justitia, quæ specialem virtutem constituit quæq; hic consideranda venit.*
     2. *Quotuplex sit?* R. est vel
        - *Distributiva*, de qua not.
          1. *Quid sit?* R. JUSTITIA DISTRIBUTIVA διανεμητική, est quæ in distributione rerum externarum pro ratione dignitatis personarum & æqualitatis rerum singulis suum tribuit.
          2. *Objectum*, sunt res externæ inter plures dividendæ: ut *honores, præmia, pœnæ, &c.*
          3. *Proportio*, fit Geometrica, ubi personarum dignitas, & pretium rerum distribuendarum spectatur.
        - *Commutativa*, de qua not.
          1. *Quid sit?* R. JUSTITIA COMMUTATIVA συναλλακτική, est quæ in contractibus & rerum commutatione nullo habito personarum respectu eam servat æqualitatem, ut suum quisque consequatur, & nulla pars defraudetur.
          2. *Objectum* sunt res commutandæ seu ipsi contractus & permutationes rerum.
          3. *Proportio* fit Arithmetica, nam hîc non personarum respectus, sed simplex rerum æqualitas attenditur.

3. *Effectus* est JUS, de quo *cap. seq. XV.*

CAP. XV.

De Jure,

De JURE tria not.

- I. *Quid sit?* R. Jus est Justitiæ effectum, quod in mutuæ societatis usu hominibus recta præscribit ratio. *Donald. l. 3. c. 7.*
- II. *Quotuplex?* R. Jus est vel
  - *Civile*, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. Jus CIVILE δίκαιον πολιτικὸν, est quod in societate inter homines liberos & æquales, vel proportione, vel numero ad sufficientem rerum necessariarum copiam colitur.
    - 2. *Quotuplex sit?* R.
      - *Naturale* φυσικὸν, quod natura omnibus hominibus indidit. *Sub hoc comprehenditur etiam illud, quod ICti vocant Jus gentium.*
      - *Legitimū*, de quo not.
        - 1. *Quid sit?* R Jus LEGITIMUM νομικὸν, est quod hominum decreto in societate ad civium salutem est sancitum. *Dicitur etiam Jus positivum, item Lex, & à ICtis Jus civile.* LEX HUMANA est decretum factum & promulgatum ab eo, qui publicam authoritatem in civitate aliqua habet, præscribens quidpiam à subditis servandum, quod ad Reip. tranquilitatem & utilitatem facere probabiliter putatur. *H. l. 4. c. 3.*
        - 2. *Adjūctum* est Æquitas, ubi not.
          - 1 *Quid sit?* R. Æquitas ἐπιείκεια, est correctio juris legitimi sive legis eâ parte, quâ lex deficit ob suam generalitatem.
          - 2. *Opposita*
            - 1. τὸ ἀκριβοδίκαιον, Summum jus, seu jus strictum.
            - 2. ἡ συκοφαντία, callida & malitiosa juris interpretatio.
  - *Oeconomicum*, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. Jus OECONOMICUM est communio & societas vitæ eorum qui ejusdem sunt domus, instituta ad generis propagationem, & domesticorum sustentationem.
    - 2. *Quotuplex sit?* R. est vel
      - *Paternum* πατρικὸν, quod est inter parentes & liberos.
      - *Herile* δεσποτικὸν, quod est inter dominum & servum.
      - *Matrimoniale* γαμικὸν, quod est inter maritum & uxorem.
- III. *Oppositum* est INJURIA ἀδίκημα, est juris violatio; cum à sciente ac volente invito alicui præter meritum damnum infertur. *Dicitur*, invito, *nam volenti non fit injuria, vel volens non patitur injustum.*

CAP. XVI.

De Semivirtutibus.

SEMIVIRTUTES versantur, *vel circa*

- *Voluptates*, CONTINENTIA, de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. CONTINENTIA ἐγκράτεια, est virtus imperfecta, quâ inordinati affectus omnes, imprimisque alimenti & veneris, rectæ rationi reluctantes, inviti subjiciuntur. *Donald.l.* 3. *c.* 12. *vel*, Continentia est dispositio proba, sequens rationem rectam, quâ homo se abstinet à voluptatibus cupiditate repugnante. *Piccolom. grad.* 13. *c.* 14.
  - II. *Objectum*, est vel
    - *Primarium*, Sunt voluptates corporis, quæ percipiuntur ex gustu & tactu.
    - *Secundarium*, sunt voluptates, quæ percipiuntur ex divitiis, honoribus, cupiditate vindictæ.
  - III. *Extrema*, sunt
    - 1. *In excessu*, INCONTINENTIA, de qua not.
      - 1. *Quid sit? R.* Incontinentia ἀκρασία, est quâ nonnulli contra judicium rectæ rationis à pravis cupiditatibus quodammodo inviti ad peccandũ abripiuntur. *Incontinens partim sciens, partim nolens peccat; eò quòd licèt universale teneat, tamen in specie singularibus actionibus non applicat.*
      - 2. *Quotuplex sit?* R. Incontinentia est *vel*
        - *Præcipitantia*, quâ subitò per imprudentiam à vehementiori affectu abripimur.
        - *Infirmitas*, quâ aliquandiu prauis cupiditatibus resistentes tandem succumbimus.
    - 2. *In defectu*, cum quis voluptates adeò aversatur, ut ne propter honestam voluptatem aliquid laude dignum suscipiat.
- *Dolores*, ut TOLERANTIA, de qua not.
  - I *Quid sit?* R. TOLERANTIA καρτερία, est virtus imperfecta, quâ res adversas & laboriosas, cum quodam dolore conjunctas, honestatis gratiâ magno animo perferimus. *Prætor. vel*, Tolerantia est affectus rationem rectam sequens, quâ homo perfert dolores repugnante irascendi appetitu. *Piccolom.*
  - II. *Objectum*, sunt res adversæ seu dolores, non verò quivis, sed ii præsertim, in quibus plerique succumbunt ex imbecillitate animi & indulgentia.
  - III. *Extrema* sunt
    - I. *In excessu* PERTINACIA, est vitium quo quævis molesta & adversa sine honestatis ratione, tantùm ex obstinatione animi perferuntur.
    - 2. *In defectu* MOLLITIES μαλακία, est vitium quo nullas planè molestias aut dolores honestatis gratia perferre volumus. *Hæc si oriatur ex vitio naturæ, sive gentis, & morbo, excusationem meretur.*

CAP. XVII.

CAP. XVII.

De Virtute Heroica.

DE VIRTUTE HEROICA tria not:

I. Nomen. VIRTUS HEROICA, ἀρετὴ ἡρωικὴ ἀπὸ τοῦ ἥρωος, ab Aristotele dicitur *divina*, non quòd Deorum sit propria, verùm quòd homo hac virtute præditus ultra communem hominum sortem se quasi elevans, diis se, quantùm humana fert conditio, similem præstat.

II Quid sit? R. VIRTUS HEROICA est habitus animi non tam humana industria acquisitus, quàm divinitùs quibusdam concessus ad ejusmodi actiones acerrimo impetu & felicissimo successu obeundas, quæ alioquin à communis sortis hominibus præstari non possent. *Gutkius disp. Eth. 3. th. 21. vel,* Virtus heroica est virtutis excellentia hominem supra conmunem seu humanam conditionem elevans. *Piccolom. gr. 6.*

III. *Extrema* sunt
- *In excessu.* FERITAS θηριότης est vitium, quo homo excusso rectæ rationis judicio omniq; humanitate projectâ ferarum more ea amplectitur & perpetrat, à quibus alioquin humanus animus naturaliter abhorret: *vel* Feritas est vitium humanam appetitionem in ferinam commutans, omnem rationis usum excludens ex perversione veri amoris ortum, per quod infra hominis conditionem deprimitur. *Piccolom.*
- *In defectu* Ignavia summa & ineptitudo ad omnem virtutis impetum.

CAP. XVIII.

De Voluptate.

Cognata seu affinia virtutum sunt:

- VOLUPTAS de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. ἡδονή ἐστιν ἐνέργεια τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως ἀνεμπόδιστος. VOLUPTAS est operatio non impedita promanans ab habitu, qui est secundam naturam. *Ethic. 7. Nicom. 12.* ἡδονή ἐστι τελείας ἐνεργείας ἐπιγιγνόμενον τέλος. Voluptas est perfectæ operationis subsequens signum. 10. *Ethic. 4.*
  - II. *Quotuplex sit?* R. Voluptas est
    - 1. vel
      - *Animi,* quæ ex perfectorum animi habituum actionibus profecta per se absque dolore est jucunda.
      - *Corporis,* quam naturæ necessitati satisfaciens ex rectæ rationis præscripto corpus percipit. *Donald.*
    - 2. vel
      - *Honesta,* quæ ex honestis actionibus percipitur: ut, *tranquillitas & lætitia bona conscientiæ.*
      - *Turpis,* quæ ex inhonestis actionibus percipitur: ut, *si quis furtis, homicidiis, &c. gaudeat.*
      - *Indifferens;* quæ ex neutris actionibus percipitur, ut, *si quis esu piscium, si hortorum culturâ delectatur.*
    - 3. vel
      - *Pura & sincera,* quæ nihil habet admixtum turpitudinis aut doloris,
      - *Impura & mixta,* quæ aliquid turpitudinis aut molestiæ sibi junctum habet.
    - 4. vel
      - *Humana,* quæ hominis naturæ convenit.
      - *Beluina,* quæ beluis convenit: *Quot igitur beluarum species, tot sunt voluptatum beluinarum differentiæ.*
- AMICITIA, *de qua cap. 20.*

CAP. XIX.

CAP. XIX.

De Amicitia.

De AMICITIA V. not.

- *I. Nomen*, quod sumitur,
  - 1. Pro rerum naturalium συμπαθείᾳ inter se, quo modo rebus omnibus creatis quædam inest amicitia.
  - 2. Pro amabili affectu inter beluas, ut etiam inter hominem & beluas.
  - 3. Pro mutuo amore in societate civili: *In qua significatione hîc accipitur.*
- *II. Quid sit?* R. φιλία ἐστὶν εὔνοια ἐν ἀντιπεπονθόσι μὴ λανθάνουσα. AMICITIA est benevolentia mutua non latens. 8. *Ethic. Nicom.* 2.
- III. *Quotuplex sit?* R.
  - 1. vel
    - *Honesta*, quæ propter solam honestatem seu virtutis amorem initur. *Hæc dicitur amicitia per se, perfecta, firma, stabilis & rara, quæ nullis patet calumniis, injuriis & suspicionibus, & non nisi inter viros bonos locum habet.*
    - *Jucunda*, quâ propter voluptatem & jucunditatem quandam plures inter se amore ac benevolentia conjunguntur. *Hanc amicitiam maximè sectantur juvenes, voluptatibus dediti.*
    - *Utilis*, quâ propter lucrum plures inter se amore conjunguntur. *Hæc amicitia plerumq; cadit in senes lucro inhiantes.*
  - 2. vel
    - *Æqualis*, quâ plures, dignitate, moribus & ætate æquales, ob boni alicujus amorem se mutuo amore prosequuntur. *Talis est amicitia sodalium, condiscipulorum, collegarum &c.*
    - *Inæqualis*, quâ plures bonis externis, dignitate, virtute aut ætate inter se differentes, amore conjunguntur. *Talis est amicitia mariti & uxoris, patris & liberorum, &c.*
  - 3. vel
    - *Naturalis* φυσική, quam ipsa naturalis inclinatio hominibus conciliat. Estque
      - *Cognata* συγγενική, quæ ex sanguinis cognatione oritur. *Talis est amicitia paterna, fraterna & cognata specialiter sic dicta.*
      - *Conjugalis* γαμική, quam natura per matrimonium inter aliquos conciliat. *Talis est amicitia conjugum, item affinium.*
    - *Communicativa* κοινωνική & πολιτική, quæ ex societate orta, propter civilem rerum communionem inter magistratum & subditum, dominum & servum & similes colitur.
- *IV. Adjuncta* sunt
  - 1. *Benevolentia* ἡ εὔνοια, est habitus occultus hominem ad bene volendum inclinans, qui accedente consuetudine, in amicitiam transire potest.
  - 2. *Concordia* ἡ ὁμόνοια, est civilis inter notos consensus, de rebus gravibus, quæ per nos effici possunt.
  - 3. *Beneficientia* ἡ εὐεργεσία, quâ erga amicos voluntatem nostram re ipsa ac factis palàm facimus, eosque nobis charos ostendimus.
- *V. Extrema* sunt
  - 1. *In excessu* ὑπερφιλία insanus amor, quo in gratiam amici quis nihil non tentare audet, etsi honestatem violat.
  - 2. *In defectu* μισανθρωπία fuga hominum & conversationis aversatio.

CAP. XX.

De Virtutibus intellectualibus in communi.

De VIRTUT. INTELL. IV. not.

I. *Quid sint?* R. ἡ ἀρετὴ διανοητικὴ ἐστιν ἕξις τῆς ψυχῆς λογικῆς, ᾗ ψυχὴ τῷ καταφάναι, ἢ ἀποφάναι ἀληθεύει. VIRTUS INTELLECTUALIS est habitus animæ rationalis, quo mens nostra vel affirmando, vel negando verum enunciat. 6. *Ethic. Nicom.* 13.

II. *Subjectum*, est ea animi pars, quæ rationalis appellatur. 6. *Ethic. Nicom.* 1.

III. *Finis*, est veritas quam mens investigat
- 1. *Contemplando*, quod minus est partis ἐπιστημονικῆς, atque talis veritas contemplativa inde nominatur.
- 2. *Transferendo* ad actionem seu usum: & veritas πρακτικὴ dicitur, λογιστικὴ investigat.

IV. *Quotuplex sint?* R. Virtus intellectualis est, vel
- *Theoretica* seu *Speculativa*, quæ res necessarias cognitionis gratiâ investigat. *Vel* quæ in nuda subjecti consistit contemplatione. *Vide c.* 22.
- *Practica*, quæ res contingentes propter usum aliquem practicum, inquirit; *vel* quæ operando se prodit, inque illo acquiescit. *Vide cap.* 23.

CAP. XXI.

VIRT. INTEL. THEOR. sunt III.

I. INTELLIGENTIA, de qua not.
- I. *Quid sit?* R. ὁ νοῦς ἐστιν ἕξις ἡ τὰς ἀρχὰς γνωρίζομεν. INTELLIGENTIA est habitus mentis, quo principia scientiarum cognoscimus. 6 *Ethic. Nicom.* 7.
- II. *Objectum*, sunt ipsa principia & axiomata artium & scientiarum, cujusmodi sunt: *Omne totum est majus suâ parte: æqualia æqualibus addita efficiuntur æqualia: Honestè est vivendum, &c.*

II. SCIENTIA de qua not.
- I. *Quid sit?* R. ἐπιστήμη ἐστιν ἕξις ἀποδεικτικὴ ἐξ ἀναγκαίων. SCIENTIA est habitus demonstrativus ex necessariis. 6. *Ethic.* 3.
- II. *Objectum*, est τὸ ἐπιστητὸν scibile, quod est rerum tantùm necessariarum, æternarum, & quæ aliter sese habere non possunt.

II. SAPIENTIA, de qua not.
- I. *Quid sit?* R. ἡ σοφία ἐστὶ νοῦς καὶ ἐπιστήμη τῶν τιμιωτάτων. SAPIENTIA est intelligentia & scientia rerum præstantissimarum. 6. *Ethic. Nicom.* 7.
- II. *Objectum*, sunt omnes res, earumque causæ, quæ quidem sub hominis cognitionem cadere possunt, cujusmodi sunt rerum principia & causæ, & ipsæ conclusiones, quæ ex illis efficiuntur.
- III. *Conditiones*,
  - 1. Omnia scire, non quidem singulatim & quoad individua, sed quoad primos fontes, *h. e. quoad primarum causarum & principiorum cognitionem.*
  - 2. Versari circa difficilia & à sensibus remotissima.
  - 3. Habere cognitionem certissimam.
  - 4. Maximam ad docendum habere aptitudinem.
  - 5. Non propter aliud, sed propter se appeti.
  - 6. Aliis præesse, iisq; dominari.

CAP. XXII.

CAP. XXII.

De Prudentia & Arte.

VIRTUTES INTEL. PRACTICÆ sunt

- I. PRUDENTIA, de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. Φρόνησίς ἐστιν ἕξις ἀληθὴς μετὰ λόγου πρακτικὴ περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά. PRUDENTIA est habitus verus agendi cum ratione circa ea, quæ homini bona aut mala sunt. 6. *Ethic. Nicom.* 5.
  - II. *Objectum*, sunt τὰ πρακτά, *hoc est*, ea omnia quæ homini ad bene agendum sunt necessaria.
  - III. *Actus* sunt
    - 1. *Consultare & inquirere media.* Constituto enim fine movet voluntas intellectum, ut investiget media idonea.
    - 2. *Judicare*, quænam è mediis inventis ad finem adipiscendum magis conducant,
    - 3. *Præcipere* sive *imperare*, ut ea quæ judicata sunt perficiantur, qui est actus voluntatis dirigentis moventísque voluntatem ad executionem, & in hoc actu prudentiæ vis maximè elucet.
  - IV. *Quotuplex?* R. Est vel
    - *Communis*, quæ vel
      - *Politica*, quæ vel
        - *Legislatoria* de rectè ferendis, & explicandis legibus.
        - *Practica* de rectè administrandis Reip. negotiis: *Estque*
          - *Senatoria*, quæ de futuris Reipub negotiis deliberat.
          - *Judiciaria*, quæ in foro de rebus præteritis judicat.
      - *Oeconomica*, quæ est prudentia communis rectè consulendi & prospiciendi de iis, quæ familiæ sunt necessariæ.
    - *Privata*, quæ nobis ipsis, nostrísque commodis & utilitatibus rectè prospicimus.
  - V. *Cognata* sunt
    - 1. *Bona consultatio* εὐβουλία, est rectitudo consilii, quâ bonum finem nobis propositum honestis mediis consequimur.
    - 2. *Perspicacitas* σύνεσις, est habitus rectè judicandi de iis rebus, circa quas prudentia versatur.
    - 3. *Sententia* γνώμη, est viri æqui & boni de dictis & factis aliorum rectum judicium.
- II. ARS, de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. Τέχνη ἐστὶν ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς ποιητική. ARS est habitus cum recta ratione effectivus. 6. *Ethic. Nicom.* 4,
  - II. *Objectum*, sunt τὰ ποιητά, *h. e.* illa ex quibus tanquam materia aliquid effici vel opus aliquod produci potest,
  - III. *Officium artificis* quod consistit
    - 1. Ἐν τῷ θεωρεῖν, ut consideret, quomodo debeat ex materia subjecta opus artificiosum producere.
    - 2. Ἐν τῷ τεχνάζειν, ut ex præscripto artis operetur.
    - 3. Ἐν τῷ γεννᾷν, ut opus ipsum producat.

FINIS.

PRÆCEPTA
PHYSICÆ,
TABULIS INCLUSA.

Quibus annexæ ſunt

Quæſtiones Controverſæ:

A
M. JOHANNE STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:
Ex Officina *Rogeri Daniel*, almæ Academiæ Typographi.
Anno Dom. 1647.

F 2

Perillustribus & Generosissimis Comitibus ac Dominis,

Dn. Alberto Friderico,
Dn. Jost Gunthero,

Fratribus Germanis,

Comitibus Dominis in *Barbi* & *Milingen*, &c.
Dominis meis clementissimis.

QUi animum ad studia Philosophica adjungere volunt, iis & quid discendum, & quo discendum sit ordine, sedulò videndum est: De his enim nisi maturè consilium ceperimus, omnem ludemus operam, & nil domum *decimo nisi dedecus anno*, ut cum Ovidio loquamur. Interea autem, quibus opera danda, meritò refertur Philosophia naturalis, quam vulgò vocant PHYSICAM: Hujus enim disciplinæ tanta est dignitas, tanta jucunditas, tanta utilitas, ut ab omnibus experi, imo, si fieri posit manibus gestari debeat. Ordinem in addiscenda philosophia naturali quod attinet, optimè studiis suis consulere videntur illi, qui antequam in ventilandis controversiis operam collocant, præcepta, hoc est, definitiones, divisiones, & axiomata memoriæ infigunt, tantum enim scimus, quantum memoriâ tenemus. Quemadmodum ædificiorum fundamenta priùs fideliter locanda sunt, antequam parietes & tecta superstruantur. Ità priùs

præceptis imbui nos oportet, quàm ad altiora provolemus, nè primordia capiamus à poſterioribus. Quæ cùm ità ſint ante annos aliquot, in gratiam fidei meæ commiſſorum, præcepta Phyſices ex fontibus Ariſtotelis, (Nam, *Dulciùs ex ipſo fonte bibuntur aquæ*) necnon ex ſaniorum Interpretum cōmentariis collegi, & ut teneræ diſcentium memoriæ inſervirem, Tabulis ſynopticis incluſi: ità enim uno ferè intuitu oſtenditur, quo ordine unum ſequatur alterum, & quot membra in quolibet capite ſint notanda. Iſtis Tabulis præcipuarum controverſiarum deciſiones per ſelectiores obſervationes & diſtinctiones annectere placuit, ut ſtudioſa juventus pleniorem præceptorum explicationem & materiam diſputandi, judiciúmque acuendi haberet, atque ſic ad doctiſsimorum commentariorum lectionem præpararetur.

Hunc meum qualemcunque laborem ex conſenſu & approbatione Ampliſsimæ FACULTATIS PHILOSOPHICAE in inclyta *JENENSI* Academia, cujus cenſuræ haſce pagellas non ità pridem ſubjeci, jam publici juris facio, & V. V. G. G. PERILLUSTRES ET GENEROSISSIMI COMITES, Domini mei Clementiſsimi, eâ, quâ decet animi ſubmiſsione & humilitate inſcribo & dedico, ut publico teſtimonio manifeſtum faciam, me V. V. G. G. ob inſignem pietatem, admirandam eruditionem, benevolúm erga literarum ſtudia affectum, & heroicas virtutes, quibus V. V. G. G. præfulgent, humilimè venerari. Quanti enim V. V. G. G. Muſas faciant, quanta gratia, &

quan-

quanto amore, ſavore, ac honore eas, earúmque cultores proſequantur, ex colloquiis, quibus ante triennium V. G. Perilluſtris & Generoſiſsime Dn. ALBERTE FREDERICE, me dignata eſt, ſatis ſupérque cognovi. Ut Igitur V. V. G. G. hunc exiguum libellum tanquam debitæ gratitudinis & humilimi ſtudii teſſeram ac ſymbolum vultu benigno aſpiciant, & fronte ſerenâ ſuſcipiant, ſubmiſsè oro atque obſecro.

DEUS Ter-Opt. Max. Veſtras illuſtres Generoſitates ſalvas florentéſque conſervet. Dab. ex Muſæo die 12. April. Anno Chriſti 1632.

Veſtras Perilluſtres Generoſitates

humilimè colens,

M. Johannes Stier.

SUO
JOHANNI STIERIO,
Viro plurimùm Reverendo
& Clarissimo.

EVsebies Charitùmque decus, Sophiésque corona
STIERI, nostri portio magna chori.
Quis te? Quis Genius spiraclo afflavit amœno,
Ut, quæ occulta latent, singula detegeres.
Sedulus haud tantùm libros evolvis acutos,
Quærens quæ rerum vis & origo siet:
Sed quoque cùm crebrò sint discordes, tibi cura est
Discutere, illorum qui meliora sonent.
Perge tuo multis simili prodesse labore;
Sic tua post obitum fama superstes erit.

Sinceræ affectionis contestandæ, ergô f.

M. Hieronymus Prætorius Hamburg.
in Acad. JENENS. Phys. P.P.

LIvor abi: res rara, redi sanctissime Candor;
Et Tu, quod genio cluis acri nobile Phœbi
Agmen, quod SOPHIÆ modo Spiritus entheus afflat,
His labium Tabulis, Oculúmque animúmque benignum
Adfer, & Autori immortales dicito grates.
Dimidium ast nostri cordis, clarissime Fautor
Tu STIRI, Physices qui das præcepta juventæ,
Nervosis pergas scriptis extendere famam:
Vel disrumpantur licèt ilia livida Momi,
Nè renuas vulgare quæ adhuc tua pulpita condunt
Scripta. Id posteritas, quæ magna hinc commoda sentit,
Laudabit, Christus, tribuit qui præmia Musis
Justa laboriferis, tibi reddet digna brabeîa.

M. Johannes Kalbitz.

Proœmi-

Proœmium.

De Natura & Constitutione Physices.

De NATURA & CONSTITUTIONE Physices quatuor not.

I. Nomen, circa quod observ.

1. Ἐτυμολογία. Physica nomen habet ἀπὸ τῆς φύσεως, id est à *Natura*, cujus est indagatrix. Φύσις verò deducitur ἀπὸ τοῦ φύειν, quod inter alia nasci significat. Illis enim propriè naturam tribuimus, quæ ex præexistente materia orta & nata sunt, quorum quidem omnium tum principia, tum affectiones Physica explicat. Unde hæc ipsa modò *Naturæ ratio*, modò *Naturæ descriptio*, modò *Naturæ explicatio* à Cicerone dicitur.

2. Ὁμωνυμία. Vox *Physica* sumitur
   1. *Generaliter* & *impropriè* apud Stoicos, pro tota Philosophia Theoretica: id est, pro tribus illis scientiis, *Metaphysica*, *Physica* propriè sic dicta, & *Mathematica* simul.
   2. *Specialiter*, & *propriè* in schola Peripatetica pro illa tantùm philosophiæ contemplatricis parte quæ corporis naturalis principia & affectiones considerat.

II. Quid sit? R. PHYSICA est Scientia corporis naturalis, quatenus naturale est.

III. Subjectum, sive *Objectum* est corpus naturale, quatenus naturale est; *h. e. corpus ex Materia & forma substantiali compositum, quod naturam, quæ principium & causa motus & quietis est, in se continet.* Res considerata est *corpus naturale*: Modus vero considerandi est, *quatenus est naturale.*

IV. Divisio. Partes Physicæ sunt duæ

- *Generalis*, sive *Communis*, quæ principia & affectiones omni corpori naturali competentes exponit, & subdividitur in duos Tractatus
  1. De principiis corporum naturalium communissimis, *Vide pag.* 2.
  2. De affectionibus corporum naturalium generalibus. *Vide p* 6. *& seqq.*
- *Specialis*, sive *propria*, quæ agit de singulis corporum naturalium speciebus, & subdividitur in sex Tractatus
  1. De Mundo & corporibus simplicibus Cœlo & Elementis absolutè consideratis. *Vide pag.* 12. *& seqq.*
  2. Elementis, prout sunt causa mixtionis, & mutationum physicarum. *Vide pag.* 18. *& seqq.*
  3. De Corporibus imperfectè mixtis sive de Meteoris, *Vide pag.* 23. *& seqq.*
  4. De Corporibus perfectè mixtis inanimatis & animatis. *Vide pag.* 33. *& seqq.*
  5. De partibus humani Corporis, *Vide pag.* 40. *& seqq.*
  6. De Anima. *Vide pag.* 47. *& seqq.*

Tractatus I. Partis Generalis.

De Principiis corporum naturalium.

CAP. I.

De Principiis internis in communi,

- Corporis Naturalis notitum.
  - PRINCIPIA quæ vel
    - *Interna*, de quibus not.
      - *I. Quid sint?* R. αἱ ἀρχαὶ εἴσιν, αἱ μήτε ἐξ ἀλλήλων εἰσὶ, μήτε ἐξ ἄλλων, καὶ ἐκ τούτων πάντα. PRINCIPIA sunt, quæ nec ex se-se, nec ex aliis, sed omnia ex ipsis sunt. *Arist. l. 1. Phys. c. 5.*
      - *II, Conditiones*
        1. Principia non fiant ex se mutuò, *sc. tanquam ex partibus componentibus.*
        2. Principia non sint ex aliis. *Nam si essent ex aliis, essent ex prioribus, atq; ita non essent prima, nec principia, sed principiata.*
        3. Ex principiis res naturales omnes fiant. *Cùm enim principiata ex semetipsis esse nequeant, utiq; erunt ex aliis, non ex principatis. Ergo ex principiis.*
        4. Principia quædam sunt primò contraria: *sc. Privatio & forma, quia in generatione proceditur à non esse ad eße.*
        5. Principia cùm sint contraria, ideò habent aliquod commune subjectum, *ex quo unum contrarium pellitur, & in quod alterum introducitur.*
      - *III. Quot?* R. Tria quia ad generationem requiritur
        1. Subjectum, quod generationi substat, & in quod forma ab agente externo introducitur, id quod est MATERIA. Vide cap. 2.
        2. Aliquid, quod generatione producitur, idque est nova FORMA. Vide cap. 3.
        3. Absentia formæ introducendæ, cum potentia tamen seu aptitudine subjecti ad novam formam recipiendam, id quod est PRIVATIO. Vide cap. 4.
      - *IV. Quotuplicia?* R.
        - *Constitutionis*, ut *Materia & Forma*, quæ considerantur
          1. Prout essentiam rei naturalis constituunt,
          2. Prout sunt causæ certarum mutationum & appellantur NATURA. vide cap. 5.
        - *Transmutationis*, quod ad transmutationem unius rei in aliam concurrit: ut *Privatio*.
    - *Externa*, quæ extra essentiam rerum naturalium consistunt, ipsamque movent, & nominantur CAUSÆ EXTERNÆ. Vid cap. 6.
  - AFFECTIONES, de quibus Tract. 2.

CAP. II.

De Materia prima.

De MATERIA PRIMA 3. nos.

I. *An sit?* R. Affir. 1. quia
- In omni mutatione subjectum esse oportet omnis mutationis expers, quod est Materia prima, aliàs foret progressus in infinitum.
- 2. Quicquid fit, fit ex aliquo quod priùs extiterat, id autem non est forma, quæ denuò introducitur. Ergò erit Materia.

II. *Quid sit?* R. Ἔστι τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἑκάστῳ, ἐξ οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος, μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, εἴτε φθείρεταί τι, εἰς τοῦτο ἀφίξεται ἔσχατον. MATERIA PRIMA est primum cujusque Subjectum, è quo inexistente fit aliquid non secundum accidens, & si quid corrumpitur, in hoc id ultimò resolvitur. *Arist. l. 1. Phys. c. 9.*

III. *Theoremata*,
1. Materia prima est pura potentia *quia est indeterminata, & apta recipere omnes formas, nec unquam sine forma existat.*
2. Materia prima est purè passiva.
3. Materia prima appetit omnes formas.
4. Materia prima est informis, ad omnes autem formas recipiendas habilis, & idonea. *sc. successivè.*
5. Materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis.

CAP. III.

De Forma.

De FORMA quatuor not.

I. *An præter Materiam detur Forma Substantialis?* Resp. Affirm. quia
1. Singulis rebus naturalibus propriæ & peculiares operationes conveniunt, quæ oriuntur non à Materia, sed à Forma.
2. Res naturales sunt substantiæ compositæ. Ergò præter Materiam alia erit pars substantialis componens.
3. Si non esset forma substantialis, cùm materia sit una, & communis omnium rerum, omnes quoque res essent eædem, nec differrent aut genere aut specie.

II. *Quid sit?* R. FORMA est actus simplex substantialis unum per se cum materia constituens. *Conimb. l. 1. Phys. cap. 9. q. 10. a. 1.* FORMA est substantia quædam simplex incompleta, quæ ut actus materiæ constituit cum ea essentiam compositæ substantiæ, *Suaretz. 1. Tom. Metap. Disp. 15. sect. 5, n. 1.*

III. *Gradus Formarum*,
1. Quædam formæ substantiales dant solùm esse: ut, *sunt formæ omnium inanimatorum corporum.*
2. Quædam formæ dant esse, & vivere, ut *formæ plantarum.*
3. Quædam formæ dant esse, vivere, & sentire: ut, *forma animalium brutorum.*
4. Quædam formæ dant esse, & vivere, & sentire, & intelligere. *Et hic ultimus & supremus formarum gradus, qui non nisi animæ rationali competit.*

IV. *Theoremata*
1. Positâ formâ tria ponuntur, *Esse rei, Distinctio rei & Operatio rei.*
2. Forma educitur è potentia materiæ *excepta anima rationali.*
3. Forma per se non est extensa & divisibilis.
4. Forma è potentia materiæ educta est in toto formato.

CAP. IV.

De Privatione.

De PRIVATIONE IV. not.

I. An ſit principium? R. Affir. quia Generatio eſt progreſſio à non eſſe tanquam à termino à quo: Hîc autem cùm non ſit Materia. (*Siquidem terminus à quo res oritur, utpote formæ geniti contrarius, non manet; Materia autem ſemper manet*) Conſequens ſit, ut ſit ipſa formæ privatio. *Conimbr. l.* 1. *Phyſ. c.* 9. *q.* 8. *a.* 2.

II. Quid ſit? R. ἔστιν ἀπουσία τοῦ εἴδους ἐν τῷ πεφυκότι. PRIVATIO eſt abſentia formæ in ſubjecto habili ad recipiendam eam *Ariſt. l.* 5. *Metaph. c.* 22.

III. Quotuplex? Reſp. eſt vel
- *Univerſalis*, ſeu *Remota*, quæ impropriè dicitur privatio, eſtque ſine diſcrimine omnium formarum abſentia in materia.
- *Particularis* ſive *Proxima* eſt abſentia certæ alicujus, & ſpecificæ formæ, oriturq; per prævias alterationes in materia *Et hæc generationibus eſt accommoda, adeoq; ſit principium transmutativum mutationum Phyſicarum.*

IV. Theoremata,
1. Privatio non eſt de eſſentia materiæ.
2. Materia & Privatio unum quidem ſunt numero, ſive ſubjecto, diverſa tamen ſunt ſpecie, ſeu definitione.
3. Privatio *ſc. particularis* ortui & interitui eſt obnoxia.

CAP. V.

De Natura.

De NATURA tria not.

I. Nomen, quod ſumitur
1. Pro mente divina rerum omnium oppifice & parente, *h. e. pro Deo qui dicitur Natura naturans.*
2. Pro cujuſque rei quidditate ſeu eſſentia, in quantum ordinatur, vel attenditur ad operationes.
3. Pro tota univerſitate rerum creatarum. *Quo ſenſu dicitur: Natura pendet à primo principio h. e. Deo.*
4. Pro ordine cauſarum naturalium, quatenus ſecundum inſitas inclinationes & virtutes operantur. *Sic dicimus: Natura nihil facit fruſtrà: facit optimum quod eſt.*
5. Pro interno operationis ſeu mutationis principio. *Quæ acceptio hujus eſt loci.*

II. Quid ſit? R. φύσις ἐστὶν ἀρχή τις καὶ αἰτία τοῦ κινεῖσθαι, καὶ ἠρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει, πρώτως, καθ' αὑτό, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός. NATURA eſt principium quoddam & cauſa motus & quietis, ejus in quo ineſt, primò, per ſe, & non ſecundum accidens. *Ariſt.* 2. *Phyſ. c.* 1.

III. Quotuplex ſit; R. Natura eſt principium tum
- *Activum*, Principium activum nihil aliud eſt quàm Forma, prout hæc in corpore naturali cauſat intrinſecus varias mutationes & actiones. *Unde Forma magis eſt natura quàm Materia, quia per illam ens naturale eſt in actu, per hanc verò tantùm potentiâ*
- *Paſſivum*, Principium paſſivum nihil aliud eſt, quàm Materia, prout hæc eſt determinata ad hunc vel illum motum recipiendum: per ſe enim libera eſt, & æquè apta ad omnes etiam contrarios motus ſuſcipiendos, *Zabar fol.* 220.

CAP. VI.

De Causa Efficiente & Fine.

Principia externa sive Causæ sunt, vel

- *Per se*, ut
  - EFFICIENS, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη ἢ τῆς ἠρεμήσεως. CAUSA EFFICIENS est, unde mutationis aut quietis primum est principium, *Arist. l. 2. Phys. c. 3*. CAUSA EFFICIENS est principium per se influens esse in aliud sine mutatione sui, ex præcisa ratione influxûs, *Mendoza disp. Phys. 9. sect. 1.*
    - 2. *Quotuplex?* R. est
      - 1. vel
        - *Universalis*, quæ plura & ferè omnia indeterminatè producit effecta: *Cujusmodi sunt Deus & Cœlum.*
        - *Particularis*, quæ ad certum effectum est determinata: *ut ignis ad calefaciendum.*
      - 2. vel
        - *Univoca* quæ producit effectum sibi in specie similem: ut *homo generans hominem.*
        - *Æquivoca*, quæ producit effectum sibi in specie dissimilem: ut *Sol producit aurum.*
  - FINIS, de quo not.
    - I. *Quid sit?* R. Ἐστὶ τὸ οὗ ἕνεκα. FINIS est, cujus gratia aliquid fit, *Arist. ibid.*
    - 2. *Quotuplex?* R. est
      - 1. vel
        - *Cujus*, est id cujus obtinendi gratiâ aliquid fit? ut *valetudo respectu medicamentorum.*
        - *Cui*, est in cujus gratiam aliquid fit: ut *ægrotus respectu medicamentorum.*
      - 2. vel
        - *Generationis*, est forma, quæ per generationem inducitur, & à generante intenditur.
        - *Rei genitæ*, est operatio, cujus gratiâ unumquodque esse dicitur.
    - 3. *Theorema.* Natura agit propter certum finem.
- *Per accidens.* Vide cap. seq. 7.

CAP. VII.

De Fortuna & Casu, itémque de Monstro.

De caus. per Acc. not.

- I. *Quot?* R. Duæ
  - FORTUNA, de qua not.
    - I. *Quid sit?* R. Ἐστὶν αἰτία κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν τῶν ἕνεκά του. FORTUNA est causa per accidens, in iis, quæ cùm electione finis alicujus gratiâ agunt.
    - 2. *Theoremata*
      - 1. Circa idem versantur mens & fortuna.
      - 2. Fortuna est indefinita & immanifesta homini.
      - 3. Fortuna est aliquid præter rationem.
  - CASUS Ἐστὶν αἰτία κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς μὴ κατὰ προαίρεσιν τῶν ἕνεκά του. CASUS est causa per accidens, in iis, quæ sine deliberatione finis alicujus gratiâ fiunt. *Arist. l. 2. Phys. c. 5.*
- II. *Effectus*, dicitur MONSTRUM, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. MONSTRUM est effectus naturalis à recta & solita secundum speciem dispositione degenerans.
  - 2. *Theorema.* Monstrumn on intenditur à natura.

De-

❡ Tractatus II. Partis Generalis.

De Affectionibus corporum naturalium.

CAP. I.

De Motu in Communi:

Affectiones corp. nat. sunt vel

- *Internæ* ut
  - MOTUS, de quo VI. not.
    - I. *Nomen*, quod variè sumitur
      - 1. Pro quavis mutatione: *Sic per affectus, dolorem, iram, &c. animus dicitur moveri.*
      - 2. Pro motu locali tantúm.
      - 3. Pro illa mutatione corporum, quæ etiam generationem & corruptionem includit.
      - 4: Pro mutatione successiva sensibili de subjecto in subjectum; *quæ fit vel circa quantitatem, vel circa qualitatem, vel circa locum.*
    - II. *Quid sit?* R. Ἡ κίνησίς ἐστιν ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει ὄντος ᾗ τοιοῦτον, MOTUS est actus ejus, quod in potentia est, quatenus tale. *Arist.l.3. Phys.2. c.1.*
    - III. *Requisita*
      - 1. *Movens*, est
        - 1. vel
          - *Internum*, cujusmodi est forma substantialis omnium motionum effectrix.
          - *Externum*, quod extra mobile existit: ut *si ignis aquam calefacit.*
        - 2. vel
          - *Remotum*, quod virtute & potentia tantùm agit, & hoc motiones excitando nihil vicissim patitur.
          - *Propinquum*, quod proximè agit in aliud, & à quo immediatè efficitur motus contactu corporeo.
      - 2. *Mobile* sive *patiens*, quod motum à movente excitatum sustinet: *In hoc tanquam in subjecto est motus*
      - 3. *Terminus à quo*, est initium à quo incipit motus.
      - 4. *Terminus ad quem*, in quo terminatur & quiescit motus.
      - 5. *Tempus*, nam omnis motus fit in tempore.
    - IV. *Theoremata*
      - 1. Quicquid movetur ab alio movetur.
      - 2. Movens est simul cum mobili.
      - 3. Omnis motus est successivus & continuus: *Nam successio est formalis ratio motus, secundum quam mobile partim est actu, partim est potentia.*
      - 4. Motus suam specificationem & distinctionem acaccipit à Termino ad quem.
      - 5. Termini motus sunt oppositi.
    - V. *Divisio:* Vide cap. 2. & 3.
    - VI. *Oppositum* est QUIES: Vide cap. 4.
  - FINITUM Vide cap. 5.
- *Externæ.* Vide cap. 6.

CAP. II.

De Divisione Motus ratione Principii & ratione mobilis.

MOTUS DIVIDITUR ratione

- *I. Principii*, Motus est
  - NATURALIS, qui ab intrinseco oritur principio, *Estq; vel*
    - *Purè naturalis*, de quo not.
      1. *Quid sit?* R. MOTUS PURE NATURALIS provenit à principio naturali ad unum motum determinato: ut, *quando ignis ascendit.*
      2. *Theorema.* Motus naturalis ab initio est tardior, in fine velocior.
    - Animalis, de quo not.
      1. *Quid sit?* R. MOTUS ANIMALIS fit in animalibus à facultate loco motiva, mediantibus musculis & spiritibus animalibus. *Sic motus hominis est animalis.*
      2. *Theorema.* Motus animalis in principio est tardior, in medio concitatior, in fine languidior.
  - VIOLENTUS, de quo not.
    1. *Quid sit?* R. MOTUS VIOLENTUS fit ab externo agente, ita quidem ut repugnet passo, sive mobili, quod per vim truditur: *Sic lapis violento motu projicitur in altum.*
    2. *Theoremata*
       1. Motus violentus ab initio est velocior, in fine tardior.
       2. Motus violentus non est diuturnus.
    3. *Species.* Motus violenti, *quatenus est localis*, quatuor sunt species
       1. *Pulsio*, cùm movens à se dispellit mobile: ut *percussio, jaculatio, protrusio.*
       2. *Tractio*, cùm movens ad se trahit mobile: ut *inspiratio, id est, aeris attractio.*
       3. *Vectio*, cum mobile vehitur non per se sed per aliud: ut, *sedens in curru movetur ad motum currus.*
       4. *Vertigo*, cùm mobile in gyrum vertitur: ut *rota.*
- *II. Mobilis.* Dicitur aliquid moveri
  1. *Per accidens*, quod accidentaliter conjungitur mobili per se ut, *album dicitur moveri per accidens, quia albedo accidentaliter conjungitur corpori, quod per se movetur.*
  2. *Secundum partem*, cujus aliqua pars movetur: ut, *homo dicitur sanari, quia oculus vel manus ejus sanatur.*
  3. *Per se primò*, cui per se ac primò convenit motus: ut, *totum corpus movetur per se primò localiter.*
- *III. Termini ad quem*, Vide caput seq.

CAP. III.

De Divisione Motus ratione Termini ad Quem.

MOTUS tendit vel ad

- *Substantiam*, ut:
  - GENERATIO, est motus sive mutatio à non esse ad esse : ut, *ex non homine generatur homo.*
  - CORRUPTIO, est mutatio ab esse ad non esse : ut, *cum homo moritur & à vermibus corrumpitur.* (Propriè loquendo *Generatio & Corruptio*, non sunt veri motus, cùm fiant in instanti, & non cum successione nisi fortè conjunguntur cum alterationibus quæ præcedere solent generationem & corruptionem.)
- *Quantitatem* ut sunt
  - AUGMENTATIO *sive* ACCRETIO, est motus à minore quantitate ad majorem, donec perveniatur ad terminum à natura præfinitum : ut, *quando puer crescit.*
  - DIMINUTIO, est mutatio de majore quantitate ad minorem: ut, *quando stirpes marcescunt, & paulatim diminuuntur.*
- *Qualitatem*, ut ALTERATIO, est motus sive mutatio, in qua eodem sensili subjecto manente alia qualitas acquiritur, vel abjicitur : ut *calefactio.*
- *Ubi* seu *locum*, ut MOTUS LOCALIS, de quo tria not.
  1. *Quid sit* ? R. MOTUS LOCALIS, *sive* LATIO est subjecti loci mutatio, quâ subinde aliud atque aliud spacium acquiritur : ut, *deambulatio.*
  2. *Quotuplex* ? R.
     - *Simplex*, qui vel
       - *Rectus*, qui fit per lineam rectam, vel
         - *Sursum*, qui à medio fertur: ut, *motus naturalis ignis.*
         - *Deorsum*, qui in medium fertur: ut, *motus naturalis terræ.*
       - *Circularis*, qui perpetuo æqualem à centro distantiam retinet : ut *motus cœli.*
     - *Mixtus* sive *Compositus*, qui ex recto seu circulari motu simul constat. *Hic competit corporibus mixtis.*
  3. *Theoremata*
     1. Motus localis est primus motuum.
     2. Motus circularis est natura prior recto.
     3. motus circularis est perfectior recto.

CAP. IV.

De Quiete.

De QUIETE not.

1. *Quid sit* ? R. QUIES est privatio motus in subjecto ad eum recipiendum idoneo, *Arist. l. 5. Phys. c. 6.*
2. *Quotuplex*? Resp. est vel
   - *Naturalis*, cujus principium est intrinsecum, & ad quam quietem mobile naturali inclinatione fertur : *Sic lapis quiescit in terra.*
   - *Violenta*, cujus principium est extrinsecum : ut cùm corpus in alieno loco vi externa detinetur, *v. g. lapis in superiori parte aeris.*
3. *Theorema.* Quies respectu motus præcedentis est perfectio & complementum motus; respectu verò motus subsequentis est privatio.

CAP. V.

CAP. V.

De Finito & Infinito.

De FINITO duo notanda:

- I. *Quid sit?* *R.* FINITUM propriè inest corpori quanto, id est, quantitati, & est cujus aliquis est finis & terminus. *Arist. l. 3. Phys. cap. 7.*
- II. *Oppositum*, est INFINITUM, de quo not.
  - 1. *Num infiniti consideratio ad Physicum pertineat?* *R.* Affirm. quia Philosophus naturalis per se considerat magnitudines, motum & tempus, cùm sint accidentia corporis naturalis, ut naturale est; sed his accidentibus conveniunt finitum & infinitum: ergò necesse est ut rationem infiniti exponat, ut perfectam notitiam eorum tradere possit.
  - 2. *Quot modis vox infiniti accipiatur?* *R.* Infinitum dicitur,
    - 1. Quod divisionem & transitum non admittit, cùm omni careat quantitate, ut, *Punctum.*
    - 2. Quod transitum quidem concedit, sed ad ejus finem propter immensitatem nemo pervenire potest: *Ejusmodi molem termino finéque carentem aliquis mente sibi potest percipere, atque hoc in loco quæritur, sitne talis in rerum natura.*
    - 3. Quod & transitum & finem habet, sed vix & non nisi magna cum difficultate ad eum pervenitur: ut, *rem infiniti laboris esse dicimus.*
    - 4. Cujus finis aliquis est, sed ad quem perveniri propter impedimentum non potest: ut, *Maris abyssus.*
    - 5. Cui in infinitum addi & demi quicquam potest: ut, *numerus & magnitudo.*
  - III. *Quid sit?* R. Ἄπειρόν ἐστιν, οὗ κατὰ τὸ πόσον λαμβάνουσιν, ἀεί τι λαβεῖν ἔξω ἐστίν. INFINITUM est id, cujus qui ratione magnitudinis aliquid sumunt, iis, aliquid semper licet extrà accipere. *Arist. lib. 3, Phys. cap. 7.*
  - 4. *An sit aliquod infinitum?* *R.* Disting. inter Infinitum
    - *Actu*, quod non datur, *quia*
      - 1. O. corpus superficie & extremitate terminatur.
      - 2. O. corpus sensibile certo continetur loco.
      - 3. O. numerus numerari potest.
    - *Potestate*, quod datur, éstque infinitum, *vel*
      - *Divisione.* Sic magnitudo potest dici infinita, quia semper in minores particulas potest dividi.
      - *Additione.* Sic numerus potest dici infinitus, quia semper unitatis additione fit major.

CAP. VI.

De Loco.

- AFFECTIONES EXTERNÆ corporis naturalis sunt
  - LOCUS, de quo not.
    - *I. An sit?* R. Affir. quia
      1. Unus idémque locus diversa corpora recipit, & ubi modò aer est, ibi paulò pòst aqua, vel terra, vel aliud corpus.
      2. Gravia corpora quasi naturali impetu tendunt deorsum, ut ibidem conserventur & levia sursum.
    - *II. Quid sit?* R. Ὁ τόπος ἐστὶ τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας ἀκίνητον πρῶτον. Locus est superficies corporis continentis immobilis primó. *Arist. lib.4. Phys. cap.4.*
    - *III. Quotuplex?* R. Locus est
      1. vel
         - *Communis*, qui plura simul corpora, sed non primò immediatè complectitur: ut, *musæum.*
         - *Proprius*, qui unum tantùm corpus primò & immediatè ambit: ut, *superficies concava vasis respectu vini in eo contenti.*
      2. vel
         - *Naturalis*, quò locatum suapte naturâ fertur, atque in eodem quiescit & conservatur: ut, *superior aeris regio respectu ignis.*
         - *Violentus*, in quem locatum vi detruditur, & propterea in eo non quiescit nec conservatur: ut, *si lapis projicitur in sublime.*
    - *IV. Theoremata*
      1. Locus continet locatum & undique ambit, nec tamen est pars, vel aliquid de essentia locati.
      2. Locus proprius nec major, nec minor est locato.
      3. Etsi locus ab hoc vel illo locato est separabilis, tamen omni planè locato non caret.
      4. Omne corpus naturâ ad locum suæ naturæ accommodatum fertur, in eóque quiescit.
      5. In omni loco est suprà & infrà.
      6. Locus est immobilis, *h.e. non movetur ad motum localem, nisi per accidens.*
    - *V. Quot modis aliquid dicatur esse in loco?* R.
      1. vel
         - *Actu*, quod actu divisum est ab alio corpore à quo circumscribitur. *Ruvio, l.4. Phys. cap.5.*
         - *Potestate*, quod non est actu divisum ab alio, à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, sed dividi potest, & sic divisum potest ab eodem circumscribi. *Ibid.*
      2. vel
         - *Per se*, quod per se potest moveri motu locali vel motu augmentationis.
         - *Per accidens*, quod est in alio existente per se in loco actu vel potestate: ut, *accidentia.*
      3. vel
         - *Circumscriptivè*: Sic corpora sunt in loco.
         - *Definitivè*: Sic Angeli dicuntur esse in loco.
         - *Repletivè*: ut, Deus.
    - *VI. Oppositum*, est VACUUM, de quo cap. seq. 7.
  - TEMPUS, de quo cap. 8.

CAP. VII.

CAP. VII.

De Vacuo.

De VACUO tria notanda:

- I. *Nomen*, quod sumitur *vel*
  - *Negativè.* Vacuum Negativum est pura negatio, adeóque omnino nihil. *Tale vacuum ante mundum conditum, etiam extra cœlum imaginamur.*
  - *Privativè.* Vacuum Privativum est, quod quidem in se non habet corpus, dicit tamen respectum ad id recipiendum. *De hoc Vacuo disputant Physici.*
- II. *Quid sit?* R. Τὸ κενὸν τόπον ἀνάγκη εἶναι, εἰ ἔστιν, ἐστερημένον σώματος. VACUUM locum necesse est esse, si sit, privatum corpore. *Arist. lib. 4. Phys. cap. 7.* VACUUM est locus non repletus corpore, sed aptus repleri. *Ruvio tr. de Vacuo q. 1. n. 9.*
- III. *An detur Vacuum in rerum natura?* R. Neg. Nam res naturales à Vacuo penitùs abhorrent. exempl. gr. *Si aer ex fistula attrahatur, confestim aqua contra suum naturalem impetum ascendit, nè scil. si nihil aeri extracto succederet, vacuum daretur.* Causa propter quam natura abhorret à vacuo, est, quia vacuum dissolvit illam rerum conservatricem unionem, impedítque nè sublunaris mundus dilapsam è cœlo vim hauriat, cùm fieri nequeat ut per inane interstitium vis illa trajiciatur. *Conimbr. lib. 4. Phys. c. 9. q. 1. a. 3.*

CAP. VIII.

De Tempore.

De TEMPORE tria notanda:

- I. *Quid sit?* Resp. Hoc explicatur
  - *Negativè.* Tempus non est
    - 1. *Motus circularis, quia*
      - 1. Pars temporis est tempus. At pars motûs circularis non est motus circularis.
      - 2. Tempus est unum. At motus circularis non est unus, quia plures dantur Sphæræ.
    - 2. *Cœlum ipsum.* Nam cœlum omnia continet ut locus: Tempus verò omnia continet ut mensura.
    - 3. *Motus particularis,* quia
      - 1. Motus est in certo & determinato mobili, & certo quoque fit in loco. Tempus autem ubiq; est idem.
      - 2. Omnis motus altero est velocior & tardior: At tempus non dicitur velocius aut tardius.
  - *Affirmativè.* Ὁ χρόνος ἐστὶν ἀριθμὸς κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. TEMPUS est numerus motus secundum prius & posterius. *Arist. lib. 4. Phys. cap. 11.*
- II. *Theoremata*
  - 1. Datur minimum in tempore multitudine, sed non magnitudine.
  - 2. Tempus non dicitur velox aut tardum, sed multum & paucum, longum & breve.
  - 3. Tempus quodammodo est idem, & quodammodo diversum.
  - 4. Ut Motus non numero sed specie unus idemq; redit: Sic & idem tempus.
  - 5. Non solùm motum tempore metimur, sed etiam tempus motu.
- III. *Cognata* quæ sunt,
  - 1. *Ævum* est duratio indivisibilis tota simul & invariabilis ex propria natura, non omnino perpetua, sed aliquam habens perpetuitatem à parte post. *Ruvio lib. 4. Phys.*
  - 2. *Æternitas* est interminabilis vitæ tota simul ac perfecta possessio. *Boetius lib. 5. de consol.*

¶ Tractatus I. Partis Specialis.

De Mundo, & Corporibus simplicibus.

CAP. I.

De Mundo.

CORPORA NATURALIA considerantur vel

- *Aggregatè*, in quantum constituunt MUNDUM, de quo quatuor not.
  - I. *Nomen*, circa quod not.
    - 1. Ἐτυμολογία. Mundus Græcè *κόσμος* ab ornatu seu munditie nomen habet, quia non solùm ex pulcherrimis rebus constat, sed etiam res illæ pulcherrimo ordine sunt inter se connexæ.
    - 2. Ὁμωνυμία, Vox *mundi* accipitur
      - 1. Pro ideis in mente divina: *Hoc sensu dicitur Mundus Archetypus, sive intelligibilis.*
      - 2. Pro Angelis, & vocatur *Mundus angelicus.*
      - 3. Pro cœlo & elementis simul, & appellatur *mundus elementaris.*
      - 4. Pro homine, & dicitur *parvus mundus.*
      - 5. Pro universo, sive tota creaturarum collectione, & vocatur *Mundus magnus.*
  - II. *Quid sit?* R. Κόσμος ἐστὶ σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. MUNDUS est compages è cœlo terráque coagmentata, atque ex iis naturis, quæ intra ea continentur. *Arist. lib. de Mundo cap. 2.*
  - III. *Causæ* sunt
    - *Efficiens* est Deus fabricator & creator omnium.
    - *Materia* sunt corpora naturalia & sensibilia, nempe cœlum, elementa & ex his mista.
    - *Forma* est ordo & dispositio illa mirabilis rerum.
    - *Finis*, qui
      - *Primarius* est gloria Dei. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*, Prov. 16. 4.
      - *Secundarius* est homo. *Mundus propter hominem, homo verò propter Deum.*
  - IV. *Affectiones*, quæ sunt
    - 1. *Unitas.* Mundus est unus, *scilicet ordine & harmoniâ partium; quæ omnes ad commune bonum totius universi conspirant.*
    - 2. *Perfectio.* Mundus est perfectus *scil. in suo genere & gradu.*
    - 3. *Quantitas.* Quæ est capacissima, finita tamen, ità ut certis constet terminis, & circulo quasi claudatur.
    - 4. *Figura.* Mundus est rotundus, quia præcipuæ ejus partes integrales, nempe *cœlum, aer, aqua, terra,* sensibus dijudicantur esse Sphæricæ.
- *Segregatè & Seorsim.* Vide cap. seq.

CAP. II.

De Cœlo.

CORPUS naturale est vel

- SIMPLEX, quod vel
  - *Incorruptibile*, ut COELUM, de quo not.
    - *I. Nomen*, quod sumitur
      1. Pro aere: ut *Psal. 8. volucres cœli.*
      2. Pro toto mundo, seu universo.
      3. Pro cœlo sidereo, sive firmamento.
      4. Pro universa æthere a regione opposita elementari: *Quæ significatio hujus est loci.*
    - *II. Quid sit?* R. COELUM est corpus naturale simplicissimum, sphæricum, pellucidum, & in orbem mobile.
    - *III. Principia*, ut,
      - *Materia*, de qua not.
        1. *An sit?* R. Cœlum constare ex materia, patet ex quantitate, raritate, densitate, quæ materiam consequuntur.
        2. *Qualis?* R. Materia cœli est eadem cum materia elementari, quia entia præter necessitatem non sunt multiplicanda.
      - *Forma*, O. corpus constat ex materia & forma, quæ dat esse rei. Cœlum est corpus. E. &c. Hæc tamen forma non est anima, quia nullæ operationes animæ apparent.
    - *IV. Affectiones*, ut,
      1. *Motus.* Circularis motus est cœlo naturalis, quia omne corpus naturale, aliquem motum naturalem habet.
      2. *Figura.* Cœlum est rotundum, quia perfectissimo corpori simplici, & quod rerum universitatem concludit, debetur figura perfectissima & capacissima.
      3. *Positionum differentiæ* sunt sex: Dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, retrò, ante.
      4. *Operatio*, Cœlum agit
         1. *Motu.*
         2. *Lumine.*
         3. *Influentiâ.* Nam multa generantur à cœlo neq; per lumen, neque per motum: ut, *metalla.*
    - *V. Theoremata*,
      1. Cœlum est quinta substantia, hoc est, *Natura simplex ab elementis distincta.*
      2. Cœlum neque est grave, neque leve.
      3. Cœlum est ingenerabile & incorruptibile.
    - *VI. Partes.* Vide cap. seq.
  - *Corruptibile*, ut ELEMENTA, de quibus cap. 4, 5, 6. & Tract. 2.
- MIXTUM. Vide Tract. 3.

CAP. III.

De Sphæris Cœlestibus, Stellis & Galaxia.

PARTES COELI *juxta vulgarem opinionem* sunt vel

- *Perspicuæ*, ut SPHÆRÆ COELESTES, seu ORBES, qui non sunt reales, sed ex hypothesi Astronomica ponuntur: ut,
  - 1 Sphæra Lunæ.
  - 2 Sphæra Mercurii.
  - 3 Sphæra Veneris.
  - 4 Sphæra Solis.
  - 5 Sphæra Martis.
  - 6 Sphæra Jovis.
  - 7 Sphæra Saturni.
  - 8 Firmamentum.
  - 9 Cœlum Crystallinum sive aqueum.
  - 10 Primum mobile, sive ultimum cœlum.
- *Lucidæ*, ut,
  - STELLÆ, de quibus not.
    - *I. Quid sint? R.* STELLÆ sunt corpora cœlestia, lucida, globosa, mobilia, & ad inferiorum salutem condita.
    - *II. Quotuplices?* R.
      - *Fixæ*, quæ in cœli parte superiori tardissimè moventur, eandémque inter se perpetuò servant distantiam. *Hæ sunt innumerabiles, notabiliores tamen numerantur*, 1022.
      - *Errantes*, seu *Planetæ*, de quibus not.
        - 1. *Quid sint? R.* Planetæ sunt qui in inferioribus cœli partibus moventur, diversúmque situm tum à se invicem tum à stellis fixis obtinent.
        - 2. *Quot sint?* R. Septem.
          - 1 Saturnus.
          - 2 Jupiter.
          - 3 Mars.
          - 4 Sol.
          - 5 Venus.
          - 6 Mercurius.
          - 7 Luna.
    - *III. Affectiones*,
      - 1. *Motus:* Stellæ revera moventur in cœlo.
      - 2. *Lux:* Stellæ lumen à Sole mutuantur, ità tamen ut etiam aliquid ex se lucis possideant.
      - 3. *Figura:* Stellæ sunt rotundæ, licèt ob nimiam distantiam planæ appareant.
      - 4. *Vis agendi in hæc inferiora.* Hinc influentiæ & actiones siderum sunt variæ.
    - *IV. Theoremata*,
      - 1. Stellæ sunt ejusdem naturæ cum cœlo.
      - 2. Stellarum motus nullum edit sonum.
      - 3. Lumen stellarum non est substantia.
  - GALAXIA *seu* VIA LACTEA est maxima frequentia minimarum Stellarum, quæ præ exiguitate ad nostrum aspectum distinctè pervenire nequeunt, ut cæteræ Stellæ, atque ità inter se lumen commiscent & confundunt. *Conimbr. de Met. tr.* 4. *c.*2.

CAP. V.

De Elementis in communi.

ELEMENTA considerantur dupliciter

- *Absolutè*, prout sunt partes mundi. *De Elementis in communi* not.
  - *I. Nomen*, quod sumitur,
    1. Pro primis cujusque rei principiis, quæcunque illa sint. *Sic dicimus literas esse orationis Elementa.*
    2. Pro principiis generationis, *Materia, forma, & privatione.*
    3. Pro solis principiis compositionis, *Materia & forma.*
    4. Pro quatuor illis corporibus simplicibus: *Igne, aere, aqua & terra.*
  - *II. Quid sit? R.* Ἔστι δὴ τὸ στοιχεῖον τῶν σωμάτων, εἰς ὃ τὰ ἄλλα σώματα διαιρεῖται, ἐνυπάρχον δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ, αὐτὸ δ' ἐστὶν ἀδιαίρετον εἰς ἕτερα τῷ εἴδει. ELEMENTUM est id, in quod cætera corpora dividuntur, in quibus inest potentia aut actu, ipsum autem est indivisibile in diversa secundum speciem. *Arist. l. 3. de cœl. c. 5.* ELEMENTUM est corpus simplex, in quod alia corpora resolvuntur. *Conim. l. 2. de gen. c. 3, q. 1. d. 1.*
  - *III. Principia.*
    - *Materia*, est prima illa ex qua omne corpus componitur, eáq; indifferenter se habet ad quodlibet elementum.
    - *Forma*, Cùm elementa sunt corpora, ideo habent suas formas formas substantiales, nobis tamen incognitas.
  - *IV. Affectiones*
    1. *Figura.* Elementa ex se, & sua natura non habent certam figuram, quatenus verò sunt partes hujus universi, quod est rotundum, habent figuram rotundam.
    2. *Impuritas.* Elementa, prout existunt in rerum natura impura sunt, & aliquo modo mixta.
    3. *Duratio.* Elementa non sunt æterna, sed ex se invicem generantur, & corrumpuntur, ínque se mutuò transmutantur.
    4. *Motus.* Elementa moventur motu simplici recto, qui est vel à medio sursum, fitque per levitatem: vel ad medium deorsum, fitque per gravitatem.
    5. *Qualitates*, tum
       - *Motrices*, ut sunt
         - *Gravitas*, quâ elementum movetur deorsum.
         - *Levitas*, qua elementum fertur sursum.
       - *Alteratrices*, per quas elementa alterant, mixtionémque absolvunt: *Vide Tr. seq. c. 1.*
  - *V. Quot sunt? R.* Quatuor: IGNIS, AER, AQUA, TERRA. *Vide cap. seq.*
  - *VI. Theoremata*
    1. Elementa sunt indivisibilia, *scil. in alia corpora.*
    2. Elementa extrema magìs pura sunt, quàm intermedia.
    3. Elementum quodvis in quodvis aliud converti potest.
    4. Elementa in suis locis nec gravitant, nec levitant.
- *Respectivè*, prout causa sunt mixtionis, & mutationum Physicarum. *Vide Tract. seq.*

CAP. V.

De Igne & Aere.

Elementa sunt vel

- *Levia*, quæ sursum tendunt, sunt *duo*
  - *I. Simpliciter leve*, ut IGNIS, de quo not.
    - *I. An detur elementum ignis?* R. Affirm. Quia summus calor alicui corpori simplici debetur. At non convenit aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore sibi vendicat, nec aquæ, nec terræ. Ergò, Igni.
    - *II. Quid sit?* R. IGNIS est elementum calidissimum, siccum & levissimum, existens sub concavo Lunæ.
    - *III. Locus.* Ignis sub concavo Lunæ existit, quia levissimo elemento debetur locus supremus in regione elementari, qui est infra sphæram Lunæ. *Unde & flamma ignis, apud nos excitati, confestim supra aerem ascendit.*
    - *IV. Usus*, Ignis
      1. Aggregat ea quæ sunt ejusdem generis, & quæ sunt diversi generis disjungit.
      2. Aquæ & Terræ frigiditatem temperat.
  - *II. Secundum quid leve*, ut AER, de quo not.
    - *I. Quid sit?* R. AER est elementum humidissimum, calidum & leve, terram & aquam undique ambiens, omnémque locum replens, nullo alio corpore repletum.
    - *II. Divisio*, in tres *Regiones*, quarum
      - *Suprema*, incipiens à superficie ignis, & extendens se usque ad medium aerem, ubi vapores condensantur, est ultrà quàm ejus natura postulat calida, ob ignis vicinitatem, & cœli motum.
      - *Media*, quæ inter supremam & infimam interjacet, & æstivo tempore minor quàm hyeme, est respectivè frigida, propter defectum reflexorum radiorum, qui ad illam non pertingunt, & propter vapores qui cùm eò perveniunt, sublatis jam impedimentis, ultrò sese ad nativum frigus revocant, aerémque refrigerant.
      - *Infima*, quæ sumit initium à superficie terræ, & eò pro enditur, quousque radii Solis reflectuntur, est pro vario Solis accessu & recessu modò calida, modò frigida, & æstate major quàm hyeme.
    - *III. Usus*, Aer
      1. Mixti substantiam penetrans, eam subigit, & generationem habilem reddit.
      2. Inspirationi & vocis formationi inservit.
      3. Meteoris generandis præbet locum, & volucribus spatium volandi.
- *Gravia*, quæ deorsum tendunt: Vide cap. seq.

CAP. VI.

De Aqua & Terra.

Elementa gravia sunt duo

- I. *Secundum quid grave*, ut AQUA, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. AQUA est elementum frigidissimum, humidum & grave, terram undique ambiens & interfluens.
  - 2. *Figura.* Aquæ figura est rotunda: Talis enim totus terræ & aquæ globus, ac guttæ, partes aquæ homogeneæ, quæ imitantur naturam totius. *Hinc navigantes paulatim terræ prospectum amittunt, ob interjectum maris tumorem.*
  - 3 *Usus.* Aqua
    - 1 Mollificat concreta corpora ad formam mixti faciliùs introducendam.
    - 2 Natura sua frigida temperat calorem ignis.
    - 3 Irrigat terram, ut producat omnis generis plantas.
    - 4 Piscibus domicilium præbet, terrestribus & volatilibus potum suppeditat, &c.
- II. *Simpliciter grave*, ut TERRA, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. TERRA est elementum siccissimum, frigidum & gravissimum, secundum se totum immobile & mundi centrum.
  - 2 *Affectiones*,
    - 1 *Figura*, Terra est rotunda, quod constat partim ex umbra terræ, quæ in Eclipsibus rotunda seu conoidalis; partim ex ortu & occasu stellarum, nam citiùs oriuntur orientalibus sidera.
    - 2 *Situs*, Terra in medio mundi constituta est: Si enim medium universi non obtineret, non fierent Eclipses, cùm Sol & Luna per diametrum opponuntur.
    - 3 *Quies*, Terra non movetur, sed in medio mundi perpetuò quiescit, quia naturaliter aliò ferri non potest, ferretur enim sursum, siquidem à centro dimoveretur. *Causa immobilitatis terræ est nativa ejus gravitas.*
    - 4 *Magnitudo*, Globus terrenus consideratur
      - *Respectivè*, Globus terræ in respectu ad cœlum est instar puncti, *h. e. quoad nostrum aspectum insensibilem habet magnitudinem: Sic enim centrum est minutissimum.*
      - *Absolutè*, Terra magnam habet quantitatem, adeo ut totius terræ ambitus fere 5625. miliaria germanica comprehendat.
  - 3 *Usus*, Terra
    - 1 Reddit corpora durabilia ad retinendas inscriptas figuras.
    - 2 Temperat sua siccitate humiditatem aquæ.
    - 3 Est sedes & domicilium mineralium & metallorum, plantarum, animalium & hominum.

Tractatus II. Partis Specialis.

De Elementis prout sunt causa mixtionis & mutationum Physicarum.

CAP. I.

De Qualitatibus primis.

- De Elem. prout mixta conſt. not.
  - 1. *Qualitates*
    - *Manifeſtæ*, quæ
      - *Primæ*, de quibus not.
        - 1. *Quid ſit?* R. QUALITATES PRIMAS vocamus, quæ per ſe primò inſunt corporibus ſublunaribus, ſuntque radices cæterarum qualitatum materialium, *Mendoza Diſp. 6. ſect. 5.*
        - II. *Quot*
          - *Calor.* Θερμὸν ἐστιν τὸ συγκεῖνον τὰ ὁμογενῆ. CALIDUM eſt, quod ea congregat, quæ ſunt ejuſdem generis, *l.2.de gen. cap.2.*
          - *Frigus.* Ψυχρὸν ἐστι τὸ συνάγον καὶ συγκεῖνον ὁμοίως τά τε συγγενῆ καὶ τὰ μὴ ὁμόφυλα. FRIGIDUM eſt, quod ex æquo cogit ac congregat, tàm quæ ejusdem ſunt generis, quàm quæ diverſi. *ibid.*
          - *Humiditas.* Ὑγρὸν ἐστι τὸ ἀόριστον οἰκείῳ ὅρῳ, εὐόριστον ὂν ἀλλοτρίῳ. HUMIDIUM eſt, quod difficulter continetur termino proprio, facilè verò alieno. *ibid.*
          - *Siccitas.* Ξηρὸν ἐστι τὸ εὐόριστον μὲν οἰκείῳ ὅρῳ, δυσόριστον δὲ ἀλλοτρίῳ. SICCUM eſt, quod facilè termino proprio continetur, difficulter verò alieno. *ibid.*
        - III *Theoremata*
          1. Cuilibet elemento conveniunt duæ qualitates primæ, una in gradu ſummo, altera in gradu remiſſo.
          2. Elementa ſymbolica faciliùs ac celeriùs in ſe invicem tranſmutantur.
          3. E duobus elementis aſymbolicis faciliùs tertium generatur, quàm unum ex altero.
          4. Qualitates elementorum ſymbolicæ ſunt ejuſdem ſpeciei.
          5. Qualitates primæ non ſunt formæ elementorum, quia ſunt accidentia.
      - *Secundæ*, vide cap. 2.
    - *Occultæ*, vide cap. 3.
  - 2. *Actio* & *paſſio*, vide cap. 4.
  - 3. *Alteratio*, vide cap. 5.
  - 4. *Generatio*, vide cap. 6.
  - 5. *Mixtio*, vide cap. 7.

CAP. II.
De Qualitatibus Secundis.

De qualitatibus Secundis duo not.

I. Quid sit? R. QUALITATES SECUNDAE dicuntur, quæ ex primis qualitatibus oriuntur. *Vocantur aliâs qualitates tactiles.*

II. Quot? R. Vulgò quatuordecim putantur

1. *Densitas*, est qualitas orta à frigore secundum quam partes subjecti immediatè cohærent & constringuntur.
2. *Raritas*, est qualitas à calore ut plurimùm orta, habens partes extenuatas nec inter se probè compactas.
3. *Gravitas*, est qualitas orta à frigore, qua corpora quædam naturalia ad centrum tendunt.
4. *Levitas*, est qualitas plerumque orta à calore, sursum omnia evehens.
5. *Durities*, est qualitas orta à siccitate partes densas & benè compactas habens.
6. *Mollities*, est qualitas orta ab humiditate, facilè tactui cedens.
7. *Crassities*, est qualitas orta à siccitate partes habens solidas.
8. *Subtilitas*, vel *Tenuitas* est qualitas orta ab humore potissimùm partes tenues habens.
9. *Ariditas*, est qualitas orta à siccitate, partes habens humoris ferè expertes.
10. *Lubricitas*, est qualitas ab humiditate producta, quæ tactum facilè effugit & elabitur.
11. *Lentor*, est qualitas ab humiditate exorta, habens partes tenaces & glutinosas.
12. *Friabilitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes non cohærentes, ideóque facilè atteritur.
13. *Asperitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes prominentes, ideò tactum, dum contrectatur, offendit.
14. *Lenitas*, est qualitas orta ab humiditate, superficiem habens æqualem, & tactum, dum contingitur, oblectans,

---

CAP. III.
De Qualitatibus Occultis.

De Qualit. Occultis tria not.

I. An dentur Occultæ Qualitates? R. Affirm. quia dantur actiones, quarum ratio ex manifestis qualitatibus reddi nequit.

II. Quid sint? R. QUALITATES OCCULTAE, sunt potentiæ naturales absconditæ & latentes, quibus res naturales aliquid agunt vel patiuntur, cujus causa vera certè non potest dari; *ut cùm Magnes trahit ferrum.*

III. Divisio. Dividuntur in

- Συμπάθειαν, quæ est mutua & naturalis quædam conspiratio inter res physicas, ex peculiari occulta cognatione proveniens, ob quam res naturales amico affectu & occulto amore ad se invicem trahuntur: *Sic ruta juxta ficum sata latissimè crescit.*
- Αντιπάθειαν, quæ est naturalis rerum Physicarum inimicitia, & repugnantia, quâ, secundum aliqua sibi ipsis infesta, simultate dissentiunt: *Sic Leo ad cantum Galli expavescit.*

CAP. IV.

CAP. IV.

De Actione & Passione Elementorum, ut & de Contactu.

De ACTIONE & PASSIONE sex not.

- *I. Quid præsupponant?* R. CONTACTUM, qui est duplex
  - *Corporalis*, est verus & proprie dictus contactus, quando duorum corporum superficies simul sunt, & ita conjunguntur, ut mutuò se movere, & à se moveri queant. *Sic ignis agit in lignum per contactum corporalem comburendo illud.*
  - *Virtualis*, cùm non superficies, sed virtus unius corporis ad superficiem alterius corporis pervenit: *Sic Sol calefacit terram, & Magnes attrahit ferrum.*
- *II. Quid sint?* R. ACTIO est assimilatio qualitatis sensibilis agentis ad qualitatem patientem, transmutans corpus motum formâ accidentariâ. PASSIO est assimilatio qualitatis patientis ad qualitatem agentem sensibilem, *Et hac iis tantùm, quæ materiam habent, inest.*
- *III. Divisio,* tum
  - *Agentis,* quod
    - *Primum*, in quo motionis principium consistit. *Hoc nihil patitur ab eo in quod agit.*
    - *Ultimum* vel *Postremum*, quod cum re, quæ fit, conjungitur. *Hoc propriè repatitur.*
  - *Actionis,* quæ vel
    - *Imperfecta & inchoata*, quâ agens patiens non totum immutat, sed saltem labefactat, atque aliquem qualitatis gradum ipsi imprimit. *Dicitur actio absque agentis victoria.*
    - *Perfecta & completa*, quâ agens omnino sibi simile reddit patiens. *Dicitur actio cum victoria agentis.*
- *IV. Modus Actionis & Passionis.* Hîc not. Conditiones
  1. Ut agens, in *quantum tale*, sit in actu, & patiens in potentia.
  2. Ut agens & patiens sese mutuò tangant.
  3. Ut non sint continua, aliàs participarent naturâ.
  4. Ut patiens aut magis aut minùs patiatur, secundum quod dispositum est ad actum agentis.
- *V. Connexum* est *Reactio,* de qua not.
  1. *Quid sit?* R. Reactio est retributa quædam mutatio, quâ patiens renititur adversus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeò ut agens pati & patiens agere aliquo modo dicatur. *Zabarella de react. cap.* 1.
  2. *Conditiones*
     1. Ut agens & patiens eandem habent materiam: *sc. Specie.*
     2. Ut agens sit ultimum, non verò primum.
     3. Ut agens contineatur intra Sphæram passi.
     4. Ut agant actione inchoatâ vel imperfectâ.
- *VI. Theoremata*
  1. Generationes & corruptiones elementorum non possunt fieri sine actione & passione.
  2. Agens & patiens debent esse quodammodo similia, quodammodo dissimilia. *Similia secundum genus, dissimilia secundum formas specificas, qualia sunt contraria, aut inter ea media.*
  3. Idem non agit in seipsum, *sc. per se & secundum eandem partem, actione sc. directâ & propriè dictâ.*
  4. Omne agens nititur sibi assimilare patiens.

CAP. V.

De Alteratione.

De Alteratione not.

I. *Nomen* quod sumitur
1. *Latè*, ut non germanas tantùm alterationes, sed etiam improprias complectatur: *Sic elementa dicuntur alterari, non modò quando qualitatibus contrariis imbuuntur, verùm etiam dum cœlesti luce perfunduntur.*
2. *Strictè*, pro motu ad qualitatem contrarium in subjecto habentem. *Sic cœlum alteratione vacat, eaq; sola alterantur quæ possunt interire.*

II. Quid sit? R. ALTERATIO est motus ad qualitatem sensibilem mediam aut extremam. *Conimbr. l. 1. de gen. & corr. c. 4. a. 1.*

III. Quid differat à Generatione? R.
1. *Alterationis* Terminus à Quo est positivus; *Generationis* privativus.
2. *Alterationis* Terminus ad quem est Qualitas; *Generationis* substantia.
3. *Alteratio*, cùm sit motus, fit successivè; *Generatio* in instanti.

IV. Theoremata
1. Alterario est nobilissima motus Species, *quia ejus terminus est qualitas.*
2. Alteratio est motus continuus & successivus nec fit in instanti.
3. Alteratio est comes & via generationis.

CAP. VI.

De generatione & Corruptione.

De GENERATIONE sex not.

I. *Nomen*, quod sumitur
1. *Latè*, pro omni generatione tam substantiali, quàm accidentali.
2. *Strictè*, pro sola viventium generatione, *de qua in libr. de anima.*
3. *Medio modo*, prout omnem solamque generationem substantialem complectitur. *Quæ significatio hujus est loci.*

II. An detur Substantialis Generatio? R. Affir. quia dantur formæ substantiales, circa quas accidit mutatio ab una ad aliam sub eadem communi materia.

III. Quid sit? R. Γένεσίς ἐστιν ὅταν ὅλον μεταβάλλῃ μὴ ὑπομένοντος αἰσθητοῦ τινος, ὡς ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ GENERATIO est mutatio totius non remanente sensibili quodam, ut subjecto eodem. *Arist. l. de gen. c. 4.* GENERATIO est mutatio à privatione formæ substantialis ad formam substantialem in materia. *Conim. l. 1. de gen. c. 4. q. 9. a. 1.*

IV. Causæ sunt
- *Efficiens* quæ vel
  - *Remota* sunt corpora cœlestia, quæ motu suo, lumine, aliave peculiari influentia movent hæc inferiora.
  - *Propinqua* est extremum generans, quod aliud quoad speciem sibi similem producere studet.
- *Materia* quæ vel
  - *Remota* est materia prima, quæ conjunctam semper habet privationem & capax est omnium formarum.
  - *Propinqua*, & quidem in misto sunt quatuor elementa.
- *Forma*, est ipsa mutatio substantialis.
- *Finis*, est conservatio Specierum, nam natura abhorret ab interitu.

V. Oppositum est CORRUPTIO quæ est mutatio totius, id est ex toto sub eadem communi materia. *Conimbr. ibid. q. 16. a. 1.*

VI. Theoremata
1. Terminus ad quem corruptionis est terminus à quo generationis.
2. Unius generatio est alterius corruptio, & contrá.
3. Generatio formaliter est actio ea, quâ forma cum materia unitur.

CAP. VII.

De Mixtione.

De MIXTIONE quinq; not.

- *I. Nomen*, quod sumitur
  - *Latè.* pro quacunque quarumcunque rerum accumulatione : *Sicut in tritico cum hordei confusione videre est.*
  - *Pressè & propriè*, pro unione mistilium, *id est elementorum sub una substantiali forma alicujus misti, corruptis mistilium propriis formis.*
- *II. Quid sit* ? R. Μίξις ἐστὶν ἕνωσις τῶν μικτῶν ἀλλοιωθέντων. MISTIO est miscibilium alteratorum unio. *Arist. l. 1. de gen. c.* 10. MISTIO est generatio misti ex mistilibus alteratis. *Conim. l.* 1. *de gen. c.* 10. *q.* 2. *a.* 2.
- *III. Conditiones* tum
  - *Miscibilium* : Requiritur
    1. Ut sint invicem agentia & patientia.
    2. Ut facilè dividi ac comminui queant.
    3. Ut certam habeant proportionem & quantitatem.
  - *Mixtionis*, ubi requiritur
    1. Elementorum in unum locum concursus.
    2. Elementorum reactio.
    3. Elementorum divisio in minutas partes, quod sine humiditate fieri nequit.
- *IV. Consequens* seu *Effectum* est TEMPERAMENTUM, de quo cap. seq.
- *V. Theoremata*
  1. Sola elementa propriè misceri dicuntur.
  2. Mistio differt ab aliis mutationibus.
  3. Elementa non sunt in misto secundum suas formas, sed iis pereuntibus succedit forma misti, sub cujus imperio primæ qualitates pristinum naturæ rigorem deponunt & ad quandam mediocritatem ac temperiem revocantur. *Conim. ib. q. 3. a. 2.*

CAP. VIII.

De Temperamento.

De TEMPERAMENTO tria not.

- *I. Quid sit* ? R. TEMPERAMENTUM est complexio quædam quatuor primarum qualitatum debitè & ad naturam mixti accommodatè attemperatarum. *Fr. de Raconis disp. de Mixtis sect.* 13.
- *II. Quotuplex?* R. est vel
  - *Uniforme*, quod medium & temperatissimum dicitur, in quo omnes quatuor qualitates æqua graduum proportione coeunt.
  - *Difforme*, est vel
    - *Simplex*, in quo una tantùm qualitas vincit, denominátque, & duæ aliæ æqualitatem servant.
    - *Compositum*, in quo duæ qualitates reliquas excedunt : Estque
      1. Calidum & humidum. *Dicitur aereum & sanguineum.*
      2. Calidum & siccum. *Vocatur igneum & cholericum.*
      3. Frigidum & humidum. *Appellatur aqueum & Phlegmaticum.*
      4. Frigidum & siccum. *Vocatur terreum & melancholicum.*
- *III. Theoremata*
  1. Temperamentum est proportio primarum qualitatum, *sc. connotativè.*
  2. Temperamentum non est relatio ; *quia unum temperamentum dicitur alteri contrarium : at relationi nihil est contrarium.*
  3. Temperamentum non est quinta qualitas diversa à primis, sed ipsæ quatuor primæ qualitates ad temperiem reductæ.

Tractatus III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfectè mixtis, seu de Meteoris.

CAP. I.

De Meteoris in communi.

Corpus mixtum est vel

- *Imperfectè mixtum* ut METEORA, de quibus quinque not.
  - *I. Nomen.* Meteora nomen habent à *μετὰ* & *αἴρω, quod est tollo, elevo, suspendo,* quia meteora ut plurimùm in sublimi generantur.
  - *II. Quid sint?* R. METEORA sunt corpora imperfectè mixta, quæ ex halitibus è terra vel aqua excitatis & calore Solis Stellarúmq; virtute elevatis, generantur. *Scharff. l. 4. Phys. c.* 1.
  - *III. Causæ* sunt
    - *Efficiens* quæ vel
      - *Remota* sunt corpora cœlestia, quæ sua vi & influxu materiam ab elementis evocant & in sublime tollunt.
      - *Propinqua seu instrumentaria* est
        - *Calor,* qui aquam & terram pervadens & attenuans in halitus solvit & interventu levitatis effert in altum.
        - *Frigus,* quod exhalationes sursum evectas constringit, condensat, & coarctat.
    - *Materia* est vel
      - *Remota* sunt elementa cum primis terra & aqua:
      - *Propinqua* est
        - *Vapor,* est halitus sive spiratio calida & humida, quæ ex humore aqueo prodit.
        - *Exhalatio,* est anhelitus terræ calidus & siccus. *Continet* duas *Species,*
          - 1 Quæ facilè ignem concipit, ex qua ignita meteora fiunt
          - 2 Quæ non ita facilè intenditur, ex qua proximè venti existunt.
    - *Forma,* est tam multiplex, quàm variè subjecta materia afficitur. Ob hujus enim varias dispositiones variæ & diversæ species Meteororum generantur.
    - *Finis* est multiplex
      - 1. Totius universi perfectio & mutua elementorum adæquatio.
      - 2. Aeris purgatio, *sc. venenatis vaporibus absumptis.*
      - 3. Futurorum prænotio & præsagium.
      - 4. Dei hæc omnia mirabiliter ordinantis agnitio.
  - *IV. Locus* est aer præcipuè. *Nam etiam ea meteora, quæ in terra generari dicuntur, propriè in aere in terræ cavernis contento generantur.*
  - *V. Quotuplicia?* Resp. Meteora sunt vel
    - *Hypostatica* quæ vel
      - *Ignita,* quæ ex exhalationibus facilè inflammabilibus fiunt: *vide cap.* 2, 3, *&* 4.
      - *Aquea,* quæ ex vapore producuntur: *vide cap.* 5, 6, *&* 7.
      - *Aerea,* quæ ex vapore & exhalatione simul fiunt: *vide cap.* 8, *&* 9.
    - *Emphatica* sive *apparentia,* quæ phasmata dicuntur, quòd specie & figura tantùm videantur: *vide cap.* 10, *&* 11.
- *Perfectè mixtum;* vide Tract. 4.

CAP. II.

De Meteoris ignitis puris.

IGNITUM METEORUM est vel

- *Simplex*, cujus materia est simplex & pura & gignitur vel in *aeris regione*
  - *Suprema*, ut sunt
    - FAX seu CANDELA ACCENSA, est fumus continuus, rarus & tenuis, in longum & latum æquè distensus, qui superiori parte accensus instar facis inflammatæ ardet. *Magirus l. 4. Phys. c. 2.*
    - IGNIS PERPENDICULARIS est fumus longus & arctiùs concretus, qui æquabiliter accensus perpendiculi vel pyramidis speciem refert.
    - BOLIS sive JACULUM est fumus crassioribus partibus æqualiter cum subtilioribus commixtis constans, qui accensus sursumque evolans teli ardentis formam refert.
    - CARPRAE SALTANTES sunt fumi disjuncti in longum magis quàm in latum porrecti, & neutiquam interrupti, qui accensi motu & scintillatione in morem caprarum saltare videntur.
    - SCINTILLAE VOLANTES sunt fumi in multas minutasq; partes sparsi, quorum singuli instar stipularum inflammantur.
  - *Media*, ut sunt
    - STELLA CADENS est fumus globatus, qui accensus à nube deorsum repellitur, & ita Stellæ è cœlo decidentis imaginem exhibet.
    - LANCEA ARDENS est fumus oblongus benè compactus, qui accensus è medio aere in mare vel terram instar titionis detruditur.
  - *Infima*, ut sunt
    - DRACO VOLANS est fumus crassior, qui in sublime evectus & accensus impulsu frigidæ nubis curvatur & flectitur.
    - IGNIS FATUUS est fumus crassior & tenacior in imo aere per antiperistasin nocturni frigoris accensus, qui vento agitatus decliviora loca petit, & viatores à recta via in præcipitia plerumq; ducere solet.
    - IGNIS LAMBENS est fumus rarus, subtilis & pinguis, qui accensus aliquando hominum vestimentis, eorumq; & equorum capillis sine ulla læsione inhærescit.
- *Mixtum*, cujus exhalatio ob admixtionem vaporis est impurior, crassior, & viscosior: vid. cap. seq.

CAP. III.

De Cometis.

Ignitum Meteorum mixtum, est vel

- Diutius durans, ut COMETA, de quo not.
  - I. *Quid sit?* R. Hoc explicatur
    - *Negativè*, Cometa non est
      - 1 *Coalitus plurium Planetarum*, quia
        - 1 Quo tempore Planetæ universi ab se disjuncti sunt, interdum Cometa apparet.
        - 2 Planetæ non digrediuntur à Zodiaco: non rarò autem Cometæ.
      - 2 *Unus ex Planetis*, quia
        - 1 Planetæ vel semper vel frequenter cœlo sereno noctu conspiciuntur: minimè verò Cometæ.
        - 2. Nullus Planeta, utì & nulla stella fixa augetur & diminuitur. At Cometæ augentur & diminuuntur.
    - *Affirmativè*. COMETA est meteorum ignitum ortum ex exhalatione sicca, viscosa, copiosa, ampla, arctè compacta, ínque supremum aerem evecta, ibidémque inflammata, magnæ stellæ speciem referens.
  - II. *Causæ*, tum
    - *Efficiens*: Cometæ incenduntur vel
      - *Motu*, quo ignis supremáque aeris regio movetur.
      - *Flammulis*, ab elementari igni in subjectam exhalationem decidentibus.
    - *Materia* est exhalatio pinguis, crassa, & partibus bene coagmentatis, constans in magna copia. *Unde existentibus Cometis, turbulenti ventorum flatus & immodicæ siccitates existunt; quia tunc magna terrenæ exhalationis copia aerem occupavit.*
  - III. *Affectiones*,
    - 1 *Locus* est suprema aeris regio, nam quòd nec in infima, nec media gignantur, testatur inprimis eorum motus ab oriente in occasum, quo unà cum aere volvuntur.
    - 2 *Tempus* est vel
      - *Apparitionis*, quod certum non est, potissimùm autumno gignuntur, quia tum plurimum viscosarum exhalationum attollitur.
      - *Durationis*, quod definitum non est, sed pro copia & tenacitate materiæ pabulíq; variat. *Summa ejus duratio ad 6. menses, minima ad 7 dies protrahitur*
    - 3 *Colores* (non quidem veri, quia hos non habet, sed apparentes) sunt varii, quæ diversitas oritur ex materiæ diversitate, quatenus nempe illa rarior est, aut densior.
  - IV. *Divisio*. Cometa dividitur in
    - *Crinitum*, cùm exhalatio in medio est crassior, in extremis autem partibus rarior, & subtilior, ità ut lumen circumquaq; veluti crines in orbem fundat.
    - *Barbatum*, cùm exhalatio modicè porrigitur.
    - *Caudatum*, si exhalatio versùs unam partem longè protendatur.
- *Evanescens*, quod ob paucitatem materiæ citiùs dissipatur: *ut*, FULMEN. *Vide cap. seq.*

CAP. IV.

De Fulmine, Tonitru, & Fulgure.

De FULMINE quinque notanda:

- *I. Quid sit?* R. FULMEN est exhalatio ignita è nube magno impetu excussa. *Conimbr. de Meteor. tr. 2. t. 5.*
- *II. Quando generetur?* R. Fulmen generatur, quando exhalatio cùm calida & sicca, tum calida & humida, éáque copiosa incidit in nubem, & ab ea circumdatur ac ceu cute obducitur, & vel permotum, vel per antiperistasin inceditur, & quia accensa rarefit, magnóque conatu exitum è nube quærit, dum eandem tandem rumpit horrendum edit fragorem.
- *III. Motus.* Fulmen descendit valde irregulari motu, plerumque obliquè fertur, quia natura ignis sursum vocat, vis quâ è nube ejicitur deorsum premit.
- *IV. Quotuplex?* R. Triplex:
  - *Terrebrans* est subtile & flammeum, cui per angustissima fuga est, ob sinceram, & puram flammæ tenuitatem.
  - *Discutiens*, quod conglobatum est, & spiritus coacti commixtam vim habens dissipat, & ictu rumpit. *Cum hoc interdum conjungitur lapis fulmineus.*
  - *Urens* igneum magìs est, quàm flammeum, ideóque ob materiæ spissitudinem non penetrat, sed tantùm infuscat, & amburit.
- *V. Accidentia sunt*
  - *Tonitru*, de quo duo not.
    - *I. Quid sit?* R. TONITRU est sonus proveniens ex collisione exhalationis nubi inclusæ cum lateribus nubis, vel ex nubis effractione.
    - *2. Quotuplex?* R. Exhalatio vel
      1. Nubem uno ictu rumpit, & tunc fit crepitus similis ei, quem membrana edit, quæ spiritu plena rumpitur.
      2. Nubem diversis ictibus rumpit, túncque multiplex auditur sonus.
      3. Nubem omnino non effringit, sed intus rixatur, & ad latus declinat, & tunc oritur tumultuosus & obscurior sonus.
  - *FULGUR* de quo tria not.
    - *I. Quid sit?* R. FULGUR seù coruscatio est exhalatio in nube accensa, & igneo colore tincta. *Conimb. c. 4.*
    - *2. Quid differat à Fulmine?* R.
      1. *Spiritus Fulguris*, qui est rarior & minùs compactus, sparsim & per intervalla; *Fulminis* verò uno ictu totus inceditur.
      2. *Fulmen*, est ignis è nube vibratus: *Fulgur*, ignis in nube inclusus.
    - *3. Quando fiat?* R. Hic not.
      1. Coruscatio interdum fit absque Tonitru (*cùm nubes exhalationi non valde obsistit,*) & Tonitru interdum fit sine coruscatione (*quando materia ad inflammationem non est idonea.*)
      2. Quando Coruscatio & Tonitru conjunguntur, Tonitru prius est Fulgure. *Priùs autem conspicitur Fulgur, quàm Tonitru auditur, quia aspectus est celerior quàm auditus.*

CAP. V.

De Nube, Pluvia, & Nive.

Aquea meteora fiunt vel in
- *Media aeris regione*, ut
  - NUBES, de qua not.
    - *I. Quid sit? R.* NUBES est vapor in magna copia ad mediam aeris regionem elatus, ibíque loci frigiditate condensatus. *Fr. de Raconis in comp. Phys. c 5.* NUBES est addensatus vapor. *Conimb. de Meteor. tr.7.c.1.*
    - *II. Causæ* tum
      - *Efficiens*, est tum
        - *Sol & reliqua astra* vaporem calore suo è locis humentibus ad mediam aeris regionem evocantia.
        - *Frigus circumstans*, quod vapores cogit, & densat, ut in nubis consistentiã abeant.
      - *Materia* est vapor vi Solis ad mediam aeris regionem elevatus, ibíq: adventitio calore deposito à circumstante frigore constipatus.
    - *III. Quotuplex sit? R.* Est vel
      - *Sterilis* est tenuis & lucida, ideóq; ob raritatem suam vel evanescit, vel ventorum impulsu & calore solis dissipatur.
      - *Fœcunda* est nigra, densa, & irriguo humore scatens, ideóque ad pariendam pluviam idonea.
  - PLUVIA, de qua tria not.
    - *I. Quid sit? R.* PLUVIA est nubes in aquam soluta. *Conimbr. tr.7. de Meteor. c.7.*
    - *II. Materia*, quæ vel
      - *Remota* est vapor crassus, qui adhuc magìs condensatur, atque in aquam mutatur.
      - *Propinqua* est nubes virtute frigoris in guttulas soluta.
    - *III. Quotuplex? R.* Pluvia est vel
      - *Naturalis*, quæ vel
        - *Imber*, cùm guttæ crebriores & minutiores ob vaporis tenuitatem jugi tenore defluunt.
        - *Nimbus*, cùm guttæ paulò grandiores cadunt.
      - *Prodigiosa*, quando cum aquis ranæ, pisciculi, sanguis, lac, lapides, ferrum, &c. decidunt.
  - NIX, de qua not.
    - *I. Quid sit? R.* NIX est nubes friabili densitate conglaciata. *Conimbr. de Meteor. tr.7.c.5.*
    - *II. Quomodo generetur? R.* Frigus mediæ regionis intensum, nubem antequam in pluviam solvitur constringit, & candore imbuit (*Candor enim sequitur partes aereas à frigore variè affectas*) & quia nivis materia est siccior quàm pluviæ, ideò continuitatem habet, quia verò humidior quàm pruinæ, extenditur eo modo, quo flocci lanæ.
- *Infima aeris regione.* Vide cap.6.
- *Terræ concavitatibus.* Vide cap.7.

CAP. VI.

De Grandine, Rore, Pruina, Nebula & Glacie.

Meteora Aquea, quæ in infima aeris regione fiunt, sunt

- GRANDO, de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. GRANDO est pluvia in aere conglaciata, *Con. t. 7. c. 6*
  - II. *Quomodo generetur?* R. Nubes in pluviam resolvitur, descendítque & inter descendendum vi frigoris intensioris in globulos congelatur.
  - III. *Affectiones*
    - 1. *Locus*, est tam infima, quàm media aeris regio.
    - 2. *Tempus*, Grando indiscriminatim quocunque tempore provenit, quanquam vere & autumno major decidat.
- ROS, de quo not.
  - *I. Quid sit?* R. Ros est vapor subtilis & tenuis, non procul à terra sublevatus, qui noctis temperatæ frigore densatus, & in aquæ guttas tenuissimas resolutus in terram sparsim decidit. *Magir. l. 4. Phys. c. 6.*
  - *II. Causæ* tum
    - *Efficiens*, quæ vel
      - *Remota* est calor cœlestis vaporem evocans, qui tamen est imbecillis: *alioqui si vehemens foret, vaporem altiùs eveheret, vel omnino absumeret.*
      - *Propinqua* est frigus serenæ noctis temperatum. *Si enim vehemens, cogit vaporem non in rorem, sed congelat in pruinam.*
    - *Materia* est vapor exiguus & subtilis.
  - *III. Tempus.* Quoniam Ros moderatum calorem requirit, vere & autumno maximè oritur: Cùm tranquillum & serenum tempus est, quia turbato & infestato pluviis aut ventis cœlo, concrescere vapor non potest.
  - *IV. Species*, quæ sunt
    - *Mel* est vapor quidam dulcis floribus & frugibus insidens, quem apes inde colligunt, non autem ipsæ mel faciunt.
    - *Manna* est ros temporatissimi tum cœli, tum loci, ex purissimo & præpingui terræ vapore in aere convenienter admodum per-cocto & frigore noctis densato genitus.
- PRUINA, de qua not.
  - *I. Quid sit?* R. PRUINA est vapor tenuis à terra in proximum aerem Sole evectus, & à frigore in salis quasi formam constrictus.
  - *II. Quid differat à Rore?* R.
    - 1. Ros est temperatè calidus & humidus, *pruina* verò frigida.
    - 2. *Vapor roris* non congelatur, sed convertitur in aquam. *Vapor pruinæ* congelatur, & instar salis constringitur.
- NEBULA, de qua not.
  - *I. Quid sit?* R. NEBULA est vapor densus & infimo aere oriente potissimùm, vel occidente Sole excitatus, frigoréque, paulatim condensatus, aerem proximum obscurans. *Magir. ibid.*
  - *II. Materia* sunt vapores crassi, qui ob suam spissitudinem & crassitiem in sublime efferri nequeunt.
- GLACIES, de qua not.
  - *I. Quid sit?* R. GLACIES est aqua in stagnis, paludibus, fluminibus, aliisve ejusmodi locis congelata, *Conimb. de Met. tr. 7. c. 8.*
  - *II. Quomodo generetur?* R. Congelatur aqua non solùm hyberni frigoris efficientiâ, sed concurrit etiam admistio quædam terrenæ concretionis, quæ congelationem magnoperè juvat. *Conimb. ibid.*

CAP. VII.

CAP. VII.

De Fontibus, Fluminibus & Mari.

In Terræ concavitatibus generantur

FONTES & FLUMINA, de quibus not.

I. Quid sint? R. FONS ex mente Aristotelis est scaturigo aquarum ex terra continuò provenientium propter perpetuam vaporum & aeris à frigore intra illius cavernas condensatorum conversionem. FLUMEN est fluxus aquarum ex plurium fontium concursu in certo terræ loco congregatarum.

II. Eorundem origo. Aqua fontana & fluvialis gignitur intra sinus terræ ex aere & vaporibus in aquam solutis. *Hæc est Aristotelis sententia, quæ si de omnium fontium & fluviorum ortu intelligatur, probabilis non est; ideo restringatur ad aliquorum fontium & fluviorum generationem: Nam non solùm amplissima flumina, sed etiam minores fluvii & fontes è subterraneis aquis è mari oriundis ordinariè seu majori ex parte derivantur. Conimbr. tr. 9. c. 4.*

MARE, quatenus salsum: de quo not.

I. Quid sit? R. MARE est aquarum salsarum maximâ multitudine congregatarum receptaculum, complectens undique terram, non tamen totam illam cooperiens, perpetuo æstu fluens ac refluens, neque tamen suos terminos unquam egrediens.

II. Ejus origo. Mare in ipso mundi nascentis exordio fuit à Deo productum, ejusque divino imperio in eum locum, quem nunc habet, secessit.

III. Affectiones, sunt

1. *Salsedo*, quæ juxta Aristotelis sententiam ab exhalationibus adustis gignitur: Quicquid enim aduritur in eo generatur Sal. *Unde Mare tempore æstivo, quo calor Solis fervet, salsius est quam hyberno, & in ipso fundo ejus aqua dulcis hauritur ab urinatoribus.*

2. *Æstus, de quo not.*
   1. *Quid sit?* R. Æstus marinus est, quo maris aquæ reciproca agitatione nunc ad littus accedunt, nunc in se redeunt subsidúntque. *Conimb.*
   2. *Ejus varietas.* In quibusdam maris tractibus nullus, aut perexiguus visitur. In aliis vero magnus: Aliquibus in locis senis quibusq; horis mare recedit, & tot horarum spatio rursum accedit: In aliis locis alia recessûs & accessûs sunt intervalla.
   3. *Causæ tum*
      - *Effectrix*, Æstus marini causa est Luna humorum domina quæ occultâ influentiâ aquas huc illuc absq; rarefactione impellit. Nam pro diversis Lunæ ad Solem aspectibus nunc majores (*ut plenilunio*) fiunt æstus, nunc minores.
      - *Finali* est aquæ marinæ à putredinis noxa conservatio.

CAP. VIII.

De Ventis.

- Aerea Meteora sunt
  - VENTUS, de quo not.
    - I. *Quid sit?* VENTUS est magna exhalationis copia confestim in sublime elata usque ad mediam aeris regionem, ibíque ab aere frigido & denso protrusa & dissultanti impetu resiliens. *Fr. de Raconis c. 4.*
    - II. *Causæ* tum
      - *Efficiens* quæ vel
        - *Remota* est Sol & reliqua sidera exhalationem elevantia.
        - *Proxima* est tum
          - Mediæ aeris regionis frigiditas halitus ascendentes repellens & deorsum trudens.
          - Interna exhalationis levitas & aliæ exhalationes priorem subsequentes & agitantes.
      - *Materia* est exhalatio calida & sicca (*quia quibus temporibus magna hujusmodi exhalationum suppetit copia, crebriores fiunt venti*) non tamen sola, sed & interdum vapores admiscentur (*quia sæpe per integros menses venti spirant è mari, qui humidi sunt.*
    - III. *Motus* est obliquus. Nam halitus multi in sublime rapti cùm ad mediam aeris regionem pervenerunt, ab illius frigore protruduntur, & quia deorsum pulsi cùm suâpte natura sursum ferantur, dum neutra pars vincit, quasi partita contentione neque sursum, neque deorsum, sed obliquè fluunt.
    - IV. *Quotuplex?* Resp. Venti sunt.
      - *Regulares*, qui vel
        - *Indefiniti*, qui vel
          - *Cardinales*, ut
            - *Subsolanus*, qui spirat ab ortu æquinoctiali, est calidus & siccus.
            - *Zephyrus* seu *Favonius*, qui flat ab occasu æquinoctiali, est frigidus & humidus.
            - *Aquilo*, qui à Septentrione progreditur, est frigidus & siccus.
            - *Auster*, qui à meridie procedit, est calidus & humidus.
          - *Collaterales*, qui cardinalibus interjecti & quidem singulis bini. *Nautæ* 32 *numerant.*
        - *Definiti*, qui certis temporibus spirant, ut
          - *Etesiæ* sunt venti aquilonares, qui circa caniculæ ortum 40. dies perflant.
          - *Ornithiæ* seu *chelidoniæ* sunt venti septentrionales, qui circa hirundinum adventum spirant.
      - *Irregulares sive Tempestates*, ut
        - *Ecnephias*, est copiosa & crassa exhalatio nube inclusa, quæ ipsam disrumpens summa vi ad terram fertur sine inflammatione.
        - *Typhon* seu Turbo est tenuior & subtilior exhalatio, quæ per angustum nubis foramen erumpens deorsum in gyrum rotata fertur.
        - *Prester* est typhon propter viscositatem vel impetum motus accensus. *Differt à fulmine, quòd fulmen plus habeat flammæ, & minus flatuum.*
  - TERRÆ MOTUS, vide cap. 9.

CAP. IX.

De Terræ Motu.

De TERRÆ MOTU quatuor not.

I. *Quid sit?* R. TERRAE MOTUS est concussio & liberatio terræ, orta ex quibusdam exhalationibus calidis & siccis intra terræ viscera inclusis & exire nitentibus. *Fr. de Raconis in comp. Phys. c.* 4.

II. *Quomodo oriatur?* R. Commotio terræ fit ab halitu seu Spiritu terræ visceribus incluso, & foràs exire contendente. Etenim cùm is viam, quâ prodeat, non invenit, retrofertur, atque in se revolvitur: & exitu frustrâ quæsito omnes angustias dimovet, dúmque effringere claustra & convellere nititur, motum & tumultum facit. *Conimbr. tr.* 11. *c.* 2.

III. *Affectiones*
- 1. *Sonus.* Comitantur terræ motum soni multiplices ac varii, qui ex Spiritus intus inclusi repercussu & conflictatione nascuntur.
- 2. *Locus.* Terræ motus frequenter sentiunt loca cava, fungosa, montosa, item insulæ, rarò verò arenosa, & ex limo concreta.
- 3. *Tempus.* tum
  - *Generationis.* Terræ motus accidunt, cùm magna exhalationum copia terræ sinu inclusa est: ut *vere & autumno.*
  - *Durationis.* Terræ motus plùs vel minùs durant, prout major vel minor est exhalationum copia, spiritúsque tardiùs aut citiùs consumitur.

IV. *Species*
- *Tremor*, cùm Spiritus præ multitudine terram longè latéque pervadit & eam non in profundum, sed ad latera ciet, ac modò ad hanc, modò ad illam partem vibrante motu agitat. *Conimbr. tr.* 11. *c* 8.
- *Pulsus*, quo ex imo terra concutitur, & sursum deorsúmque jactatur spiritu rectà ascendere contendente. *Conimbr. ibid.*

CAP. X.

De Voragine & Halone.

METEORA APPARENTIA sunt

VORAGO, de qua not.
- I. *Quid sit?* R. VORAGO est exhalatio sursum rapta, ibiq; lumine perfusa speciem voraginis referens. *Si parva est dicitur Hiatus.*
- II. *Quomodo fiat?* R. Cùm serena nocte multæ spirationes in sublimi constipatæ, medio quidem densiores, reliqua facie rariores, inter astrorum lumen nostrúmque aspectum constituuntur, exhibent similitudinem foveæ, quia in medio, quod propter densitatem minùs illustratur, profunditas quædam apparet. *Conimbr. tr.* 4. *c.* 4.

HALO, de qua not.
- I. *Quid sit?* R. HALO est circulus albus sub astro aliquo in nube seu vapore apparens. *Dicitur etiam area & corona.*
- II. *Quomodo fiat?* R. Si multa spiratio vel nubes æquabili densitate in orbem sparsa sub Sole vel Luna, alióve è splendidioribus astris constituta sit, ita ut radius corporis luminosi propter spirationis densitatem rectà progredi nequeat, sed resiliat, ac per omnes extremitates diffundatur, apparet tunc sub astro splendens circulus more lucidæ coronæ. *Conimbr.*
- III. *Locus.* Halo frequentiùs conspicitur sub Luna, quàm sub Sole, quia Solis fervor coagmentari halitus non sinit, sed eos absumit.

VIRGÆ, PARELIUS, IRIS — *vide caput seq.*

CAP. XI.

De Virgis, Pareliis, & Iride.

Sequuntur reliqua Meteora Apparentia, ut

- VIRGÆ, de quibus not.
  - 1. *Quid sint?* R. VIRGAE sunt lineæ rectæ, quas Solis radii directè in nubem aquosam, dissimiliter tamen raram, incidentes & refracti, efficiunt. *Magir. l. 4. Phys. c. 5.*
  - 2. *Quomodo fiant?* R. Quando ad Solis latera mediocri tamen intervallo nubes inæquabili concretione, alias videlicet partes densiores habens, alias rariores, radiis solaribus penetratur, & ob diversitatem partium variis imbuitur coloribus, qui quoniam ad nubis cavitatem se accommodantes, perpendiculariter versus terræ superficiem protenduntur, virgarum speciem ita exhibent. *Conimbr. tr. 4. c. 5.*
- PARELIUS, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. PARELIUS est imago Solis à latere ejus in nube densa, plana, quiescente & aquosa, per radiorum Solis refractionem expressa. *Imago Lunæ dicitur,* PARASELENE.
  - 2. *Causæ* tum
    - *Efficiens* sunt radii Solis in nube refracti.
    - *Materia,* sive *Subjectum* est Nubes
      - 1. Soli ad latus posita. *In hoc Parelius differt ab Halone & Iride.*
      - 2. Consistens seu quiescens.
      - 3. Plana & æquabilis.
      - 4. Densa, *ut imaginem retineat.*
  - 3. *Numerus.* Contingit nonnunquam plures nubes ad Solis imaginem recipiendam aptas collocari, ut imago Solis ad unam perducta aliam imaginem in alteram nubem imprimat, & hæc rursus in aliam, sicque plures Soles simul videbuntur.
- IRIS, de qua not.
  - 1. *Quid sit?* R. IRIS est arcus multicolor in nube rorida, opaca & concava, ex radiorum Solis oppositi reflexione apparens oculis spectantium. *Conimbr. tr. 5. c. 2.*
  - 2. *Causæ* tum
    - *Efficiens* est Sol vel Luna. *Nam etiam Luna arcum efficit, quanquam non tot colorum varietate distinctum, sed album.*
    - *Materia,* sive *Subjectum* est Nubes
      - 1. Rorida, ac talis, ut in aquam proximè solvi possit.
      - 2. Translucida, *sc. externa facie, quâ nos respicit.*
      - 3. Opaca, *sc à tergo ut lumen repercutiat.*
      - 4. Solis è regione opposita. *Nam Iris nobis non apparet, nisi simus inter nubem, quâ Iris splendet, & Solem ipsum constituti.*
  - 3. *Affectiones,*
    - 1. *Numerus.* Possunt simul effici plures Irides, ita ut posterior vel inferior sit ex resplendentia prioris, ideoque obscurior.
    - 2. *Figura.* Iris habet figuram semicirculi. Quo autem propinquior Sol est Horizonti, eò major Iris apparet.
    - 3. *Colores,* qui sunt tres
      - 1. *Puniceus* est primus & altissimus.
      - 2. *Viridis* est medius.
      - 3. *Purpureus* est infimus.

Tractatus IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfectè mixtis.

CAP. I.

De Perfectè misti generatione & putredine.

De Corpore perfectè mixto in communi quatuor not.

- I. *Quid sit?* R. MIXTUM PERFECTUM dicitur, quod habet perfectam formam substantialem mixti distinctam à forma substantiali elementorum. *Fr. de Raconis disp.* 1. *de mixtis imperf. sect.* 1.
- II. *Generatio Misti*, de quo tria not.
  - I. *Quid sit?* R. Ἔστι δ' ἡ ἁπλῆ γένεσις, μεταβολὴ ὑπὸ τῶν ποιητικῶν δυνάμεων, ὅταν ἔχωσι λόγον ἐκ τῆς ὑποκειμένης ὕλης ἑκάστῃ φύσει. GENERATIO SIMPLEX est mutatio à virtutibus activis, cùm habuerint rationem ex subjecta materia unicuique naturæ. *Arist. l.* 4. *Met. c.* 1.
  - II. *Quomodo differat à Mistione?* R. Generatio misti & Mistio non differunt realiter, sed tantùm ratione. Cum enim & in Mistione, & in misti Generatione elementa sint terminus à quo, mistum verò terminus ad quem, vox *Mistionis* magis elementa respicit, nomen verò *Generationis* ipsum mixtum.
  - III. *Oppositum* est PUTREDO, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. Σῆψις δ' ἐστὶ φθορὰ τῆς ἐν ἑκάστῳ ὑγρῷ οἰκείας καὶ κατὰ φύσιν θερμότητος, ὑπ' ἀλλοτρίας θερμότητος. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ περιέχοντος: PUTREFACTIO est proprii naturalisq; caloris in unoquoque humido existentis ab extranea caliditate corruptio: hæc autem est quæ in ambiente existit. *Arist. ibid.*
    - 2. *Subjectum proprium* est humidum: ideoque omnia mista putrescunt, quatenus humida,
    - 3. *Causa proxima positiva* est calor ambientis (*non solùm aeris & aquæ, sed cujuscunque continentis*) qui calorem internum evocat, & corrumpit.
    - 4. *Quotuplex?* R.
      - *Totalis*, quando penitus abjungitur humidum à sicco, ut nihil reliquum nisi terra appareat. *Hoc modo putrescunt, quæ plurimum terræ obtinent.*
      - *Partialis*, quando non penitus humidum à sicco abjungitur. *Hoc modo putrescunt quæ plus humidi obtinent.*
    - 5. *Theoremata*
      - 1. Difficilimè putrescunt res tum frigidissimæ, tum calidissimæ.
      - 2. Putrescentia initio sunt humida in superficie, tandem verò fiunt sicca.
- III. *Affectiones perfecti misti Similaris*, vide cap. 2.
- IV. *Quotuplex sit?* vide cap. 3.

CAP. II.

De Affectionibus perfectè mixti similaris.

Affectiones perfectè mixti oriuntur vel à Qualit.

- *Activis*, nimirum vel à
  - *Calore*, ut COCTIO de qua not.
    - *Quid sit?* R. Πέψις ἐστι τελείωσις ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ οἰκείου θερμοῦ ἐκ τῶν ἀντικειμένων παθητικῶν, ταῦτα δ' ἐστιν οἰκεῖα ἑκάστῳ ὕλη. Coctio est perfectio, quæ à naturali & proprio fit calore ex oppositis passivis, quæ propria cuique materia existunt. *Arist. l. 4. Meteor. cap. 2.*
    - 2. *Causæ* sunt
      - *Efficiens* est calor internus proprius & naturalis, qui interdum externi alicujus auxilio adjuvatur.
      - *Materia* seu *Subjectum* sunt humidum & siccum, præsertim tamen humidum.
      - *Forma* est perfectio, quæ nihil aliud est, quàm ultima proprii temperamenti absolutio.
      - *Finis* est vel
        - Ipsa natura, sive forma rei substantialis.
        - Forma accidentalis, *id est, ut humidum hoc vel illo modo tantùm dispositum sit.*
    - 3. *Species* sunt
      - 1. Πέπανσις *Maturatio* est alimenti, quod in arborum fructibus inest, concoctio.
      - 2. ἕψησις *Elixatio* est indefiniti in humore existentis coctio facta à calore humido.
      - 3. ὄπτησις *Assatio* est coctio, quæ fit à calore sicco, & alieno sive externo.
    - 4. *Theoremata*
      - 1. Omnis res concoctione fit calidior.
      - 2. Cocta evadunt crassiora, solidiora, & compactiora.
  - *Frigore*, ut INCOCTIO, de qua not.
    - 1. *Quid sit?* R. ἡ ἀπεψία ἐστιν ἀτέλεια δι' ἔνδειαν τῆς οἰκείας θερμότητος. Incoctio est imperfectio propter indigentiam proprii caloris. *Arist. ibid.*
    - 2. *species* sunt
      - 1. Ὠμότης *Cruditas.*
      - 2. Μόλυνσις *Non plena elixatio.*
      - 3. Στάτευσις *Non plena assatio.*
- *Passivis*, quæ mistis insunt vel
  - *Actu*, ut
    - *Durities.* Σκληρὸν ἐστι τὸ μὴ ὑπεῖκον, εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ ἐπίπεδον. Durum est, quod non cedit in seipsum secundum superficiem. *ibid. c. 4.*
    - *Mollities.* Μαλακὸν ἐστι τὸ ὑπεῖκον τῷ μὴ ἀντιπεριΐστασθαι. Molle est, quod cedit in seipsum non circumstando. *ibid.*
  - *Potentiâ* Affectiones, quæ mixtis propter passivas qualitates insunt potentia, sunt eæ, per quas corpora sunt *concretilia, liquabilia, emollibilia, flexibilia, ruptibilia, fragilia, formabilia, ductilia, fissibilia, lenta, friabilia, subactioni idonea, & quæ his omnibus sunt contraria.*

CAP. III.

CAP. III.

De Metallis.

Corpora perfectè mixta sunt vel

- *Inanimata* ut sunt
  - METALLA, de quibus quatuor not.
    - *I. Quid sint?* R. METALLUM est corpus perfectè mixtum & inanimatum, ex sulphure & argento vivo mixtis & temperatis in terræ venis natum. *Magir. l.5. Phys. c.1*
    - *II. Causæ* tum
      - *Efficiens*, est vel
        - *Principalis* est virtus siderum, præsertim verò Solis.
        - *Instrumentalis* est
          - *Calor*, qui humidam expirationem attenuat & coquit.
          - *Frigus*, quatenus eandem exhalationem condensat.
      - *Materia*, est vel
        - *Remota* est halitus ex vapore & exhalatione compositus in quo tamen prævalet humiditas vaporis.
        - *Propinqua* sunt
          - *Sulphur* est materia metallaris ex subtiliore exhalatione pingui & unctuosa.
          - *Argentum vivum* sive *Mercurius* est materia metallaris constans ex vapore subtiliore aqueo, qui cum terra conglutinatur, & per calorem sulphuris decoquitur.
    - *III. Affectiones*
      - 1. O. Metalla igne liquescunt, ea tamen difficiliùs quæ plus de terrena concretione obtinent.
      - 2. O. Metalla ductilia sunt, & percussa dilatantur, sed ea magis quæ simul compacta, & molliora.
      - 3. O. Metalla ponderosa sunt ob materiæ spissitudinem & compactionem.
    - *IV. Species* Metalla sunt vel
      - *Pura*, ut
        - *Aurum* est metallum purissimum constans ex claro argento vivo, & sulphure mundissimo.
        - *Argentum* est metallum ex argento vivo, claro, albicante, & ex sulphure ferè fixo, puro, genitum.
      - *Impura*, ut
        - *Plumbum* est metallum ex mercurio multo impuro, crudo, ac sulphure pauco itidem impuro ac fætido genitum.
        - *Stannum* constat ex argento vivo magis excocto, & sulphure albo, acri, minùs maturo.
        - *Æs* est metallum ex pauco mercurio & sulphure plurimo, rubeo, impuro, constans.
        - *Ferrum* est metallum ex pauco mercurio, plurimo sulphure fixo constans.
  - LAPIDES, vide cap. 4.
  - MEDIA MINERALIA, vide cap. 5.
- *Animata*, vide cap. 6.

CAP. IV.

De Lapidibus.

De LAPIDIBUS duo not.

I *Quid sint?* R. LAPIDES sunt corpora perfectè mixta, inanimata, dura, ex sicca terrestri exhalatione unctuositate quadam aquosa permixta, per temporis diuturnitatem vi caloris & frigoris atq; virtute minerali conglutinata. *Magirus l.5. Phys. c. 2.*

II. *Quotuplices?* Resp. Lapides sunt *vel*

- *Vulgares*, qui vel
  - *Porosi*, ut sunt *Pumex & Tophus.*
  - *Solidi*, qui vel
    - *Nitent*, ut sunt *Marmor*, cujus Species sunt *Alabastrites*, *Ophytes & Porphyrites.*
    - *Nitore carent*, ut sunt *Silex*, *Cos*, *Saxum*, *Smiris*, *Pyrites.*
- *Pretiosi*, qui dicuntur GEMMÆ, suntque vel
  - *Nobiliores*, ut
    - *Adamus*, est gemma translucida inenarrabilis duritiei, & pretii, colore ferro candenti non absimilis.
    - *Sapphirus*, est gemma transparens, magna duritie & cæruleo colore prædita.
    - *Smaragus*, est viridis coloris ejusque lucidi, quanquam quodammodo terreni.
    - *Hyacinthus*, est violacei coloris, & propter congenitam lucem scintillare videtur.
    - *Amethystus*, eundem ferè cum Hyacintho obtinet colorem, nisi quod in hoc emicat fulgur purpureus.
    - *Carbunculus*, lucidissimi ignis flammam repræsentat.
    - *Chalcedonius*, est gemma lucida & pulchra instar Stellæ refulgens.
    - *Rubinus*, est gemma rubea per tenebras in speciem scintillæ alicujus micans.
    - *Chrysolitus*, est gemma lucida aurei coloris varietate & nitore lucis nitens.
    - *Asterites*, est gemma dura, splendida, quæ cum convertitur, Solem aut etiam Lunam intus lucentem ostendit.
    - *Achates*, est gemma coloris varietate præstantissima.
    - *Sardius*, est gemma fulva, seu corneo colore rubens.
    - *Jaspis*, est gemma viridis, maculis aut guttis sanguineis interpuncta.
    - *Onyx*, est gemma pellucida colorem unguium in digitis humanis referens.
    - *Turcois*, est gemma obscurior coloris cærulei ex viridi relucentis.
  - *Minùs nobiles*, ut sunt *Crystallus*, *Corallium*, *Hæmatites*, *Magnes.*

CAP. V.

De Mediis Mineralibus.

De MEDIIS MINERALIBUS duo not.

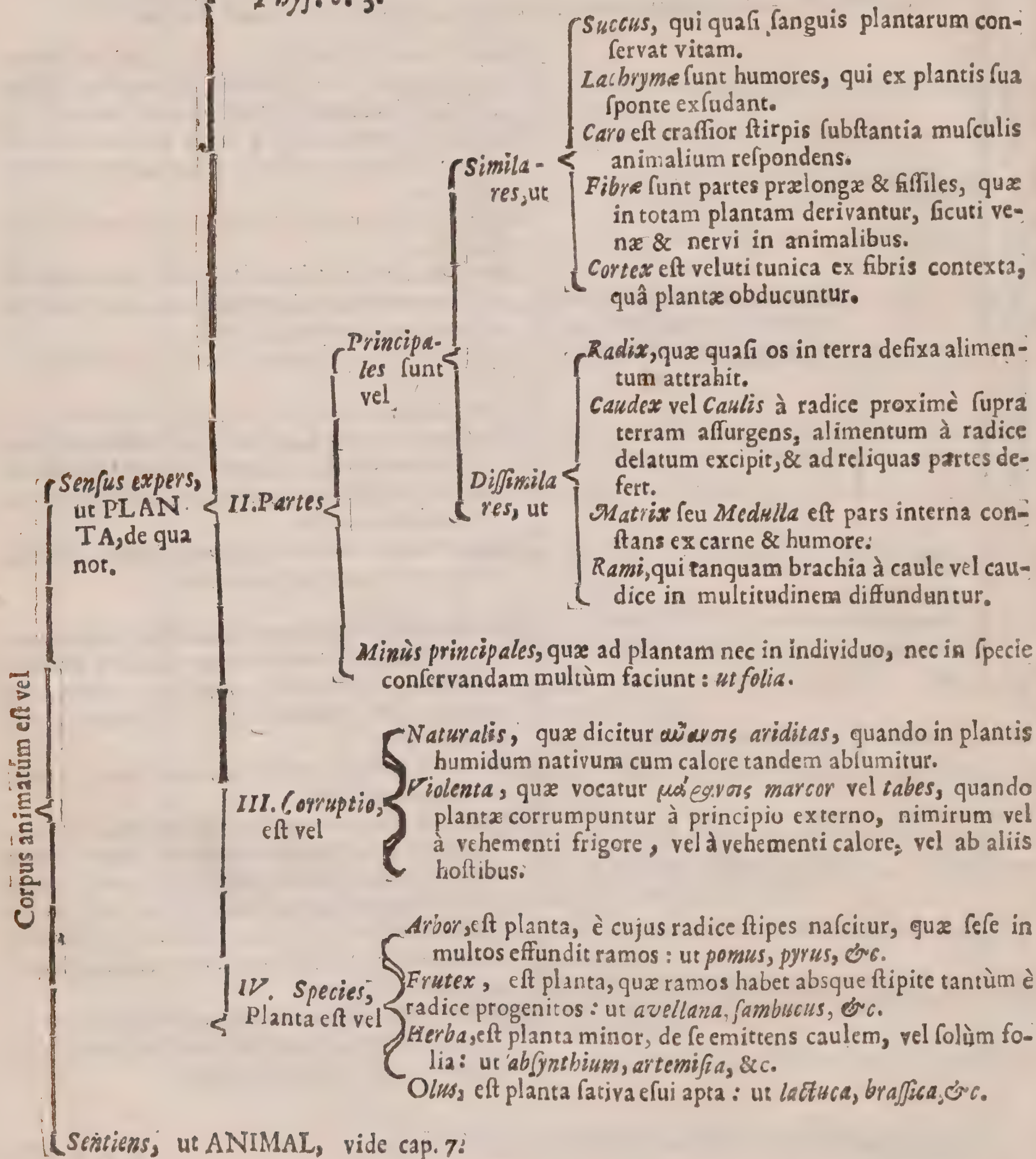
I. Quid sint? R. MEDIA MINERALIA vocantur omnia illa perfectè mixta inanimata, quæ mediam quasi naturam habent inter metalla & lapides: adeóq; ambiunt inter ea, ità ut quadantenus naturam eorum participent, quadantenus verò rursus ab eadem discedant. *Scharff. l. 5. Phys. c 4.*

II. Quotuplicia? R. Media mineralia

- *Alia* emolliri quidem, non tamen liquari possunt; ut TERRÆ QUÆDAM *v.g.*
  - *Calx* est terra siccior lapide, cocta, quæ postquam arserit, aquâ incenditur, oleo extinguitur. *Viva dicitur, quia intus occultum ignem continet.*
  - *Gypsum* est terra candida tenax & lévis calci cognata, sed non ita calida, quæ ex summa tellure effoditur.
  - *Creta* est terra candida in Insula Creta potissimùm fossilis.
  - *Ochra* est terra levissima & lutea è qua exusta in ollis novis luto circumlitis fit rubrica fabrilis, quæ tamen etiam est nativa.
  - *Argilla* est terra pinguis & lenta, è qua fiunt figulina vasa.
  - *Terra Lemnia*, quæ dicitur *Terra Sigillata* ob sigillum illi impressum, est portio terræ in Insula Lemno effossa, habens virtutem resistendi venenis. *Effoditur hodie etiam in Silesia terra, Lemniâ non deterior.*
  - *Terra Armenia* est portio terræ in Armenia effossa, colore pallido, egregiè siccans.
- *Alia* liquari possunt, ut SUCCI QUIDAM, *v. g.*
  - *Sal* est corpus metallicum friabile ex succo humido, aqueo, & crasso terreo mixtis & decoctis genitum, *Ejus genera sunt sal fossilis, Sal coctus, Sal ammoniacus, Sal Gemmæ, Sal Petræ, &c.*
  - *Alumen* est salsugo, vel salsus sudor terræ ex aqua limoq; concrescens.
  - *Bitumen* est succus terræ Pinguis, lentus, tenax, pici similis facilimè ignem concipiens. *Hujus genera sunt Asphaltus, Succinum, Naphta, Ambra, &c.*
  - *Sulphur* est succus mineralis constans parte altera inflammabili & gravem odorem de se præbente; altera terrea, crassa, fixa, succum chalcanthosum admistum habente.
  - *Vitriolum* est succus concretus perspicuitatem vitream obtinens, *Latinis atramentum sutorium appellatur, dicitur & Chalcanthum.*

CAP. VI.

De Plantis.

Corpus animatum est vel

- *Sensus expers*, ut PLANTA, de qua nor.
  - *I. Quid sit?* R. PLANTA est corpus animatum vegetans, seu nutriendi generandique facultate præditum. *Sennertus l. 6. Phys. c. 3.*
  - *II. Partes*
    - *Principales* sunt vel
      - *Similares*, ut
        - *Succus*, qui quasi sanguis plantarum conservat vitam.
        - *Lachrymæ* sunt humores, qui ex plantis sua sponte exsudant.
        - *Caro* est crassior stirpis substantia musculis animalium respondens.
        - *Fibræ* sunt partes prælongæ & fissiles, quæ in totam plantam derivantur, sicuti venæ & nervi in animalibus.
        - *Cortex* est veluti tunica ex fibris contexta, quâ plantæ obducuntur.
      - *Dissimilares*, ut
        - *Radix*, quæ quasi os in terra defixa alimentum attrahit.
        - *Caudex* vel *Caulis* à radice proximè supra terram assurgens, alimentum à radice delatum excipit, & ad reliquas partes defert.
        - *Matrix* seu *Medulla* est pars interna constans ex carne & humore.
        - *Rami*, qui tanquam brachia à caule vel caudice in multitudinem diffunduntur.
    - *Minùs principales*, quæ ad plantam nec in individuo, nec in specie conservandam multùm faciunt: *ut folia*.
  - *III. Corruptio*, est vel
    - *Naturalis*, quæ dicitur *αὔανσις ariditas*, quando in plantis humidum nativum cum calore tandem absumitur.
    - *Violenta*, quæ vocatur *μάρανσις marcor* vel *tabes*, quando plantæ corrumpuntur à principio externo, nimirum vel à vehementi frigore, vel à vehementi calore, vel ab aliis hostibus.
  - *IV. Species*, Planta est vel
    - *Arbor*, est planta, è cujus radice stipes nascitur, quæ sese in multos effundit ramos: ut *pomus, pyrus, &c.*
    - *Frutex*, est planta, quæ ramos habet absque stipite tantùm è radice progenitos: ut *avellana, sambucus, &c.*
    - *Herba*, est planta minor, de se emittens caulem, vel solùm folia: ut *absynthium, artemisia*, &c.
    - *Olus*, est planta sativa esui apta: ut *lactuca, brassica, &c.*
- *Sentiens*, ut ANIMAL, vide cap. 7.

CAP. VII.

De Animalibus.

De ANIMALI duo notanda:

- I. *Quid sit?* R. ANIMAL est corpus animatum sentiens, & loco se movens.
- II. *Quotuplex sit?* R. Animal est vel
  - *Irrationale*, ut BESTIÆ, sive BRUTA, quæ vel
    - *Imperfecta*, ut *Insecta*, de quibus not.
      - 1. *Quid sint?* R. INSECTA sunt animalia sanguine carentia, quæ habent corpus incisuris distinctum ideóque non respirant.
      - 2. *Quotuplicia?* R.
        - *Alia* sunt pennata, ut *muscæ, culices, vespæ, cicadæ, crabrones*, &c.
        - *Alia* pennis carent, ut *formicæ, aranei, locustæ, pulices*, &c.
    - *Perfecta*, sunt vel
      - *ἀμφίβια*, quæ in utroque elemento, aqua & aere vivunt: ut *ranæ, testudo, mus aquatilis, natrix, mergus, anas.*
      - *ἑτερόβια*, quæ in uno saltem elemento vivunt. Súntque vel
        - *Aquatilia*, quæ in aqua degunt, dicuntur PISCES: ut, *cete, balec, carpio, anguilla, perca, tinca*, &c.
        - *Volatilia*, pennata & rostrata, quæ in aere volitant, dicuntur AVES & VOLUCRES: ut, *hirundines, passeres, pici, luscinia, alauda, corvi, anseres, gallinæ*, &c.
        - *Terrestria*, quæ in terris gradiuntur, vocantur BESTIÆ QUADRUPEDES: ut *equus, bos, leo, canis, cervus*, &c.
  - *Rationale*, ut HOMO, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. HOMO est animal rationale. *Homo ut omnium creaturarum nobilissimus est, ad cujus utilitatem cætera omnia sunt facta: Ita corporis & omnium partium structuram præ aliis animalibus elegantissimam & pulcherrimam habet.*
    - 2. *Partes sunt*
      - *Corpus*, quod variis constat partibus, & organis seu membris, de quibus Tract. seq. 5.
      - *Anima*, de qua Tract. 6.

¶ Tractatus V. Partis Specialis.

De Partibus Humani Corporis.

CAP. I.

De Humoribus & Spiritibus.

Humani Corporis PARTES sunt vel

- *Contentæ*, ut
  - HUMOR, de quo not.
    - I. *Quid sit?* R. HUMOR est pars corporis liquida, in vasis certis contenta, ad conservationem animalis faciens.
    - 2 *Quotuplex?* Resp. Humor est vel
      - *Insitus & Congenitus*, qui unà cum semine, ex quo infans nascitur, corpori communicatus est nativi caloris pabulum & vehiculum. *Dicitur humidum radicale.*
      - *Acquisitus*, qui est vel
        - *utilis*, ut
          - *Sanguis* est humor calidus, dulcis, rubicundus, in venis messaraicis præparatus, & in hepate ex partibus chyli temperatioribus confectus.
          - *Pituita*, est humor frigidus, humidus, albus, & insipidus, ex frigidiore portione chyli in hepate genitus, ut per ulteriorem præparationem in sanguinem redigatur.
          - *Bilis flava*, seu *Cholera* est humor calidior & crassior, qui è calidioribus chyli partibus in vesicam velleam colligitur.
          - *Bilis Atra* seu *Melancholia est* humor frigidus & crassior ad nigredinem vergens, è frigidioribus chyli partibus in splene collectus.
        - *Inutilis & Excrementitius*: ut Serum, urina, sudores, lacrymæ, mucus, stercus, &c.
  - SPIRITUS, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. SPIRITUS est substantia pertenuis & aerea, primum animæ instrumentum ad obeundas actiones.
    - 2 *Quotuplex?* R. est vel
      - *Complantatus* sive *Insitus*, qui singulis membris solidus innascitur, & ex semine genitali procreatur, prima caloris nativi sedes.
      - *Influens*; qui vel
        - *Naturalis*, qui in hepate generatur ex puriore sanguine, ad naturales operationes perficiendas.
        - *Vitalis*, qui in corde gignitur ex naturali spiritu & per arterias diffunditur in totum corpus.
        - *Animalis*, qui in cerebro ex vitali spiritu gignitur ad operationes sensuum perficiendas.
- *Continentes*, quæ ob suam solidam naturam per se consistunt & alias sustentant. Vide cap. seq. 1.

CAP. II.

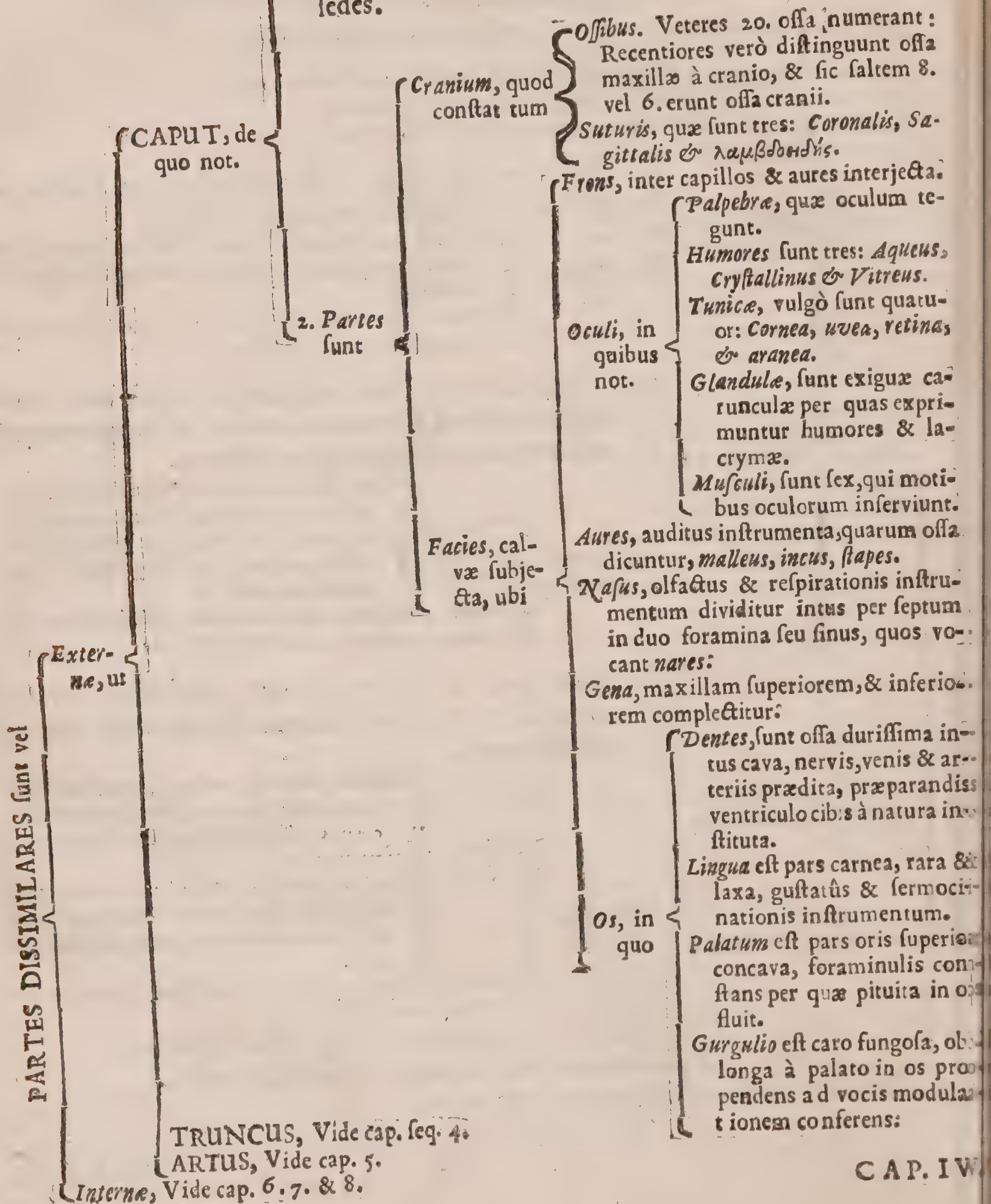
De Partibus Similaribus.

Partes CONTINENTES sunt vel

- *Similares*, ut
  - OSSA, sunt partes duriores & ficciores, ad totius stabilitatem factæ.
  - CARTILAGO, est pars flexilis locomotivæ inserviens.
  - LIGAMENTUM, ossa instar tuniculi colligat, ne fiat luxatio.
  - MEMBRANA, est pars tenera alias partes tegens.
  - FIBRÆ, tum
    - *Rectæ*, quæ inserviunt attractioni alimentorum.
    - *Transversæ*, quæ retinent alimentum.
    - *Obliquæ*, quæ vim expellendi habent.
  - NERVI, de quibus not.
    - I. *Quid sint?* R. NERVI sunt, qui spiritum animalem deferunt ad sensum, & motum.
    - 2. *Quotuplices?* R.
      - *Molliores*, qui ex priori cerebri parte oriuntur, & in sensuum organa propagantur: ut *nervi visorii & auditorii.*
      - *Duriores*, qui è spinali medulla prodeunt, & internis partibus cerebri inserviunt.
  - VENÆ, de quibus not.
    - II. *Quid sint?* R. VENA est pars ex hepate orta, unâ tunicâ constans, spiritum naturalem & sanguinem pro nutrimento ad singulas partes deferens.
    - 2. *Quotuplices?* Resp.
      - *Principales*, ut
        - *Vena porta*, ex concava hepatis parte prodit, omnésque venas mesaraicas excipit.
        - *Vena cava*, seu *magna* ex gibba hepatis parte nascitur, & sanguinem defert omnibus membris.
      - *Minùs principales*, quæ à duabus principalibus oriuntur, quarum numerus ingens est.
  - ARTERIÆ, de quib. not.
    - II. *Quid sint?* R. ARTERIæ sunt vasa duplici tünica constantia, & spiritum vitalem, & arterialem sanguinem deferentia.
    - 2. *Quotuplices?* R.
      - *Principales*, ut
        - *Arteria aorta* seu *magna*, quæ ex sinistro cordis sinu prodiens in universum corpus diffunditur, vitalem spiritum distribuens.
        - *Arteria venosa*, quæ ex eodem sinistro sinu prodiens pulmoni per multos ramos inseritur, ut inde petat aerem.
      - *Minùs principales*, sunt rami ab arteria magna per universum corpus ducti.
  - CARO, est pars mollis & rubicundo ex sanguinis coagulo nata.
  - CUTIS, est pars extima omnes partes, circúmque, tegens.
- *Dissimilares* seu heterogoneæ, de quibus cap. seq. 3.

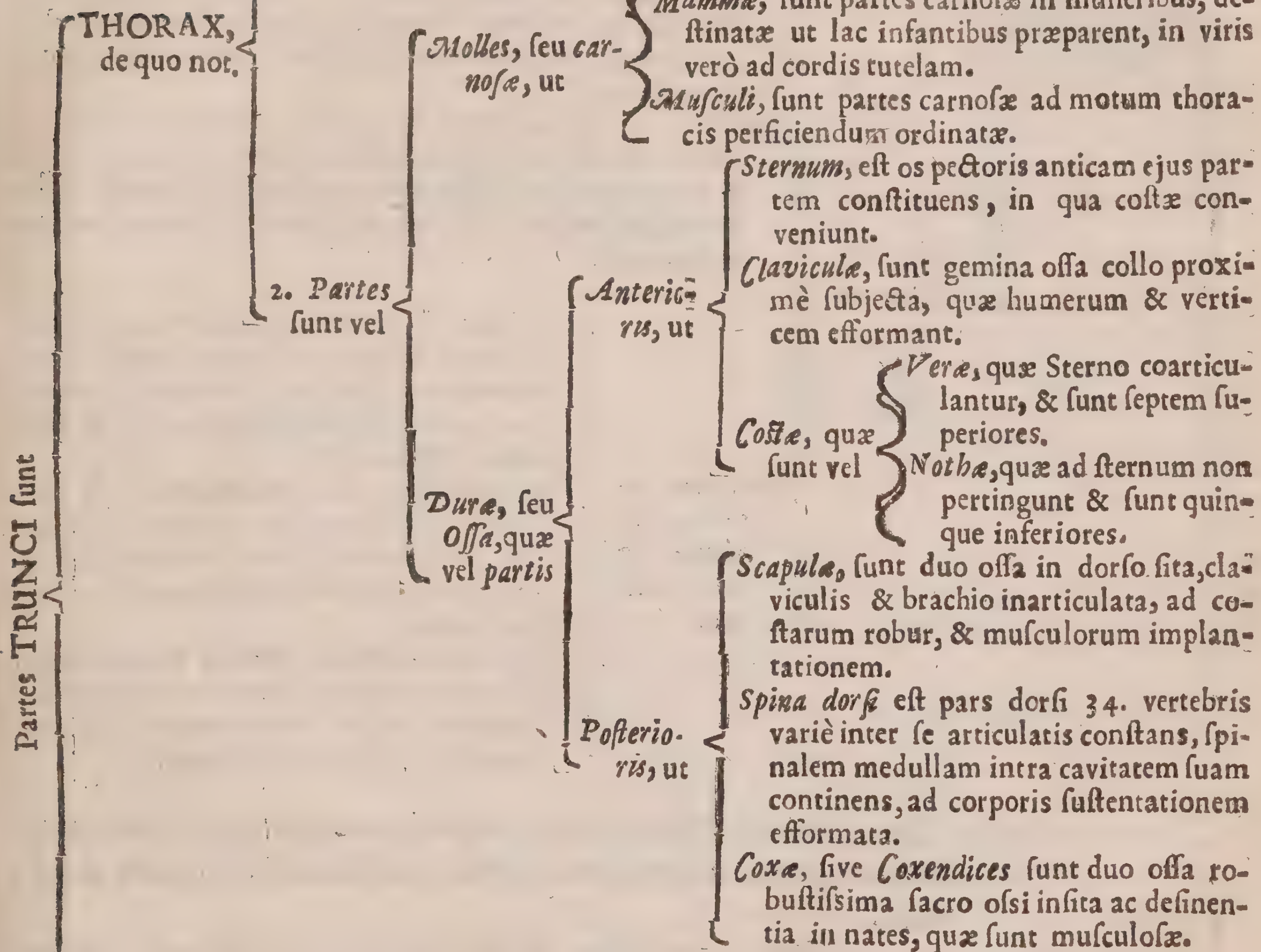
CAP. III.

De Capite.

CAP. IV.

De Trunco.

Partes TRUNCI sunt

- THORAX, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. THORAX est pars trunci, quæ claviculis & costis undique circumscribitur, & diaphragmate ab infimo ventre separatur, ut vitalium partium sit domicilium, nec ossibus tota constans, ut moveri possit; nec carnea tota, ne omnia coincidant & misceantur.
  - 2. *Partes* sunt vel
    - *Molles*, seu *carnosæ*, ut
      - *Mammæ*, sunt partes carnosæ in mulieribus, destinatæ ut lac infantibus præparent, in viris verò ad cordis tutelam.
      - *Musculi*, sunt partes carnosæ ad motum thoracis perficiendum ordinatæ.
    - *Duræ*, seu *Ossa*, quæ vel *partis*
      - *Anterioris*, ut
        - *Sternum*, est os pectoris anticam ejus partem constituens, in qua costæ conveniunt.
        - *Claviculæ*, sunt gemina ossa collo proximè subjecta, quæ humerum & verticem efformant.
        - *Costæ*, quæ sunt vel
          - *Veræ*, quæ Sterno coarticulantur, & sunt septem superiores.
          - *Nothæ*, quæ ad sternum non pertingunt & sunt quinque inferiores.
      - *Posterioris*, ut
        - *Scapulæ*, sunt duo ossa in dorso sita, claviculis & brachio inarticulata, ad costarum robur, & musculorum implantationem.
        - *Spina dorsi* est pars dorsi 34. vertebris variè inter se articulatis constans, spinalem medullam intra cavitatem suam continens, ad corporis sustentationem efformata.
        - *Coxæ*, sive *Coxendices* sunt duo ossa robustissima sacro ossi insita ac desinentia in nates, quæ sunt musculosæ.
- VENTER, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. VENTER est pars trunci inferior infra diaphragma, quod cartilagine ensiformi, costis & ossibus circumscribitur.
  - 2. *Partes*, sunt
    - *Hypochondria*, quæ superiorem partem obtinent.
    - *Regio umbilici*, quæ media est.
    - *Hypogastrium*, quod infima sede collocatur.

CAP. V.

De Artubus.

ARTUS ſunt

- **MANUS, de quibus not.**
  - *I. Quid ſint?* R. MANUS eſt pars corporis, quæ à ſcapulis ad digitos uſque protenditur, brachio, cubito & manu ſpecialiter ità dictâ, conſtans, ad res apprehendendas ordinata.
  - *2. Partes:* Dividitur in
    - *Brachium*, id nuncupatur, quod ab humero ad cubitum permeat, & conſtat uno oſſe magno & muſculis multiplicibus, quorum ſeptem regunt motum brachii, quaterni verò, qui dicuntur lacerti, regunt cubiti motum: & venis etiam conſtat tribus inſignibus, *humeraria, axillari, & mediana.*
    - *Cubitum*, qui eſt tota illa pars, quæ inter brachiale, cubitíque articulum eſt, conſtans duobus oſſibus, quorum majus & inferius dicitur *Ulna*, minus & ſuperius *Radius.* Conſtat etiam muſculis 33, ad brachialis & manus motum comparatis.
    - *Summam*, ſeu *extremam manum*, cujus partes ſunt
      - *Brachiale*, ſeu καρπὸς, eſt pars manus, ubi cubitus deſinit, & cum ſumma manu coarctatur. Conſtat 8. oſsibus, ligamento transverſo, & inſigni arteria in brachio ſiniſtro.
      - *Poſtbrachiale*, ſeu μετακάρπιον eſt pars ſumma manûs, inter carpum & digitos ſita, conſtans 4. oſsibus quorum poſteriora cum carpo, anteriora cum digitis articulantur.
      - *Digiti* ſunt quinque, quorum ſinguli ternis oſsiculis conſtant, *Primus dicitur pollex: Secundus index: Tertius medius: Quartus annularis: Quintus auricularis.*
- **PEDES, de quibus not.**
  - *I. Quid ſint?* R. PES eſt pars corporis coxæ inſerta, quæ à natibus ad plantas uſque porrigitur, ambulandi & ſtandi organum.
  - *2. Partes*, ſunt
    - *Femur* à coxa uſque ad genu porrigitur, conſtans oſſe omnium maximo, muſculis & carne glanduloſa ad inguina conſiſtente, ubi bubones generantur.
    - *Crus*, eſt pars à genu ad pedem parvum protenſa, conſtans duobus oſsibus longis, quorum interius & majus *Tibia:* exterius & minus *Fibula* vocatur.
    - *Pes parvus*, ſub ipſo talo incipit, & ad extremitatem digitorum excurrit. Conſtat oſsibus 28. & muſculis vicenis binis, quibus digiti extenduntur & flectuntur, *Dividitur pes minor in pedium, metapedium: & digitos.*

CAP. VI.

CAP. VI.

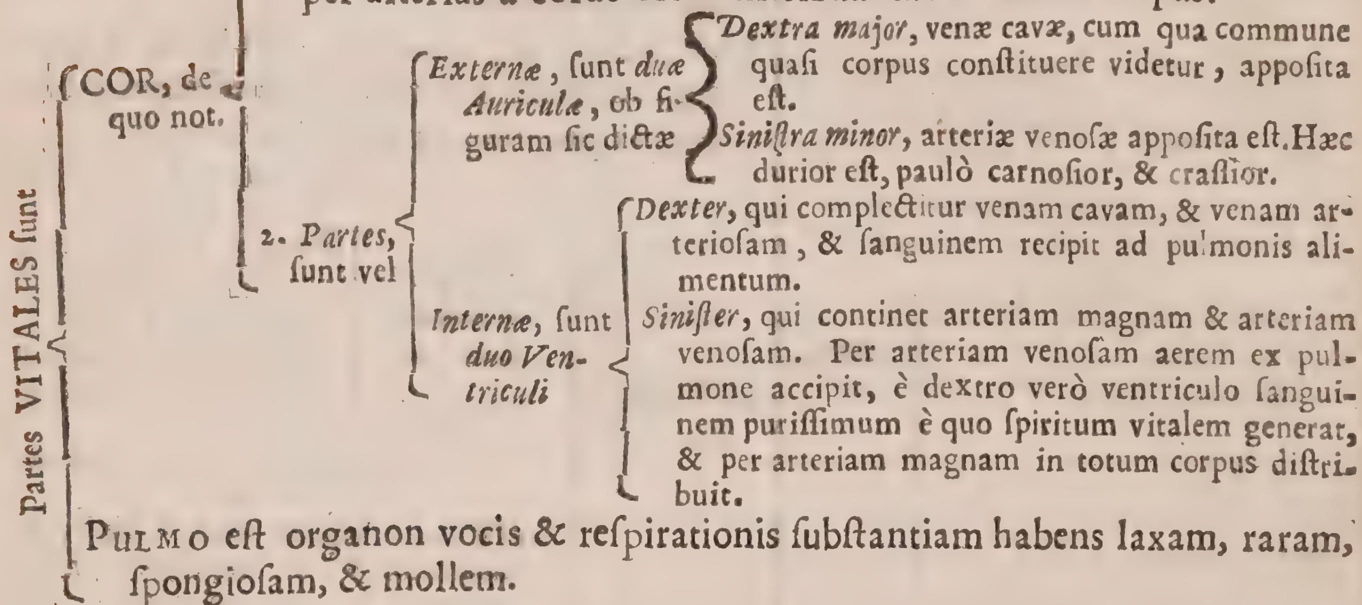
De Partibus Naturalibus.

Partes INTERNÆ sunt *vel in ventre*

- *Infimo*, quæ dicuntur, *Naturales*, & inserviunt
  - *Nutritioni*, súntque destinatæ *concoctioni vel*
    - *Primæ*, ut
      - OESOPHAGUS, qui à faucibus ad os ventriculi superius descendit, cibum & potum defert in ventriculum.
      - VENTRICULUS, cibum & potum ad se delatum convertit in chylum, eundémque ad intestina per inferius orificium transfert.
      - INTESTINA, sunt
        - *Gracilia*, Chylo distribuendo dicata, ut
          - *Duodenum* proximè adhæret ventriculo.
          - *Jejunum* duodeno continuum multis venis mesaraicis constat.
          - *Ileos*, chylum retinet, ut succus inde eliciatur melior.
        - *Crassa*, excrementorum receptacula, ut
          - *Cæcum* excipit excrementa.
          - *Colon* feces excipit, & in angustiores meatus transmittit.
          - *Rectum* se extendens ad anum usq; excrementa evehit.
      - MESENTERIUM, in medio intestinorum consistit, illáque invicem colligat, & connectit.
    - *Secundæ*, ut sunt
      - HEPAR in dextro hypochondrio situm, est sanguinis officina.
      - LIEN, est membrum fungosum & rarum in sinistro hypochondrio situm ex adverso jecoris bilem atram attrahens.
      - VESICULA FELLEA, in qua bilis flava excrementitia recipitur, & expellitur.
      - RENES, sub hepate & liene situm habent, & humore seroso sanguinem repurgant.
      - VESICA urinam ab utribus excipit, & excernit.
  - *Generationi*, quæ vel
    - *Communia utrique sexui:* ut vasa seminaria & testes.
    - *Peculiaria uni sexui:* ut in viris est virga sive penis; in fœminis matrix sive uterus.
- *Medio*, quæ vocantur *Vitales.* Vide cap. 7.
- *Supremo*, quæ nominantur *Animales.* Vide cap. 8.

CAP. VII.

De Partibus Vitalibus.

Partes VITALES sunt

COR, de quo not.

I. *Quid sit* ? R. COR est præcipua animalis pars, vitæ fons & vitalis facultatis domicilium, in quo spiritus vitales elaborantur, & per arterias à corde ortas distribuuntur in totum corpus.

2. *Partes*, sunt vel

Externæ, sunt *duæ Auriculæ*, ob figuram sic dictæ

- *Dextra major*, venæ cavæ, cum qua commune quasi corpus constituere videtur, apposita est.
- *Sinistra minor*, arteriæ venosæ apposita est. Hæc durior est, paulò carnosior, & crassior.

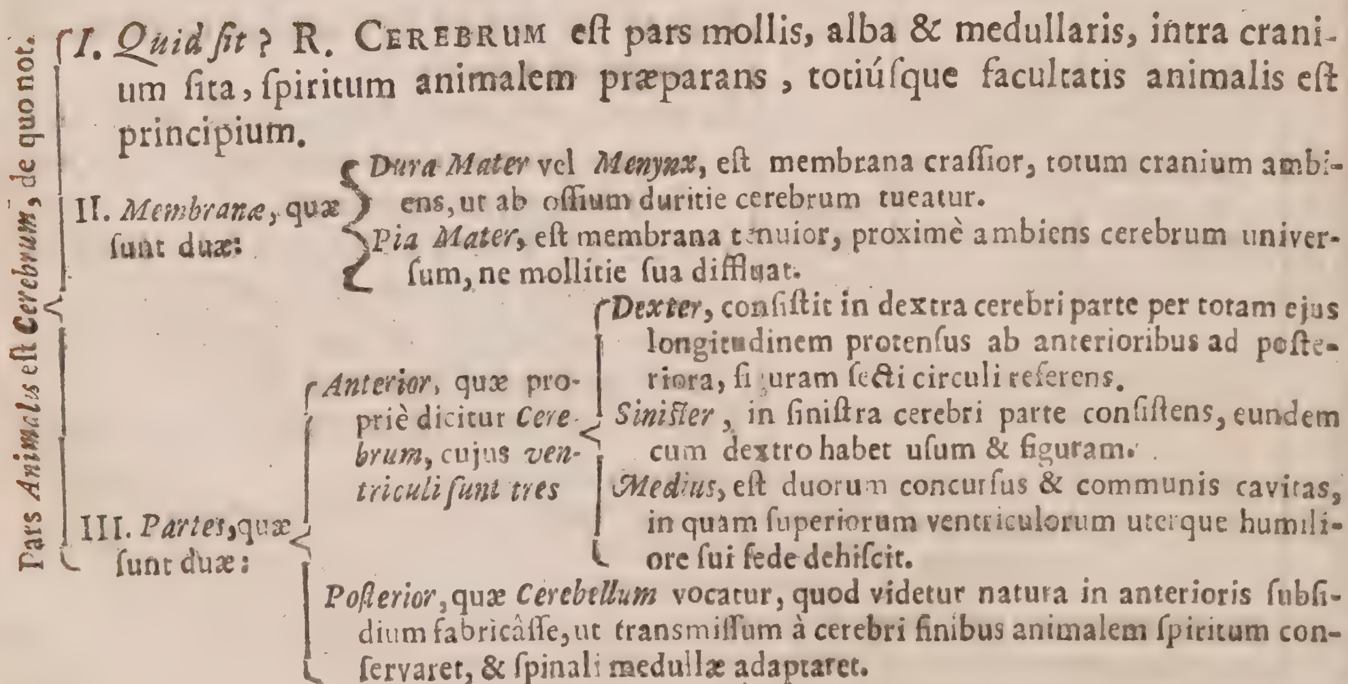
Internæ, sunt *duo Ventriculi*

- *Dexter*, qui complectitur venam cavam, & venam arteriosam, & sanguinem recipit ad pulmonis alimentum.
- *Sinister*, qui continet arteriam magnam & arteriam venosam. Per arteriam venosam aerem ex pulmone accipit, è dextro verò ventriculo sanguinem purissimum è quo spiritum vitalem generat, & per arteriam magnam in totum corpus distribuit.

PULMO est organon vocis & respirationis substantiam habens laxam, raram, spongiosam, & mollem.

CAP. VIII.

De Parte Animali.

Pars *Animalis* est *Cerebrum*, de quo not.

I. *Quid sit* ? R. CEREBRUM est pars mollis, alba & medullaris, intra cranium sita, spiritum animalem præparans, totiúsque facultatis animalis est principium.

II. *Membranæ*, quæ sunt duæ:

- *Dura Mater* vel *Menynx*, est membrana crassior, totum cranium ambiens, ut ab ossium duritie cerebrum tueatur.
- *Pia Mater*, est membrana tenuior, proximè ambiens cerebrum universum, ne mollitie sua diffluat.

III. *Partes*, quæ sunt duæ:

Anterior, quæ propriè dicitur *Cerebrum*, cujus *ventriculi sunt tres*

- *Dexter*, consistit in dextra cerebri parte per totam ejus longitudinem protensus ab anterioribus ad posteriora, figuram secti circuli referens.
- *Sinister*, in sinistra cerebri parte consistens, eundem cum dextro habet usum & figuram.
- *Medius*, est duorum concursus & communis cavitas, in quam superiorum ventriculorum uterque humiliore sui sede dehiscit.

Posterior, quæ *Cerebellum* vocatur, quod videtur natura in anterioris subsidium fabricâsse, ut transmissum à cerebri finibus animalem spiritum conservaret, & spinali medullæ adaptaret.

¶ Tractatus VI. Partis Specialis.

De Anima.

CAP. I.
De Anima in Communi.

De ANIMA IN COMMUNI IV. not.

- I. *An sit?* R. Dari in corporibus viventibus animam, potest demonstrari ex operationibus ab anima promanantibus, *cujusmodi sunt, vivere, nutrire, crescere, sentire,* &c.
- II. *Quid sit?* R. Hoc explicatur *tum*
  - *Negativè,* Anima non est
    1. *Accidens* scilicet *prædicamentale,* quia anima tanquam pars essentialis constituit unà cum corpore substantiam, *h.e. corpus animatum.*
    2. *Corpus.* Omne corpus per se est in loco. Anima per se non est in loco: aliàs enim, cùm anima & corpus sint unum compositum, duo corpora se penetrarent.
    3. *Materia.* Cùm materia sit pura potentia, non potest esse principium alicujus actionis. Anima verò est principium operationum vitalium.
    4. *Actus secundus.* Nam actus secundus est operatio: sæpè autem anima est in corpore non operante.
  - *Affirmativè,* per Definitionem: ANIMA definitur *vel respectu*
    - *Corporis.* Ἡ ψυχή ἐστιν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει. ANIMA est actus primus corporis Physici organici, vitam habentis potentiâ. *Arist. l. 2. de anima cap. 1. t. 6.*
    - *Operationum.* Ἡ ψυχὴ δὲ τοῦτο ᾧ ζῶμεν καὶ αἰσθανόμεθα καὶ διανοούμεθα πρώτως. ANIMA est id, quo vivimus & sentimus, & intelligimus primùm. *ibid. c. 2. t. 24.*
- III. *Quotuplex?* R. Gradus Animarum sunt tres
  - ANIMA VEGETANS. Vide cap. 2.
  - ANIMA SENTIENS. Vide cap. 7.
  - ANIMA RATIONALIS. Vide cap. 18.
- IV. *Theoremata*
  1. Anima in corpore, quod constituit, tantùm una est.
  2. Anima secundum suam essentiam est in toto corpore.
  3. Anima vel est vegetativa tantùm; vel & vegetativa & sensitiva simul; vel vegetativa, & sensitiva, & rationalis.

CAP. II.
De Anima Vegetante.

De Anima Veg. not.

- I. *Quid sit?* R. ANIMA VEGETANS est actus primus corporis Physici organici, quo illud vivit, nutrimento assumpto nutritur, augetur, & simile sibi gignit.
- II. *Facultates* sunt tres
  1. NUTRITIVA, per quam corpus vivum nutritur. Vide cap. 3.
  2. AUGMENTATIVA, per quam corpus vivum crescit. Vide cap. 4.
  3. GENERATIVA, per quam corpus vivum generat sibi simile. Vide cap. 5.
- III. *Effectus,* est VITA, de qua cap. 6.
- IV. *Theoremata*
  1. Anima vegetans est infimus animæ gradus, omnibus viventibus inest, & est prima maximéque communis potentia animæ.
  2. Anima vegetativa est prior natura, non dignitate.
  3. Anima activa vegetabilíque omne præditum est animatum.

CAP. III.

De Facultate Nutritiva.

De FACULTATE NUTRITIVA III. not.

- *I. Quid ſit?* R. FACULTAS NUTRITIVA eſt facultas animæ vegetantis, quâ id quod in animato corpore fuit abſumptum, interventu alimenti reſtauratur.
- *II. Operatio*, eſt NUTRITIO, de qua not.
  - 1. *Quid ſit?* R. NUTRITIO eſt aggeneratio partium materiæ in corpore vivente, ex alimento extrinſecùs admoto facta ab anima vegetante per calorem naturalem, ut materia quæ effluxit inſtauretur, & ipſum vivens ſervari poſſit ad illud tempus, quod eſt ipſi à natura præſcriptum. *Zabar. de Nutr. c.* 25.
  - 2 *Cauſæ* ſunt
    - *Efficiens*, eſt vel
      - *Principalis*, eſt anima vegetans.
      - *Minùs principalis* eſt
        - *Impulſiva*, eſt
          - *Fames* eſt appetitio calidi & ſicci.
          - *Sitis* eſt appetitio frigidi & humidi.
        - *Inſtrumentalis*, eſt
          - 1 Calor nativus, quo anima utitur.
          - 2 Certæ corporis partes: *ut os, œſophagus, ventriculus*, &c.
    - *Materia*, quæ vel
      - *Ex qua* eſt Nutrimentum, quod eſt ſubſtantia corporea, mixta, corruptibilis, non omnino ſimilis, nec omnino diſſimilis rei quæ nutritur, calida & humida. *Fr. de Racenis.*
      - *In qua*, eſt ſubjectum illud quod nutritur, quale eſt corpus vivum, ejúsque partes.
    - *Forma*, eſt converſio alimenti in ſubſtantiam animati.
    - *Finis*, eſt ut reſtauretur quod quotidiè abſumitur, atque ſic corporis animati vita continuetur.
  - 3 *Facultates Miniſtræ* ſunt
    - *Attractrix*, quæ alimentum attrahit.
    - *Retentrix*, quæ alimentum attractum retinet.
    - *Concoctrix*, quæ alimentum alterat.
    - *Expultrix*, quæ ad nutritionem inepta ejicit.
  - 4 *Ordo*, qui declaratur per *tres concoctiones.*
    - 1 χύλωσις, *Chylificatio*, quâ producitur chylus in ventriculo.
    - 2 αἱμάτωσις, *Sanguificatio*, quâ chylus è ventriculo ad hepar delatus mutatur in ſanguinem.
    - 3 ὁμοίωσις, *Aſſimilatio*, quando ſanguis in ſubſtantiam corporis alendi convertitur: *Hæc fit in venis & ſingulis partibus.*
- *III. Theoremata.*
  - 1 Omne vivens, quamdiu vivít, nutritur.
  - 2 Ex quibus conſtamus, ex iis etiam nutrimur.
  - 3 Nutrimentum eſt potentiâ ſimile ei quod nutritur, actu autem & comparatione contrarium.

CAP. IV.

CAP. IV.

De Facultate Augmentativa.

De FACULTATE AUGMENTATIVA tria not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS AUGMENTATIVA est vis animæ vegetativæ, quâ corpus animatum ex assimilato alimento nutritum in omnes dimensiones distenditur, ut justam magnitudinem ad edendas proprias & convenientes actiones consequatur.

II. *Operatio, est* AUGMENTATIO, de qua not.

1. *Quid sit?* R. AUGMENTATIO, seu ACCRETIO, est motus viventis corporis, quo totum & omnes partes secundum omnes dimensiones simul extenduntur, ad majorem quantitatem factus ab anima vegetante per calorem naturalem ex alimento extrinsecùs assumpto, & in majores partes quàm assumptæ erant converso, ut ipsum vivens debitam sibi magnitudinem assequatur, ad exercendas omnes operationes vitæ, *Zabar de Accret. & Nutr. c.25.*

2. *Causæ* sunt
   - *Efficiens,* quæ vel
     - *Principalis,* est anima vegetans.
     - *Instrumentalis,* est calor nativus, quia præparat materiam, apponit, extendit.
   - *Materia,* est vel
     - *Ex qua,* est ipsum nutrimentum extrinsecùs assumptum.
     - *In qua,* est ipsum subjectum, id est, ipsum corpus vivens, ejúsque partes, quæ crescunt & justo modo augmentantur.
   - *Forma,* consistit in ampliatione & diductione corporis animati, quâ proportionabiliter secundum omnes dimensiones extenditur.
   - *Finis,* est ut acquiratur competens & perfecta quantitas, quæ ad ritè obeundas actiones est necessaria.

3. *Conditiones.* Requiritur
   1. Ut ex aliqua extrinsecùs accedente materia res major fiat.
   2. Ut idem numero & specie maneat subjectum quod augetur.
   3. Ut omnes & singulæ partes in longum, latum & profundum extendantur, & crescant.

4 *Oppositum,* est DECREMENTUM, quod est motus corporis animati, quo partes ejus omnes post ætatis fastigium à majore & perfecta magnitudine ad minorem propter defectum caloris rediguntur, sempérque ad interitum propiùs accedunt usquedum vitam planè amittunt. *Hæc igitur Diminutio fit à defectu illarum causarum, quæ augmentare debebant corpus.*

III. *Theoremata*
1. Ex quibus alimur, ex iis augemur.
2. Opus Altricis facultatis est perpetuum, ad finem usque: Auctricis officium certo spatio terminatur.
3. Augmenti unicuique rei à natura terminus est attributus.

CAP. V.

De Facultate Generativa.

De Facultate Generativa tria not.

I. Quid sit? R. FACULTAS GENERATIVA est vis animæ vegetativæ ex semine prolifico novam substantiam effingens, & similem ei, quod nutritur, ad perpetuam specierum conservationem.

II. Operatio, est GENERATIO, de qua not.

- 1. *Quid sit?* R. GENERATIO est processio viventis à principio vitæ conjuncto secundum rationem similitudinis saltem specie infima. *D. Thom. parte 1. q. 27. a. 2.*
- 2. *Causæ* sunt
  - *Efficiens*, quæ vel
    - *Universalis*, est Deus & influxus corporum cœlestium.
    - *Particularis* est ipsum vivens quod
      - 1. Sit perfectum.
      - 2. Non sit mutilatum.
      - 3. Sit naturali modo genitum per univocam generationem ex semine.
  - *Materia*, est *Semen*, de quo not:
    - 1. *Quid sit?* R. Semen est Corpus spirituosum calidum, humidum, spumosum & ex reliquiis alimenti ultimi vi testium excoctum elaboratúmque ad perfectam animalis generationem. *Conimb. l. 1. de gen. c. 4. q. 25.*
    - 2. *Quotuplex?* R.
      - *Masculinum* est semen masculorum albius, calore magis excoctum, potentius & fortius.
      - *Fœmineum* est fœminarum semen, aquosius, minus coctum, & impotentius.
  - *Forma* est ipsa productio fœtûs, & animati corporis.
  - *Finis* est propagatio speciei, ejusdémque conservatio.
- 3. *Facultates ministræ* sunt
  - *Alteratrix*, quæ ex nutrimento corporis vivi copiosiore elicit excrementum tertiæ concoctionis utilissimum, & semen inde elaborat, illúdque semen in qualitatibus immutat, alterat, & ita ad formationem & productionem corporis vivi præparat.
  - *Formatrix*, quæ in semen jam factum & præparatum operatur, ínque eo totam corporis vivi dispositionem distinctiùs efformat, ita ut distinctam formam acquirat, & generans secundum speciem fiat simile.

III. Theoremata
- 1. Naturalissimum & præstantissimum in viventibus opus est generatio.
- 2. Prima anima est potentia generandi alterum, quale est ipsum, *id est, simile in specie.*

CAP. VI.

CAP. VI.

De Vita & Morte.

De VITA quinque not.

I. *Nomen* quod sumitur
1. Pro essentiali vita, qua essentialiter constituitur corpus vivum, & ita accipitur pro ipsa anima vegetativa.
2. Pro operationibus vitalibus, quomodo corpus vivere dicitur, quod nutritur, augetur, sive crescit, & generat sibi simile.
3. Pro existentia animæ in corpore. Hæc vita dicitur corporalis cui opponitur mors: *In qua significatione hîc accipitur.*

II. *Quid sit?* R. Ἔστι μονὴ τῆς θρεπτικῆς σὺν τῷ θερμῷ. VITA est permansio animæ vegetativæ cum calore. *Arist in lib. de respir.*

III. *In quibus consistat?* R. Vita consistit in calido & humido, *h. e. à calore & humiditate in corpore coalitis dependet.*

IV. *Conditiones*, sunt tum
- *Ætas*, est illud vitæ spatium quo corporis constitutio incipit notabiliter immutari, diversáque suscipere temperamenta. *Fr. de Raconis sect. 2. de anima q. 1. a. 5.*
- *Ætatum gradus* seu *Differentiæ*, quæ sunt
  - *Pueritia*, quæ dividitur in
    - *Infantiam*, à 1 ad 3 vel 4 annum.
    - *Pueritiam*, à 4 ad 10 annum.
    - *Pubertatem*, à 10 ad 18 annum.
    - *Adolescentiam*, à 18 ad 25 annum.
  - *Iuventus*, quæ vel
    - *Juventus*, à 25 ad 35 aut 40 annum porrigitur.
    - *Virilis ætas.* ad 50 annum excurrit.
  - *Senectus*, quæ est vel
    - *Prima* Senectus, à 50 ad 65 annum.
    - *Vltima* Senectus seu decrepita, quæ vitam claudit.

V. *Oppositum* est MORS, de qua not.
1. *Quid sit?* R. MORS est absentia discessúsve animæ à corpore, ob defectum innati caloris. *Conimb. l. de vita & morte c 3.*
2. *Quotuplex?* R. est vel
   - *Naturalis*, quando temporis longinquitate nativus calor tandem consumitur.
   - *Violenta*, quando per vim externam calor destruitur.

CAP, VII.

De Anima Sentiente.

De Anima Sent. not.

I *Quid sit?* R. ANIMA SENTIENS est actus primus animalis, quo id percipit, & apprehendit ea, quæ extra ipsam sunt, objecta nimirum sensibilia, appetit salutaria, & loco movetur. *Scharff. spec. Phys. l. 7. c. 1.*

II. *Facultates* sunt tres
1. COGNOSCITIVA, seu SENTIENS. Vide cap. 8. & seqq.
2. APPETITIVA, seu appetens. Vide cap. 16.
3. LOCOMOTIVA. Vide cap. 17.

III. *Theoremata*
1. Anima sentiens nullius animalis, etiamsi rationali opponatur, specifica forma est.
2. Sensitiva anima inest omnibus animalibus, eâq; animal à non animali distinguitur
3. Anima sensitiva est extensa ad omnes partes animalis.

CAP. VIII.

De Facultate Cognoscitiva, seu de Sensibus in Communi.

De FACULTATE COGNOSCITIVA quinque not:

I. *Quid sit?* R. FACULTAS COGNOSCITIVA seu SENTIENS est, quæ mediante certo corporis instrumento objecta sensibilia ad se delata percipit, dijudicat, & tandem ad finem certum dirigit. *Et hæc communiter dici solet Sensus, ejus operatio verò Sensatio.*

II. *Quot ad Sensum in actum deducendum requirantur?* R quinque

1. *Facultas Sentiens*, quæ residet in Spiritibus amimalibus, & ex cerebro per nervos ad uniuscujusque sensus organum transit.
2. *Objectum Sensile*, est vel
   - *Per se*, quod vel
     - *Commune*, quod pluribus sensibus potest percipi: ut, *Motus, Quies, Figura, Numerus, Magnitudo.*
     - *Proprium*, quod uno tantùm sensu percipitur: ut *Color, Sonus, Odor, Sapor, Qualitates tactiles.*
   - *Per accidens*, quod alio objecto interveniente percipitur, & ita per aliud sentitur: ut si Petrus vel Paulus videtur, is non per se, ut talis est, videtur, sed in quantum est coloratus.
3. *Species Sensilis*, est similitudo quædam, quam objectum reale quodvis ex se gignit, quæque per medium ad sensum delata imaginem objecti repræsentat, ut secundum eam sensus dijudicare possit.
4. *Organon*, seu *Sensorium*, est certa corporis pars, in qua Species sensiles recipiuntur: Sic oculus est organon visus.
5. *Medium*, quod inter organon & objectum intercedit; ut visum & coloratum corpus, est aer luce illustratus.

III. *Quotuplices sint Sensus?* R. sunt vel

- EXTERNI, qui in exteriore corporis parte magis resident, & res externas præsentes comprehendunt. *Horum sunt quinque*
  - VISUS. Vide cap. 9.
  - AUDITUS. Vide cap. 10.
  - OLFACTUS. Vide cap. 11.
  - GUSTUS. Vide cap. 12.
  - TACTUS. Vide cap. 13;
- INTERNI, de quibus vide cap. 14.

IV. *Affectiones sensuum* sunt SOMNUS & VIGILIA, Vide cap. 15.

V. *Theoremata*

1. Sensus est singularium *e. g. visus nonnisi hunc vel illum colorem percipit.*
2. Organon recipiens debet esse denudatum à natura recepti.
3. Sensile supra sensorium positum non sentitur.
4. Sensile excellens lædit sensum.
5. Sensus circa proprium objectum non errat: *sc. in justa distantia positum, medio legitimo & organo rectè disposito.*
6. Potentia sensitiva quatenus recipit speciem ab objecto est passiva; quatenus verò specie informata actum sentiendi profert, est activa.

CAP IX.

De Visu.

De VISU quatuor not.

- 1. *Quid sit?* R. Visus est sensus exterior, qui mediante oculo in rem lucidam & coloratam fertur, indéq; objectum potentiâ adspectabile, efficit actu adspectabile.
- 2. *Objectum* est tum
  - *Color*, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. Χρῶμά ἐστι τοῦ διαφανοῦς ἐν σώματι ὡρισμένῳ πέρας. Color est extremitas perspicui in corpore terminato. *Arist. de sensu & sensili c.3.*
    - 2. *Quotuplex?* R. Colores sunt vel
      - *Veri*, qui sunt vel
        - *Extremi*, ut sunt color albus & color niger.
        - *Intermedii*, ut sunt color rubeus, flavus, viridis, purpureus & cæruleus.
      - *Apparentes*, qui ex solo lumine, secundum diversum illius aspectum, corporibus affunduntur: ut in Iride accidit.
  - *Lumen*. Τὸ φῶς ἐστιν ἐνέργεια τοῦ διαφανοῦς ᾗ διαφανές. Lumen est actus perspicui, quà perspicuum est. *Arist. l.2. de anima c. 7.* Lumen est actus, quo formaliter perspicuum constituitur actu perspicuum, sive illustratum. *Conimbr. l. 2. de anima c. 7.*
- 3. *Medium* est *corpus perspicuum*, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* R. Διαφανὲς δὲ λέγω, ὃ ἐστι μὲν ὁρατὸν, οὐ καθ' αὑτὸ δὲ ὁρατὸν, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀλλὰ δι' ἀλλότριον χρῶμα. Perspicuum est quod est quidem visibile, non est autem per se, sed per alium colorem visibile. *Arist. ibid.*
  - 2. *Quotuplex?* R. Corpora perspicua sunt, vel
    - *Simplicia*: ut corpus cœleste, item aer & aqua. Frequentissimum tamen & maximè idoneum visionis medium est aer.
    - *Solida & Composita*: ut vitrum, cornua polita, crystallus, quæ dicuntur perspicua, quia lumine illustrari & cerni per illa aliquid potest.
- 4. *Organon* est vel
  - *Remotum*, est oculus, cujus partes omnes suo modo ad visionem sunt necessariæ.
  - *Proximum* & speciale est humor crystallinus, qui est centrum oculi, & habet se instar speculi quod imagines rerum repræsentat.
- 5. *Modus*. Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad objectum, sed per immissionem sive receptionem specierum visibilium intra oculum.
- 6. *Theoremata*
  - 1. Visus omnium sensuum præstantissimus putatur, tum ratione objecti; tum ratione organi; tum ratione modi percipiendi.
  - 2. Humor crystallinus est aqueæ maximè naturæ aut substantiæ, quæ tamen non diffluit, sed crystalli in modum consistit, ut imagines rerum possit recipere.
  - 3. Lumen tum ratione medii, tum ratione objecti ad visionem requiritur.

CAP. IV.

CAP. X.

De Auditu.

De AUDITU quinque not.

I. *Quid sit?* R. AUDITUS est sensus externus, qui beneficio aurium sonos ad se delatos percipit.

II. *Objectum*, est *Sonus*, de quo not.

1. *Quid sit?* R. SONUS est qualitas in aere ex binorum solidorum corporum collisione excitata, *ad auditum* usque perveniens, illúmq; alterans & de potentia in actum deducens.
2. *Causa Efficiens* est fractio aeris, quæ accidit quando duo solida & dura corpora colliduntur.
3. *Subjectum*. Sonus subjectivè inest neque corpori percutienti, neque percusso, sed corpori intermedio quod frangitur.
4. *Quotuplex?* R.
   - 1. vel
     - *Acutus*, qui in pauco tempore multùm movet auditum
     - *Gravis*, qui in multo tempore parùm auditum movet, & in extremitate organi quasi hæret.
   - 2. vel
     - *Reflexus* sive *Echo* est soni repercussio facta à corpore obstante.
     - *Directus* seu *Simplex*, quando ob debilem reflexionem nulla Soni repercussio percipitur.
   - 3 vel
     - *Inanimatorum*, qui propriè dicitur sonus.
     - *Animatorum*, qui dicitur *Vox*, de qua not.
       - 1. *Quid sit?* R. Vox est sonus animalis factus ab aere à pulmone, per respirationem ad guttur usq; emisso, cum intentione aliquid significandi. *Ruvio.l.* 2. *c.* 8.
       - 2. *Quotuplex?* R.
         - *Inarticulata*, quæ editur à brutis.
         - *Articulata*, quæ dicitur Sermo.

III. *Organon* est vel
- *Remotum* sunt aures tam affabrè à natura facta, ut sonum recipere & continere queant.
- *Proximum* & *immediatum* est aer congenitus, qui membranâ inclusus est, ne foras expiret, neve externis injuriis pateat.

IV. *Medium* est aer & aqua: in his enim species soni recipitur, & ad aures defertur: Interim aer perfectius est medium, quàm aqua, quia est tenuior.

V. *Modus*. Duo solida corpora dum invicem colliduntur, aerem intermedium cogunt, coactum percutiunt & frangunt, ex qua fractione oritur sonus, qui impulsione quadam diffunditur, hinc afficitur vicina & circumstans aeris pars, eáque recipit sonum, & hæc rursus aliam aeris partem impellit ipsíque sonum communicat, donec ad sensorium provehatur, ibíque aerem innatum commoveat, & potentiam audiendi suscitet, ut species soni percipiatur.

CAP. XI.

De Olfactu:

De OLFACTU sex not.

I. Quid sit? R. OLFACTUS est sensus externus mediante naso odores percipiens,

II. Objectum, est *Odor*, de quo not.

1. *Quid sit?* R. Odor est qualitas ex primarum commistione resultans, dominante sicco & calido, atque olfactum movens. *Conimbr. lib. 2. de anima c. 11. q. 2. a. 1.*

2. *Causa Efficiens* est *calor*, tum
   - *Internus*, rei odoriferæ, cujus operatione siccum cum humido probè miscetur & temperatur.
   - *Externus*, solis, aut elementaris, qui calorem internum in gignendo odore adjuvat, corpora laxans, & qualitatem extrahens.

3. *Subjectum*, sunt corpora mixta non tamen omnia, sed illa tantùm, in quibus siccum cum humido aliquo caloris operatione benè est contemperatum, sicco tamen habente prædominium.

4. *Quotuplex sit?* R. Odores sunt vel
   - *Extremi*, ut odor gratus, seu bonus; & ingratus, sive molestus.
   - *Intermedii*, qui pro diversa sicci in humido affectione oriuntur, & saporum nominibus appellantur: ut gravis, amarus, stypticus, acerbus.

III. Organon, est vel
- *Commune* est Nasus, quem variæ constituunt partes, ossa, cartilagines, nervuli membranæ & processus mamillares. Et licèt animalia, quæ non respirant, naribus careant, non proinde tamen ea omnia olfactûs sunt expertia, alia namq; branchiis, alia fistulis, alia præcinctu, ut insecta, odores percipiunt.
- *Proximum*, seu *primarium* sunt processus mamillares, qui sunt duæ carunculæ in extremitate narium eminentes, quibus subjicitur os bipartitum, & multis foraminibus pervium.

IV. Medium, est vel
- *Aer*, quia terrestria, volatiliáq; animantia per aerem odores percipiunt.
- *Aqua*. Odores enim à piscibus in aqua etiam percipi, illud argumento est, quòd pisces odoribus escarum alliciantur.

V. Modus. Odoriferi vapores exhalant à re odorata, inque iis odor defertur per aërem ad nares usque, ubi per spirationem species odoris attrahitur ad processus mamillares, & tunc ab iis proprio organo olfactûs statim percipiuntur odores.

VI. Theoremata

1. Homo habet hebetiorem olfactum quàm alia multa animalia. *Non quidem quoad perfectionem essentialem, sed quoad perceptionem odorum è longiori spatio.*
2. Cujus Cerebrum est frigidius & humidius minùs odoratur.
3. Odor non est fumea exhalatio corporis odorati. *Si enim esset fumea exhalatio, non esset sensibilis per se, quia substantia per se non sentitur.*
4. Odor plerumq; effunditur è re odorata per substantiam fumeam.
5. Etiam cùm res odorata vaporem exhalat, non ubicunque percipitur odor datur exhalatio odorifera.

CAP. XII.

CAP. XII.

De Guſtu.

De GUSTU quinque not.

1. *Quid ſit?* R. Gustus eſt ſenſus externus, linguæ operâ Sapores percipiens.
2. *Objectum*, eſt *Sapor*, de quo not.
   1. *Quid ſit?* R. *SAPOR* eſt affectio in humido aqueo & ſicco terreſtri, facta à calore decoquente, guſtatum, qui in potentia eſt, ad actum per alterationem deducens. *Ariſt. l. de ſenſu & ſenſili c.* 4.
   2. *Cauſæ* ſunt
      - *Efficiens*, eſt calor, cujus vi humidum & ſiccum terreum permiſcetur, & concoquitur.
      - *Materia*, eſt ſiccum terreum cum humido aqueo mixtum, prævalet tamen in guſtu humidum ſicco.
   3. *Quotuplex ſit?* R. Sapores ſunt
      - *Extremi*, ut Sapor dulcis & Sapor amarus:
      - *Intermedii*, ut ſunt ſalſus, acer, auſterus, acerbus, & acidus. *De quibus conſule Medicos.*
3. *Organon*,
   - *Remotum* & *Commune* eſt lingua aut quidpiam linguæ proportione reſpondens in iis quæ linguâ carent.
   - *Proximum*, ſunt nervi per linguam & palatum diſperſi; præſertim verò in linguæ cuſpide hic ſenſus viget, eò quod ejus nervi molliores ſint, ideóque ad ſapores percipiendos magis idonei.
4. *Medium.* Guſtus externum medium non habet, internum verò eſt ſpongioſa illa & poroſa linguæ caro, quæ plena eſt humiditate ſalivæ, cujus beneficio ſubſtantia nervoſa ſapores percipit.
5. *Modus.* Res ſapida, ſi actu eſt humida, facilè ſaporem linguæ imprimit: Sin autem ſicca eſt, comminuitur priùs, & mox cum humiditate linguæ permiſcetur, & qualitas ſapida in humore reſidens abluitur, & linguæ nervoſiori parti ſpeciem ſui communicat.

CAP. XIII.

De Tactu.

De TACTU ſex not.

1. *Quid ſit?* R. TACTUS eſt ſenſus externus qualitates tactiles percipiens.
2. *Objectum* ſunt qualitates tactiles, primæ & ſecundæ. *Hoc objectum licèt materialiter multiplex ſit, & plures contrarietates in ſe habeat, formaliter tamen, quà eſt tactile, unum exiſtit, petita unitate à modo immutandi organi uno.*
3. *Organon*, non eſt ſola caro, nec ſolus nervus, ſed indifferenter quælibet corporis pars præter oſſa: Nam ubi eſt ſenſio, illic neceſſariò erit ſenſorium: At verò ſenſio in omnibus partibus fit, quia in omnibus læſio ſentitur. Maximè tamen Tactus in externa cute viget.
4. *Medium.* Tactus non habet medium externum, internum verò eſt cuticula corporis exterior, quam vis etiam hâc ſemotâ vera cutis ſentiat.
5. *Modus.* Tactus fit, quando objectum organo proximè admotum illud afficit, eique ἕξιν ſuam imprimit.
6. *Theoremata*
   1. Tactus eſt ſenſus communiſsimus per omnes & ſingulas ferè corporis partes diffuſus.
   2. Tactus ſicut origine, ita neceſsitate eſt primus: at dignitate eſt ultimus: *Eſt enim maximè craſſus.*
   3. Homo inter omnia animalia tactum habet exquiſitiſsimum.

CAP. XIV.

CAP XIV.

De Sensibus Internis.

De SENSIBUS INTERNIS duo not.

I. *Quid sint?* R. SENSUS INTERNI sunt, qui species rerum sensibilium non solùm præsentes, sed etiam absentes percipiunt, censent, dijudicant, & diutiùs conservant. *Magir. l. 6. Phys. c. 12.*

II. *Quot sint?* R. tres.

SENSUS COMMUNIS, de quo quatuor not.

1. *Quid sit? R.* SENSUS COMMUNIS est sensus internus omnium externorum sensuum species apprehendens, à se invicem discernens, & cognoscens objecta singulorum sensuum.
2. *Objectum* est quævis species sensilis ab externis sensibus percepta.
3. *Officium* est
   1. Omnium sensuum exteriorum objecta apprehendere, & à se invicem secernere. *Sic colores dignoscit, & secernit ab odoribus, &c.*
   2. Sensuum exteriorum actiones vel sensationes percipere: *Nam sensûs communis beneficio cognoscimus nos videre, audire, &c.*
4. *Organon*, seu *Sedes* est cerebrum ejúsque anterior pars, seu prior cerebri ventriculus, qui & humidior, & ad recipiendum aptior.

PHANTASIA, de qua quatuor not.

1. *Quid sit?* R. PHANTASIA est sensus internus imagines rerum à sensu communi acceptas, & distinctas, diligentiùs examinans, diutiùs retinens, & ex iis alias eliciens,
2. *Objectum* sunt sensilia à sensu communi communicata, vel etiam imagines, quas sua vi, ex quapiam interna causa sibi effingit, & efformat.
3. *Officium* est
   1. Objecta sensibilia à sensu communi etiam percepta & dijudicata ponderare, síntne bona, an mala.
   2. Ex iis objectis sensibilibus alias species elicere.
4. *Organon*, seu *Sedes* est media pars cerebri.

MEMORIA, de qua not.

1. *Quid sit?* R. MEMORIA est sensus internus, qui species omnes sensibiles judicatas atque cogitatas tanquam depositum recondit, ac servat, ut eas, cum opus fuerit, exhibeat.
2. *Objectum*, sunt omnes species præteritæ & sensibus perceptæ: quæ enim non sunt, in memoriam reponi non possunt.
3. *Officium* est, imagines cerebro impressas retinere, & quoties opus erit, repræsentare.
4. *Organon*, seu *Sedes* est posterior cerebri pars, cerebellum appellata.

CAP. XV.

De Somno, Somniis & Vigilia.

AFFECTIONES SENSUUM sunt

- SOMNUS, de quo tria not.
  1. *Quid sit?* R. SOMNUS est ligatio omnium sensuum externorum ad animantium quietem & salutem instituta. *Conimbr. de Somno & Vigilia cap.* 1.
  2. *Causa Efficiens*, est vel
     - *Remota*, est calor naturalis, qui ad inferiora sese revocat, & ex alimento assumpto halitus suaves ad cerebrum submittit.
     - *Proxima*, sunt vapores humidi è ventriculo ad cerebrum per venas ascendentes, & meatus, per quos spiritus animales excurrunt, obstruentes.
  3. *Affectio* est SOMNIUM, de quo not.
     1. *Quid sit?* R. SOMNIUM est visum, quod in somno apparet: Seu est apparitio exhibita per internum sensum in iis, qui somno consopiti sunt. *Conimb. de Somniis c.* 1.
     2. *Quomodo fiat?* R. Imagines quædam rerum, quas interdiu tractamus, phantasiæ imprimuntur, hæc autem cùm in Somno maximè sit actuosa, impressas illas species iterum depromit, quin & alias inde effingit.
     3. *Quotuplex?* R. Somnia sunt vel
        - *Non naturalia* quæ sunt vel
          - *Divina*, quæ immittuntur sive à Deo immediatè, sive à bonis angelis intermediis.
          - *Dæmoniaca*, quæ immittuntur à malo spiritu ad ludificandos aut terrendos homines.
        - *Naturalia*, sunt vel
          - *Ἄσημα*, quæ cogitationum aut actionum diuturnarum sunt reciprocationes vel imagines.
          - *Σημαντικά*, quæ aliquid præsagiunt & significant.
- VIGILIA, de qua duo not.
  1. *Quid sit?* R. VIGILIA est omnium externorum sensuum, aut saltem aliquorum solutio, & libertas, *Con. de Som. & Vigil. c.* 1
  2. *Causa*, est vel
     - *Interna*, quæ est
       1. *Concoctionis absolutio*: percocto enim alimento fit ejus secretio, nulliq; aut non tam copiosi vapores in cerebrum ascendunt & propterea somnum excitare nequeunt, sed animal vigilare potest.
       2. *Calor nativus*, qui ab ambiente frigore in angustum coactus augetur, & sic resolvit & dissipat humiditates & vapores, à quibus somnus fovebatur.
     - *Externa* sunt res externæ: ut *clamor, tactus, læsio, strepitus, magna commotio*, &c.

CAP. XVI.

De Facultate Appetitiva.

De FACULTATE APPETITIVA quatuor not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS APPETITIVA seu APPETENS est vis animæ sentientis, quâ inclinatur animal, & impellitur ad prosequendum aut aversandum id, quod sensibus bonum malúmve esse cognovit. *Aliâs dicitur Appetitus sensitivus sive animalis, prout hîc sumitur pro potentia appetendi, cujus actio est appetitio.*

II. *Objectum*, sunt omnia sensuum externorum objecta, quæ phantasia vel bona judicat, unde appetuntur, vel mala, unde repelluntur.

III. *Quotuplex?* R. Appetitus Sensitivus est vel
- *Concupiscibilis*, quo animal ad bonum aliquod delectabile & jucundum fertur acerba autem & ingrata respuit.
- *Irascibilis*, quando animal fertur ad bonum aliquod, quod sine difficultate, & labore adipisci non potest.

IV. *Consequens*, sunt AFFECTUS, qui insequuntur appetitum. Hîc not.

1. *Quid sint?* R. AFFECTUS est motus appetitus sensitivi, ex apprehensione boni vel mali, cum aliqua mutatione non naturali corporis. *Conimbr. disp. Eth. 6. q. 3. a. 1. vel* AFFECTUS est motus appetitivæ virtutis in prosecutione boni, vel in fuga mali. *D. Thom. 2. Eth. lect. 3.*

2. *Quotuplices?* R. Sunt vel
- *Simplices*, qui vel
  - *Boni*, ut
    - *Lætitia* est affectus, quo se dilatat & extendit cor amplectendo suaviter præsens bonum.
    - *Amor* est affectus, quo cor appetit aliquod bonum, quod attrahere gestit, ut eo potiatur.
    - *Spes* est affectus, quo animus corde quasi dilatante & præparante concipit consequendum sibi objectum.
  - *Mali*, ut sunt
    - *Tristitia* est affectus, quo cor rebus ingratis percussum constringitur, tremit, & languescit, cum acri sensu doloris.
    - *Metus* est affectus, quo cor motu quodam constringitur, tanquam fugiens malum. *Dicitur & Timor.*
- *Mixti*, ut sunt
  - *Ira* est affectus mixtus ex tristitia & ulciscendi cupiditate. *Ejus species sunt, Odium & Pudor.*
  - *Zelus* est affectus mixtus ex amore & ira, quando nempe amans irascitur illi, à quo læditur res amata.

CAP. XVII.
De Facultate Locomotiva.

De Facultate Locomotiva duo not.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS LOCOMOTIVA est vis animæ sentientis, quâ animal de loco ad locum movetur, vel secundum se totum, vel secundum partes, ad prosequendum bonum, & fugiendum malum. *Scharff. lib. 7. Phys. Spec. c. 4.*

II. *Requisita* sunt tria

- I. *Quod movet*, est duplex
  - 1. Movet *ut Finis*, nempe *objectum*, quod vel desideratur, vel repudiatur.
  - 2. Movet *ut Efficiens*, éstq; vel
    - *Immobile*, quod movet & non movetur, est anima Sentiens.
    - *Mobile*, quod ità movet, ut priùs moveatur, éstq;
      - *Proximum*, est facultas animæ sentientis appetens.
      - *Remotum*, est cognitio objecti, quæ in hominibus fit ab intellectu, in brutis verò à Phantasia.
- II. *Quo movet*, est *instrumentum corporeũ*, quod vel
  - *Generale*, est cerebrum, ex quo spiritus animales in nervos fluunt, quorum vi atque efficacia anima utitur ad corpus movendum.
  - *Particulare*, est vel
    - *Proximum* sive *immediatum*, quod est musculus, cujus substantia & conformatio talis est, ut quàm commodissimè contrahi & extendi possit.
    - *Adjuvans*, quod sit quiescens & immobile siquidem nihil moveri potest, nisi aliquo immobili firmetur. *Tale est flexura cujusque membri, in qua id quiescit, à quo principium est motus.*
- III. *Quod movetur*, est vel
  - Certa aliqua corporis pars, ceu *lingua*, *manus*, *pes*, *oculus*, &c.
  - Totum corpus animalis.

CAP. XVIII.
De Anima Rationali.

De Anima Rat. not.

I. *Quid sit?* R. ANIMA RATIONALIS est forma hominis, quâ ille habet vim intelligendi, ratiocinandi & volendi,

II *Facultates* sunt duæ
- 1. INTELLECTUS, Vide cap. 19.
- 2. VOLUNTAS, Vide cap. 20.

III. *Theoremata*
- 1. Anima rationalis est substantia spiritualis & immaterialis.
- 2. Anima rationalis non est forma hominis assistens, sed informans.
- 3. Anima rationalis est incorruptibilis & immortalis.
- 4. Anima non est una numero in omnibus hominibus.

CAP. XIX.

De Intellectu.

De INTELLECTU quinque not.

- I *Nomen*, quod sumitur
  - 1. Pro ipsa mente, seu pro ipsa anima, in quantum illa intelligit.
  - 2. Pro habitu principiorum, qui aliâs *Intelligentia* vocatur.
  - 3. Pro ipsa actione mentis, quæ est intellectio.
  - 4 Pro facultate, seu potentia intelligendi. *Quæ acceptio est hujus loci.*

- *II. Quid sit?* *R.* INTELLECTUS est facultas animæ rationalis, per quam homo res intelligibiles intelligit, cognoscit seu apprehendit, & dijudicat.

- III. *Quotuplex?* R. Intellectus
  - 1. vel
    - *Agens*, qui elicit actionem, illustrando phantasmata & abstrahendo.
    - *Patiens*, qui in se recipit species intelligibiles, eásque ab agente intellectu illuminatas percipit atque dijudicat.
  - 2. vel
    - *Speculativus*, qui tantùm veritatis ergô rem aliquam agnoscit, & sola acquiescit cognitione.
    - *Practicus*, qui non tantùm scientiæ ergô agnoscit, sed ut quod scit agendum esse, id agat. *Hinc ordinatur ad motum, non impellendo sed dirigendo appetitum, & quid appetendum sit ostendendo.*

- IV. *Operatio*, est INTELLECTIO, cujus not.
  - *Conditiones*, quæ sunt
    - *Objectum*, est res, in quam cognoscendam fertur intellectus. *Tale objectum est omne ens, in quantum est verum & cognosci potest, sive sit singulare, sive universale; sive materiatum, sive immateriatum.*
    - *Phantasma* est Species sensilis in phantasia latens, quæ intellectui agenti objicit, & offert rem intelligendam, ut ex ejus illustratione possit fieri Species intelligibilis.
    - *Species intelligibilis* est accidens spirituale, quod à phantasia intellectui transmissum idealiter exprimit, & repræsentat ipsam rem materialiter existentem extra intellectum.
  - *Divisio.* Operationes intellectus sunt tres
    - 1. *Apprehensio simplicium*, quando intellectus nudè unam rem concipit: ut *si cognoscat hominem vel cœlum.*
    - 2. *Compositio & Divisio*, quando simplices conceptus conjunguntur, sic ut aliquid, sine tamen discursu, affirmetur, vel negetur: ut, *si concipias hominem esse animal.*
    - 3. *Discursus*, quando intellectus unum ex alio colligit. *Sic è duabus præmissis elicit conclusionem.*

- *V. Theoremata*
  - 1. Sensus est singularium, Intellectus verò universalium.
  - 2. Nihil est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu.
  - 3. Intellectus intelligendo fit omnia, *sc. idealiter.*
  - 4. Intellectio non tantùm est actio, sed etiam passio quædam.

CAP. XX.

De Voluntate.

De VOLUNTATE quinque not.

I. *Quid sit?* R. VOLUNTAS est facultas animæ rationalis, quâ homo res ab intellectu cognitas, appetit, vel aversatur. *Dicitur etiam appetitus rationalis, vel appetitus ex ratione ortus.*

II. *Objectum* est bonum in genere, à præcedente cognitione intellectûs monstratum, & ejus contrarium malum, sive sit verum bonum, malúmve, sive apparens.

III. *Quotuplex?* R.
- 1. vel
  - *Simplex*, sive *Universalis*, quâ homo simpliciter fertur in bonum, & omne quidem, sive sit verum, sive apparens.
  - *Determinata*, sive *particularis*, est appetitus restrictus ad certa media, quibus intervenientibus aliquod bonum volumus. *Dicitur aliâs voluntas consultiva.*
- 2. vel
  - *Consiliativa*, quæ judicat aliquid esse bonum vel non bonum, ut fiat vel non fiat: ut, *si demus consilium alicui de faciendo, vel omittendo.*
  - *Affectiva*, quæ appetit id, quod judicat esse bonum, & refugit id, quod malum esse judicat: ut, *si ex affectu bono appetamus voluptates vel eruditionem, &c.*
  - *Imperativa*, quæ imperat aliquid fieri, vel non fieri, prout vel bonum, vel malum esse judicatur. *Sic voluntas imperat locomotivæ ad extendendam manum, & arripiendam pecuniam.*

IV. *Operationes* sive *Actus*, qui sunt
- *Simpliciter voluntarii*, quando homo sponte, & cum præelectione objectum sectatur, vel aversatur absq; ulla vel violentia, vel ignorantia, vel metu.
- *Mixti*, quando voluntarium, & non voluntarium concurrunt in una actione: ut, *quando mercator ad redimendam vitam abjicit merces in mare.*
- *Involuntarii*, quando facimus id, quod quidem seriò, & ex animo non volumus, sed vel violentia cogimur, vel ex ignorantia non affectata ejus actio seu perpetratio nobis accidit.

V. *Theoremata*
1. Voluntas est solius rationis appetitus.
2. Voluntas nihil vult, nisi priùs sit in intellectu.
3. Actiones voluntatis sunt simpliciter liberæ, actiones autem Appetitûs sensitivi non nisi adumbrata quadam & imperfecta libertate, & communicata aliunde.
4. Voluntas fertur tam in singularia quàm in communia: tam in materialia, quàm in immaterialia: Appetitus autem sensitivus in singularia & materialia tantúm.
5. Intellectus nobilior est voluntate, *quia intellectûs habitus, actus & objecta excellentiora sunt.*

Quæstiones Controversæ:

Per

Selectiores Probatissimorum Authorum

OBSERVATIONES, & DISTINCTIONES,

quibus multis occurri potest objectionibus,

succinctè decisæ.

A

M. JOHANNE STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:

Ex Officina *Rogeri Daniel*, almæ Academiæ Typographi.

Anno Dom. 1647.

Lectori Benevolo & Candido.

S. P.

C*Um multi ſit laboris, otii atque temporis, prolixos doctiſsimorum Interpretum commentarios evolvere, ex illísque Controverſiarum deciſiones petere, in gratiam ſtudioſæ juventutis ad Interpretum lectionem præparandæ has obſervationes & diſtinctiones adornare, & quæ alioqui multis è libris multo tempore eſſent conquirendæ, congerere volui, ut tyroni Phyſico, ſive reſpondentis, ſive opponentis munere fungatur, inſervire poſſent.* e. g. Definitio temporis *ità impugnatur.* Numerus eſt quantitas diſcreta, Tempus non eſt quantitas diſcreta. E. Tempus non eſt numerus. *Huic objectioni quomodo occurri poſsit, ex* obſerv. 2. q. 11. Sect. 2. part. gen. *videre eſt. Major propoſitio non valet ſimpliciter, ſed tantùm de numero numerante intellecta : atque ſic etiam concluſio erit tantùm vera de numero numerante, Tempus enim non eſt numerus numerans, ſed numerus motûs, ſeu numerus numeratus , qui deſignat res continuas.* Item : *Contra hanc aſſertionem :* Cœlum eſt rotundum : *profertur tale argumentum.* Quicquid eſt inſtar tabernaculi, illud non eſt rotùndnm. Cœlum eſt inſtar tabernaculi. Eſa 40. v. 23. E. Cœlum non eſt rotundum. R*eſponſio ad hanc objectionem patet ex* obſerv. 1. q. 4. ſect. 1. part. Spec. *Quicquid eſt inſtar tabernaculi,* ſc. ratione officii, *illud non eſt rotundum.* S*ic major eſt falſa, minor vera. Quicquid eſt inſtar tabernaculi,* ſc. ratione figuræ, *illud non eſt rotundum. Sic major eſt vera, minor verò falſa : Cœlum enim eſt inſtar tabernaculi, non ratione figuræ, ſed ratione officii. Idem eſto judicium de reliquis obſervationibus, quæ vel quæſtiones illuſtrant, ſtatúmq; controverſiæ declarant* ; vel *reſponſiones ad tacitas objectiones ſuppeditant. Deinde etiam* in opponendo *hæ obſervationes ſuo non carebunt uſu.* e. g. Ex obſerv. 7. q. 1. Proœm. *talis formari poteſt objectio.* Scientia eſt cognitio certa, Phyſica non eſt cognitio certa, quia cognitio rerum naturalium initium accipit à ſenſibus, qui ſæpiùs falſa rerum imagine deluſi certi veritatis nuntii eſſe non poſſunt. E. Phyſica non eſt ſcientia. S*ic etiam in reliquis quæſtionibus ſtudioſa juventus ſe exerceat, & objectiones, quas hæ obſervationes tacitè continent, eruere, ínque formam Syllogiſticam redigere tentet. Tandem cùm errare humanum ſit, nulluſq; hactenus ſit natus qui cum omnibus conſentire poſſit, igitur ſi quædam minùs accuratè ſint poſita, ea, amice Lector, humanæ imbecillitati adſcribes, mihíq; ignoſces, ut eandem veniam apud alios impetrare poſsis. Vale, mihíque fave.*

PRO-

Proœmium.

Quæſtio I.

AN Phyſica ſit Scientia? Affirm.

QUicquid demonſtrat affectiones proprias de ſubjecto neceſſario per proprias cauſas, id propriè ſic dicta eſt ſcientia. Atqui phyſica demonſtrat affectiones proprias, nempe mobile, locabile, & de ſubjecto neceſſario, nimirum de corporibus naturalibus per proprias cauſas & principia, ceu materiam & formam. Ergo phyſica propriè ſic dicta eſt ſcientia.

OBSERVATIONES.

I. Quando phyſica ſcientia dicitur, hoc non ita accipiendum, ac ſi omnium omninò rerum certa & evidens demonſtratio dari poſſit, cùm propter mentis & intellectus noſtri imbecillitatem propriæ rerum cauſæ non rarò ignorentur, ſæpe etiam res phyſicæ per ſenſum ſunt manifeſtæ, quas phyſicus demonſtrare non laborat: Sed quòd propriæ rerum cauſæ, & conſequenter demonſtrationes identidem in rebus phyſicis ſe nobis offerant.

II. Phyſica non conſiderat res naturales, quatenus ſunt ſingulares & infinitæ, cùm infinitorum nulla ſit ſcientia: Sed quatenus ad univerſales naturas reducuntur, & univerſali ratione menti objiciuntur: Phyſica enim à ſingularibus, quæ à ſenſibus accipit, mente abſtrahit univerſalia & neceſſaria theoremata, quæ colligit & revocat ad rationem ſcientiæ.

III. Res corruptibiles, & motui ſubditæ, quas tractat phyſica, duobus modis conſiderari poſſunt. 1. In ſingularibus. Sic contingentes ſunt, & ideò non poteſt eſſe de illis ſcientia, quia ſcientia eſt de rebus neceſſariis & eodem modo ſemper ſe habentibus. 2. In Univerſalibus: Sic neceſſariæ ſunt, certa eſt etiam & evidens notitia earum, quia certum & evidens eſt, & proinde neceſſarium eas corruptibiles eſſe & principium motus habere. Et hoc modo phyſica circa illas verſatur, ac proptereà vera eſt ſcientia.

IV. Cùm ſingularia corruptionem ſubeant, ideò etiam univerſalia, non quidem per ſe, ſic enim ſola ſingularia corrumpuntur, ſed per accidens ſaltem, reſpectu ſingularium, quibus inſunt.

V. Diſtinguendum eſt inter exiſtentiam actualem, & inter exiſtentiam aptitudinalem. Secundum actualem exiſtentiam res naturales interdum aliter ſe habere poſſunt, non verò ſecundum aptitudinalem. Etenim quamvis exiſtentia roſæ pereat in hyeme, aptitudo tamen ad exiſtendum nunquam perit. Quod igitur in ſubjecto ſcibili ſupponitur cognoſcendum, non eſt actualis exiſtentia, ſed potentialis, vel aptitudinalis.

VI. Materia ſenſibilis dupliciter conſideratur. 1. Prout eſt affecta accidentibus, & non habito reſpectu ad compoſitum. 2. Prout eſt altera pars compoſiti phyſici, & eſt ens per ſe, ſicuti & ipſum compoſitum, quod ex ea coaleſcit: Et hoc modo phyſicus conſiderat materiam ſenſibilem, ideò non poteſt dici, quod conſideret ens per accidens.

VII. Cognitio rerum naturalium non proinde incerta ac varia debet judicari, quòd initium accipiat à sensibus, qui sæpius falsâ rerum imagine delusi certi veritatis nuntii esse non possunt, tum quia si à veritate aberraverint, potest intellectus eos corrigere; tum quia non semper decipiuntur, sed certò aliquando apprehendunt: maximè cùm objectum est proprium, & ponitur in debita distantia, medium est idoneum, & facultas aptè disposita.

VIII. Ut physica sit scientia & ad veritatem consequendam mentem inclinet, sat est, ut res naturales, quas suscipit explicandas, ferè semper & plurimùm ita eveniant, quamvis raro contrarium possit etiam evenire. Unde in hyeme ferè semper rigorem experimur, & in æstate sub cane æstum: quamvis ex accidente contrarium aliquando contingat. Hoc tamen neque aufert infallibilitatem physicæ, neque inclinationem, quâ mens ipsa ad veritatem consectandam inflectitur.

Quæstio II.

An subjectum Physicæ sit corpus naturale, quatenus naturale? Affirm.

Cuicunque competunt omnes conditiones subjecti scientifici in respectu alicujus scientiæ, illud est subjectum illius scientiæ. At corpori naturali, quatenus naturale, respectu physicæ competunt omnes conditiones subjecti scientifici. Ergo corpus naturale quatenus naturale erit subjectum physices. *Minor* probatur, quia corpus naturale quatenus naturale. 1. est ens necessarium, seu res per se subsistens, absque humana cogitatione & operatione. 2. habet affectiones & propria accidentia, quæ de eo per propria principia in physica demonstrantur. 3. Physicæ est ita adæquatum, ut de eo tum in genere, tum in specie in physica solùm, & extra illam nusquam tractetur. Quæcunque enim in philosophia naturali per se, & primariò explicantur, ea sunt vel corporis naturalis principia, vel affectiones, vel species.

OBSERVATIONES.

I. Corpus naturale sumitur tripliciter. 1. Pro summo genere, quod de omnibus speciebus corporis naturalis prædicatur, præciso tamen ab ejus speciebus: & sic est objectum partis communis sive generalis physices. 2. Pro omnibus speciebus corporis naturalis absque ipso summo genere, & sic est objectum partis specialis physices. 3. Pro summo genere unà cum omnibus speciebus corporis naturalis, & sic est subjectum totius scientiæ naturalis.

II. Alias subjectum physicæ dicitur ens naturale, substantia naturalis, ens mobile, corpus mobile. Quæ locutiones admitti possunt, quatenus corpori naturali æquipollent, licet non sint satis congruæ, ob universalitatem vocis entis & substantiæ: remotius enim in iis supponitur pro proximo.

III. Verba illa, *quatenus naturale*, non redundant, sed considerandi modum exprimunt. Nam res considerata est corpus naturale: modus verò considerandi denotatur vocabulis illis, *quatenus naturale*, h. e. quatenus naturam, quæ principium, & causa motus & quietis est intrinseca, in se continet.

IV. Distinguendum est inter subjectum considerationis, quod in aliqua disciplina sive contemplativa, sive practica consideratur: quo pacto principia & affectiones in disciplinis contemplativis: item finis & media

media in disciplinis practicis Subjectum dici possunt; Et inter Subjectum demonstrationis, quod tantùm locum habet in disciplinis contemplativis, & distinguitur à principiis & affectionibus. Anima, motus, locus, &c. possunt dici subjectum physicæ considerationis, quia anima consideratur in physicis ut principium corporis animati, motus verò & locus ut affectiones corporis naturalis: Non verò possunt dici subjectum demonstrationis, de quo scilicet principia & affectiones demonstrantur, quod est corpus naturale,

V. Quædam in physica tractantur per se: ut sunt principia, causæ, affectiones, & species corporis naturalis; Quædam tractantur tantùm per accidens: ut fortuna & casus, quatenus sunt causæ per accidens, causis per se oppositæ: item vacuum, quatenus opponitur loco, &c.

PARS GENERALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæstio I.

An principia ab Aristotele lib.1.Phys,c.5. t. 42. recte definiantur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. PEr primas definitionis particulas, *quæ nec fiunt ex sese,* excluduntur quatuor Elementa, & alia composita, quæ ex se vicissim fieri solent: Per illas, *nec ex aliis,* excluduntur ea, quæ licet non ex se mutuo fiant, aut constent, conficiuntur tamen ipsa ex aliis: ut, corpora cœlestia ex materia & forma. Per ultimas denique, *omnia ex ipsis fiunt,* excluduntur omnes causæ extrinsecæ, ut, finalis, efficiens, atque exemplaris: Item omnia accidentia, omnésque negationes, ex quibus nihil propriè dicitur fieri.

II. Distinguendum est inter compositionem; & inter eductionem. Principia non fiunt ex se invicem, sc. per compositionem, nam forma non est ex materia tanquam ex componente, cùm ex materia non componatur, sed ex ejus potentia solùm educatur. *Deinde* quamvis forma è potentia materiæ educatur, tamen non dicendum est, quod propriè fiat ex materia, aut ex privatione: Nam secundum proprietatem physicam forma nec generatur, nec fit, sed compositum, *lib.1.phys.cap.7.t. 64.* Ergo educi de potentia materiæ non est per se fieri, sed in actum exire, tanquam rationem essendi compositi, quod per se fit, & generatur.

III. Distinguendum est inter compositionem metaphysicam; & inter compositionem physicam. Quando dicitur: Principia non fiant ex aliis, intelligitur non compositio metaphysica ex essentia & existentia, item ex genere & differentia; nec compositio ex partibus integrantibus: Sed compositio physica & realis ex partibus essentialibus. Ideò principia in eo genere, in quo sunt principia, non fiunt ex aliis, scilicet tanquam ex principiis essentialibus physicis, qualia sunt materia ipsa, & forma, quasi dicatur, non fiunt ex aliis, eo modo, quo cætera fiunt ex ipsis.

IV. Omnia fiunt ex principiis, vel tanquam ex partibus componentibus & constituen-

ſtituentibus; qualia principia ſunt materia & forma; vel tanquam ex termino à quo, cujusmodi principium eſt privatio. Particula igitur Ex, quæ ter in definitione ponitur, ſignificat habitudinem vel partis componentis; vel termini à quo.

V. Ex principiis ſunt omnia corpora naturalia, alia quidem immediaté: ut elementa; alia verò mediaté: ut corpora ex elementis genita.

VI. Ex principiis corporis naturalis ſunt omnia, non collectivè, quia ex principiis Socratis vel Platonis non ſunt omnia; Sed diſtributivè, hoc ſenſu, quod unumquodq; corpus naturale fiat ex ſuis ſive ex ſingulis tribus principiis. Itaque ut definitio hæc principiis Socratis accommodetur ſat eſt, ex ipſis conſtare gignive Socratem, quia omnia fiunt ex principiis in communi acceptis.

Quæſtio II.

An principia ſint contraria? Affirm.

GEnerationis terminus à quo, & terminus ad quem inter ſeſe contrariantur. Unum ex principiis eſt generationis terminus à quo, nimirum privatio, & alterum eſt terminus ad quem, nempe forma. Ergo principia inter ſeſe contrariantur.

OBSERVATIONES.

I. Contrarietas duobus modis ſumitur. 1. Propriè & ſtrictè, pro oppoſitione eorum, quæ mutuò ſe expellunt ab eodem ſubjecto, actione propriâ: & hoc modo contrarietas ſolùm reperitur in primis qualitatibus, ſubſtantiæ verò nihil eſt contrarium. 2. Minus propriè & latè, pro oppoſitione eorum, quæ licèt activè & paſſivè ſe non expellant ab eodem ſubjecto, habent tamen rationes oppoſitas & repugnantes in ordine ad illud, & ideò non poſſunt ſimul in eo eſſe. Talis contrarietas extendit ſe ad privativè oppoſita, & in ſubſtantiis quoque locum habet. Dicuntur itaque principia (*ſcilicet Forma & Privatio*) contraria non primo, ſed ſecundo modo.

II. Cùm non dicatur: omnia principia ſunt contraria: ſed indefinitè; ideò ad veritatem hujus ſententiæ ſufficit, aliqua principia eſſe contraria, nempe formam & privationem. Licèt etiam dici poſſit materiam eſſe contrariam formæ non ratione ſui, ſed ratione privationis, & ſic omnia principia ſunt quodammodo contraria.

III. Quando *lib.1.phyſ.cap.* 5. dicitur, *Contrarium fit è contrario*, illud intelligatur non formaliter, quaſi contrarium formaliter in ſuum contrarium transmutetur; nec conſtitutivè, quaſi contrarium unum ut pars eſſentialis alterius contrarii eſſentiam conſtituat, Sed terminativè, quòd unum contrarium fiat ex altero tanquam ex termino à quo.

IV. Quòd calidum generetur ex humido, fit per accidens, cùm ex accidente ſit, illud non calidum eſſe humidum: Per ſe verò fit calidum ex non calido, v.g. ex aqua frigida fit calida: nam omne quod generatur, per ſe fit ex principiis contrariis.

Quæſtio III.

An tria ſint principia? Affirm.

QUot intrinſecùs requiruntur ad generationem naturalem corporis phyſici, tot ſunt ejus interna principia, Sed tria intrinſecùs requiruntur ad generationem naturalem corporis phyſici. *Nam requiritur* 1. aliquid, quod generatione producatur, idque potiſſimum eſt nova forma.

2. aliquid,

2. aliquid, quod generationi ſubſtet, & in quod forma ſubſtantialis ab agente externo introducatur, id quod eſt Materia. 3. abſentia formæ introducendæ in ſubjecto, cum potentia tamen, ſeu aptitudine ſubjecti ad novam formam recipiendam, id quod eſt Privatio.

OBSERVATIONES.

I. Unum principium ad corporum naturalium conſtitutionem non ſufficit, quia unum, quâ tale, niſi cum quopiam conjungatur alio, aliud atque à ſe diverſum non poteſt conſtituere. Nec duo principia ſufficiunt, nam principia ſunt contraria: at contraria citra ſubjectum aliquod conſiſtere nequeunt. Ergo præter illa duo contraria requiritur etiam tertium, nempe ſubjectum, quod eſt materia. Nec infinita ſunt principia, cum res naturales omnes ſunt finitæ. Ergo finita quoque habebunt principia.

II. Diſtinguendum eſt inter principia ſimpliciter prima, de quibus hoc in loco quæritur, & inter principia ſecunda, quæ ex primis oriuntur, qua ratione elementa mixtorum corporum ſunt principia.

III. Generatio poteſt conſiderari tribus modis. 1. quatenus eſt actio à generante proficiſcens, & ſic ſine ipſo agente ſive efficiente non poteſt intelligi. 2. ut eſt paſſio, & ſic abſque patiente nunquam concipitur. 3. quatenus eſt mutatio, & tranſitus à non eſſe ad eſſe, & ita neque indiget agentis neque patientis conceptione, ut intelligatur, ſed tantùm conceptione materiæ, formæ, & privationis. Et ſic hoc in loco accipitur, quando tria interna generationis principia ſtatuuntur. Ergo efficiens & finis non ſunt principia interna.

IV. Habilitas ſive *aptitudo materiæ*, quæ videtur in generatione ad excipiendam formam requiri, non eſt peculiare aliquod principium. Nam per materiæ habilitatem intelligitur vel potentia materiæ, quæ eſt ipſa materia, nec ab ea diſtinguitur; vel intelligitur, non repugnantia ſive aptitudo ad accipiendas formas quodammodo à materia fluens, quæ includitur in privatione, ut quidpiam quod ab illa concernitur, quia privatio definitur abſentia formæ in ſubjecto apto. Non autem ejusmodi aptitudo, ſed potius privatio principium conſtituitur, quia ratio generationis non ab aptitudine materiæ, ſed à privatione per ſe dependet.

V. Diſtinguendum eſt inter terminum *Quo* ſeu formalem, & inter terminum *Quod* ſeu totalem atque completum. Forma eſt terminus generationis formalis & *ut Quo*, tanquam id quo compoſitum eſt. Compoſitum verò eſt terminus completus, qui fit, habens eſſe per formam, Unde forma eſt terminus tanquam principium eſſendi; Compoſitum autem tanquam principiatum, Eſt igitur forma principium, quia eſt terminus in quem tendit generatio, licèt non fiat per generationem, ſed hoc ſolum conveniat compoſito, quare forma potius quàm compoſitum principium eſt.

VI. Licèt contrarietas ſit tantum inter duo extrema, cùm tamen in omni contrarietate debeat ſubjectum aliquod utrique extremo commune intercedere, & quod pulſo uno ſtatim altero informetur, ideo præter duo extrema contraria erit aliquod ſubjectum collocandum, & ſic erunt tria principia; duo extrema contraria, ut forma & privatio, & tertium ſubjectum nempe materia.

VII. Diſtinguendum eſt inter principia conſtitutionis, quæ ſemper manent: ut

ut sunt materia & forma; & inter principium transmutationis, quod est privatio, quæ non manet, sed cum generatione ipsa transit.

VIII. Quamvis privatio sit principium non tamen forma expellenda, est quoq; principium. Aliud enim est esse necessarium ad generationem; & aliud est esse necessarium propter imperfectionem materiæ. Quòd materia, quamdiu est sub privatione, sit informata formâ expellendâ, est necessarium propter materiæ imperfectionem, quæ non potest esse sine forma, non verò est necessarium ad generationem, quia ignis posset generari ex ligno, etiamsi materia sine ulla esset forma. Sed quòd materia sit sub privatione est per se necessarium ad generationem, quia privatione sublatâ aufertur appetitus materiæ ad formam, materia verò non appetens formam ad eam non tenderet, Ergo impossibilis esset generatio sublatâ privatione.

IX. Licèt privatio tanquam terminus à quo sit principium, non tamen res illa, quæ privationem habet, quoque est principium. Ut enim totalis terminus ad quem, scilicet compositum ipsum, non est principium; sic etiam totalis terminus à quo, scilicet res illa privationem habens, principium dici nequit.

X. Materia & forma omnibus corporibus, tàm cœlestibus quàm inferioribus, tribuuntur: Privatio autem tantùm caducis: non enim necesse est, corporis naturalis principia omnia in omni corpore reperiri. Sic Metaphysicus quando entis principia explicat, quatuor causarum genera affert, licet omnes causæ in omni ente simul non reperiantur.

Quæstio IV.

An detur Materia prima? Affirm.

I. QUæcunque transmutantur, illa in subjecto quodam communi transmutantur. [In mutatione enim manet subjectum commune sub utroque termino, videlicet sub termino à quo & sub termino ad quem: Si enim non maneret res, quæ corrumpitur, secundum se totam periret, atque in nihilum rediret, & altera res, quæ incipit esse secundum se totam, fieret, atque ita ex nihilo educeretur.] Corpora naturalia transmutantur, v. g. aqua mutatur in aerem, & aer in aquam. Ergo transmutantur in subjecto communi, quod ipsis erit prius. Et hoc indigitatur *Materia prima.*

II. Datur materia. Ergo etiam datur prima, aliâs enim fieret progressus in infinitum. *e.g. aqua* componitur ex materia & forma. Hæc materia aquæ in se considerata vel est prima, vel secunda, h.e. vel componitur ex alia materia vel non. Si est prima, habeo quod volo; Si est secunda, ergo componitur ex alia priori, & ita deveniendum est tandem ad materiam primam.

OBSERVATIONES.

I. Non ens dupliciter sumitur. 1. Pro eo, quod non est verè ens, h. e. quod habet esse diminutum & imperfectum. 2. Pro eo, quod simpliciter nihil est, h. e. quod non habet positivam & realem essentiam. Priori modo si non ens sumatur, materiæ primæ attribui potest: Posteriori modo verò minimè, siquidem idem esset fieri ex materia ac fieri ex nihilo.

II. Nomen formæ duobus modis accipi solet. 1. Pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & informat materiam. 2. Pro quidditate & essentia cujusq; rei, sive simplicis, sive compositæ. Materia prima est infor-

informis primo modo, non verò ſecundo: nam propriam habet eſſentiam,& propriũ quid eſt,ſiquidem non eſt nihil,ſed aliquid.

III. Accuratè loquendo materia prima neq; eſt ſubſtantia,neq;accidens:quia juxta *Ariſt. l. 7. Metaph. c. 3.* materia neque eſt quid, neque quantum,neque quale, h. e. non habet certam & determinatam naturam,non enim eſt ſubſtantia integra & totum compoſitum: nihilominus tamen poteſt ad Subſtantiæ categoriam referri reductivè, nam ex ea & forma omnes ſubſtantiæ naturales componuntur, eademque eſt ſubjectum generationis, & formas recipit, ipsáque in alio non eſt.

IV. Licèt materia ſuapte naturâ ortum & occaſum neſciat, poteſt tamen ea quodammodo dici interire & gigni ratione privationis. Nam cùm ſubeunte formâ ejus privatio aboletur, interit utcunque materia, quia deſinit tali ſubeſſe privationi: cùm rurſus poſt formam abolitam privatio reviviſcit,eadem materia quodammodo exoritur, quatenus privationem, quâ ſpoliata erat, recipit.

V. Generabile dicitur dupliciter.1.ſubjectivè, quia eſt ſubjectum generationis & corruptionis: Et ſic materia prima benè dicitur generabilis, & corruptibilis.2.Terminativè, ſeu objectivè, quale eſt illud, quod in generatione acquiritur, cujusmodi eſt forma, aut totum compoſitum: Et ſic materia prima eſt ingenerabilis & incorruptibilis,

VI. Diſtinguendum eſt inter quantitatem determinatam; & inter quantitatem indeterminatam. Materia prima non eſt quanta, ſcilicet determinatè, licèt ſit quanta indeterminatè; quantitas enim immediatè materiam ſequitur, eique inhæret.

VII. Quando dicitur *ſenſibilium ſenſibilia ſunt principia:* illud intelligatur de ſecundis principiis. Ergo non poteſt applicari ad materiam primam. *Deinde* etjam materia prima poteſt dici ſenſibilis non immediatè, ſed mediatè, per ipſas nimirùm mutationes.

VIII. Ex duobus entibus, ſi utrumque fuerit in actu,non poteſt aliquod ens per ſe oriri. Si verò unum fuerit in actu,& alterum poteſtate optimè poterit. Cùm ergo materia ſit pura potentia, forma verò ſit ſimplex actus, ex illis totum naturale,quod eſt ens per ſe, poteſt oriri.

IX. Quamvis materia prima generari nequeat, nec unquam per generationem ſit facta, adeóque initium ratione generationis non habeat, non tamen propterea eſt æterna, ſed per creationem eſſe accepit: nam materia prima in compoſito, vel corpore primùm creato fuit concreata.

Quæſtio V.

An Materia prima ab Ariſtotele 1. phyſ. c. 9. t. 82: rectè definiatur?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. MAteria prima duobus modis conſideratur. 1. Abſolutè, ut eſt ens vel ſubſtantia quædam. 2. Reſpectivè, ut eſt rerum naturalium principium. Priori modo ipſi attribuitur negatio omnium formarum & qualitatum, & dimenſio ac quantitas, & potentia recipiendi omnes formas indiſtinctè conceditur, in qua notione *Ariſtoteles l. 6. Metaph. c. 3. t. 8.* eam per negationem omnium rerum deſcribit. In ſecunda notione potentia recipiendi formas particulares & privatio ipſi attribuitur.

II. Materia prima vocatur *ſubjectum,* quia

quia principium est rerum naturalium materiale. Nam in omni generatione & mutatione opus est subjecto, in quo consistant formæ, & in quo fiant motus. Per hanc igitur definitionis particulam excluditur forma, quæ non est subjectum, sed actus, quem primum subjectum in se recipit.

III. Dicitur materia prima *subjectum primum*, ex quo scilicet omnia fiunt, & in quod tandem omnia resolvi debent. Per quam particulam materia prima distinguitur ab elementis, omníque materia secunda, ex quibus etiam aliquid constituitur, sed non tanquam ex subjecto primo.

IV. Ex materia *inexistente fit aliquid*, hoc est Materia prima, partē naturali composito tribuit essentialem immanentem & internam. Et sic excluduntur omnes causæ externæ: ut causa efficiens, finalis & exemplaris, ex quibus non dicuntur res fieri, sed ab efficiente, propter finem, ad exemplar. Per vocabulum *inexistente* excluditur etiam privatio, ex qua licèt fiat res naturalis, non tamen tanquam ex eo, quod inest, quia non tanquam ex parte componente, sed tanquam ex termino à quo, qui per formam expellitur.

V. Ex materia prima fit aliquid *non secundum accidens*, sed per se, sic ut insit, & largiatur essentiam. Sic materia prima separatur à privatione ex qua res genita per se non constat.

VI. Quod naturaliter corrumpitur id in materiam primam corrumpitur, atque ultima resolutione transit. Ut enim ex nihilo nihil potest fieri: ita etiam res aliqua non potest in nihilum planè redigi: unde pro ultimo corruptionis subjecto materia prima assignatur.

Quæstio VI.

An Materia prima sit pura potentia? Affirm.

Quicquid est indeterminatum, & aptum recipere plures formas, illud in se, & de se est pura potentia. Ubi enim actus quidam est, ibi tollitur indeterminatio, & fit ens determinatum. Atqui materia prima est indeterminata, & apta recipere omnes formas. Ergo materia prima in sese, & de sese est pura potentia.

OBSERVATIONES.

I. Potentia materiæ non est accidens, aut qualitas illius essentiæ superaddita, sicut gravitas superadditur lapidi, sed est illius substantia, & essentia. Nam si materia recipiat potentiam tanquam accidens aliquod, ergo ut possit accidens istud recipere opus est alia potentia, & ità procedetur in infinitum.

II. Dicitur materia prima ens potentiâ non absolutè, aut sui ipsius ratione, sed corporum naturalium respectu, quorum omnium formas potest induere, sicque ad actum traduci perfectiorem.

III. Distinguendum est inter actum physicum; & inter actum metaphysicum, seu entitativum. Materia prima est pura potentia, & nullum habet actum physicum, seu formam aliquam substantialem sibi innatam: interim tamen non est pura potentia, si intelligatur actus metaphysicus seu entitativus, quem habet, quia est ens.

IV. Distinguendum est inter potentiam activam, quæ est principium transmutandi aliud, in quantum aliud est, & inter potentiam passivam, quæ est principium, ut aliud transmutetur ab alio, in quantum est aliud. Materia prima non est potentia activa,

activa, ſed paſſiva, quia eſt principium paſſivum, quod patitur motum, variáſque formarum viciſſitudines ſubit.

V. Diſtinguendum eſt inter potentiam univerſalem, quæ eſt propenſio materiæ ad omnes formas indiſtinctè, & inter potentiam particularem, quâ materia hanc, vel illam formam ità reſpicit, ut alias per naturam ſic videlicet diſpoſita reſpicere non poſſit. Hæc autem determinatio à materia non fit, ſed ab agente materiam ità diſponente, ut ad hanc magìs, quàm ad aliam formam ſuſcipiendam ſit apta. Materia eſt pura potentia ſcilicet univerſalis, quæ eſt de eſſentia materiæ primæ, & hæc potentia univerſalis non multiplicatur, ſed eſt una, & incorruptibilis, materiæ coæva, & inſeparabilis.

VI. Aliud eſt eſſe in potentia; & aliud eſt eſſe potentiam: Item aliud eſt eſſe in actu; & aliud eſt eſſe actum. Materia prima non eſt ens in potentia; ſed eſt potentia: Non eſt actus; ſed ens actu.

Quæſtio VII.

An Materia prima appetat formam? Affirm.

OMne imperfectum appetit perfectum, ut ab eo perficiatur: quemadmodum turpe appetit pulchrum, ut ab eo illuſtretur, & perficiatur. Materia prima eſt imperfecta, forma verò eſt illius perfectio & ornamentum. Ergo materia appetit illam.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hîc materia prima non ſpecifica, & univerſaliter accepta, ſed individuata. Cùm enim per corruptionem forma individuata abjiciatur, fit ut materia individuata novam formam appetat.

II. Non aſſignatur materiæ primæ appetitus ſenſitivus, vel intellectualis, qui reperiuntur tantùm in rebus animatis; Sed appetitus naturalis, qui nihil aliud eſt, quàm ejuſdem materiæ ad recipiendam formam inclinatio, quæ ipſi materiæ penitus inſita eſt, ſicuti & cæteris rebus ad proprium finem perfectionémque ſectandam, pro cujusque natura, ſuæ propenſiones inſunt.

III. Appetitus naturalis non præſupponit cognitionem illius, ad quod fertur appetens, ut patet in lapide, qui appetit deſcendere deorſum. Et ſic materia prima dicitur appetere formas materiales, quod non eſt aliud, quàm materiam inclinari ad recipiendas formas.

IV. Materia prima appetit abſolutè omnes formas, quas habere poteſt, ſive illas actu poſſideat, ſive non: ſiquidem hic appetitus nihil aliud eſt, quàm ordo, & inclinatio ad formam: materia autem ad omnes formas æquâ ratione inclinatur. Itaque materiæ appetitus rimari debet ex ipſius inclinatione, quam ad omnes formas indiſcriminatim habet.

V. Cùm materia prima omnes formas æqualiter reſpiciat, & in omnes æqualiter inclinetur, nulla eſt forma, quamvis perfecta, quæ poſſit totaliter ſatiare appetitum materiæ, h. e. *intenſivè, & extenſivè:* nam licet intenſivè ſatiare fortè poſſet, non tamen extenſivè, quia non omnes extenſivè continet. Et ratione hujus appetitus materia principium eſt perpetuitatis rerum naturalium.

VI. Appetitus materiæ primæ eſt duplex: Alius complacentiæ & perfectionis, quatenus ratione ſuæ naturæ materia formam, quam habet, appetit; in eaque ſibi complacet, quamdiu illam retinere poteſt. Alius deſiderii & mutationis, propter privationem, quæ materiæ ſtimulum addit, ut

appetat formam aliam non præsentem, quando nempe dispositiones ad transmutationem adsunt.

Quæstio VIII.

An Forma educatur de potentia materiæ? Affirm.

I. Quæcunque res nequit subsistere nisi in materia, illa quando fit, rectè dicitur educi è potentia materiæ. Forma naturalis nequit subsistere sine adminiculo materiæ. Ergo forma naturalis quando fit, rectè dicitur educi è potentia materiæ.

II. Quodcunque per agens naturale educitur, id è potentia subjecti educitur. Forma naturalis per agens naturale educitur. Ergo forma naturalis è potentia subjecti, sive materiæ, educitur.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hîc forma informans, naturalis & inseparabilis, seu materialis, quæ extra materiam nec esse, nec operari potest, uti sunt omnes formæ infra hominis animam.

II. Educi è materia nihil aliud est, quàm contineri intra potentiam materiæ, & per actionem agentis quasi extra illam fieri, non quòd formæ extra materiam existant, sed quòd cùm anteà tantùm continerentur intra potentiam & causam, posteà sunt actu extra causam, & ità ex esse potentionali materiæ in actum educuntur, virtute agentis, concurrente eâdem materiâ.

III. Ut aliqua forma de subjecti potentia produci perhibeatur, requiritur. 1. Ut ad id naturalis potentia subjecto insit, alioqui ipsa eductio non esset naturalis. 2. Ut id quod educitur sine talis subjecti adminiculo, nec effici, nec permanere possit, quod vocant pendere in fieri & conservari à materia: etenim quod non ità dependet, haudquaquam è subjecto educi, sed extrinsecùs advenire censetur.

IV. Distinguendum est inter nihilum sui, & inter nihilum subjecti. Formæ producuntur ex nihilo, sc. ex nihilo sui, quod non repugnat generationi naturali: non verò producuntur ex nihilo subjecti, quod solùm creationem arguit, quia illud creari dicitur, quod fit è nihilo, id est, nullo præjacente subjecto, è quo esse ejus quod fit, dependet. Formæ igitur ante cujusque rei ortum neque actu existunt; sic enim nihil de novo gigneretur: neque prorsus non existunt; alioquin natura aliquid è nihilo efficeret: Sed sunt potestate in materia, & naturalium causarum efficacitate de illius potentia & quasi gremio excitantur, & ad actum perfectionémque adducuntur.

V. Aliud est fieri ex materia, & aliud est fieri in materia. Ex materia fiunt composita, quæ ex materia constant, non verò formæ, quæ in eadem materia de potentia ad actum apertum deducuntur: Itaque formæ in materia fiunt, tanquam ex illius potestate eductæ.

VI. Formarum è materia eductio quamvis externâ vi fiat, non est tamen violenta, quia ipsa materia neutiquam iis recipiendis obluctatur, quod in definitione violenti intelligendum est.

Quæstio IX.

An privatio sit principium? Affirm.

ILlud, quod est de intrinseca ratione generationis est principium illius per se. Privatio est de intrinseca ratione generationis, quia generatio per se definitur per privationem. Nam definitur *mutatio de non esse ad esse.* In qua definitione. Per

non esse intelligitur Privatio, per *esse* verò Forma. Ergo privatio est principium generationis per se.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hîc non privatio Logica, id est absentia ejus formæ, quæ fuit, vel esse debuit, sed privatio Physica, id est absentia ejus formæ, quæ futura est, adeóque generanda.

II. Privatio physica, quæ hîc intelligitur, duo dicit. 1. Formæ absentiam, 2. Aptitudinem ad recipiendam eam. Quo altero distinguitur privatio à pura negatione, quæ talis formæ est absentia in subjecto, ut ne aptitudinem quidem id habeat ad illam suscipiendam.

III. Distinguendum est inter principium generationis, & inter principium compositi, sive rei genitæ. Privatio, teste *Arist. l. 1. phys. c. 6.* est principium per accidens *sc. compositi,* quia accidit materiæ, ex qua compositum coalescit, habere in se privationem formæ: non autem est principium per accidens generationis.

IV. Distinguendum est inter principium constitutivum, & inter principium terminativum. Privatio non est principium generationis constitutivum, sed terminativum, hoc est, generatio quidem non potest ex privatione constitui seu componi, quia privatio non est ens reale, potest tamen ad illam terminari, quatenus ab ipsa ad formam in materia inducendam progreditur.

V. Res naturalis generabilis & corruptibilis duobus modis sumitur. 1. In fieri, h. e. prout fit per generationem naturalem. 2. In facto esse, id est, prout jam facta est, & constituta: Et si hoc secundo modo sumatur, certum est duo solùm esse principia per se, & intrinseca, privationem autem non esse principium per se, sed per accidens.

VI. Non ens potest sumi dupliciter, 1. Ut negat universalissimam rationem entis comprehendentem non solùm entitatem realem positivam, sed etiam negativam vel privativam. 2. Ut negat solùm entitatem positivam. Si primo modo non ens accipiatur, non potest esse principium entis ullo modo: Si verò secundo modo sumatur, potest esse principium entis, prout in fieri, quia potest esse terminus, à quo incipiat ejus fieri, quod est generatio. Et sic privatio est principium generationis, quod est esse principium ejus in fieri.

VII. Materia & Privatio non sunt idem re ipsa, quamvis sint idem numero: nam duobus modis possunt aliqua dici eadem numero. 1. Secundum entitatem: & hæc sunt eadem re ipsa, quia eandem entitatem significant. 2. Secundum subjectum, quæ sunt in uno & eodem subjecto: & hæc non sunt eadem reipsa. Cùm igitur materia & privatio tantùm sint idem secundo modo, quia materia est subjectum privationis, propterea illa non erunt eadem re ipsa.

VIII. Quando *Aristoteles lib. 2. phys. c. 1.* formam vocat privationem, nomine privationis non intelligit veram privationem à forma distinctam, sed formam imperfectam: imperfectum siquidem, si cum perfecto fuerit collatum, locum retinet privationis.

IX. Quamvis species mutationis non sumatur ex termino à quo, non tamen inde sequitur, quod privatio non sit principium intrinsecum generationis: nam species mutationis sumitur non à quocunque principio intrinseco, sed solùm à formali, cùm constet speciem rei naturalis non sumi à materia, sed solùm à forma, & ideò species mutationis sumitur à solo termino

ad quem, qui eſt formalis, & non à termino à quo, qui potius eſt quaſi materialis.

X. Quando privatio dicitur medium ad introductionem formæ, item finis, ſive aliquid ultimum, illud intelligatur non de privatione formæ introducendæ, quæ privatio eſt principium; ſed de formæ corrumpendæ privatione, quæ non eſt principium. Deinde ſi verè, & propriè loqui velimus, privatio non poteſt medium appellari, quia medium à natura eſt inſtitutum ad finem aſſequendum: at hæc privatio non eſt inſtituta à natura.

Quæſtio X.

An Natura ab Ariſtotele l. 2. phyſ. c. 1. t. 3. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quanquam materia & forma in ſe ſpectata, incompletæ ſint ſubſtantiæ, tamen quatenus induunt nomen naturæ non per ſubſtantiam ſunt definienda, cùm non ſint abſolutum aliquid, ſed relatum, atque ad operationes, vel affectiones intrinſecas, quas cauſantur, reſpectum habeant: ideò definienda potius ſunt per genus, quod ad relationis categoriam pertineat, quippe ad quam ipſum definitum, videlicet Natura quoque pertinet.

II. Hæc definitio non ideò eſt vitioſa quòd duo in ea videntur poni genera, nempe *principium* & *cauſa*. Nam per poſteriorem particulam, *cauſa*, vera natura, quæ ſcilicet materiam & formam complectitur, à privatione ſeparatur; quæ licèt alicujus mutationis ſit principium, nullius tamen cauſa eſt. Vel dicendum: Natura eſt principium ratione ordinis, ſive ratione prioris, quia in corpore naturali naturâ nihil eſt prius: Cauſa verò eſt ratione motus, qui tanquam effectus naturam ſequitur. Omnis igitur cauſa eſt principium, ſed non contrà.

III. Nomen *motus* hìc non eſt ità latè ſumendum, ut quemcunque motum, ſive non phyſicum comprehendat: nec etiam ità ſtrictè, ut ſolum motum localem in ambitu ſuo coerceat: Sed medio quodam modo, prout complectitur omnem & ſolum phyſicum motum; ſive ſucceſſivum, ut lationem, accretionem, decretionem, & alterationem; ſive inſtantaneum, ut generationem & corruptionem.

IV. Quies dupliciter ſumitur. 1. Pro privatione motus. 2. Pro permanentia poſitiva in loco naturali, aut ſub aliqua forma. Quies primo modo ſumpta opponitur motui, & ideò motus & quies non poſſunt procedere per ſe ab eodem principio: Sed quies ſecundo modo ſumpta non opponitur motui, quia motus ordinatur ad illam, tanquam ad finem, ideò poſſunt procedere ab eodem principio, quod eſt natura. Si etiam quies ſecundo modo uſurpetur non eſt privatio, ſed poſitivum quid, ideò poteſt habere principium, atque cauſam.

V. Natura dicitur principium *motus, & quietis*: Hoc non ità accipiendum, quod natura utrumq; ſimul efficiat, ſed ſucceſſivé: Neque quod utriusque in omni re naturali ſit cauſa: non enim omnis natura motus, & quietis eſt principium: Sed ità intelligatur, quòd omnia quæ moventur, & quieſcunt, naturaliter hoc habeant à natura. Sunt enim quædam res, quæ ſemper quieſcunt; quædam, quæ ſemper moventur, quædam, quæ utrumque præſtant, omnium tamen horum natura cauſa eſt.

Tali loquendi modo utitur etiam philoſophus, quando animam definit, quod ſit id,

id, quo vivimus, sentimus, & intelligimus.

VI. Distinguendum est inter principium radicale & principale, & inter principium formale, & quasi instrumentale. Quando natura dicitur principium & causa motus & quietis, de principio radicali & principali intelligitur, quod est substantia rei, vel materia & forma, non verò de formali & quasi instrumentali, quod est accidens ei superadditum. Unde etiam in definitione naturæ ponitur particula *primò*, hoc est principaliter, ut excludantur quædam qualitates naturales, quæ quidem per se insunt rebus physicis, sunt etiam principia motus, quia tamen non insunt primò, verùm dantur priores causæ, ideò non sunt naturæ.

VII. Per particulas illas, *in quo inest*, natura distinguitur ab arte, & causis externis. Nam ars & causæ externæ sunt etiam motûs principium, verùm non quemadmodum natura intrinsecum, sed extrinsecum. Non igitur omne, à quocunq; res actualiter movetur, est natura, sed id tantùm, à quo ut principio intrinseco movetur.

VIII. Hæc definitio non competit humanitati Socratis, quia non est primò causa motûs & quietis, sed partes ipsius, scilicet materia & forma: quæ sunt humanitate priores,

IX. Dicitur natura principium motûs *per se*, *& non per accidens*, ut excludantur quædam interna motûs principia, quæ cùm per accidens insint rei, non sunt natura: ut medicina, quâ Hippocrates seipsum sanat, esto sit principium sanationis, non tamen est natura, quia medicina inest quidem Hippocrati, non tamen per se, sed tantùm per accidens.

X. Licèt in definitione ponatur particula *primò*, reliqua tamen particula, *per se*, non est superflua, quia in quibusdam idem quidem sunt esse primò & per se, ut in animali, cui convenit primò sentire, & per se: In aliis verò duo hæc maximè separantur, quia extremitas est primò alba, non tamen est per se alba, & sentire per se competit homini, non tamen primò. Ne igitur quis arbitraretur esse hæc duo quoque separata in natura, ideò Aristoteles postquam posuit particulam primò, subjungit particulam per se.

Quæstio XI.

An definitione naturæ tum principium activum, h. e. *Forma*; *tum principium passivum* h. e. *Materia comprehendatur*? Affirm.

I. NAtura est principium activum, h. e. *definitio naturæ convenit formæ*. Quicquid est revera aliquid primum in composito naturali ad ejus essentiam pertinens, à quo habet ut activè concurrat ad motum, illud est natura. Atqui principium activum, scilicet forma, est aliquid primum in composito naturali illud essentialiter constituens: à quo habet, ut activè concurrit ad motum. Ergo principium activum, videlicet forma est natura.

II. Natura est principium passivum, h. e. *definitio naturæ convenit etiam materiæ*. Quicquid est principium rei naturalis ex quo componitur, & principium generationis ac aliorum motuum, illud est natura: quia essentia cujuslibet compositi physici, quâ tale est, ex naturis coalescit, & natura est principium motûs. Atqui principium passivum h. e. materia est principium rei naturalis, quia essentia naturalis compositi non ex sola forma, sed ex materia etiam constat: est quoque principium gene-

generationis, & aliorum motuum, nam sine materia nullus fit motus physicus & naturalis. Ergo principium passivum, scilicet materia, est etiam natura.

OBSERVATIONES.

I. Quanquam res non movetur, nisi quia patitur, potest tamen ob id etiam naturaliter moveri, quia se ipsam movet, atque ita erit ei motus naturalis ratione principii passivi & activi simul.

II. Agere & pati respectu unius & ejusdem sunt rationes omninò oppositæ: at respectu diversorum non sunt: Ergo natura respectu diversorum potest esse principium activum & passivum: nam viventia ratione formæ & animæ agunt, & ratione materiæ ac corporis patiuntur.

III. Ad perfectam rationem naturæ sufficit, quòd sit internum compositi naturalis, in quo est, principium, atque adeò forma perfecta natura est, quia licèt sit aliquid extrinsecum respectu motûs, quem activè & efficienter producit, nihilominus est aliquid intrinsecum respectu totius compositi naturalis, cujus essentiam ingreditur.

IV. Forma teste *Aristot.l.2.phys.c.1.t.13*, magis est natura, quàm materia, cùm forma faciat, ut corpus naturale sit actu, propter materiam verò idem tantùm sit potentia: Deinde formæ actio, materiæ passio convenit: præstantius autem est agere, quàm pati, & perficere, quàm perfici, ideò forma præstantior est natura, quàm materia. Quando ergo Aristoteles inquit, formam esse principium motûs, & non materiam, intelligit principium activum, qua ratione sola forma est principium.

V. Licèt materia sit pura potentia, & nullam dignitatem, perfectionémque habeat, natura tamen dici potest, quia natura hoc in loco non facultatem & actum nec dignitatem, sed principium motus significat.

VI. Materia dupliciter sumitur. 1. Nudè, ut est omnis formæ & actus expers ac vacua: Et sic una & eadem est in omnibus, quæ oriuntur & intereunt, neque per eam res possunt distingui inter sese & separari. 2. Ut est alicui formæ conjuncta & applicata: Et sic non est una & eadem, sed multiplex & principium differentiæ. Materia est natura non nudè sumpta, sed ut conjuncta, non quòd conjunctio tribuat illi rationem naturæ, cùm ex se illam habeat, sed quòd sit conditio requisita & necessaria ad ipsam.

VII. Materia consideratur, vel respectu Totius & sic habet rationem *ex qua*, quia totum fit ex materia; vel respectu motus, & sic rationem habet in *qua*, quia motus, recipitur in ea, non quidem tanquam in subjecto immediato, quod est totum, sed tanquam in subjecto mediato, quia totum non patitur motum nisi ratione materiæ. Ergo materia est natura, quia est principium & causa scilicet materialis motûs: nam ad motum in actum traducendum non tantùm requiritur forma, seu efficiens motûs, sed etiam materia, seu Subjectum, scilicet mediatum, quod oportet esse idoneum ad motum recipiendum.

VIII. Omnes motus comparatione materiæ naturales dici possunt, non omnes tamen respectu compositi physici naturales sunt: quia sicuti potior natura est forma, quàm materia, ideò ut motus alicui composito naturalis sit, formæ magìs, quàm materiæ habenda est ratio.

IX. Naturalia differunt ab artificialibus etiam ratione materiæ, quia in naturalibus datur principium & potentia passiva

ſiva naturalis ad motum & ad formam naturalem per eum introductam: At in artificialibus nulla eſt potentia paſſiva naturalis, ſed ſola obedientialis ad formam ab arte impreſſam, quia materia, ex qua ars opera molitur, eſt obediens artifici, ut ipſe opera ſuæ artis introducat.

Quæſtio XII.

An Anima præſertim rationalis ſit natura? Affirm.

I. OMnis vera naturalis forma corporis conſtituens cum eo compoſitum naturale, eſt vera natura. Anima rationalis eſt vera & naturalis forma corporis conſtituens cum eo corpus naturale, quod vocatur homo. Ergo eſt vera natura.

II. Cuicunque competit definitio, illi competit definitum: Animæ competit definitio naturæ. Ergo ipſi etiam competit definitum. *Nam* anima rationalis non ſolùm ſecundum gradum vegetandi & ſentiendi eſt principium motus nutritionis, augmentationis, localis, ac ſenſationis, ſed etiam ſecundum gradum rationalitatis eſt principium admirationis, actus ridendi, flendi, & loquendi, qui omnes procedunt ab homine, ut homo eſt, & conſequenter ab anima rationali, à qua etiam procedit, ut operationes ſenſitivæ, quæ veri motus ſunt, ordinentur ad intelligendum.

OBSERVATIONES.

I. Latiùs natura patet quàm anima; adeoque illa generis inſtar eſt, hæc verò Speciei rationem habet. Unde quomodo homini animalis definitio accommodadari poteſt, eodem modo naturæ definitio animæ poteſt attribui.

II. Res naturales non ſunt naturales propter unam aliquam ſubſtantiam communem, quæ in omnibus inſit, ſed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus ineſt: hæc autem ratio eſt habere in ſe principium motûs & quietis, quæ reperitur in viventibus & in non viventibus. Eſt igitur anima natura, licèt non ſit ſubſtantia communis omnibus rebus naturalibus.

III. Anima definitur *actus corporis naturalis* non quod corpus ſit naturale ſine anima, ſed quod naturale ſit per ipſam. Quemadmodum quando definimus lucem per effectum formalem, eſſe ſcilicet actum corporis luminoſi, non ità definimus illam, quaſi ſit corpus luminoſum ſine luce, ſed quòd neceſſariò fiat luminoſum ab ea.

IV. Quamvis anima utatur inſtrumentis ad movendum, ex. gr. muſculis & nervis, nihilominus tamen eſt natura, nam etiam forma ſubſtantialis elementi utitur accidentibus, vel motivis, vel activis ad efficiendum motus ſuos.

V. Educi è potentia materiæ ab eâque intrinſecè dependere, non pertinet ad rationem formæ phyſicæ, ut talis, ſed potius eſt imperfectio ejus, à qua anima rationalis libera eſt: Ex hoc tamen non ſequitur, animam non eſſe naturam, ſed potius quòd ſit natura perfectiſſima habens quæcunque pertinent ad rationem formæ ſeclusis imperfectionibus formarum purè materialium.

VI. Corporeum dupliciter ſumitur, ut quod, & ut quo. Illud eſt corporeum primo modo, quod habet partes, ex quibus componitur corpus, ut homo vel leo. Corporeum verò ut quo eſt illud, quod tribuit alteri eſſe corporeum, licèt corpore & partibus careat, vel in ſe ſit ſpirituale, & hoc modo anima rationalis corporea eſt & materialis, tribuens materiæ aut corpori eſſe

corpo-

corporeum, & hoc eſt eſſe corporeum tanquam formam, & ideò tanquam veram naturam, cui definitio convenit.

VII. Cùm intelligere, quamdiu anima eſt in corpore, fiat per converſionem ad phantaſmata, neceſſariò includit aliquam rationem motus phyſici, quia phantaſmata ad ordinem phyſicum ſpectare videntur.

VIII. Natura duobus modis poteſt ſumi: 1. Ut dividitur ab arte: Et ſic natura non eſt determinata ad unum, ſed poteſt varias operationes ſpecie diverſas exercere: ut natura ignis poteſt calefacere, exſiccare, rarefacere, movere ſurſum, & alia hujusmodi moliri. 2. Ut ſeparatur à libero arbitrio: Et hoc modo eſt determinata ad unum. Cum igitur nomine naturæ hoc in loco non intelligatur natura, ut eſt diviſa à libero arbitrio, ſed ut ab arte eſt diviſa, ideò anima erit natura, etſi ad unum non ſit determinata.

IX. Diſtinguendum eſt inter animæ gradus, & inter animæ ſtatus. Licèt anima rationalis ſecundum gradum rationalitatis pertineat ad conſiderationem phyſicam, non tamen etiam pertinet ſecundum utrumque ſtatum informationis materiæ & ſeparationis ab ea, ſed ſolùm ſecundum primum ſtatum, informationis ſcilicet, quia in eô ſtatu officium veræ formæ naturalis exercet, & principium plurium motuum naturalium eſt, & ideò verè & propriè natura: In ſtatu verò ſeparationis nec officium formæ exercet, nec principium motûs eſt, & ideò ſecundum eum non eſt natura, nec pertinet ad conſiderationem phyſicam ſed metaphyſicam.

Quæſtio XIII.

An Finis ſit cauſa? Affirm.

QUodcunque cauſalitatem veram exercet, illud revera eſt cauſa. At Finis veram cauſalitatem exercet, quia movet agens ad agendum, unde ſi boni alicujus nos tenet deſiderium, illud adeò nos impellit, ut nos ipſos cohibere nequeamus. Ergo Finis revera eſt cauſa.

OBSERVATIONES.

I. Finis motio dicitur metaphorica, non quod non ſit realis, ſed quia non ſit per influxum effectivum, nec per motionem intentionalem & animalem, & ideò nihil obſtat, quò minùs vera ac propria ſit ejus cauſalitas; *vel dicendum,* quando finis dicitur movere metaphoricè non excluditur realitas, ſed ſolùm ponitur diſcrimen inter cauſalitatem finis & efficientis, quòd efficientis cauſalitas longè æquiori jure videatur realis, & realiter attingens effectum, quàm finis, quæ propterea metaphorica dicitur, eo quòd ſolùm attingat productionem effectûs, alliciendo & excitando agens ut prorumpat in actum.

II. Finis duobus modis accipitur. 1. In intentione, vel apprehenſione: Et hoc modo non eſt quid ultimũ, ſed primum, itá ut efficientẽ præcedat ordine naturæ, cùm illũ moveat & excitet ad agendum. 2. In executione: Et hoc modo quid ultimum eſt & poſterior omnibus cauſis, quia omnes cauſalitates terminat. Finis habet rationem cauſæ, & eſt principium, non ut eſt in executione, quia itá eſt effectus, ſed ut eſt in intentione

III. Exiſtentia duobus modis conſideratur. 1. Ut in actu. 2. Ut in potentia. Finis cujus, dum movet efficientem & propriam exercet cauſalitatem, non habet exiſtentiam actualem, ſed ſolùm in potentia, quæ ſufficit, ut ſit actu cauſa finalis, realis & phyſica, quamvis non ſufficiat, ut aliquid ſit cauſa efficiens, materialis aut formalis, quia ſecundum modum cauſandi, requiritur modus eſſendi cauſæ.

IV. Finis

IV. Finis non est sui ipsius causa, sed movet causam agentem: Itaque non causat seipsum, sed sui desiderium, seu alium similem affectum, re ipsa à se distinctum. *Seu* movet efficientem, non quidem ut se producat, sed ut sibi conjungat.

V. Finis potest sumi vel respectu generationis, vel respectu perfectionis rei genitæ: ut sanitas, quæ finis est medicinæ, sumi potest, vel respectu curationis, quæ motus quidam est ad salutem; vel respectu perfectionis corporis quod curatur. Si finis ad generationem referatur, tantùm habet locum causæ, ut est futurus & possibilis; Si verò cum perfectione rei genitæ comparetur, habet locum causæ ut existens, & in executione. Itaque eadem sanitas respectu curationis habet locum causæ, ut est possibilis & futura; respectu verò perfectionis corporis sanati, ut est jam existens & posita à parte rei; nam hac ratione confert corpori perfectionem.

Quæstio XIV.

An natura agat propter finem? Affirm.

Effecta naturalia vel casu eveniunt, vel alicujus finis gratiâ. Atqui non casu, aliàs non semper aut plerumque ita evenirent. Ergo alicujus finis gratiâ.

OBSERVATIONES.

I. Tria sunt genera agentium naturalium. 1. est eorum, quæ norunt finem & proportionem mediorum ad finem consequendum: ut homines, qui propriissimè propter finem agunt. 2. est animantium ratione carentium, quæ videlicet nec omnino norunt finem, nec tamen prorsus ignorant: Norunt finem & media non formaliter, sed materialiter: id est, norunt rem eam, quæ est finis, & rem eam, quæ est medium, sed non sub ratione medii aut finis, nec proportionem medii ad finem, quod est novisse ea materialiter non formaliter, 3. Est eorum, quæ, & ratione & sensu carent: ut arbores, lapides, corpora simplicia, &c. hæc finis quidem causâ agunt, sed ipsum tamen penitus ignorant, quem ut prosequantur, ab agente superiori diriguntur. Ut igitur natura agat propter finem, non est necesse ut ipsa eum cognoscat, sed sat est, ut dirigatur ab alio qui finem novit.

II. Fit etiam pluvia ob aliquem finem, ut scilicet hæc inferiora, v. g. plantæ, arbores, &c. nutriantur, crescant, fructúsque ex sese hominum reliquorumque animantium usui necessarios emittant. Quòd si aliquando ob pluviam segetes, & frumentum quod est in area, putrescant, hoc præter naturam privatam fit, & contra illius institutum, quamvis non contra naturam communem & universam.

III. Actiones agentium naturalium sunt propter finem, & sunt effecta causæ finalis: non tamen ut præcisè egrediuntur ab ipsis naturalibus agentibus, sed ut simul sunt ab agente, quod in omnibus & per omnia operatur, vel è converso, prout ipsa proxima substant directioni & intensioni superioris agentis. Et ideò ipsa agentia naturalia non tam operari dicuntur propter finem, quàm dirigi à superiori in finem.

IV. Illud, quod non deliberat, non agit propter finem ut finis est; agit tamen propter illum, ut res quædam est: Sícque natura non agit propter finem ut finis est: id est, ut *formaliter* sumitur; agit tamen propter eum, ut res quædam est, id est, quatenus finis *materialiter* sumitur.

V. Monstra & naturæ portenta non con-

contingunt ex naturæ intentione, sed per accidens, ratione quorundam impedimentorum, quæ interveniunt, obstantque, quò minus natura suum finem assequatur & opus omnibus numeris absolutum efficiat. Non enim omnia, quæ ad finem aliquem collimant, eundem semper consequuntur. Si ergo natura interdum errat, necesse est ad scopum aliquem actiones suas direxisse.

Quæstio XV.

An Fortuna & casus sint in rebus? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. CUm aliquando oriantur effectus improvisi, quorum causæ determinatæ non sunt, necesse est ad causas per accidens recurrere, & quidem, si fiant ab agente per electionem, ut est inventio thesauri à fodiente terram, assignanda est *fortuna*: Si oriantur ab agente rationis & electionis experte, ut cùm equus confecto certamine domum Domini revertitur, tunc *Casus* appellatur. Ut ita per fortunam non intelligamus numen aliquod res humanas pro arbitrio versans, uti quidam ethnici superstitiosè satis de fortuna somniarunt, sed causam per accidens.

II. Non dicitur effectus aliquis fortuitus, eò quod non procedat ab aliqua causa efficiente, id enim multò magis impossibile est, quàm fieri aliquid ex nihilo; Sed dicitur effectus aliquis esse fortuitus, quia fit à causa per accidens atq; indeterminata, & quia præter ejus intentionem evenit.

III. Fortuna non est aliquid distinctum à quatuor generibus causarum, sed ad solam causam efficientem est revocanda, ita tamen ut non sit causa efficiens per se, sed per accidens, ratione scilicet effectus, quia accidit effectui per se, ut ei aliquid accidentariò copuletur, cujus respectu dicitur esse causa fortuna.

IV. Est unum idémque numero efficiens, quod certum & determinatum, & quod incertum & indeterminatum, producit effectum, sed non uno modo: Nam intentum effectum (*ex. gr. fossionem agri*) producit per se; non intentum verò (*ex. gr. inventionem thesauri*) per accidens.

V. Fortuna (*ut & casus*) non est aut dicitur respectu causæ universalis, sed saltem respectu causæ particularis, cui in agendo insperatus & fortuitus obtingit effectus. Nam respectu Dei nihil casu aut fortuitò evenire potest, nihílque extra divinæ providentiæ regulam accidit: itáque respectu providentiæ divinæ nulla erit fortuna, & nullus casus: Sed dicuntur aliqui eventus fortuiti & casuales tantùm respectu nostri, quia præter intentionem & opinionem nostram eveniunt.

VI. Quamvis intentio nostra non mutet esse rei, tamen variat rationem ejus prout est effectus proficiscens ex hominis consilio ac voluntate: nam ex intentione agentis spectatur, an effectus sit voluntarius, vel fortuitus, laude vel vituperatione, pœna vel præmio dignus.

Sectio Secunda.

Quæstio I.

An Motus ab Aristotele l. 3. phys. c. 2. t. 6. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter naturam synonymam, quæ si definitur, debet in certa categoria contineri, quia constat vero genere, & vera differentia, quæ sunt ex eadem categoria petenda; & inter naturam anologam, quæ in certa categoria non comprehenditur. Cùm igitur natura motus non sit synonyma, sed analoga, ideò potest definiri, quamvis motus non sit in certa ac definita categoria. *Deinde* aliud est esse in prædicamento directè ac per se; & aliud est esse in prædicamento reductivé. Licèt motus ad nullum categoriam pertineat directè ac per se, est tamen in prædicamento reductivè: nam reducitur ad categoriam, in qua terminus ad quem collocatur, à quo sortitur unitatem & distinctionem.

II. Prima definitionis particula est, *actu:* Quo enim id, quod potestate est, fit actu, illud est actus. At per motum id, quod est potestate, fit actu. Ergo motus est actus. Nullus quoq; est motus, quamdiu potentia tantùm adest, ex. gr. calefactio non dum est, quamdiu potest aliquid tantùm calefieri; Sed tum est, quando id, quod potest calefieri, actu jam calefit.

III. Distinguendum est inter actum perfectum, qui cùm adest omnem potentiam expellit, ejusque nihil relinquit & hic actus est forma perfecta; & inter actum imperfectum, cùm quo semper aliquid potentia reliquum manet, quæ cùm tollitur, & actus tollitur. Motus est actus non perfectus, qualis est anima, sed imperfectus, quia in motu non statim ponitur, tota rei perfectio, sed successivè producitur, & quamprimùm non est potentia ampliùs, quæ perficiatur, non ampliùs est motus, sed ad terminum ejus perventum est. Est itaque motus non absoluta, sed inchoata quædam perfectio, h. e. via, tendentia & progressio successiva ab imperfectione ad perfectionem absolutam.

IV. Omnes quidem actus sunt *ejus quod in potentia est*, quia semper potentiam requirunt, quam actuant, & perficiunt: ut albedo non est nisi ejus, quod album esse potest, Sed hæc potentia aboletur adveniente actu, sicut quod actu album est potentiam ad albedinem ampliùs non habet. Hoc verò in motu non contingit: Ibi enim actus, quamdiu est actus, semper potentiam conjunctam habet: ita etiam ut quàm primùm deficit potentia, quam actuet, ipsa quoque esse desinat: quemadmodum calefactio desinit esse calefactio, cùm jam deficit, quod calefiat: & tamen actuat calefactio id quod calefieri potest. Perficere igitur ita potentiam, ut nihilominus perficienda magis magísque sit, est eo modo actuare potentiam, quo eam motus actuat.

V. Actus & potentia opponitur quidem: non tamen est absurdum, quod movetur simul esse actu & potentiâ, nam hoc potest contingere tribus modis, 1. respectu diversorum, ut aqua actu est frigida & potentia calida. 2: respectu ejusdem, sed diversis temporibus; ut aqua quæ nunc est potentia calida, paulo pòst si admota igni fuerit, evadet actu calida. 3. respectu ejusdem, sed non eodem modo: ut aqua

quæ calefit, eſt actu calida reſpectu caloris imperfecti; quem jam habet: eſt potentiâ calida reſpectu caloris perfecti, quem nondum habet. Hoc modo omne, quod movetur, dicitur ſimul eſſe actu & potentia.

VI. Diſtinguendum eſt inter res permanentes, quæ tunc dicuntur eſſe actu, cùm perfectè habent ſuum eſſe & ſimul obtinent omnes partes ſuas, ut ſunt homo, ſtatua, &c. & inter res ſucceſſivas, quæ cùm non poſſint ſecundum omnes partes ſimul eſſe, tunc dicuntur eſſe actu, cùm vel una pars, vel aliquid earum actu eſt, fluens ad reliqua. Hujusmodi res ſucceſſivæ ſunt motus & tempus.

VII. In definitione motus explicatur non ſolùm reſpectus ejus ad ſubjectum, ſed etiam reſpectus ad terminos, nam eo ipſo, quod dicitur, motum convenire ſubjecto, *in quantum eſt in potentia*, ſignificatur motum eſſe viam, & quaſi fieri termini in quem tendit, & ab alio procedere.

VIII. Quod de loco ad locum movetur, eſt quidem ens actu & non potentiâ, ſcilicet quoad eſſentiam, non verò quoad hoc vel illud ubi, in quod movetur. Ergo etiam localis motus eſt actus entis in potentia.

IX. Motus cœli dupliciter poteſt conſiderari. 1. In ſua cauſalitate, quatenus omnes motus rerum ſublunarium excitat: Et hoc modo expers eſt imperfectionis. 2. Ratione partium ſubinde alia atque alia loca occupantium: Et ſic motui cœleſti definitio motus competit: nam cœlum dum movetur, eſt in potentia non ſecundum ſe totum, ſed ſecundum partes. ex. gr. Sol ſecundum ſucceſſionem progreditur ab Ariete in Taurum, è Tauro in Geminos, &c. Ergo ens in potentia eſt ad ubi acquirendum, & proinde imperfectionis aliquid etiamſi minimum inter omnes motus phyſicos habet.

X. Diſtinguendum eſt inter motum poſitivum, & inter motum negativum. Hæc motus definitio competit omni motui poſitivo, non verò motibus negativis, quales ſunt decretio & remiſſio, quæ non ſunt acquiſitiones, ſed potiùs amiſſiones formarum. *Vel dicendum* mutationes abjectivas, ut ſunt imminutio quantitatis, remiſſio qualitatum, etiam comprehendi in definitione motus, quia licèt non ſint reales & poſitivæ acquiſitiones, ſunt tamen acquiſitiones negativæ, & ſuo modo perfectiones: quo pacto vocamus perfectiorem imminutionem aut remiſſionem, quâ plus quantitatis, aut qualitatis abjicitur.

XI. Tota hæc motus definitio non convenit formæ, quæ per motum acquiritur; nam licèt ſit actus entis in potentia, quia non omninò actuat ſubjectum, ſed aliquid potentiæ relinquit actuandum, ipſum tamen non ordinat poſitivè ad ulteriorem actum: unde ſolùm materialiter & negativè dicitur relinquere ſubjectum in potentia, & ideò non convenit illi; ſecundum quod eſt in potentia, vel quatenus tale; quia verbum hoc poſitivam & formalem ordinationem potentiæ ad actum denotat, quam eſſentialiter dicit motus.

XII. Hæc motus definitio neque competit intellectui, qui eſt actus perfectus & permanens; motus verò eſt actus imperfectus & poſitus in via aut ſucceſſione: neque competit motibus angelicis & motionibus ſpiritualibus, quia motus phyſicus ab Ariſtotele hîc definitus debet eſſe actus entis ſcilicet naturalis, hoc eſt, corporis naturalis, quod de motibus ſpiritualibus dici nequit.

Quæſtio

Quæstio II.

An motus fieri possit in instanti? Neg.

QUicquid successivè fit, & acquirit unam partem formæ acquirendæ post aliam, non potest fieri in instanti. At universaliter & essentialiter dicitur de motu, quod successivè fiat. Ergo motus non potest fieri in instanti.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum verum & physicum, & inter mutationes. Nomine motus hoc loco intelligitur verus motus, & physicus ut differt à mutatione, & significat naturam successivam & fluentem: non verò intelliguntur mutationes subitæ & instantaneæ, ut illuminatio, visio, intellectio, volitio & aliæ, quæ non sunt veri & physici motus, nam fiunt sine transmutatione subjecti, sine expulsione contrarii positivi & sine ulla corruptione alicujus formæ positivæ præcedentis, ideò in instanti fieri possunt.

II. Minimus calor producitur quidem in instanti, & non in tempore, quia minimo non potest dari aliquid minus, daretur autem, si produceretur in tempore: Sed productio hæc minimi caloris non est verus motus physicus, quia non fit per motum, sed per subitam & instantaneam mutationem. Calori ergo per se debetur produci in tempore, cum sit forma divisibilis & habeat latitudinem graduum, ex accidente verò potest produci in instanti, eâ scilicet ratione, quia minimus est.

III. Duobus modis totum aliquod simul alterari dicitur. 1. Ex parte formæ, quando reciperet simul formam, & omnes illius gradus. 2. Ex parte subjecti, quando simul & in momento quantitas subjecti in se tota & in partibus suis reciperet qualitatem. Quando *Aristoteles in lib. de sensu & sensili inquit: posse aliquid totum simul alterari*, loquitur de simultate non ex parte formæ, sic enim impossibile est, ut totum simul alteretur, ut nimirum simul recipiat formam & omnes illius gradus: Sed intelligi debet de simultate ex parte subjecti, quia aliquando totum est æquè dispositum, ut recipiat formam, & non debet priùs in una parte recipere unam partem & in alia aliam. In qua re differt alteratio à motu locali, in quo quod movetur, non incipit totum simul esse in aliquo loco, sed una pars priùs est ipso, & altera deinde, sícque de aliis partibus.

IV. Sicuti mobile non magis recedit à termino à quo, nec magis accedit termino ad quem, nisi in tempore: ità nec relatio majoris minorísve distantiæ, nisi tempore comparatur: non ergo in instanti.

V. Generatio & Corruptio duobus modis accipiuntur. 1. Pro sola formæ substantialis introductione, aut expulsione, quæ momento peragitur. 2. Ut etiam comprehendunt prævias alterationes & dispositiones præparantes materiam ad alicujus formæ substantialis introductionem. Si primo modo Generatio & Corruptio sumantur, non sunt veri motus, fiunt enim in instanti, & non cum successione continua, neque cum aliquo tractu temporis. Si verò secundo modo accipiuntur, sunt veri motus, & in instanti fieri nequeunt.

VI. Licèt concedatur, quod Nutritio fiat in instanti, non tamen inde sequitur, etiam accretionem quæ nutritionem sequitur, fieri in instanti: Nam quando nutritio fit, nondum est motus accretionis, sed in tempore immediatè sequenti, ità ut priùs pars deperdita reparetur, & nova gene-

generetur, post cujus ortum in tempore sequenti per motum distinctum à nutritione paulatim & successivè dilatatur, & extenditur quantitas secundum trinam dimensionem & res ipsa accrescit. Cùm igitur accretio fiat per quantitatis extensionẽ & dilatationem, quæ non fit in instanti, sed successivè, ipsa etiam accretio non fit in instanti, sed in tempore & successivé.

Quæstio III.

An omne quod movetur ab alio moveatur? Affirm.

Quicquid est potentia, id quatenus tale, non potest respectu unius & ejusdem esse simul actu. Mobile sive quod movetur, id, quatenus movetur, est potentiâ; quod verò movet est actu. Ergo mobile non potest simul esse id, quod est actu, h. e. id quod movet. Ideò movens à mobili semper est distinctum.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum realem & physicum corporum; & inter operationes rerum spiritualium & materiæ vacantium. Intelligenda est hæc quæstio de motu reali & physico corporum, non verò de operationibus rerum spiritualium, quales sunt intellectiones & volitiones.

II. Distinguendum est inter motum per se; & inter motum per accidens. Non intelligitur hîc motus per accidens, sed motus per se: certum enim est per accidens posse quippiam à se moveri: nam in animalibus anima movet corpus & à se movetur per accidens, quia moto corpore ipsa quoque movetur.

III. Cùm per motum hîc intelligatur solus motus physicus: ergo non quæritur de simplici emanatione proprietatum ab essentia vel natura, quia non est motus vel mutatio physica. Sic quando intellectus & voluntas manant à substantia animæ rationalis tanquam à causa sua effectrice, ut est multorum philosophorum sententia, & in eandem animæ substantiam recipiuntur, idem omninò agit & patitur, movet & movetur.

IV. Non est in quæstione an id quod movet, ab eo, quod motum excipit, supposito distinguatur? cùm enim arbor hausto alimento crescit, movetur à sua forma, à qua supposito non differt: Sed tantùm quæritur, an omne quod per se movetur, ab eo, quod movet, re ipsa distinguatur? ut in omni animali duæ sunt re distinctæ partes, quarum una nimirum forma movet, altera verò, scilicet corpus, movetur. Quicquid igitur movetur, ab alio aliqua ratione movetur, sive illud aliud sit suppositum distinctum; (quo pacto omnia à Deo moveri dicuntur) sive non, sed cum mobili conjunctum.

V. Nulla qualitas per se, vel motu directo à se ipsa potest intendi, alioqui idem respectu ejusdem per se in actu ac potestate foret; ex. gr. calor ventriculi hyeme uberior est, non quia calor in aliqua parte insidens in eadem semetipsum per se intendat, sed quia circumjecti aeris frigus cutis spiracula restringit, & Spiritus, qui caloris vehicula sunt, intus adigit, & coercet, nec forâs egredi sinit.

VI. Lux per radium in se redeuntem atque ita ex accidente intenditur à se, quatenus ea portio luminis quæ in rectum porrigi deberet, impedita à corpore opaco per radium reflexum compensat ulteriorem progressum, quo etiam modo fieri solet vocis repercussio sive echo.

VII. Motus cordis fit ab anima principaliter,

cipaliter, & à virtute motrice instrumentaliter. Cùm enim hic motus maximè vitalis sit, necesse est, ut à principio vitæ, hoc est, animâ proficiscatur.

Quæstio IV.

An movens & motum debeant esse simul? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id, quod movet ut finis, & inter id, quod movet ut efficiens. Quæstio est non de eo, quod ut finis movet, sed de eo, quod ut efficiens sive corporeâ, sive non corporeâ ratione motum edit: nam quod movet ut finis, non est necesse ut sit conjunctum cum eo quod movetur.

II. De movente sive agente quæritur, an necesse sit simul esse cum mobili, sive passo, non simul loco, sed simul per contactum, ita ut movens contiguum sit cum eo, quod movetur,

III. Res aliqua potest aliam immediatè attingere duobus modis. 1. Immediatione suppositi, quando ipsamet supposita se tangunt, ut cùm ignis in manum sibi immediatè appositam actionem suam exerit, 2. Immediatione virtutis, quando res intermedia aliqua virtute quam transmittit, aliam attingit: quo modo ignis dicitur manum distantem calefacere, scilicet transmissione caloris per intermedia corpora. Debet igitur movens cum mobili immediatè conjungi, sive immediatione suppositi; sive immediatione virtutis: quia nulla res potest alicubi operari, ubi nullo pacto est: Ergo ubi operatur & movet, ibi esse debet vel secundum substantiam, vel secundum virtutem, & consequenter movens cum mobili conjungatur immediatè vel immediatione suppositi; vel immediatione virtutis.

IV. Distinguendum est inter movens primum & remotum; & inter movens ultimum & proximum. Movens primum & remotum corporeum non est simul cum mobili secundum suppositum: ex. gr. ignis à manu distans calefacit eam, cui tamen non est conjunctus secundum suppositum; Movens verò proximum corporeum, & mobile sunt simul secundum suppositum & quantitatem: ita ut in hujusmodi motu utriusque extrema necessariò se contingant.

V. Distinguendum est inter medium capax, & inter medium incapax. Conceditur quidem agens naturale posse operari circa extremum, non operando circa medium, quando sc. medium non est capax talis effectus (e. g. piscis stupor stupefacit & tremulum reddit manum piscatoris, non autem arundinem aut rete, quo piscatur, quia manus est subjectum capax, non autem arundo vel rete) Sed negatur quod possit operari agens, ubi planè non sit præsens, neque secundum suppositum, neque secundum virtutem: Sic licet stupor piscis non sit simul cum manu piscatoris, quam tremulam & stupidam reddit, simultate suppositi, est tamen simul simultate virtutis.

VI. Fundus lebetis est tepidus aqua in ipso fervescente, non ideò quòd ignis per illum non transmittat virtutem suam, sed quia ubi primum transmissa est egreditur & pergit ad aquam, quæ majori conatu obsistit: item quòd partes aquæ frigidiores, utpote crassiores, cùm ignis incipit ascendere & aquam invadere, descendant ad imum, & sese in poros fundi inducant, illúmque à nimio calore præservent.

VII. In projectis, & in aliis, quæ à principio externo moventur, movens in principio conjunctum est cum mobili secundum quantitatem & suppositum: in progressu verò usque in finem non est ità conjunctum, sed secundum virtutem, quia impetus moventis manet, tamdiúque hujusmodi corpora moventur, quamdiu ille persistit.

VIII. Ut phantasiâ dicatur movere immediatè appetitum, satis est quod in eadem anima radicetur. quæ ubi aliquid per phantasiam apprehendit, in illud fertur per appetitum, quia ipsa anima est, quæ propriè agit, phantasia autem & appetitus instrumenta, quibus agit.

IX. Magnes valde distans à ferro illud attrahit: Fascinantes etiam procul positi plures ac valde nocivos effectus operantur circa alia corpora: Basiliscus solo intuitu homines interimit: Echeneis piscis, quem Remoram vocant, prætereuntes naves detinet ac remoratur. Sed hæc agentia omnia per suam virtutem diffusam agũnt, satis quidem mirabilem, sed veram, ut experientia docuit, & ideò præsentia sunt per suam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliqua contiguo, eisdem corporibus, circáque operantur, tale corpus est immediatum agens per eam, & ideò semper est verum, quod movens & motum sint simul: & v. g. *fascinatio* fit per emissionem alicujus nocivæ & venenosæ qualitatis, quæ per intermedia corpora transmissa illa prius inficit & vitiat, mox longiùs progressa, eos, quos offendit, lædit; præsertim pueros & tenellos infantulos, quibus ob corporis imbecillitatem hoc fascinum faciliùs adhærescit. *Remora* non agit immediatè in naves, quas detinet, sed primò in propinquiora corpora suam virtutem retentricem nobis tamen occultam transmittit, donec ad naves perveniat, illúcque progressa navigiorum impulsum hebetat & extinguit.

Quæstio V.

An motus projectorum fiat per impulsum à projiciente impressum, an verò à solo aere circumstante? Affirm. prius & Negat. posterius.

MOtus violentus projectorum non potest nisi fieri per impulsum à projiciente impressum corpori, juvante tamen medio. 1. Quia non solùm lapis movetur sursum, sed etiam partes aeris à quibus movetur. Ergo aer etiam mobilis est, & movetur per impulsum, non minus etiam est capax impulsus lapis, quàm aer. 2. Quia non est credibile, quod solus aer moveat globos tormentarios tanti ponderis, ad tam magnam distantiam, tàm veloci motu, tantáque vi, ut urbes demoliantur, & aliquando adversus ventum validum. Ergo necesse est concedere, quod per impetum eis impressum moveantur.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter causam totalem; & inter causam partialem. Quando *Aristoteles l. 8. phys. c. 10. t. 82. dicit: projecta vehi à corpore medio,* intelligit causam partialem hujus motus, non verò causam totalem & adæquatum. Quamvis enim medium, utpote aer, corpus à tergo urgens motum projectorum aliquantulum possit promovere, attamen vera & adæquata ratio talis motus est impetus à projiciente impressus.

II. Quòd motus violentus projectorum paulò post initium velocior fit, quàm statim ab initio, ratio est, quia multæ excitantur

tur aeris partes, rei projectæ motum de facto promoventes, non quòd non oriatur ille motus & in principio, & in fine ab impulsu impresso.

III. Motus violentus fit à principio extrinseco, à quo impulsus imprimitur, qui etiam, si inhæreat mobili, extrinsecum principium appellatur, quia ab extrinseco est impressus, non verò intrinsecum; cùm non sit ex natura, vel inclinatione corporis: unde per eum non dicitur conferre vim passo, sed non minùs contra inclinationem naturalem ejus fit, ac si nihil ei imprimeretur.

IV. Impulsus à projiciente impressus nec propriè est levitas, nec propriè gravitas, quatenus sursum vel deorsum impellit, sed est qualitas distincta ab eis, quæ indifferenter se habet, ut rem projectam quoquoversùm rapiat, prout regitur à projiciente.

V. Causa ob quam omnes partes lapidis projecti æquè citò moveantur, est, quia lapis est totum continuum, & omnes partes sunt inter se copulatæ: at partes, quæ inter se sunt ita connexæ, æquè citò moveri necessariò debent. Quòd verò tàm citò vis motiva sese insinuet in omnes partes lapidis, ex motu projicientis manat, qui est adeò vehemens, ut possit citò vim in omnes partes lapidis projecti diffundere.

VI. In agentibus, quæ per alterationem inducunt contrarium in subjectum, unum contrarium non inducitur in subjectum alterius, nisi per remissionem alterius, v. g. ignis alterando aquam inducit in eam calorem per remissionem frigiditatis. Cùm verò projiciens non alteret subjectum, ut lapidem, quando ipsi impetum impertitur, ideò non remittit gravitatem illius, quando ipse in locum superiorem projicitur.

VII. Aliud est produci primò & per se, aliud est produci secundarió. Nihil per motum localem producitur præter ubi, scilicet primò & per se: secundariò verò produci aliquid potest: quo modo qualitas impulsiva corpori projecto impressa producitur per motum localem projectionis.

VIII. Qualitas impulsiva à projiciente impressa corpori projecto, non perpetuò manet in eo, sed ad modum contrariarum qualitatum, seu quæ actione contrarii corrumpuntur, desinit, nempe ex repugnantia corporis, cui imprimitur, quod ipsi qualitati pro viribus obnititur.

IX. Licèt projecta ab aliqua virtute illis impressa moveantur, non tamen moventur à se ipsis: quia ut à se ipsis moveri dicerentur, deberent hanc vim à se ipsis, & à propria natura habere & non à projiciente. Quemadmodum aqua quæ ab igne calefit, non dicitur alia à se calefacere, quamvis sibi inhærentem habeat calorem, sed ab igne, quia à se & à propria natura non habet calorem, sed ab ipso igne.

Quæstio VI.

An Motus rectè dividatur in rectum, circularem, & mixtum? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Sensus quæstionis talis est: an motus localis naturalis ut distinguitur à motu progressivo, & solùm convenit corporibus non viventibus, rectè & adæquatè dividatur in rectum, circularem & ex utróq; mixtum. *Nam* quod Aristoteles in hac divisione motum naturalem pro eo tantùm accipiat, qui solis rebus naturalibus vitæ expertibus convenit, patet, quia nullam fa-

cit mentionem motûs animalis, qui ad dextrum vel finiſtrum, antè vel retrò fit. *Deinde* quia *l.* 1. *de cœlo c.* 2. *t.* 7. ait, *corpus ſimplex eſſe id quod naturalis motus principiũ in ſe habet.* Qua in deſcriptione niſi motum naturalem prædicto modo interpretemur, concedendum erit animal dici corpus ſimplex.

II. Motus in hac diviſione ſpectatur per reſpectum ad aliquid maximè unum & determinatum in Univerſo, hoc eſt, ad medium ſive centrum, quod fixum eſt atque immobile.

III. Ad ſimplicitatem motûs nullo pacto æquabilis celeritas vel traditas mobilis requiritur: Alioqui neque gravium & levium, neque cœleſtium ſphærarum motus ſimplices eſſent: ſiquidem illa, cum naturaliter moventur, celeriùs in fine moventur; hæ verò ſecundum partes poli viciniores tardiùs, ſecundum remotiores velociùs volvuntur.

IV. Si portio ignis vel terræ projiceretur ab oriente in occidentem per lineam rectam, ille motus non eſſet naturalis, nec à naturali virtute eorum procederet, ſed purè ab extrinſeco projiciente, & quidem libero vel caſuali, aut contingente. Quare cùm non eſſet naturalis, nec etiam eſſet dicendus rectus, quia ſolus motus naturalis dividitur in rectum, circularem & mixtum.

V. Si portio aeris moveatur à concavo Lunæ usque ad proprium locum ſeu ſphæram per lineam rectam, talis motus verè eſt motus rectus, imò eſt verè motus ſurſum, quia ad locum, qui verè ac ſecundum naturalem ordinem ac diſpoſitionem mundi ſurſum eſt, tendit per eum corpus: Et quamvis à loco ſurſum proficiſcatur, virtute dicitur talis motus eſſe à centro mundi, eo ipſo, quòd tendit in locum centro oppoſitum, quia motus naturalis inter terminos formaliter, aut virtualiter oppoſitos verſari debet.

VI. Si quis juxta mundi centrum poſitus, digitum circa ipſum centrum in orbem circumduceret, ille motus, cùm à vivente ſive animato fieret, naturalis eſſe non poſſet, prout naturale, in præſentia ſumitur, & cùm non eſſet naturalis, ideò neque ſimplex, neque mixtus dici poſſet.

VII. Si aliquod mixtum inanime, quod motivas qualitates omnium elementorum participet, per aerem deorſum vergat, is motus non debet ſimplex exiſtimari, cùm oriatur à duplice virtute motrice diſtinctâ ſpecie, videlicet à gravitate aquea & terrea.

Quæſtio VII.

An viribus naturæ dari poſsit infinitum actu? Neg.

I. Nullum corpus infinitæ molis & extenſionis dari poteſt: Nam ſi daretur corpus molis infinitæ, nec moveretur motu recto, nec circulari: non recto, quia omnem locum occuparet, & ſic nullus daretur locus, ad quem per motum rectum progrederetur: non item circulari, quia per motum circularem una pars pervenire debet ad locum alterius, fieri autem non poteſt, ut una pars corporis illius infiniti, quod in orbem moveretur, ad locum alterius perveniret, quoniam inter illas infinita intercederet diſtantia, quæ nullo modo trajici poteſt: ergo corpus illud infinitæ molis eſſet immobile penitus, cùm tamen omne corpus naturale habeat intrinſecum principium motus.

II. Nullus numerus infinitus dari poteſt. 1. Quia quilibet numerus continetur ſub aliqua ſpecie numeri, Proindéque finitus eſt.

est. 2. Quia dato quolibet numero, ille potest additione unitatum augeri.

III. Qualitas infinitè intensa dari nequit; quia qualitates, quibus intensio convenire potest, sunt naturales virtutes atque dispositiones corporis. Sed repugnat dari corpus infinitum secundum essentiam: ergo repugnabit etiam dari infinitum secundum virtutem, quod est non posse dari virtutem vel formam infinitam secundum intensionem.

OBSERVATIONES.

I. Infinitum dividitur in infinitum secundum essentiam: ut est Deus isque solus; & in infinitum secundum quid, & certi alicujus generis; quod etiam duplex statuitur: Unum secundum intensionem, & in qualitate: ut calor infinitè intensus, si daretur; Alterum secundum extensionem & in quantitate; sive continuâ, ut superficies infinitè exporrecta; sive discreta, ut numerus infinitus. Quæstio præsens procedit non de infinito secundum essentiam, sed solùm de infinito secundum quid, sive in qualitate, sive in quantitate.

II. Infinitum secundum quantitatem est duplex: Infinitum actu, quod non datur: & infinitum potentiâ, quod datur in rerum natura, cùm dentur corpora, quæ ratione suæ quantitatis possunt dividi in infinitum, & ex eorum divisionibus possit consequenter fieri infinitum additione vel appositione.

III. Infinitum actu est duplex: Unum actu perfecto, & dicitur infinitum categorematicum, quod constet infinitis partibus inter se distinctis & simul existentibus: ut numerus infinitus, & linea longitudinis infinitæ, si darentur; Alterum dicitur infinitum actu imperfecto, ab aliis syncategorematicum, estque magnitudo aliqua, v. g. linea infinitis quidem constans partibus, sed proportionalibus tantùm, & quæ unicam, eámque finitam efficiant. Sermo hic tantùm est de infinito categorematico, & actu completo, sive in quantitate, sive in qualitate, quod non potest dari.

IV. Infinitum potentiâ est affectio quantitatis, non verò infinitum actu. Quod si infinitum actu categorematicum dicitur proprietas sive affectio quantitatis, id negativè intelligatur, ut sit sensus, infinitatem categorematicam, si daretur, non posse esse alterius rei proprietatem, quàm ipsius quantitatis.

V. Magnitudo eo modo componitur ex partibus, quo dissolvitur in eas: & quia dissolvitur in eas non actu, sed potestate, quia actu nunquam deveniemus ad infinitam divisionem, propterea etiam potestate, & non actu ex partibus componetur, Quod intelligi debet de partibus secundum proportionem, non autem de aliis, quæ sunt secundum æqualitatem.

VI. Distinguendum est inter contraria positiva, de quibus verum est illud *Aristotelis lib. 4. de cœlo cap. 1. Si unum contrarium fuerit in rerum natura, & aliud debet esse necessariò*; Et inter contraria privativa, de quibus non semper vera est hæc Aristotelis propositio, quia datur summum bonum, nec tamen necesse est ut detur etiam summum malum. Cùm igitur finitum & infinitum opponantur privativè, ideò non sequitur; datur finitum actu, Ergo etiam infinitum actu dari debet.

VII. Non necesse est ut generationibus potentiâ infinitis infinita actu substet materia, cùm una eademq; materia distinctis temporum intervallis ad plures generationes

tiones concurrat, ſiquidem ſemper unius generatio eſt alterius corruptio & contrá.

VIII. Diſtinguendum eſt inter infinitum ſimpliciter, & in ſe; & inter infinitum reſpectu noſtri. Infinitæ ſunt maris guttulæ, & infinitæ arenæ, non ſimpliciter & in ſe, ſed tantùm reſpectu noſtri, quia numero nullo ſunt definita.

Quæſtio VIII.

An Locus ab Ariſtotele l. 4. phyſ. c. 4. t. 42. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Superficies vel eſt plana, quæ non eſt locus, quia proprium loci eſt ambire, ſuperficies autem plana, ut plana eſt, non ambit locatum; vel ſphærica, quæ conſideratur vel abſolutè, quatenus eſt ſolummodò terminus corporis cui inhæret; vel cum reſpectu ad aliud, nempe ad ipſum contentum, quatenus illud undique ambit, & talis ſuperficies eſt locus.

II. Quando turris immota flatu venti aliam atque aliam induit ſuperficiem, tunc mutata ſuperficie non mutatur locus turris, ſed deſinit eſſe & ei ſuccedit alter: unde non ſequitur locum eſſe mobilem. *Et ſi dicas:* ergo turris mutat diverſa loca immota perſeverans, *reſpondetur,* aliud eſſe mutare loca, aliud habere diverſa loca, circa illam ſuccedentia, non per mutationem aliorum, ſed per deſitionem: & primum repugnat ſine motu, non verò ſecundum. Turris ergo habet diverſa loca non quæ mutet ipſa, ſed quæ circa ipſam ſuccedant ſine motu turris.

III. Superficies dupliciter conſideratur. 1. Ut eſt accidens corporis continentis, & movetur ad motum ejus. 2. Ut eſt locus naturalis, & ſic nunquam movetur reſpectu locati, ſed eodem modo ſemper ſe habet ad illud.

IV. Diſtinguendum eſt inter locum ſimpliciter unum; & inter locum aggregatione unum. Nihil vetat, quò minus unum idémqne corpus duabus ſuperficiebus locum unum efficientibus contineatur, qui tamen locus non ſimpliciter, ſed aggregatione unus ſit, ex. gr. lignum, cujus altera pars aquis merſa eſt, altera extat in aere, duabus ſuperficiebus continetur.

V. Diſtinguendum eſt inter corpus continens; & inter corporis continentis ſuperficiem concavam. Corpus quidem continens majus eſt contento: Corpus autem continens ipſe locus non eſt, ſed ejus ſuperficies concava, quæ ſuperficiei contenti corporis convexæ exactiſſimè eſt æqualis.

VI. Diſtinguendum eſt, inter æqualitatem dimenſionis, per quam unum corpus adæquatur alteri ſecundum omnem dimenſionem, h. e. ſecundum longitudinem, latitudinem & profunditatem; Et inter æqualitatem continentiæ, per quam unum corpus poteſt circumſcribere aliud, & illud intra ſe continere: Et hæc æqualitas ſolùm conſideratur ſecundum longitudinem & latitudinem. Locus debet eſſe æqualis locato, non æqualitate dimenſionis, ſed æqualitate ſolius continentiæ.

VII. Etſi locus nec eſt corpus, nec quiddam incorporeum, quod per ſe ſubſiſtit, eſt tamen in corpore & corporis accidens, nimirum corporis continentis terminus certis conſtans dimenſionibus.

VIII. Diſtinguendum eſt inter locum per ſe ſumptum; Et inter locum cum qualitate corporis continentis copulatum. Quando dicitur, quòd locus locatum conſervet, & quòd corpora naturalia ad ſuum

ten-

tendant locum ut in illo conſerventur, id intelligendum eſt, non de loco per ſe ſumpto, ſed de loco cum qualitate continentis corporis copulato, quæ qualitas cum corpore locato amicè quaſi conſpirat, propter quam ipſam corpus ad locum movetur, cùm naturalia, quæ ſui conſervationem appetunt, in illa ferantur, quibus juvantur, & conſervantur.

IX. Si ſpatium ſeu capacitas ſumatur pro ambitu ſive ſuperficie concava cum reſpectu ad corpus locatum, concedimus locum eſſe capacitatem ſeu ſpatium: ſin verò per capacitatem intelligitur non modò ambitus, ſed etiam profunditas, ut fit in menſura, negamus locum eſſe capacitatem: Nam in eo differunt locus & menſura, quod locus ſimpliciter reſpiciat ambitum, menſura verò non tantùm ambitum, ſed etiam profunditatem.

X. Quamvis locus, ſicut forma, contineat, circumſcribat, ac determinet; ſic aliter tamen id præſtat locus, ut ſit extra rem, quam continet, ſeu ſic ut forinſecus eam circumſcribat; Et aliter id præſtat forma, videlicet ut aliquid intrinſecum. Ergo locus non eſt forma.

Quæſtio IX.

An duo corpora poſſint eſſe ſimul in eodem loco? Neg.

OBSERVATIONES.

I. Quæſtio eſt, an duo corpora in eodem loco ſimul eſſe poſſint naturæ facultate, non verò quæritur de virtute divina.

II. In ferri candentis ſubſtantia revera non eſt ignis, ſed vel in ejus poris, vel in aere circumſtante: quod ſi ita appareat, id referendum eſt in ſummam caloris activitatem, quæ efficit, ut quod prope eſt ferri ſubſtantiam, in eadem eſſe videatur. Sic etiam panis madens ab aqua non penetratur, ſed hujus partes intra illius meatus excipiuntur.

III. Scyphus aquæ ad ſumma labra plenus immiſſis nummis non effunditur, quia partes aquæ in cumulum ad medium intumeſcunt, cohibente liquoris fluxum labiorum ſcyphi ſiccitate, quæ labia ſi madefiant mox dilabitur aqua.

IV. Non ideò tantundem ferè aquæ in vas cinere plenum reconditur, quantum in vacuum, quod ibi detur corporum penetratio, ſed quia cinis aquam ipſam in vaporem halitúmque ſolvit, cum quo & cineris partes aliquæ exhalantur, nempe tenuiores, & calidiores: Sunt etiam in cinere complures meatus, quibus aqua ſeſe inſinuat & addenſat, factâ particulatim conſtipatione: Itaque cinis collabitur & ſubſidet, atque humorem per cava & ſinus excipit.

V. Plures quantitates non poſſunt occupare eundem locum: Licèt enim in genere cauſæ efficientis ſe non expellant, cùm quantitas non ſit forma activa, tamen una expellit alteram per naturalem incompoſſibilitatem formalem, nam licèt occupatio loci non fiat per informationem, valde ſimilis tamen eſt informationi, & ad genus cauſæ formalis reducitur.

VI. Non eſt eadem ratio de multis accidentibus ejusdem corporis, & de multis quantitatibus, nam cùm quantitati ex ſe debeatur locus, multis quantitatibus plura ac diſtincta debentur loca, & propterea licet non repugnet omnia accidentia ejuſdem corporis occupare eundem locum, repugnat tamen diverſis quantitatibus.

Quæſtio

Quæstio X.

An detur Vacuum in rerum natura?
Negat.

OBSERVATIONES.

I. Duplex eſt cognitio non entis: una poſitiva: Altera privativa. Poſitiva quando aliquis putat, id, quod non eſt, eſſe, & falſam propoſitionem eſſe veram. Hanc cognitionem intelligit Ariſtoteles, quando *lib*. 1. *Anal. c.* 2. *t*, 10. dicit *non datur ſcientia, ejus, quod non eſt*: Si quis enim id quod falſum eſt, verum eſſe arbitretur, is non ſcientiam habet, ſed deceptionem & ignorantiam. Privativa non entis cognitio eſt cognoſcere ipſum non eſſe, & falſam propoſitionem eſſe falſam. Et ſic de vacuo in phyſica agitur, non tanquam de proprietate corporis naturalis, quaſi eſſet quædam affectio poſitiva rebus naturalibus conveniens, ſed ut doceamus, vacuum non eſſe, imò res naturales à vacuo penitus abhorrere.

II. Vacuum ſumitur vel impropriè pro eo, in quo non eſt corpus aliquod ſenſile: Sic cantharus interdum dicitur vacuus; vel propriè pro eo, in quo planè nullum eſt corpus: Et hujusmodi vacuum non datur in rerum natura.

III. Diſtinguendum eſt inter vacuum negativum; & inter vacuum privativum. Vacuum negativum eſt pura negatio. adeóq; omninò nihil, quod ante mundum conditum & jam extra cœlum imaginámur. Vacuum privativum eſt, quod quidem in ſe non habet corpus, dicit tamen reſpectum ad id recipiendum. Et hoc eſt illud de quo diſputant Phyſici, num detur.

IV. Ad rationem vacui non ſat eſt corporis negatio, ſed requiritur privatio, h. e. locus non repletus corpore, aptus tamen repleri: ejuſmodi locus ante mundi creationem non extitit, cùm nullius adhuc ſuperficies corporis uſpiam eſſet. Nec etiam aptitudo ad excipienda corpora ante mundum conditum erat naturalis, cùm non poſſet ab agente naturali ad actum produci.

V. Vacuum non eſt neceſſarium ad motum localem, cùm corporum, in quibus motus localis fit, hæc ratio; ſit. ut ea corporibus, quæ aut ipſa ſe movent, aut moventur ab aliis, cedant, ita nec corporum fiat penetratio, nec duorum pluriúmve in unum locum incluſio: Qua ratione piſci natanti aqua, animali ambulanti aer cedit, & tranſitum facilè concedit.

VI. Compreſſio corporum non arguit vacuum, nam cauſa compreſſionis corporum eſt, quod vel partes ſubtiliores corporis, quod comprimitur, vel aer, qui corporis ejus poris continetur, exſpiret, ut in quibuſdam etiam ſenſu patet.

VII. Partes quæ apponuntur corpori in augmentatione animalis, non in vacua quædam ſpatia recipiuntur, ſed ſuccedunt in locum partium tenuiorum, quæ novis partibus accedentibus loco cedunt: Sic videlicet, ut halitus deliteſcentes in corpore vel in ſe cogantur ac denſentur, vel per inſenſilem tranſpirationem è poris abeant.

VIII. Si vas plenum aquâ calidâ undiq; obturatum in loco perfrigido collocaretur, aqua vaſe illo contenta vel non concreſceret, inhibente concretionem naturâ, quæ vacui periculum antevertit, vel ſi concreſceret, vas ipſum diſrumperetur, ut ità ſeſe inſinuaret aer ad locum illum occupandum, quem aqua concreta deſeruiſſet.

XI. Si folles undiq; complicentur, & orificium eorum immittatur vaſi perfectè clauſo, ità ut nullo modo poſſit aer illuc ingredi, tunc latera follium non poſſunt elevari:

elevari : Si verò magna vis adhibeatur ad folles elevandos, rumpentur, ut locus detur aeri ingredienti ad impediendum vacuum.

Quæstio XI.

An Tempus ab Aristotele l.4.phys.c. 11. t. 101. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum temporis sumitur dupliciter. 1. Generalitur pro mensura cujusque motus, quatenus in qualibet re actu motum subeunte insidet. 2. Specialiter pro mensura primi mobilis, seu conversionis primæ & supremæ sphæræ. Secundum priorem significationem tot sunt tempora, quot motus numerantur : Secundum posteriorem unum tantum est tempus, idque neque velox, neque tardum sed maximè æquale, sicut primum mobile solummodo & unum & æquale. Et in hac posteriori significatione hîc potissimùm accipitur.

II. Numerus est duplex : Numerans & Numeratus. Numerans est is, quo aliquid numeramus, seu est numerus ab omni matéria abstractus, & in se simpliciter consideratus : ut unum, tria, quatuor. Numerus numeratus est, qui certæ materiæ applicatur, & ipsis rebus est concretus, seu est illud ipsum, quod numeratur, numerarívе potest in motu. Tempus non est numerus numerans, qui est quantitas discreta, sed numerus motûs, seu numerus numeratus, qui designat res continuas.

III. Non intelligitur numerus actu numeratus, sed aptitudine, h.e. numerus numerabilis, in quantum partes motus aptitudinem habent, ut distinguantur, & numerentur ab intellectu secundum distinctionem ac discretionem prioris & posterioris.

IV. Numerus abstractus & avúlsus non oritur neque interit, quamvis res numeratæ oriantur & intereant : Numerus applicatus verò sequitur naturam rerum, quibus applicatur : nam si natura rerum est ortui & interitui obnoxia, & numerus quoque orietur & interibit, quòd si non fuerit, his mutationibus non erit obnoxius. Cùm igitur numerus, qui continetúr in definitione temporis, sit applicatus motui, qui oritur & interit, ipse quoque orietur & interibit.

V. Duo in tempore sunt consideranda. 1. Materiale seu partes motûs sibi invicem succedentes. 2. Formale seu numerabilitas ac mensurabilitas secundum prius & posterius. Ratione materialis tempus idem est cum motu, quia motus sublatâ omni intellectus apprehensione in suo esse permanet, realémque durationem sibi vendicat : Ratione verò formalis tempus non est idem, sed differt à motu, quia illa numerabilitas tantùm in mente nostra, motus verò extra mentem in rerum natura subsistit.

VI. Distinguendum est inter notius nobis, & inter notius naturâ. Tempus nobis notius est quàm motus, quia illius beneficio in cognitionem motûs & durationis illius devenimus : Naturâ verò motus notior est, nam est causa divisionis temporis ; at causa naturâ notior est effectu.

VII. Etsi omnium cœlestium corporum motus pro sua quisque ratione sint æquabiles, atque in iis etiam tempus insit, primum tamen ac nobilissimum tempus insidet in motu omnium maximè æquabili sibíque simili, qualis est motus primi mobilis, licèt istiusmodi tempus à motibus inferiorum orbium distinctionem, & varia appellationum discrimina sortiatur : Etenim à motu Solis tempus distinguitur

in

in annos, à motu Lunæ in menſes, aliáſq; id genus durationum menſuras.

VIII. Tempus per ſe eſt menſura motus, quietis autem ex accidente, quatenus videlicet quies eſt privatio motus. Nam ea, quæ per ſe habitui conveniunt, ex accidente privationi accommodantur: Ut cùm aſpectus per ſe ſit luminis, ex accidente eſt tenebrarum. Quòd enim tempus per ſe ſit ſolius motus, non autem quietis menſura ex eo convincitur, quia tempus metitur rem ſecundum prius & poſterius, à quorum uno ad alterum eſt tranſitus: at hæc in quiete non inſunt, niſi factâ ad motum relatione, atque adeò ex accidente.

IX. Diverſo reſpectu tempus pendet à motu, & motus pendet à tempore. Nam menſura duobus modis ſumi poteſt. 1. Secundum eſſe. Sic tempus, quod eſt menſura, dependet à motu; quia ab eo habet diviſionem. 2. In ratione propria menſuræ, quæ eſt eſſe illud, ratione cujus de quantitate rei menſuratæ ſumus certi, & ſic motus pendet à tempore: nam per tempus dijudicamus, fuerítne motus tardior aut velocior, longior vel brevior.

X. Hæ definitionis particulæ, *prius & poſterius*, deſignant partes motus, prout ſucceſſivè fluunt, & à nobis numerantur ſecundum ſucceſſionem unius poſt aliam: Ac proinde non accipiuntur ut partes temporis, ſed prout inſunt motui.

XI. Cùm in tempore reperiatur & numerus, & continuitas; nam eſt numerus applicatus rei continuæ: ideò dicuntur aliqua de eo ratione numeri, quæ non dicuntur ratione continuitatis; Et, è converſo, aliqua dicuntur ratione continuitatis, quæ non dicuntur ratione numeri: Ut dari minimum tempus competit ipſi ratione numeri: at non dari ſed poſſe dividi in ſemper diviſibilia competit illi ratione continuitatis. Abſolutè tamen non dabitur minimum, quia numerus hic eſt applicatus rei, in qua minimum dari nequit, ſcilicet motus.

XII. Diſtinguendum eſt inter Sphærarum cœleſtium revolutionem; & inter motuum eorundem durationem. Sphærarum cœleſtium revolutio non producit diverſa temporum genera, verùm potius motuum eorundem duratio, quæ nihil aliud eſt quàm tempus.

Quæſtio XII.

An Tempus ſit verum ens reale in natura rerum exiſtens? Affirm.

Duratio motus eſt ens reale. Nam evidens eſt, motum ſucceſſivum dari in rerum natura, verúmque habere eſſe reale, & realiter durare in ea. Tempus eſt duratio motus. Ergo tempus eſt ens reale.

OBSERVATIONES.

I. Entium realium aliqua ſunt permanentia, quæ partes habent permanentes, & ſimul exiſtentes; aliqua ſunt ſucceſſiva, quorum partes actu non ponuntur, ſed in continuo fluxu ſunt, ſic ut una tranſeat, aut recedat, & altera ſuccedat, cujusmodi entia ſunt motus & tempus. Licèt igitur partes temporis non exiſtant per modum permanentis, exiſtunt tamen per modum ſucceſſivi, h.e. continuè fluentis, & ita tempus futurum fit præſens & præteritum.

II. Duobus modis aliqua poſſunt dici non entia. 1. Quia neque ſunt actu, neque poteſtate, neque fuerunt, neque erunt unquam futura: ut ſunt figmenta. 2. Quia quamvis actu non ſint, tamen vel jam fuerunt, vel futura erunt: ut ſunt præteritum & futurum. Ex non entibus primo modo nullum

nullum ens poteſt componi: ex non entibus autem ſecundo modo optimè poteſt, ſi illius natura fuerit ſucceſſiva. Cùm igitur temporis natura ſit ſucceſſiva, ideò poteſt ex præterito & futuro, tanquam ex non entibus ſecundo modo, componi.

III. Quamvis tempus futurum nondum ſit, & præteritum jam non ſit, eſt tamen tempus præſens, non ſolùm ratione inſtantis, ſed etiam ut tempus eſt: non tamen habet præſentiam permanentem, ſed fluentem, fit autem unum tempus continuum cum præterito & futuro, ratione inſtantis, per quod cum eis copulatur.

IV. Etiamſi partes temporis ſimul eſſe nequeunt, ſufficit tamen ut eſſe dicantur, ſi realiter per inſtans connectantur, quia tempus eſt ens ſucceſſivum.

V. In tempore duo inſunt. 1. Ipſa vis menſurandi, quæ habet indeterminata intervalla: Et ſic tempus non dependet ab anima, quia etiamſi nullus homo cogitaret cœlum moveri, tamen reverà moveretur, & diſtingueret rerum tempora. 2. Diſtinctio certa iſtorum intervallorum, quâ nempè illa intervalla definitam habent longitudinem, aut brevitatem: Et ſic tempus dependet ab anima, niſi enim homo fuiſſet, nunquam motus cœli fuiſſet diſtinctus per annos, menſes, &c.

VI. Diſtinguendum eſt inter numerationem actualem; & inter numerationem aptitudinalem. Tempus eſt numerus numeratus, non ſecundum actualem numerationem, ſed ſecundum aptitudinalem, quam habet ante operationem intellectus, in quantum partes ejus numerabiles ſunt ab intellectu ſecundum prius & poſterius: quare non dependet ab actuali numeratione intellectûs.

PARS SPECIALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæſtio I.

An Mundus ſit perfectus? Affirm.

OBSERVATIONES:

I. PErfectum bifariam ſumi poteſt. 1. Simpliciter & abſolutè, ſcilicet pro perfecto omnimodè, ita ut ei nulla deſit perfectio: Et ſic ſolus Deus dicitur perfectus. 2. In ſuo genere, quia ſcilicet in ſuo genere habet omnem perfectionem, quæ ei ex ſui natura, ſtatu, & conditione poteſt cōvenire: Et hoc modo mundus dicitur perfectus.

II. Licèt Deus & mundum alium perfectiorem condere, & hunc, quem videmus, perfectiorem reddere poſſit, in hoc tamen nihil deſideratur, quo minus perfectus cenſeri queat: Speciebus enim, quæ divina virtute denuò produci queunt, non eget mūdus ad eam perfectionem, quam in hoc ſtatu depoſcit, quas autem ars ſive natura ſubinde profert, eas virtute, id eſt, in ſuis cauſis, jam continet.

III. Diſtinguendum eſt inter perfectionem eſſentialem, qua non carent monſtra, v. g. homo cum ſex digitis in manu non caret natura humana & rationalitate; & inter perfectionem quantitativam, quæ eſt partium diſcretiva in debito numero, & perfectione, & hac poſſunt monſtra carere. Deinde licèt monſtra alienam ſuæ ſpeciei deformitatem habeant, occaſionaliter tamen perficiunt hoc univerſum, nam bona, quæ ſunt in univerſo, pulchriora ex eorum comparatione apparent.

IV. Vitia & peccata ſive mala culpæ dupli-

dupliciter spectari possunt. 1. Secundum se, & sic mala sunt, turpia, & imperfecta 2. In ordine ad virtutes, quas ex indirecto causant, augent & extollunt, & sic per accidens spectant ad perfectionem: Nam peccata multis virtutibus exercendis occasionem præbent, ut vindicativæ justitiæ, patientiæ, & misericordiæ Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione splendent. Præterea distinguendum est inter perfectionem universi in esse naturali, quæ hic tantùm intelligitur; & inter perfectionem in esse morali, de qua non est quæstio.

V. Pugna elementorum, ut & aliarum rerum antipathia non adimunt mundo perfectionem, nam quæ res una ex parte diffident, eædem ex altera conveniunt & mutuo inter se fœdere copulantur, atq; secundum eam rationem ordinis tranquilitatem servant.

VI. Mundus nihil continet, quod non aliquid commodi & utilitatis pariat, aut parere saltem possit, si eo congruè utamur, quamvis prima specie inutile aut omnino perniciosum videatur. Ergo in mundo nihil est superfluum. Animantes noxias quod attinet, docet *D. August. l. 3. de Gen. ad lit. c. 17.* eas quadrifariam homini commodas esse: videlicet, quia ipsum pœnaliter lædunt, aut salubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent.

VII. Mixta non sunt superflua, imò in suo gradu essendi & ad humanos usus pro statu præsenti necessaria: In posteriore verò statu videlicet post diem judicii cessabit posterior hæc necessitas, conditione hominis, cujus gratia facta sunt, variata, & sufficiet gradum essendi eorum in specie humana permanere.

VIII. Universum non debet secundum omnes suas partes esse incorruptibile & in actu, cùm constet ex gradibus incorruptibilium, & corruptibilium, actualium, & potentialium, & ideò in suo genere dicitur perfectum, quia ad suum genus pertinet similem diversitatem habere, cùm sit elementare & creatum. *Materia* etsi ex se rudis sit, auget nihilominus mundi ornatum, quatenus Protei cujusdam more varias formas induit, quibus universitas naturæ exornatur.

IX. Homo diverso respectu potest dici incola mundi, pars mundi, & finis mundi. Homo est incola mundi, quatenus mundus est hospitium hominis: est pars mundi, quatenus ex homine cæterísque rebus componitur mundus: est finis mundi, quatenus hominis gratiâ sensibilium rerum universitas condita fuit.

Quæstio II.

An cœlum ex materia & forma constet? Affirm.

I. COElum non est pura forma, sed constat etiam materiâ, *quia* 1. Omnes substantiæ sensibiles habent materiam. *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 1. t. 6.* Cœlum est substantia sensibilis. *l. 1. de cœlo c. 9. t. 92.* Ergo cœlum constat materia. 2. Ubi sunt affectiones corporeæ & materiales ibi est materia. In cœlo sunt affectiones corporeæ & materiales, nempe quantitas, raritas, & densitas. Ergo in cœlo est materia.

II. Cœlum non est pura materia, sed constat etiam forma, *quia* 1. Materia absq; forma non consistit viribus naturæ 2. Ubi datur motus, ibi datur forma. In cœlo datur motus, nempe circularis, qui ita proprius cœlo, ut alteri corpori per naturam convenire non possit. Ergò in cœlo etiam datur forma.

OBSERVATIONES.

I. Simplex, vel opponitur composito ex materia & forma; vel opponitur mixto, h. e. composito ex elementis. Cœlum dicitur corpus simplex, non quòd careat compositione ex materia & forma, sed quòd non sit compositum ex elementis, uti mixta. Simplex ergo hoc in loco non opponitur composito, sed mixto.

II. Et cœlum & elementa dicuntur corpora simplicia, sed non eodem modo. Dicitur enim aliquid simplex dupliciter. 1. Negativè, quod ita est simplex, ut nec ipsum sit mixtum, nec etiam aptum natum, ut destinetur ad alicujus mixtionem: Et ita cœlum est simplex. 2. Privativè, quod non est mixtum, attamen aptum & destinatum est ad alicujus mixtionem: Et sic elementa dicuntur simplicia,

III. Quemadmodum impossible est dari corpus sine materia: Ita etiam impossibile est dari formam corpoream non materialem. Deinde si cœli forma corporea est & capax quantitatis & accidentium sensibilium, necesse est alias valde inferiores & imperfectiores compositiones cœlum habere, ex partibus integrantibus, atque ex subjecto & accidenti, quæ non possunt esse in eo quod caret compositione ex materia & formá, neque in forma, nisi materiali.

IV. Distinguendum est inter genus spirituale; & inter genus corporum. In genere spirituali datur quidem forma completa, ut angelus; & incompleta, ut anima rationalis, sed non sub genere corporis: nam cùm sit inferioris, & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit esse compositum sine compositione ex materia & forma, quò enim res inferioris ordinis sunt, eò majorem compositionem habere debent, & simplicitatem minorem.

V. Non ex transmutatione substantiali duntaxat, sed etiam ex accidentali sensibili venerunt Philosophi in materiæ cognitionem: Itémque ex motu physico, qui etiamsi in nudam materiam non recipiatur, eam tamen latentem arguit.

VI. Materia cœlo data est non ad generationem, & transmutationem, sed ad subsistendum formæ corporeitatis in substantia, & recipiendum quantitatem & figuram.

Quæstio III:

An motus circularis cœlo sit naturalis?

Affirm.

I. SImplicis corporis simplex est motus *Arist. l. 1. de cœlo c. 2. t. 8.* Cœlum corpus simplex. Ergo habet motum simplicem, qui vel rectus, vel circularis. Non rectus, hic enim cōpetit elementis. Ergo circularis.

II. Motus circularis aut est cœlo naturalis, aut violentus. Non est violentus, quia 1. Violentum non est diuturnum & perpetuum. Motus cœli est perpetuus. Ergo non est violentus. 2. Si motus circularis cœlo esset violentus, alii cuidam corpori esset naturalis: Nam quod est uni violentum, alteri est naturale. Sed nullum datur corpus, cui motus circularis sit naturalis. Ergò cœlo erit naturalis.

OBSERVATIONES.

I. Cœlum dupliciter consideratur. 1. Ut particulare corpus. 2. Ut pars præcipua universi, cum hac varietate & vicissitudine generationnm & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes, per quas influit in inferiora corpora: Et in hac posteriori consideratione motus circularis dicitur cœlo naturalis.

II. Quamvis motu circulari non solùm cœlum, sed etiam elementa quædam, nempe ignis & suprema aeris regio, moveantur, nihilominus tamen motus circu-

laris cœlo eſt naturalis: Nam per naturam ignis & aer non niſi motu recto ſurſum feruntur; præter naturam verò etiam circulariter, nimirum ad motum cœli cui ſubſunt, circumvertuntur; Cúmque motus circularis igni & aeri competat præter naturam, ideò aliquod aliud corpus à duobus illis eſſentia differens ſit neceſſe eſt, cui idem motus competat per naturam, quod nullum aliud quàm cœlum. Qui enim motus uni præter naturam competit, is alteri competit per naturam.

III. Natura eſt determinata ad unum motum, ſcilicet ſpecie: Motus autem cœleſtes ab oriente & ab occaſu ſpecie non differunt. *Dupliciter etiam* natura conſiderari poteſt .1. Secundum ſe, & ita eſt determinata ad ūnum, & ſic primum mobile habet moveri motu raptûs, & eo inferiores orbes proprio motu ab occaſu ad ortū2. Ut participat naturam ſuperioris, & ſic poteſt orbis inferior participare motum raptûs.

IV. Eſt quidem motus ad terminum, ut ad ſuam perfectionem & finem, ſed ille terminus motûs eſt duplex. 1. Dicitur terminans motum ſub quiete. 2. Dicitur terminans motum ſub aſſimilatione, quia facit ut id quod movetur, moventi aſſimiletur ſecundum quod movet; ut ſecuris artifici, ſecundum quod intendit facere ſcamna; Et hoc ſecundo modo motus perpetuus cœli habet terminum & perfectionem, ſcilicet quòd ſe movendo ſemper cauſet generationem & corruptionem rerum ſublunarium. Unde *Deut. 4. v. 19.* dicitur, quòd corpora cœleſtia ſint condita in miniſterium cunctis gentibus.

V. Diſtinguendum eſt inter motum rectum, qui habet terminum à quo & terminum ad quem, & fit ab imperfecto ad perfectum, cui etiam opponitur quies; Et inter motum circularem, qualis eſt motus cœli.

VI. Diſtinguendum eſt inter corpus, quod in ſua conſervatione dependet à loco; Et inter corpus, quod in ſua conſervatione non dependet à loco. Si corpus dependet à loco in ſua conſervatione, quies in loco naturali naturalis eſt corpori: Uti quies corporum ſublunarium in locis naturalibus: Si verò corpus non dependet in ſua conſervatione à loco, ut conſtat de corpore cœleſti, quod cùm ſit incorruptibile & perfectiſſimum, non indiget loco ad propriam conſervationem, ſed ubique conſervari poteſt, tali corpori non eſt naturalis quies. *Deinde,* dici poteſt corpora naturalia quieſcere naturaliter, niſi ad bonum univerſi moveantur: Sic cœlum movetur ad bonum univerſi, ut rerum generationes fiant.

VII. Licèt cœlo non ſit naturalis locus, aut præſentia ob illius conſervationem, quia incorruptibile eſt, naturalis tamen eſt præſentia ſuper alia corpora, & ratione propriæ dignitatis præ aliis corporibus ſimplicibus; Et propter ejus influxum in ſublunaria tranſiliendum.

VIII. Diſtinguendum eſt inter infinitum ſecundum magnitudinem & multitudinem, à quo natura abhorret; Et inter infinitum ſecundum durationem, & impropriè dictum, ut eſt motus cœli circularis: infinitas enim circulationes cœlum ſibi vendicat, datâ juxta Ariſtotelem æternitate mundi.

Quæſtio IV.

An cœlum ſit rotundum? Affirm.

CORpori primo, ſimpliciſſimo, & perfectiſſimo debetur figura prima, ſimpliciſſima, & perfectiſſima. Cœlum eſt

corpus

corpus primum (*scilicet dignitate & natura*) simplicissimum, & perfectissimum: Ergo etiam primam, simplicissimam, & perfectissimam habet figuram, quæ est circularis, seu sphærica.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter figuram cœli, & inter officium cœli. Quando *Esa.* 40. v. 24. dicitur: *Expandit cœlum sicut tabernaculum ad habitandum:* Et Psal. 103. v. 2. *Extendens cœlum sicut pellem:* Nomine pellis non significatur figura cœli, sed officium. Sicut enim tentorium, tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra se recipiens: eodem pacto cœlum est quasi operimentum rerum omnium. Deinde quàm facile nobis est complicatam pellem extendere, tam facilè Deo fuit cœlum condere.

II. Licèt terra sit globosa, non tamen ea, quæ terræ globo ex alia parte nobis adversa sustentantur, suspensa pendent: Cùm omnia gravia suo pondere ad mundi medium ferantur, nec inde nisi ascendendo, ac contra naturam suam divelli queant: Itaque non magis pendent, quæ in terra hærent apud Antipodas, quàm quæ apud nos.

III. Stellæ prope Horizontem majores nobis apparent, quam in medio cœli, non quòd nobis sint propinquiores, (& sic cœlum non esset rotundum) & revera majores, sed propter medii interjecti crassitiem, & densitatem ex vaporum atque exhalationum congerie causatam: quò enim medium densius est, eò majora & propinquiora videntur corpora, uti docet experientia in his quæ per aquam cernantur.

IV. Sol & Luna videntur plana, non quod sint, sed ob nimiam distantiam: Nam sphærica corpora, si sit nimia locorum intercapedo, plana solent apparere, quia concavitas discuti non potest, nisi ex comprehensa inæquali distantia partium rei, in qua perceptione visus solet deficere distantiæ immoderatione.

V. Figura sphærica est minima inter Isoperimetras quoad loci occupationem: sed maxima quoad interiorem cavitatem.

VI. Fieri non potest ut cœlum ovalem vel cylindriacam figuram habeat, quia repugnaret sub primo mobili proprium motum conficere inferiores sphæras, cùm super diversos polos à polis primi mobilis moveri debeant, quin aut se perfringerent aut mutuò se pervaderent, si talem figuram haberent. *Præterea* figuram cœli talem esse oportet, ut ubicunque poli constituantur, non sequatur vacuum, ex cœlesti motu, quod necessariò sequetur, si cœlum alia figura, quàm sphærica, constet.

VII. Licèt figura quadrata sit stabilis & firma, tamen nullo modo apta est ad circumgyrationem, quæ sphæris mobilibus debetur.

Quæstio V.

An cœlum agat in hæc inferiora? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter res materiatas & corporeas; & inter res incorporeas & spirituales. Per inferiora hac in quæstione intelliguntur res materiatæ & mole corporea præditæ, non verò incorporeæ, & spirituales. Materiale enim & corporeum, quale est cœlum, non potest agere in res spirituales, corporísque expertes, cùm omnis actio sit à præstantiori, & valentiori.

II. Distinguendum est inter actionem directam; & inter actionem indirectam.

Anima rationalis etsi secundum entitatem & substantiam sit spiritualis, tamen quia est incompleta, & essentialiter potest informare corpus, & dum actu ipsum informat, sæpiùs ad phantasmata sibi acquirenda partibus corporis indiget, ideo cœlum etiam in animæ rationalis potentias agit, non quidem directè, h. e. non imprimendo per se, & immediatè aliquid in ipsum vel intellectum, vel voluntatem; Sed indirectè, h. e. remotè & ex accidente, nimirum voluntatem inclinando interventu organorum, quibus corporeæ vires insident, imbuendo videlicet ea variis qualitatibus, quibus potentiæ ad hunc vel illum effectum permoveantur.

III. Distinguendum est inter agens univocum, quod ideò agit, ut sibi in specie simile producat; & inter agens æquivocum, quale est cœlum, quod non idcirco agit, ut producat sibi simile secundum speciem, sed secundum virtutem.

IV. Distinguendum est inter contactum corporalem, & inter contactum virtualem. Licèt corpora cœlestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præsentia, & hujusmodi contactus dicitur virtualis. Ut tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessarium in intermediis produci qualitates, quæ producuntur in inferioribus.

V. Inferiora suscipiunt actionem superiorum secundum suam naturam, unde non est mirum, si Saturnus in Martem non imprimat frigiditatem, quam in inferiora imprimit: Nam etiam piscis stupor stupefacit manus piscatorum, & non retia.

VI. Nihil contingens vel casuale reperitur in corporibus cœlestibus, nec in modo agendi eorum per se considerato, sequuntur nihilominus casuales effectus circa hæc inferiora ratione causarum particularium, à quibus modificantur, & sæpe impediuntur influxus per se cœlorum. Ergo à causa necessaria procedit effectus necessarius nisi impediatur vel modificetur in secundis.

Quæstio VI.

An cœlum sit diversæ naturæ à corporibus sublunaribus? Affirm.

I. Quod corpus motu movetur circulari, id quoad essentiam differt ab eo, quod recto motu movetur: *Nam* quorum corporum affectiones vel operationes sunt aliæ, eorum etiam alia est natura, cùm per affectiones vel operationes corporum essentiæ à posteriori cognoscantur, & à se invicem distinguantur. At cœlum movetur motu circulari, elementa verò motu recto. Ergo cœlum quoad essentiam differt ab elementis.

II. Quicquid nec grave nec leve est, illud habet aliam atque diversam naturam ab elementis. Cœlum neque est grave, neque leve. *Nam* si esset grave, tenderet deorsum, si, esset leve, tenderet sursum. Ergo cœlum aliam ab elementis habet naturam.

OBSERVATIONES.

I. Non omne quod videri, & tangi potest, constat è quatuor elementis, cùm terra etiam in nativo statu, quantumlibet pura & sincera, videri possit & tangi, quandoquidem splendore Solis perfusa ob opacitatem aspectum terminat, & interventu siccitatis aut frigoris tangitur, nec tamen quatuor elementorum permistionem continet.

II. Duo

II. Duo sunt genera accidentium: Quædam sunt quasi universalia, quibuslibet corporibus communia: Ut quantitas, densitas, raritas & magna ex parte lumen, quorũ omnia ferè corpora aliquo modo capacia sunt, & cùm hæc sequantur universalissimam rationem corporum, non indicant diversam naturam eorum, nec ideò ex eis diversitas colligi potest, nisi fortè ex particulari modo alicujus eorum, ut ex modo habendi lucem, tanquam fontem ejus colligimus solem diversæ naturæ ab aliis corporibus, eam ab eodem sole participantibus: Alia sunt specialiora accidentia orta à corporibus secundum specialiorem rationem: ut colores, qualitates, tactiles, gravitas, levitas & alia. Priora accidentia, ex quibus nulla diversa natura colligitur, sunt communia cœlo cum corporibus sublunaribus, non verò posteriora.

III. Distinguendum est inter colores veros, & inter colores apparentes. Cœlum non habet colores veros, sed apparentes duntaxat, circa quos absque dubio fallitur visus noster, eos pro veris accipiens: nam lucem cœlestem, quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta est, certo modo attemperatur, judicat esse colorem cæruleum, vel alium similem.

IV. Aliud est competere alicui formaliter, & affectu: & aliud est competere virtualiter & effectu. Calor; frigus aliæq; primæ qualitates, vel ex primis tantùm oriundæ, quas Astrologi sideribus attribuunt, non affectu, sed effectu, non formalitèr, sed virtualitèr corporibus cœlestibus competunt, quatenus nimirum speciali ratione ea producunt in corporibus inferioribus.

Quæstio VII.

An Lux sit corpus, vel substantialis forma astrorum? Negat.

I. Lux non est corpus, quia, 1. Omne corpus habet certum & determinatum locum. Lux non habet certum & determinatum locum, sed ubique diffunditur. Ergo lux non est corpus. 2. Duo corpora non possunt esse simul, Lux & aer possunt esse simul. Ergo lux non est corpus.

II. Lux non est substantia, quia 1. Nulla substantia per se cadit sub sensum. Lux per se cadit sub sensum, quia aspectu percipitur, Ergo non est substantia. 2. Nulla substantia suscipit magìs & minùs. Lux suscipit magìs & minùs. Ergò lux non est substantia.

OBSERVATIONES.

I. Quando *D. Augustinus lib. 2. de liber. arb.* affirmat lucem esse nobiliorem auro, non simplicitèr lucem auro, quod est substantia, præfert, sed quoad externam pulchritudinem, cui auri decor cedit: Interim aurum, ut substantia est, nobilius est luce.

II. Lux est qualitas, licèt non habeat contrarium, non enim omnes qualitates habent contrarium, ut patet in speciebus tam sensibilibus, quàm intelligibilibus: Item nec omnes qualitates, quæ cadunt sub sensum, quia figuris nihil est propriè contrarium. Est autem luci peculiaris ratio, ut contrarium non habeat, quia est propria ac nativa affectio corporis cœlestis, quod contrarietate vacat.

III. Distinguendum est inter qualitatem, quæ ordinatur ad introductionem alicujus formæ; & inter qualitatem, quæ non ordinatur ad formam. Quando qualitas

litas ordinatur ad introductionem alicujus formæ, tunc habet aliquam permanentiam: at quando non ordinatur ad formam, sed ipsa est quæ actuat & perficit, ut lux illuminans aerem, non est necesse, ut permanenter inhæreat: Sic lux non remanet, remoto lucente.

IV. Distinguendum est inter reflexionem materialem & propriè sic dictam, quæ corporibus tantùm convenit, & inter reflexionem metaphoricam, sive per similitudinem sic dictam, quæ potest convenire accidenti corporeo, quale est lumen. Et sic radii lucis dicuntur reflecti, non quidem ita, ut iidem retrocedant per motum localem, quia hoc est contra naturam accidentis, sed per extensionem, ita ut novi producantur versus anteriores partes medii, vel saltem novæ partes radiorum.

V. Quod Philosophi nonnulli de attritu aeris inter duos radios quasi inter duo corpora dixerunt, non ita est, sed ideò aer coeunte in unum duplici radio magis incalescit, quia lux caloris parens, quo est intensior, eo uberiorem calorem gignit.

VI. Lux consideratur vel secundum se, ut est qualitas: vel ut est subjectivè in substantia luminosa. Quando *Aristoteles lib. 5. Top. c. 3.* ait, *Lucem esse ignem*, non intelligit lucem secundum se consideratam, sed ut est subjectivè in igne, quo pacto aliqui dicunt, tres esse species ignis, scilicet carbonem, flammam & lucem.

Quæstio VIII.

An omnes stellæ lumen à Sole mutuentur? Affirm.

I. TAm stellæ fixæ, quàm planetæ lumen à sole mutuantur, quia. 1. Planetæ quanto soli sunt propinquiores, eo sunt lucidiores. 2. Sol est collocatus in medio planetarum, ut superioribus & inferioribus astris lucem suam communicet. 3. Luna interpositu terræ inter ipsam & Solem obscuratur, quod non aliam ob causam accidit, quàm quod radii Solis tum ad eam non pertingunt: pro vario etiam ad Solem aspectu Luna variè illustratur, ac diversas induit figuras.

II. Omnes stellæ ex se etiam aliquid propriæ & congenitæ lucis possident, quia Luna in eclipsi rubens quodammodo apparet, quod non esset, nisi aliquid luminis in se contineret.

OBSERVATIONES.

I. Licèt astra lumen à sole accipiunt, nullum tamen sidus supra solem existens patitur defectum luminis sive eclipsin interjectu terræ, quemadmodum luna, quia cùm maxime à terra ista sidera distent, ejus umbram intrare non possunt: Nullum etiam eorum subit vicissitudinem facierum ac luminum, quia lumen à sole vibratum semper illa perfectè illustrat, cùm ad id nihil impedimenti intervenire queat: At in luna non ita res se habet, qui pro diversitate aspectus & distantiæ nunc magis nunc minus ex parte inferiori, quâ nos spectat, soli patet, atque ita prout magis vel minùs illustratur, ita lumen & figuram mutat.

II. Planetæ Sole inferiores, sc. Venus & Mercurius, si aliquam imminutionem luminis sortiuntur, adeo parva est, ut videri non possit, nam Venus non potest tegere, nisi centessimam Solis partem, & Mercurius minorem, cùm sit Venere minor, cúmque propriâ luce magis abundent, quàm Luna, eorum obscuratio non potest deprehendi, sed bene dari.

III. Maculæ Lunæ, quæ in plenilunio apparent

apparent, proveniunt ex inæqualitate corporis lunaris, quòd quædam ejus partes sint rariores, quæ minùs; quædam densiores, quæ magis luceant: Non ergo ex illis maculis potest colligi, quòd Luna lumen à Sole non recipiat.

IV. Quod lumen Lunæ, quod aliâs in eclipsi videtur, nec in novilunio, nec postea appareat secundum eam partem, quæ est aversa à Sole & nos respicit, non ideo fit, quod Luna nihil luminis congeniti & proprii in se contineat, sed quia interdiu pars non illuminata à Sole nimio Solis splendore obscuratur, sicuti & reliquæ stellæ; nocturno verò tempore partes non illuminatæ superantur atque obteguntur illuminatarum fulgore.

Quæstio IX.

An elementa ab Aristotele l. 3. de cœlo c. 3. t. 31. rectè definiantur?
Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Elementa dupliciter considerantur 1. Absolutè, quatenus sunt partes mundi integrantes, & sic possunt definiri: Elementa sunt corpora simplicia, quæ propter gravitatem & levitatem suam recto feruntur motu, atque in locis propriis constituta unà cum cœlo mixtísque corporibus totum mundum integrant. 2. Relatè, quatenus sunt principia mistionis, & sic Elementum ab Aristotele rectè definitur corpus simplex, in quod cætera corpora dividuntur, in quibus inest potentia aut actu, ipsum autem est indivisibile in diversa secundum speciem.

II. Elementum dicitur (*corpus*) ad excludendam materiam & formam, & omnia, quæcunque non sunt corpora.

III. Vocabulum (*simplex*) in definitione elementi non opponitur composito, quasi elementa non essent composita ex materia & forma; sed opponitur mixto, quòd nempe elementa non sint mista, & quòd in alia specie differentia non possint dividi, quo ipso à mixtis corporibus distinguuntur, quæ dividuntur in elementa specie differentia.

IV. Elementum dicitur quidem corpus simplex, sed non simplicissimum quemadmodum cœlum, quod est simplicius elementis, quia cœlum neque est mistum, neque ad mistionem concurrit; Elementa vero quamvis etiam non sint mista, & sic rectè vocantur corpora simplicia, interim tamen ad mistionem concurrunt.

V. Elementum ex se & in sua natura consideratum qualitatibus secundis, quæ ex congressu plurium primarum qualitatum constituuntur, non est præditum, e. g. aqua ex se nullum habet saporem, neque nutrit, fit autem sapida, & ad nutritionem facit, quatenus cum aliis corporibus congreditur, aut permiscetur. Ergo elementum ex se, & in sua natura consideratum, est corpus simplex.

VI. Illa definitionis verba, *in quod cætera corpora resolvuntur*, adjiciuntur, ad removendum cœlum, quod licet sit corpus simplex, non tamen in ipsum alia corpora resolvuntur.

VII. Quamvis quodlibet elementum dividi possit in materiam & formam, quæ inter se specie dissident, insuper etiam in alia corpora completa, v. g. aer in ignem & aquam, siquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera verò aqua produci potest: nihilominus tamen in definitione Aristotelis elementum rectè dicitur *indivisibile in specie diversa*, scilicet in eo tantùm ge-

nere:

nere, in quo est elementum. Cùm igitur sit elementum corporum, debet esse indivisibile in alia corpora specie diversa. Materia verò & forma non sunt corpora. *Sic licèt* ex materia unius aeris, v. g. educatur forma ignis & aquæ, non dicitur aer dividi in illa, sicut mixtum in elementa, nam aer non habet in sua materia dispositiones & aquæ & ignis temperatas, sicut illas habet mixtum: & ideò hæc non dicuntur esse in aere virtute, sed in sola radicali & remota potentia materiæ.

Quæstio X.

An quodlibet elementum possit generari ex quolibet? Affirm

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter transmutationem elementorum quoad totum Et inter transmutationem quoad partes. Hæc quæstio non ita est accipienda, quasi unum elementum possit totum aliud in se convertere: non enim id per naturam fieri potest, ut testatur experientia tot seculorum, quibus omnia quatuor elementa servata in mundo fuere; Sed de corruptione & generatione elementorum quoad partes duntaxat est quæstio.

II. Aer potest immediatè generari ex igne, licet aeris frigiditas sit exigua, ignis verò calor summus, nam ut aer sufficienter perimat calorem ignis, multa ei auxilio esse possunt: primò, externa quædam & adventitia frigiditas: secundò, materiæ copia, quæ exiguæ ignis portioni admovetur: tertio influxus quidam cœlorum, coercentium ipsum calorem ignis: His siquidem omnibus fieri poterit, ut tantum remittatur calor ignis, quantum satis sit, ut disponatur ad formam aeris, maximè cùm ejus similiter siccitas facilè fuerit per summam aeris humiditatem expulsa. Eodem modo proportionaliter respondendum est, si quis negaret, aerem remissè calidum posse generari ex aqua summè frigida:

III. Quamvis ignis majorem levitatem & raritatem aeris levitate & raritate prærequirat in materia tanquam dispositionem, ut in illa recipiatur, nihilominus tamen aqua immediatè potest fieri ignis: Nam non est inconveniens, quòd dum aqua est in via corruptionis, sit sub majori levitate & raritate, & calore, quàm aer quia non repugnat, quòd dispositio naturalis aeris sit minor dispositione violenta ipsius aquæ, præsertim cùm tendit ad id, quod calidum est, & rarius ipso aere, sc. ad ignem.

IV. Ex igne potest generari aqua. Quamvis enim non possit ignis sub summa frigiditate consistere, adeò ut desinat dici calidus; potest tamen aliquam suscipere, quæ sit sufficiens, ut aqua se in ejus materiam insinuet, maximè cùm ejus humiditas aliunde ab astrorum influxu & majori materiæ copia roborata, ipsius ignis siccitatem perimere possit, & se in ejus locum subrogare: ubi autem aquæ forma sese in illam ignis materiam remissè refrigeratam, & adhuc remissè calidam insinuaverit, expellet reliquos caloris gradus, & suum nativum frigus intendet, sícque poterit tandem se ad naturalem statum reducere.

Quæstio XI.

An elementa in suis locis gravitatem & levitatem habeant? Neg.

I. Aer non degravat nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur. Si verò aer & aqua in regione propria gravitarent, & deorsum

niterentur, non possent non subjecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram vel aquam à proprio loco extractam sustinent.

II. Singula elementa moventur ad propria loca, tanquam ad propriam perfectionem, ut in illis optatâ fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiva naturalis eorum ad hunc solum terminum propendet, & inclinat: Hoc ergo adepto, non erit principium ultrà tendendi, atque adeò repugnat, quòd si elementa in propria sede perfectè constituta sint ulteriùs cieri naturaliter nitantur gravitando aut levitando.

OBSERVATIONES.

I. Gravitas & levitas dupliciter accipiuntur. 1. Pro actu primo, seu virtute movendi deorsum vel sursum: Et sic certum est gravitatem & levitatem convenire elementis, etiam in suis propriis locis existentibus; quia habent semper potentiam movendi & tendendi ad sua loca naturalia, si ab illis separata fuerint. 2. Pro actu secundo seu operatione atq; impulsu, qui dicitur, gravitatio & levitatio: Et sic rectè dicitur, elementa nec gravitatem nec levitatem in suis propriis locis habere, h. e. nec gravitare, nec levitare, cum ibi non moveantur actu.

II. Elementa bifariam considerari possunt. 1. Ut à natura sunt in suis sphæris perfectè collocata, i à ut gravius sit sub minus gravi, & levius supra minus leve, ignis supra aerem & aqua supra terram. 2. Ut contra suam naturalem conditionem collocantur, ut magis grave supra minùs grave, & minùs leve supra magis leve. Posteriori modo gravitant & levitant, quia non sunt in proprio loco: sed non priori modo.

III. Distinguendum est inter elementa media pura; quæ in propriis locis nec gravitant nec levitant; & inter elementa media impura, & peregrinis qualitatibus imbuta, prout apud nos sunt, quæ ex qualitate addita gravitante possunt gravitare: Idcirco *utres aere pleni* graviores existunt & faciliùs descendunt, quàm si inanes essent, quia aer ille, quo replentur ob admixtos vapores gravitat, & deorsum pellit: secus verò contingeret, si puro & elementari aere utres adimplerentur.

IV. Lignum centum librarum velociùs per aerem descendit, quàm plumbi libra, quia ejusmodi lignum gravitate terræ & aquæ excedit plumbum: nec ejus descensum retardat levitas aerea, quæ in suo loco naturali non levitat: At per aquam plumbum unius libræ citiùs descendit, quàm lignum ejusdem ponderis, quod supernatat; quia levitas aerea lignum tenet, nè deorsum labatur, non autem plumbi libram, quia hæc parum levitatis in se continet.

V. Aqua in sua sphæra non dicitur gravis, dum ei stat quasi pro centro magìs grave, id est, terra, cum qua ferè unum globum facit. Dato autem, quòd ab aqua subduceretur magìs grave, ipsa esset inter gravia gravissima, & sic oporteret eam imum locum occupare: idem esto judicium de ascensu aeris, si sphæra ignis tolleretur. *Ignis verò, & aer,* si ab illis subducerentur aqua & terra, nisi periculum vacui adesset, non descenderent, quia eorum motus non est deorsum, sed sursum, nec sunt elementa gravia, sed levia.

Quæstio XII.

An duo elementa sint gravia, & duo levia? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Duobus modis aliquod elementum summè grave, aut summè leve dici

poteſt. 1. Ut ſummè grave nuncupetur, quod ſuopte pondere infra omnia alia elementa fertur, ut eſt ſola terra: Et ſummè leve, quod ſuopte ſupra alia omnia elementa aſcendit, ut eſt ſolus ignis. 2. Ut ſummè grave appelletur, quod nullam partem habet levitatis: Summè leve, quod nullam partem obtinet gravitatis. Sic duo elementa inferiora nempe aqua & terra dicenda ſunt ſummè gravia, & duo elementa ſuperiora, nimirum aer & ignis ſummè levia.

II. Levitas & gravitas in elementis mediis bifariam conſiderari poſſunt. 1. Per ſe, & ſic illa dicenda ſunt elementa gravia, quæ de ſe & ex ſua natura deorſum tendunt, ut terra & aqua; & illa erunt levia, quæ motum ſurſum habent ex ſua natura, ut aer & ignis. 2. In comparatione, & in reſpectu, & ſic poſſunt habere diverſas rationes, quatenus ad extrema elementa comparantur. Ità aqua poterit dici levis comparata gravitati terræ; & gravis comparata levitati aeris & ignis. Primo ergo modo hac in quæſtione elementa conſiderantur, non verò ſecundo.

III. Diſtinguendum eſt inter proprias virtutes motivas, & inter extrinſecum impellens. Cùm aqua à loco terræ aſcendit, & aer deſcendit ab ignis loco, non à propriis virtutibus motivis id evenit, ſed ab extrinſeco impellente, terrâ ſcilicet aut igne, ratione majoris gravitatis, vel levitatis: neq; aliud principium confingere neceſſarium eſt, cùm aſſignatum ſufficiat, maximè cùm gravitas vel levitas non ſit principium contrariorum motuum. Aſcenſus autem aquæ, v. g. à loco terræ verè contrariatur deſcenſui ejuſdem ad eundem locum, ideo nequeunt provenire ab eadem gravitate vel levitate.

IV. Etſi ignis concurrat ad mixtionem, ex eo tamen non ſequitur ignem ex ſua ſphæra deſcendere, atque ſic non eſſe elementum leve ſed grave. Nam multa non immediatè ex igne generantur ſed remotè, quia gignuntur ex corporibus, quæ ex elementis ſunt compoſita. Quemadmodum in generatione miſti non eſt neceſſe, ut is aer, qui eſt in ſuprema regione, ſeu illa terra, quæ eſt in centro, concurrat, ſed ſufficit is aer, qui eſt in inferioribus, & terra propinqua, quæ eſt in mixtis: Ita etjam non eſt neceſſe, quando ex elementis proximè generatur aliquid, ignem ex ſua ſphæra deſcendere, cùm ignis tam ſupra quàm intra terram reperiatur, nec rarò ex aere & ex fumis motis gignatur.

V. Ignis deſcendit in candela non per ſe, ac ſi eſſet elementum grave, ſed per accidens propter pabulum, ſive nutrimentum, quia quælibet natura eſt ſui conſervativa, cùm ergo flamma non conſervatur abſque pabulo, ideo retrahitur ab alimento, ſemper tamen per pyramidem ipſam aſcendere videmus.

VI. Terra dupliciter conſiderari poteſt. 1. In ſua ſimplicitate & puritate; prout judicatur eſſe in centro, & prope centrum. Hoc modo terra dicitur graviſſima inter omnia gravia. 2. Ut eſt mixta cum vicinis elementis, aere & aqua, ut eſt hæc terra, quam pedibus calcamus. Hoc modo aurum, plumbum, & argentum vivum ſunt terrâ graviora.

VII. Quòd plumbum, in quo prædominatur aqua, gravius ſit lapide, in quo prædominatur terra, hoc non fit per ſe, ac ſi aqua eſſet gravior quàm terra, ſed per accidens; Nam plumbum quia corpus eſt ſolidiſſimum gravitate pollet: Lapis autem, quia tam ſolidus ac compactus non eſt,

est, sed poris locum concedit, in quibus aer continetur, minorem obtinet gravitatem.

VIII. Cadavera, in quibus terræ elementum prædominatur, ad vadum feruntur, tamen post non multum temporis supra aquas emergunt & natant, quia corpora dum putrescunt, solvuntur in saniem plurimum habentem aerei flatûs, cujus impulsu ad summam aquam redeunt, ac supernatant.

Quæstio XIII.

An sub concavo Lunæ detur elementum ignis? Affirm.

I. OMnis qualitas prima corpori alicui simplici primò & per se inest; Summus calor est qualitas prima. Ergo corpori alicui simplici primò & per se inest. Non autem inest aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore sibi vendicat, nec aquæ summè frigidæ, & aliquantulùm humidæ, nec denique terræ, cùm aliqua frigiditate summa siccitate præditæ. Ergo igni.

II. Si datur simpliciter & absolutè grave, datur etiam simpliciter & absolutè leve, quia quorum unum contrariorum est in natura, eorum in natura est etiam alterum. *l.* 4. *de cœlo, c.* 1. Atqui datur simpliciter & absolutè grave, nimirum terra: Ergo datur etiam simpliciter & absolutè leve nempe ignis; qui cùm sit corpus levissimum proprius ejus locus erit supremus in regione elementari, qui est infra sphæram Lunæ.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id, quod igni per se & ratione essentiæ convenit; & inter id, quod igni per accidens & ratione materiæ competit. Esse lucidum, ardere, &c. competit igni non per se, & ratione essentiæ, cùm ardere, comburere, &c. sit actus secundus, qui non est de rei essentia; sed per accidens, & ratione materiæ, quoniam pro diversitate materiæ ignis est magis vel minùs densus: Ut densior est in pice, quàm in vino sublimato, & ferrum ignitum vehementiùs urit, quàm ignis in stipula, quia ibi matera est densior, quàm hîc. *Quòd igitur* ignis elementaris, non, sicut noster ignis culinaris, videtur, fit propter ipsius raritatem, quia ipsum aerem & ventum, qui pari modo non videntur, exuperat: nam densa tantùm corpora sunt lucida, visuíque obvia.

II. Licèt ignis de se sit maximè activus, non potest tamen ignis elementaris alia corpora destruere, *tum* quia ab influxu cœlorum cohibetur ejus acrimonia; *tum* quia rarissimus est, & propterea minùs potens ad agendum. Secus verò se res haberet, si tota cœlestis machina ex igni coagmentata esse. Nam cùm stellæ materiam densiorem, magísque compactam & cohærentem habeant, síntque tum mole, tum numero longè amplissimæ, si igneæ forent, tantum ex se calorem funderent, ut eum nulla cohibere vis posset, atque adeo reliquis corporibus interitum afferrent.

III. Distinguendum est inter ignem contrariorum injuriis obnoxium, & inter ignem à contrariorum injuriis immunem. Ignis noster culinaris & impurus, quoniam contrariorum patet injuriis, nutrimento indiget, ut subinde restauretur: Ignis verò elementaris in propria sphæra existens, quia illic tum sua magnitudine, tum activitate immunem se protegit à contrariorum injuriis, pastu non indiget ut conservetur.

IV. Poteſt quidem ignis è miſto deduci, ſed ut comprobet ſuam ſphæram eſſe concavum Lunæ, in quocunque loco generetur, ſemper ſurſum aſſcendit. Nunquam tamen aſſcendit ad concavum Lunæ, etſi aſſcendere conetur, ob contrariorum interjacentium reſiſtentiam.

V Nihil refert, quòd ignis calidiſſimus, ſummèque actuoſus copuletur cœlo omnium corruptricum qualitatum experti, quia cùm cœlum indiſſolubile ſit nullam ab igne noxam capit.

VI. Ignis quidem abſumit & deſtruit, niſi refringatur. Cùm verò ignis ille, qui ad mixtionem venit, cum elementis contrariis congrediatur, ac per actionem contrariarum qualitatum vis ejus exuperans debilitetur, & hebetetur, mixtionem ſine noxa ingreditur.

VII. Uſus ignis ſub concavo Lunæ eſt complere illud ſpatium inter concavum Lunæ, & ſupremam aeris regionem, & eſſe partem mundi integram.

VIII. Quando *Ariſtot. l. Meteor c.* 4. docet: ſupra aquam eſſe aerem, & id, quod quamvis ignem conſuevimus appellare, ignem tamen haudquaquam eſſe: tunc nihil aliud vult, quàm nomine ignis propriè tantùm ſignificari inferiorem ignem, qui ob denſitatem materiæ ex partium inter ſe cohæſione validiſſimus eſt & acerrimè urit: Illum autem, qui ſupra aerem conſiſtit, non propriè, ſed ex conſuetudine tantùm eo vocabulo notari.

IX. In prima rerum creatione omnia quidem elementa fuerunt condita: *Moſes* tamen *Gen.* 1: duo ſolummodò inferiora elementa expreſſè enumerat, quia hæc tantùm aſpectu percipiuntur, & rudi populo, ad cujus captum ſeſe accommodabat, notiora ſunt.

X. Corpus perveniens ad locum ſuum deſiſtit moveri, ſcilicet eo motu, quo fertur ad ſuum locum. Sic ignis ſub concavo Lunæ non movetur ſurſum, ſicut movetur ad ſuum locum tendens, ſed motu circulari, raptus vel circumvectus à cœlo.

XI. Diſtinguendum eſt inter id, quod eſt alicui naturale ratione efficientis, quando ſcilicet aliquid proficiſcitur non à principio extrinſeco, ſed intrinſeco; Et inter id quod eſt naturale ratione finis, quod licèt à principio extrinſeco fiat, non tamen ordinatur ad deſtructionem, ſed potiùs ad perfectionem rei. Sic motus ignis in orbem eſt naturalis ipſi igni, ſcilicet ratione finis, quia ad conſervationem ejus dirigitur: Sed non eſt naturalis ratione efficientis, quia intrinſecè conſideratus motus ſurſum naturaliter igni competit, motus verò in orbem extrinſecè fit à cœlo.

Quæſtio XIV.

An aer ſit elementum humidiſſimum? Affirm.

I. Quicquid inter omnia elementa facilimè continetur terminis alienis, id ſummè eſt humidum. Atqui aer inter omnia elementa facilimè continetur terminis alienis. Ergo aer ſummè eſt humidus.

II. Quod tranſit omnia membra, & undiquaq; omnia humectat, id eſt, humidior aqua, quæ teſte experientia humectat tantùm in ſuperficie. Atqui aer tranſit omnia membra, & undiquaque omnia humectat. Ergò eſt humidior aqua, & per conſequens humidiſſimum elementum.

OBSERVATIONES.

I. Humor dupliciter poteſt conſiderari, 1. Pro facilè terminabili alieno termino,

no, & sic primò competit aeri. 2.Pro crasso humore magis conducente pro constituendis mixtis humidis, & connectendis eorum partibus, & sic maximè humida est aqua.

II. Aer interdum difficilè alieno termino continetur, ut in ventis, sed id fit per accidens, propter impetum, quo venti cientur, qui impetus aeri non est naturalis. Per se igitur aer alieno termino facilè continetur.

III. Distinguendum est inter id quod magis humectat per se; & inter id quod magis humectat per accidens, Aqua magis humectat quàm aer non per se, sed per accidens, propter densitatem & crassitiem materiæ, in qua est humiditas aquæ, quia enim aqua propter crassitiem corporibus magis adhærescit, diutiúsque retinetur, humectare fortiùs valet: Humiditas autem aeris, quia in tenui est subjecto actum humectandi habet remissiorem. *Præterea* non ideo aliquid dicitur humidius, quòd magis humectat, sed quod difficiliùs proprio & faciliùs alieno continetur termino, quemadmodum definitio humidi indicat, id quod aeri magis quàm aquæ competit.

IV. Distinguendum est inter id, quod exsiccat formaliter & de se; & inter id, quod exsiccat materialiter & per accidens. Aer exsiccat non formaliter & de se, siccitate enim in suo naturali statu omnino caret, sed materialiter & per accidens, quatenus in eo vel frigus vel calor dominatur: per frigus enim exprimit aer partes humidiores ex aliquo corpore, & sic illud exsiccat: Per calorem verò partes humidiores in halitum conversæ evaporant, quam evaporationem siccitas comitatur.

V. Pluvia non humectat aerem propria humectatione; id est, non illum magis habilem ad alienum terminum capiendum reddit, imò minùs: Sed in eum conjicit aqueos vapores, quos propter densitatem sentimus. Illi igitur magis quàm aer humectant, quia substantia eorum est crassior.

VI. Luna dicitur dominari aquæ propter miros effectus in mari: at ratione humiditatis etiam dominatur in aere, unde influxus Lunæ generat pituitam, mucosámq; substantiam. Dominatur igitur Luna aquæ, non ob sympathiam humiditatis summæ, sed ejus quæ aquam denominat.

VII. Sola aqua ab *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 8. t. 49.* dicitur esse facilè terminabilis, quia mixta terminabilia efficit propter densitatem humiditati conjunctam, quod non præstat aer, quia densitate caret, licèt habeat intensiorem humiditatem.

Quæstio XV.

An Aer sit calidus? Affirm.

I. Quicquid vi caloris generatur, & à frigore destruitur, id naturâ suâ est calidum. Atqui aer actione caloris excedentis generatur, (*ut cùm ignis aquam lebetis in aerem resolvit.*) & contrà à frigore destruitur & densatur in aquam. Ergò aer natura sua est calidus.

II. Omne leve est calidum: *quia* levitas est comes & consectatrix caloris; unde ea, quæ calefiunt, magis rara, magísq; levia redduntur. Atqui aer est levis. Ergò aer est calidus.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter summè calidum, & inter moderatè calidum. Aer est calidus non in summo gradu, sicut ignis, sed moderaté. Cùm enim aer sit humidus, humi-

humiditas obtundit calorem, ut summus esse nequeat.

II. Distinguendum est inter aerem purum, de quo hîc quæritur; & inter aerem vaporibus admistum, & aliena qualitate affectum. Aer noctu & hyeme est frigidus, non quòd ultro ad frigiditatem, ut naturæ suæ congruentem, sese referat; sed quia tum vapores & exhalationes, quæ per id tempus ad nativum frigus redeunt; tum cœlestium corporum influxus, frigiditatem inducentes; tum aqua & terra frigida elementa, quorum actionem æstate & interdiu Solis præsentia impedit aut retardat; assiduè ipsum refrigerant.

III. Distinguendum est inter aeris complexionem naturalem, & sic in omnibus suis regionibus est calidus; & inter ejus complexionem extraneam, & sic aer in diversis regionibus diversas obtinet qualitates: nam in media regione frigidior est quàm in suprema vel infima, quia in suprema regione & motu, quo unà cùm igne circumagitur, & ignis vicinitate inardescit: In infima verò repercussione radiorum solarium multum caloris concipit: At in media non solùm hujusmodi adventitii caloris auxilia non habet, sed neque tueri potest suum naturalem calorem ob halitus è terra & aqua solutos, qui cùm natura sint frigidi, ubi eo perveniunt, per antiperistasin ambientis caloris ad naturam redeunt, neque solùm ipsi frigidiores evadunt, ita ut in pluviam & grandinem coeant, sed aerem etiam refrigerant,

IV. Aer duplici modo considerari potest. 1. Absolutè, & sic non est frigidus, sed calidus. 2. Comparatè, seu respectivè, in respectu ad fuligines, quæ ex corporibus nostris calidis foras protruduntur, sive in respectu ad Solis aut ignis intensiorem calorem: Et sic aer frigidus dici potest nos enim refrigerat; tum quia eo sumus calidiores, tum quia aer peregrino frigore alget, quo etiam aquam tepentem refrigerat.

V. Oleum, quod est aereæ naturæ, in hyeme crassescit, non quod naturâ frigidum sit, sed quia præter naturalem suam constitutionem frigore correptum calore intereunte addensatur.

Quæstio XVI.

An terra, an verò aqua sit elementum frigidissimum? Affirm. Posterius & Neg. Prius.

Quodcunque elementum cum elemento calidissimo, nimirum igni, maximè pugnat, illud est frigidissimum. Atqui aqua vehementissimè & perpetuò cum elemento calidissimo pugnat. Ergo aqua est elementum frigidissimum: Si *enim* humiditas tantam pugnam causaret, multò magis id aer præstaret, quia aqua multùm est humidior, quod tamen nequaquam fieri videmus.

OBSERVATIONES.

I. Terra non petit centrum orbis, id est locum distantiorem à cœlo, ne incalescat, sed petit eum locum præcipuè ob totius orbis prudentem administrationem, ad quam ipsa propendet, ut pars universi.

II. Distinguendum est inter qualitates nativas, & inter qualitates adventitias, quæ interdum proveniunt à cœlo. Licèt terra à fonte caloris, putà cœlo, magis distet quàm aqua, non tamen ideò est judicanda frigidissima, quia calor & frigus competunt elementis non à cœlo, sed per propriam naturã: Sicuti enim frigus aquæ provenit à forma aquæ: Ita etiam frigus terræ provenit à forma terræ, & non à cœlo.

III. Est

III. Est quidem terra elementum gravissimum, sed non frigidissimum: Nam sicut summa levitas ignis non procedit ex solo calore summo, sed ex aliis etiam qualitatibus ejus simul sumptis: Ita summa gravitas terræ non procedit ex sola ejus frigiditate, sed ex cæteris qualitatibus simul concurrentibus, nempe siccitate, densitate & aliis. *Deinde* non est necesse, ut summa levitas & summa gravitas à qualitatibus summo gradu inter se contrariis (sc. à calore summo, & frigore summo) gignantur: non enim par repugnantia in causa & in effectu inquirenda est.

IV. Distinguendum est inter causam congelationis adæquatam, & inter causam inadæquatam. Frigus est causa congelationis inadæquata, non verò adæquata. Nam acœtum, quod perfrigidum est, nunquam gelu stringitur. Licèt ergo aqua ex se frigiditatem summam postulet, non est tamen naturâ suâ congelata, quia frigiditas non puram aquam, sed exhalatione terrea subtili permixtam congelat.

V. Distinguendum est inter aquam secundum nativam suam qualitatem, & inter aquam secundum adventitiam qualitatem consideratam. Pisces non possent esse in aqua, si hæc in suo nativo temperamento relinqueretur. *Vel dicendum*: Si ideo aqua non est elementum frigidissimum, quia pisces in ea vivunt: ergo etiam terra non est elementum frigidissimum, quia in terra quoque quædam animantia vivunt.

VI. Distinguendum est inter causam per se, & inter causam per accidens. Si motus esset causa per se caloris, & quidem proxima, tunc immobilitas esset causa frigoris: Jam verò motus est causa caloris per accidens. Licèt ergò terra sit immobilis, non tamen inde sequitur, quòd sit frigidissima.

Quæstio XVII.

An Terra sit rotunda? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Elementa de se & ex propria suâ naturâ non vendicant sibi certam figuram, sed quatenus sunt partes hujus universi habent figuram rotundam.

II. Distinguendum est inter rotunditatem mathematicè seu accuratissimè sumptam, sic ut omnes lineæ à centro ad circumferentiam ductæ sint æquales; & inter rotunditatem quoad sensum. Terra est rotunda non mathematicè, quia in se continet montes & multas inæqualitates, sed quoad sensum, id est, tali modo, ut si quis eam è regione superiori intueretur secundum ejus superficiem continentem & ambientem eam videret & diceret esse rotundæ figuræ. Quemadmodum enim tubercula in pomis aliquibus conspicua, illis rotunditates suas non adimunt; ita montes quamtumvis vasti non impediunt, quo minus terra physicè & quoad sensum sit ac dicatur rotunda.

III. Terra verè intersecat Solem circulariter, seu in figuram arcus, sed à nobis non sic conspicitur, quia nobis terra major Sole videtur, & sic solùm unam partem terræ intersecare, quæ etsi in se habeat altissimos montes, & profundissimas valles, tamen plana videtur, quia respectu tantæ molis ferè nihil est, & terra ad cœlum comparata sicut punctum se habet, unde non potest nobis impedire visionem Solis, nisi per accidens, & ex defectu potentiæ.

IV. Non requiritur in terra figura cubica ad ejus stabilitatem seu consistentiam,

sed ad hanc sufficit, quòd terra constituta est in loco suo proprio, ex quo ipso evenit, ut quamcumque habeat figuram loco non dimoveatur.

V. Terra videtur plana propter immensam ipsius molem; ex maximo enim circulo si quis exiguam tantùm partem capiat, videbitur illi facere rectam lineam, licèt imperceptibiliter incurvetur.

VI. Distinguendum est inter motum in proprio loco; & inter motum extra proprium locum. Motus in proprio loco arguit figuram: non verò motus extra proprium locum. Quando igitur terra tendens ad proprium locum non movetur motu circulari, sed motu recto deorsum, ille motus fit extra proprium locum, ideo ex eo non potest colligi, quòd terra non habeat figuram rotundam.

Quæstio XVIII.

An terra cœlo comparata instar puncti se habeat? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quando dicitur, quòd terra respectu cœli se habeat ut punctum, non intelligatur Physicè & naturaliter esse punctum indivisibile, cùm verè sit corpus trinam dimensionem habens; sed habere se instar puncti idem est ac habere insensibilem magnitudinem, non absolutè sed comparatè, nempe respectu cœli: *Id est:* tanta est magnitudo cœlorum, ut si comparemus ei terræ magnitudinem, terra videatur esse veluti punctum, sicut granum arenæ est veluti punctum indivisibile comparatum cum magno ædificio.

II. Terra comparatur *vel* cum firmamento, aliísque orbibus superioribus; *vel* comparatur cum orbibus inferioribus: Terra est instar puncti scilicet respectu firmamenti aliorúmque orbium superiorum, quia si cum inferioribus orbibus comparatio fiat, non eodem pacto se habet terra ad omnes. Imprimis enim respectu orbis Lunæ notabilem obtinet quantitatem.

III. Id quod de terra comparatione cœli dicitur, enunciatum quoque de globo, qui ex aqua & terra constat.

Sectio Secunda.

Quæstio I.

An sint quatuor primæ qualitates elementares? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quatuor hæ qualitates, *calor, frigus, humor & siccitas* non sunt absolutè primæ existimandæ, sed primæ inter corporeas & sensibiles, ut excludantur qualitates spiritales, & quæ non cadunt sub sensum: Item sunt primæ inter eas, quæ corporibus elementariis insitæ ac peculiares sunt, ut removeatur lux, figura, & occulta virtus atque influxus, per quem corpora cœlestia in sublunarem mundum agunt, & denique omnia, quæ tam corporibus dissolubilibus, quàm indissolubilibus communia sunt.

II. Omnes aliæ qualitates, quæ vel elementis, vel concretis ex elementis conveniunt, his qualitatibus sunt posteriores, ideóque meritò hæ dicuntur primæ inter elementares.

III. Potentiæ vitales non possunt dici primæ qualitates, quia præsupponunt in subjecto commixtionem & temperamentum

tum primarum qualitatum tanquam dispositiones necessarias, ut in eo recipiantur: Nam potentiæ vitales, ut vegetativa, generativa & loco-motiva, atque etiam potentiæ sensitivæ non possunt recipi, nisi in organo vel parte corporis, aut in toto corpore talis temperamenti, ut debito modo possint suas operationes exercere: quare ordine naturæ, saltem in genere causæ materialis, præsupponunt qualitates primas: sed quia ab eis non procedunt tanquam à causa efficiente, non dicuntur qualitates secundæ.

IV. In elementis, præter quatuor vulgatas qualitates, non dantur qualitates virtuales; quamvis in mistis corporibus insint, quæ resultant ex varia commixtione quatuor primarum qualitatum.

V. Aliqua qualitas dupliciter potest dici prima. 1. Perfectione, quia est aliis perfectior. 2. Causalitate, quia aliarum qualitatum est causa: Et hoc secundo modo quatuor qualitates dicuntur primæ, quia ab istis cæteræ sensibiles & corporales causantur.

VI. Non sequitur: motus localis prior est motu alterationis: ergo etiam ejus principia nempe gravitas & levitas priora erunt quatuor primis qualitatibus, quæ sunt principia motus alterationis. Nam motus localis secundum *Aristotelem lib.* 8. *phys. c.* 7. est prior motu alterationis, si ille in genere sumatur, ut etiam cœlestem lationem, quæ omnem antecedit alterationem, complectitur; si verò in specie consideretur, ut solùm motum localem elementorum comprehendit, non est prior alteratione.

VII. Quamvis gravitas & levitas sint causa motûs, & motus sit causa caloris, non tamen gravitas & levitas sunt causa caloris, quia motus non est causa per se caloris, sed tantùm per accidens: Ideóque gravitas & levitas, quæ dicuntur causæ motus, sunt tantùm causæ alicujus causæ per accidens, & non per se caloris.

VIII. Ut calor sit prima qualitas sufficit, quòd à nulla alia qualitate alterativa corporibus sublunaribus peculiari oriatur, quod certè verum est, etsi à motu & luce proficiscuntur, quocunque modo id fiat, sive per se, sive per accidens, quia motus non est qualitas; lux verò, etsi sit qualitas, non est tamen peculiaris qualitas sublunaribus corporibus, sed per omnes cœlestes globos diffusa.

IX. Siccitas producitur à calore, & humor à frigore non per se, sed per accidens, quatenus scilicet calor resolvendo humidiores partes in vapores, siccas relinquit: & frigus uniendo humidiores cum siccis impedit ne in exhalationem abeant. Ergo per accidens calor & frigus exsiccant & humectant, per se verò calefaciunt & infrigidant: Unde calor & frigus sunt distinctæ qualitates à siccitate & humiditate.

Quæstio II.

An Aristoteles lib. 2. *de gen. & cor. c.* 2. *quatuor primas qualitates rectè definierit?* Affirm.

OBSERVATIONES.

I NOn definiuntur hæ quatuor qualitates per proprias & internas actiones, e. g. calidum per actum humectandi, &c. 1. *quia* definitio debet definitum tanquam obscurum declarare, quod sanè non fieret, si definirentur qualitates per internas actiones, nemo enim ignorat calorem calefacere. 2. *quia* elementa considerantur hîc quatenus sunt principia corporis misti: ergo

gò etiam qualitates elementorum definiuntur per actiones, quas edunt in solis mistis.

II. Per *homogenea* in definitione caloris intelligi debent non solùm, quæ sunt ejusdem speciei, sed quæ similem habent temperiem, & in unam naturam converti possunt, cùm in concoctione diversa alimenta in eandem chyli naturam coeant, & in eodem vase pix & cera liquefacta vi caloris simul admisceantur & congregentur. Sic per *heterogenea* intelliguntur non tantùm quæ sunt diversæ speciei, sed etiam quæ diversi temperamenti, nec in unam naturam redigi possunt.

III. Quemadmodum interdum calor per accidens heterogenea congregat; ut quando lutum & paleæ luto permistæ vi caloris ita constringuntur & indurescunt, ut separari nequeant, quia calor partes tenuiores in luto aquâ madefacto in halitus resolvit atque extrahit. Sic etiam per accidens frigus heterogenea disgregat: quâ ratione lacrymæ per frigus intensum hyberno tempore ex oculis exprimuntur, quòd fit propter lachrymarum tenuitatem, quod non tam cum cæteris crassis corporibus constringantur, quàm exprimantur atque à crassis elabantur.

IV. Aliquando calor disgregat res homogeneas, sed etiam per accidens, corrumpendo cujusque temperaturam: ut vas cùm rumpitur calore nimio, quem ferre non potest; quod si possit liquari vas, omnes ejus partes evaderent continuæ. Quando ergo *Aristoteles* dicit, calorem congregare ea, quæ sunt ejusdem generis, intelligit, quando habent dispositionem, ut possint congregari: Actiones enim recipiuntur in subjectis, secundum eorum dispositionem & naturam.

V. Saxa frigore disrumpuntur non per se, sed per accidens, quatenus ipsorum partes nimis constringuntur frigore, & ideò dum se angustiùs coarctant, coguntur dissociari.

VI. Distinguendum est inter contrariorum effectus primarios & inter secundarios. Contraria habent contrarios effectus suos primos, unde calefacere tanquam effectus caloris contradicit infrigidare ceu effectui frigoris: In secundariis autem possunt convenire: Sic calidum & frigidum conveniunt in actione congregandi secundum aliam atque aliam rationem.

VII. Ignis non facilè circumscribitur termino alieno, nempe continentis, quia corpora continentia ob agendi acrimoniam absumit; imò, si undique alieno termino cohibeatur, perit, ut in furno undique occluso.

VIII. Glacies licèt sit humida facilè tamen continetur termino proprio, quia glacies habet etiam siccitatem aliquam admixtam ratione cujusdam terrenæ concretionis, & ideo ratione illius siccitatis proprio termino cohibetur.

Quæstio III.

An symbolica elementa in sese faciliùs transmutentur? Affirm.

UBi erit facilior corruptio, ibi erit facilior transmutatio; quia corruptio unius est alterius generatio. Atqui inter symbola elementa est facilior corruptio: cùm contrarium non inveniat tantam resistentiam ad corrumpendum, sicut in eo, quod sibi per duas qualitates resistit, id est in non symbolo. Ergò inter symbola elementa erit facilior transmutatio.

OBSER-

OBSERVATIONES.

I. Elementa symbolica dicuntur, quæ habent qualitatem similem, seu quæ in una qualitate conveniunt, ex. gr. *ignis & terra* sunt elementa symbolica, quia habent qualitatem similem nempe siccitatem: *Aqua & ignis* sunt elementa non symbolica sive asymbola, quia nullam habent qualitatem similem.

II. Faciliùs transmutari in hac quæstione non idem significat ac pauciora in conflictu amitti, sed idem est ac celeriùs converti.

III. Inter elementa symbolica quæ qualitatem passivam sc. siccitatem vel humiditatem habent communem, facilior erit transmutatio, quàm inter elementa quæ qualitatem activam sc. calorem vel frigiditatem habent communem.

IV. Est quidem eadem proportio unius ad unum, quæ est duorum ad duo, scilicet cæteris paribus: id est, quando tantam proportionem & convenientiam habent duo ad duo, quàm habet unum ad unum: Cùm verò in symbolis sit major proportio, quàm in non symbolis, igitur non tanta erit difficultas in symbolis propter unam qualitatem corrumpendam, quanta in non symbolis propter duas.

V. Dum dicimus symbola faciliùs transmutari, hoc intelligimus, si cætera sint paria, si enim non essent omnia paria, posset inter non symbola facilior esse transmutatio, ut si materia istorum non esset æqualis, impedimenta ex parte symbolicorum majora & similia; Hinc videmus guttam aquæ citiùs absumi à magno igne quàm pars parva terræ, quia terra sub qua multum est materiæ magis resistit, quàm gutta aquæ, quæ faciliùs consumitur. Item aquæ portiuncula, quæ ob suam exiguitatem parum resistit, celeriùs in ignem abit, quàm magna aeris portio: cùm tamen ignis & aqua inter non symbolica, aer & ignis inter symbolica numerentur. Sed hoc ex accidente evenit, ut patet.

VI. Distinguendum est inter actionem majorem; & inter actionem faciliorem. Ubi est contrarietas, ibi quidem major est actio, quia contraria reagunt, non verò ibi est etiam facilior actio, quia facilitas transmutationis non est reposita in contrarietate, sed in minori resistentia. Quamvis igitur non symbola sint magis contraria quàm symbola, cùm opponantur in utraque qualitate, tamen ex eo non potest colligi quòd sit facilior transmutatio.

Quæstio IV.

An qualitates elementorum symbolicæ differant specie? Negat.

Quæcunque distinguuntur specie se mutuò non intendunt: quia intensio qualitatum fit additione graduum ejusdem speciei, ex quibus una totalis consurgit. Qualitates symbolicæ se mutuò intendunt & augent: Calor enim ignis intendit calorem aeris & frigus aquæ augetur à frigiditate terræ. Ergò qualitates symbolicæ non distinguuntur specie.

OBSERVATIONES.

I. Symbolicæ qualitates dicuntur, quæ sub eodem nomine pluribus elementis insunt: ut calor aeri & igni, humiditas aquæ & aeri, siccitas terræ & igni, frigiditas terræ & aquæ.

II. Quamvis elementa specie distinguantur, non tamen eorum qualitates v. g. calor ignis & calor aeris, etiam specie differunt: Nam cygnus & nix specie distinguuntur,

guuntur, & tamen una est horum albedo secundum speciem, unde diversitas subjectorum est materialis & non formalis & specifica.

III. Distinguendum est inter rerum specie distinctarum proprietates quarti modi & reciprocas, quæ specie distinguuntur; & inter rerum specie distinctarum proprietates secundi modi & non reciprocas: quales sunt symbolicæ illæ qualitates respectu eorum elementorum specie differentium quibus insunt, non enim v.g. calor est proprietas ignis reciproca, & quarti modi, sed tantùm secundi, qui modus proprii est improprius, & ideo etiam potest aeri convenire. Reciproca verò proprietas ignis (*& idem judicium de aliis elementis*) est combinatio duarum qualitatum siccitatis & caloris, quæ in nullo alio elemento reperitur.

IV. Est quidem siccitas in elemento terræ conjuncta cum densitate extrema; in elemento verò ignis cum raritate summa: ex eo tamen non sequitur, quòd siccitas ignis & terræ differant specie: alioqui albedo in pomo amaro, & in lacte dulci distinguerentur specie. *Deinde* raritas in igni non provenit ex sola siccitate, sed ex calore summo cum siccitate dominante, quæ complicatio cùm non conveniat terræ, nihil mirum si tantam densitatem obtineat, ignis autem tantam raritatem, quod similiter quoad levitatem & gravitatem accidit.

V. Distinguendum est inter actionem immediatam à qua specifica convenientia qualitatum petenda, & inter actionem mediatam. Humiditas aerea & aquea habet eandem specie actionem immediatam, quæ est humectatio, licèt non eandem actionem mediatam, nec eundem specie effectum vendicet; nam humiditas aquea extinguit ignem, aerea fovet nutrítque, ut videre licet in oleo & cera. Conservat itaque humiditas aerea ignem, non per se duntaxat ac vi sua, sed ob pinguedinem: aqua verò etiam præcalida & fervens igni superinjecta eum ob suam crassitudinem suffocat, removendo aerem, sine cujus appulsu & ventilatione neque flamma nec alius quivis ignis conservari potest.

VI. Calor ignis non differt specie à calore aeris, quamvis ille non possit esse cum summo humido, quemadmodum hic: Id enim est propter intensionem majorem vel minorem, non tamen ob differentiam specificam, sicut calor ut sex non potest esse cum frigiditate ut quinque, at calor ut tria potest; Non tamen ob id colligitur calorem ut quinque, & calorem ut tria specie differre. Compatitur igitur caliditas aeris secum humiditatem, quia non est in summo caliditatis gradu, sicut caliditas ignis.

VII. Calor elementaris non differt specie ab animali & cœlesti. Nam tactus, qui tactilium qualitatum, de quarum numero est calor, optimus judex est, aliam differentiam non agnoscit inter omnes calores, à quocunque proficiscantur, quàm accidentariam penes excessum & defectum, seu majus & minus, quæ speciem non mutant, sed accidentariò tantum discriminant.

Quæstio V.

An qualitates primæ sint elementorum formæ substantiales? Negat.

I. Quod uni est substantia, alteri non est accidens. At qualitates mixtis sunt accidentia

accidentia. Ergò elementis non sunt substantiæ.

II. Nulla forma substantialis est per sese sensibilis tactu. Qualitates sunt per se sensibiles tactu. Ergò non sunt formæ substantiales.

III. Substantiæ non sunt sibi invicem contrariæ. Qualitates sunt sibi invicem contrariæ. Ergò qualitates non sunt formæ substantiales.

OBSERVATIONES.

I. Corpus dupliciter considerari potest. 1. Ut est substantia composita ex materia & forma substantiali. 2. Ut est corpus sensibile: Et hoc secundo modo *Arist. lib. 2. de gen. & cor. c. 2. t. 7.* dicit, primas qualitates esse principia corporis sensibilis, ut sensibile est, & esse formas accidentales corpus sensibile qualificantes.

II. Distinguendum est inter differentias primas essentiales, & maximè proprias; & inter differentias secundas & accidentales. Qualitates primæ sunt elementorum differentiæ, non primæ, essentiales & maximè propriæ, sed secundæ & accidentales nobis scilicet notæ, quia ignoramus intrinsecas differentias, & ita per notiores explicamus: Quando enim differentiæ rerum occultæ sunt, accidentia illis maximè conjuncta pro illis sumuntur.

III. Elementa in sua substantia non sunt contraria, sicut nec aliæ substantiæ inter se, sed ratione suarum qualitatum. Postquam enim *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 8. 49.* dixit; *elementa esse contraria*, statim declaravit dicens, *prout contingit substantiam substantiæ contrariam esse*; ac si dixisset, illa contrarietas est in elementis, quæ substantiis permissa est, scilicet secundum suas qualitates.

IV. Quamvis ablatis qualitatibus elementa ipsa auferantur, & positis ponantur, non tamen qualitates sunt formæ elementorum substantiales, quia etiam propriæ passiones inseparabiliter inhærent substantiæ suæ propriæ. Ablato igitur calore aufertur ignis, non primò, sed quia calor ablatus aufert ipsam formam: Et hoc idem dicatur de aliis elementorum qualitatibus.

V. Distinguendum est inter agens sive principium motûs, primum & principale; & inter principium motûs secundum, quod dicitur instrumentale & secundarium, ut sunt primæ qualitates, & hoc potest esse accidens. Præcipuæ elementorum actiones oriuntur à primis qualitatibus, tanquam ab instrumentis formarum substantialium, principaliùs verò ab ipsis formis, quas oportet à qualitatibus distinctas esse.

VI. Essentia elementorum cognoscitur quidem à qualitatibus tanquam à posteriori, ipsæ autem non largiuntur essentiam elementis, sed proximè ab ipsa fluunt.

Quæstio VI.

An actio sit in agente, an verò in patiente? Negat. prius, & Affirm. Posterius.

I. IN quo subjectivè est terminus actionis, in eo subjectivè est ipsa actio. Sed terminus actionis est in patiente: ex. gr. cum ignis calefacit aquam, calor productus, qui est terminus calefactionis non est in igne calefaciente, sed in aqua. Ergo etiam ipsa actio est in patiente.

II. Si actio transiens esset in agente, agens per eam mutaretur. Sed consequens est falsum. Ergò & antecedens. *Conse-*

quentia probatur præſupponendo agens, actione tranſeunte aliquando agere, aliquando non, quod patet in magnete, qui aliquando trahit ferrum, aliquando non. Ponatur igitur agens anteà non egiſſe jam autem agere, certum eſt ipſum eſſe mutatum, ſi in eo eſt actio, quia illud mutatur, in quo jam eſt aliquid, quod priùs in eo non fuit.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter actionem immanentem, quales ſunt volitiones & cognitiones; & inter actionem tranſeuntem. Non eſt hæc quæſtio de actione immanente, quæ non eſt extra ſuum principium effectivum: ſed tantùm quæritur de actione tranſeunte, per quam fit mutatio ſubjecti exterioris.

II. Duplex eſt forma denominans. Una denominans intrinſecè, alia verò denominans extrinſecè. Forma, quæ denominat intrinſecè ſubjectum, eſt in eo tanquam in ſubjecto, quemadmodum albedo, quæ denominat parietem intrinſecè album, eſt in pariete tanquam in ſubjecto: Forma verò quæ denominat ſubjectum aliquod extrinſecè, minimè in ſubjecto denominato continetur, quemadmodum locus denominat rem locatam extrinſecè, qui quidem non eſt in illa, ſed in corpore locante. Hujusque generis eſt actio, quæ denominat agens extrinſeca denominatione, cùm tamen non ſit in agente, ſed in patiente.

III. Diſtinguendum eſt inter principium actionis, & inter ſubjectum. Cujus eſt potentia, illius etiam eſt actio, ſcilicet tanquam principii à quo fluit, quia actio fluit à ſubjecto habente potentiam agendi: Illius verò cujus eſt potentia agendi non eſt actio ſcilicet tanquam ſubjecti, ità ut in ſubjecto, in quo eſt potentia, debeat etiam eſſe actio: Sic potentia creandi eſt in Deo, in quo tamen non eſt creatio.

IV. Actio immanens eſt perfectio agentis; actio verò tranſiens non eſt perfectio agentis, ſed patientis. Si enim actio tranſiens eſſet perfectio agentis, agens per eam perficeretur, & ſic mutaretur, quod eſt abſurdum.

V. Illud, in quo eſt actio ſub ratione actionis, denominatur agens: In quo verò eſt ſub ratione paſſionis, illud non debet denominari agens. Et ità quamvis actio ſit in patiente, non tamen dicitur patiens agere, quia non eſt in eo ſub ratione actionis, ſed ſub ratione paſſionis: non enim eſt in patiente ut fluit ab agente, hæc enim eſt propria ratio actionis, ut actio eſt; ſed ut recipitur in patiente, quæ eſt peculiaris ratio paſſionis.

VI. Non ſequitur, nulla paſſio eſt in agente, quatenus eſt agens: Ergò nec ulla actio eſt in patiente, quatenus eſt patiens: quia de ratione patientis eſt, ut aliquid in ſe recipiat, & ut ipſi aliquid inſit, ſed de ratione agentis eſt, non ut ipſi aliquid inſit, ſed ut ab eo aliquid ſit.

VII. Diſtinguendum eſt inter effectum ſecundum eſſe & denominationem, quemadmodum album eſt effectus albedinis; & inter effectum ſecundum denominationem, non tamen ſecundum eſſe, quemadmodum veſtitum eſſe eſt effectus veſtium, & eſſe locatum eſt effectus loci. In ſubjecto in quo eſt effectus ſecundum eſſentiam & denominationem reperiri etiam debet forma denominans, non tamen eſt neceſſe, ut in ſubjecto, in quo eſt aliquis effectus ſecundum ſolam denominationem ſit etiam forma denominans. Licèt igitur agere, quod eſt effectus agentis, ſit in agente, non tamen etiam actio, quæ eſt forma denomi-

nominans, in ipſo reperitur, quia agere eſt effectus agentis ſecundum ſolam denominationem.

VIII. Actio illa, quâ plura ligna ab uno igne accenduntur, ſumi poteſt dupliciter, 1. Ut fluit ab igne. 2. Ut recipitur in lignis. Primo modo actio illa eſt una numero, quia fluit ab uno igne numero: Secundo modo non eſt una numero, ſed multiplex, quia ligna, quæ ſunt ſubjecta ſunt multa numero. Unde quamvis actio ſit in paſſo, non tamen inde ſequitur, idem accidens numero eſſe in diverſis ſubjectis.

IX. Quamvis in eodem ſubjecto, in quo eſt relatio, ſit etiam fundamentum illius, non tamen ex eo poteſt colligi, quòd actio ſit in agente, quia fundamenutm relationis in agente non eſt actio, ſed vis & facultas agendi, actio enim tantùm eſt modus quidam, ſive conditio ſine qua non; facultas verò ſive vis agendi in agente, ſicut & ipſa relatio, reperitur.

Quæſtio VII.

An inter agens & patiens detur actio reciproca? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Dicitur hic agens agendo pati, cùm ſic agit in paſſum, ut etiam paſſum agat in ipſum, & hæc paſſi actio reactio eſt: v. g. aquam calefacit manus calida, ita ut aqua, quæ patitur, frigefaciat manum, tunc manus agens repatitur,

II. Hæc quæſtio non de qualibet actione, ſed de phyſica, atque ea præſertim quæ in quatuor primis qualitatibus verſatur, intelligi debet. Exclududuntur ergo res ſpirituales, cùm enim illæ non agant actione tranſeunte, ſed immanente tantùm, una non poteſt in aliam agere, nec ūna ab alia pati, & ſic in illis reactio & repaſſio non reperiuntur.

III. Duplex eſt reactio: Una quæ ſit per contrarias qualitates: ut ſi ignis per calorem agit in aquam, & viciſſim aqua per frigiditatem in ignem; Altera eſt ſecundum qualitates non contrarias, ſed tantùm diverſas: ut ſi ignis ageret in aquam per calorem & aqua in ignem per humiditatem. Quæſtio hæc intelligatur non tantùm de poſteriori, ſed etiam de priori reactione,

IV. Diſtinguendum eſt inter actionem inchoatam & imperfectam, quâ agens paſſum non totum immutat, ſed ſaltem labefactat, atque aliquem qualitatis gradum ipſi imprimit; Et inter actionem perfectam & completam, quâ agens omnino ſibi ſimile patiens reddit. In priori actione ſemper agens repatitur in agendo, & patiens contrarium reagit in agens, modò ſit in debita diſtantia & quantitate, & etiam fiat actio per contactum corporeum: In poſteriori verò actione non ita datur reactio, nihil enim aliquid perfectè poteſt deſtruere, & ſimul ab eodem deſtrui.

V. Unum & idem in reactione eſt fortius & debilius, ſed diverſo reſpectu: fortius in agendo, & infirmius in reſiſtendo: v. g. Si calidum ut quatuor agens in frigidum pariter ut quatuor, ab ipſo frigido repateretur, frigido diceretur fortius in agendo, quia reverà in ipſum ageret per qualitatem activiorem nempe calorem; infirmius tamen in reſiſtendo, quia qualitas frigidi nempe frigus majoris eſt efficacitatis ad reſiſtendum, quàm qualitas calidi nempe calor.

VI. Quamvis detur actio reciproca, nihilominus tamen agens poteſt ſibi aſſimilare paſſum, fortius enim agens progreſſu

vreſſu temporis ita debilitabit & franget gires inferioris, ut ampliùs reagere non poſſit, ſed ſuccumbat, omninóque ſuperetur.

VII. Diſtinguendnm eſt inter motum localem; Et inter motum alterationis. Licèt non omne quod aliud loco movet, ab eo moveatur, ut patet in magnete attrahente ad ſe ferrum, & in eo qui lapidem dejicit, aut jaculum intorquet, non tamen inde ſequitur, quòd nulla detur reactio in alterabilibus, ubi eſt reſiſtentia & contradictio qualitatum: Diſpar igitur eſt ratio in motu locali, & in alteratione, quia reſiſtentia motus localis non eſt activa, non enim reagit gravitas vel levitas in agens: at reſiſtentia in alteratione, quæ hoc loco intelligitur, eſt activa, ſcilicet qualitas contraria.

Quæſtio VIII.

An alteratio ſit nobiliſſima motûs ſpecies? Affirm.

Cujuscunq; motus terminus ad quem eſt nobilior aliorum motuum terminis, ille motus etiam eſt nobilior. Alterationis terminus ad quem, qui eſt qualitas, eſt nobilior aliorum motuum terminis: *Nam* qualitas præſtat tum quantitati quæ eſt terminus augmentationis; tum ubi, quod eſt terminus lationis. Ergò etiam alteratio eſt nobilior reliquis motibus.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum *motus* hac in quæſtione ſumitur ſtrictè, ita ut geneneratio non ſit motus: Si verò latè loquendo generationem etiam vocare velimus ſpeciem motus, tum ſanè generatio nobilior eſſet alteratione: cùm generationis terminus ſit ſubſtantia: alterationis verò ſolùm accidens.

II. Alteratio dupliciter poteſt comparari cum latione ſive motu locali. Primò ratione termini: & ſic alteratio eſt nobilior motu locali, quia qualitas, quæ eſt terminus, eſt nobilior quàm ubi. Secundò ratione mobilis: & ſic alteratio eſt imperfectior quàm latio. 1. Ratione univerſalitatis, quia motus localis convenit corruptibilibus & incorruptibilibus, ſcil. corporibus cœleſtibus; motus verò alterationis competit tantùm corruptibilibus rebus. 2. Ratione majoris uniformitatis & invariabilitatis, quia in motu locali ſolùm diverſa ubi acquiruntur; in motu alterationis verò acquiritur nova forma, vel novus modus formæ: Et hoc modo *Ariſtot. l. 8. phyſ. c. 7:* motum localem inter omnes ſpecies motus primatum obtinere dixit.

III. Diſtinguendum eſt inter munus ſuſtentandi, & inter munus operandi. Quamvis quantitas quoad ſuſtentandi officium propinquior ſit ſubſtantiæ quàm qualitas, non tamen quantitas ſive motus ad quantitatem eſt præſtantior qualitate ſive motu ad qualitatem, quia aliud eſt munus, cujus merito qualitas ſubſtantiæ vicinior evadit, nimirum operationes exequi; ſiquidem qualitas eſt principium immediatum operandi, quantitas verò nullam agendi vim obtinet. Conſtat autem præſtantius quid eſſe operari, quàm ſuſtentare more ſubjecti; illud enim actum, hoc verò potentiam denotat.

IV. Licèt etiam quantitas poſſit dici ſequi formam, quoad modum ſeu præſcriptionem menſuræ, tamen ſi abſolutè ſpectetur quantitas, dicitur ſequi materiam, qualitas verò ſequitur formam ſcilicet in operando, & iſta eſt propria conſecutio formæ. Ergò quantitas non eſt judicanda nobilior qualitate.

V. Mo-

V. Motus localis circularis ab *Arist. l. 8. phys. t. 76.* dicitur mensura aliorum motuum, scilicet causalitate, uniformitate & duratione, & his modis motus localis circularis aliis motibus præstat: Sed ratione termini non est nobilior alteratione.

Quæstio IX.

An detur substantialis generatio? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Negandum est, quòd res naturales sint substantiæ simplices, vel quòd uno tantùm simplici principio constent, quia experientiâ constat, proprias passiones & operationes rei naturalis, quæ à forma & substantia ejus tanquam à radice procedunt, prorsus deficere, & ex consequenti deficere formam substantialem: aliquid tamen ejusdem substantiæ remanet, quod est materia sub alia nova forma; Ergò res naturales duobus principiis nempe materiâ & formâ constant, & ideo sunt generabiles & corruptibiles.

II. Licèt materia non producatur de novo, ex eo tamen non sequitur, quòd etjam res non generentur, quia totum non ideo dicitur produci de novo, quòd omnes ejus partes de novo producantur, sufficit enim per earum unionem incipere esse illud compositum, quod antea non existebat: *Imò* si nulla pars producatur de novo, nihilominus tamen potest produci totum, quia totum est substantia illa completa, quæ resultat ex substantiali unione partium, de qua verum est, quòd ante unionem non erat, licèt essent omnes partes, ex quarum unione resultat.

III. Non ens simpliciter sumitur dupliciter. 1. Ut est negatio totius entitatis, & tunc idem est ac nihil, quia negat absolutè tam ens in actu, quàm potentia: Et hoc pacto negari debet, substantiam, quæ est ens simpliciter, fieri ex non ente simpliciter, quia ex non ente seu nihilo nihil fit. 2, Ut solum negat ens in actu: & ita concedendum est, substantiam simpliciter fieri ex non ente simpliciter, hoc est, ex non ente in actu, sed solùm in potentia, quod est materia.

IV. Substantia fit per generationem secundum essentiam & existentiam: Ita quidem ut essentia sit terminus factus, existentia verò modus sub quo fit, vel ratione cujus fit extra causas. Et quamvis essentiæ dicantur æternæ, nihilominus substantia fit per generationem secundum essentiam; quia essentia dupliciter potest sumi. 1. Secundum connexionem prædicatorum essentialium abstrahentium ab existentia actuali, imò ab entitate reali extra causas. 2. Pro natura reali extra causas ex suis principiis. Sub prima acceptione perpetuæ sunt essentiæ, sub secunda verò perpetuæ non sunt, sed possunt de novo produci, atque incipere.

Quæstio X.

An generatio substantialis ab Aristotele lib. 2. de gen. & cor. t. 23. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum *totius* in definitione generationis non omnes corporis naturalis partes significat; materia enim prima non corrumpitur: Sed integritatem, absolutionem & perfectionem corporis naturalis, in forma specifica consistentem, quæ inde totum appellatur, quia totam rei essenti-

essentiam complet & perficit. *Ut enim* numeri species mutatur unica unitate dempta, ex. gr. septenarius definit esse septenarius ablata unitate, etsi reliquæ sex unitates maneant: Ita ex interitu ultimæ & specificæ corporis naturalis formæ totum mutari & perire dicitur, etsi forma tantùm interierit, corpus adhuc supersit.

II. Illud, quod vulgò fertur: *generationem & corruptionem non esse formæ neque materiæ, sed compositi & totius*, non ita est intelligendum, quasi omnes partes corporis naturalis corrumpantur, vel de novo generentur, materia enim in omni generatione & corruptione superstes manet: sed quòd ex ultimæ & specificæ formæ mutatione compositum ipsum mutetur, novámque denominationem accipiat.

III. Distinguendum est inter terminum generationis principalem; & inter minùs principalem. Principalis est compositum, ídque tantùm propriè dicitur generari: Nam cùm generatio tendat ad esse rei, id tantùm dicetur generari, quod per se existit: Forma autem per se non existit, sed duntaxat compositum. Minùs præcipuus verò, qui tamen per se formaliter speciem tribuit generationi est forma: ideóque etiam generatio rectè definiri potest mutatio ad formam.

IV. In nulla substantiali generatione idem subjectum sensibile utriusque formæ, acquisitæ scilicet & deperditæ, manere potest: Etsi enim materia prima servetur, ipsa tamen sensibilis non est.

V. Distinguendum est inter sensibile; & ut est idem subjectum. In generatione potest quidem manere aliquod sensibile, ex. gr. humiditas in generatione aeris ex aqua manet, aer enim humidus est: sed non manet sensibile, ut est idem subjectum: Sic humiditas, quæ manet, nec formæ aquæ, nec formæ aeris subjectum est, sed accidens.

VI. Generatio denominat materiam secundum commune nomen mutationis: dicitur enim materia propriè mutari: Non eam tamen denominat secundum peculiarem notionem ipsius generationis. Nec oportet omne accidens absolutè appellare subjectum, cui inhæret, præsertim cùm appellat subjectum principale: Sic v. g. Socrates, qui est subjectum principale generationis, dicitur generari.

Quæstio XI.

An corruptio sit dicenda naturalis?
Affirm.

ILlud, quod rei naturam ejúsque principia consequitur naturale est dicendum, Corruptio rei naturam ejúsque principia consequitur, sequitur enim rem corruptibilem corruptio: Nam *si materiam* spectes, ea per corruptionem tanquam medium fertur in formam substantialem, quia materia undiq; perfectionē, quæ est ex varia formarum receptione, appetit. Sin verò *formam* intuearis, eam necessariò sequitur corruptio: formæ enim sunt corruptibiles naturaliter, quia ut materiam informent, certas requirunt dispositiones, quibus amissis servari ampliùs non queunt. Ergo corruptio etiam naturalis est dicenda.

OBSERVATIONES:

I. Naturale tripliciter sumitur. 1. Pro eo, quod artificiali & supernaturali opponitur: Et sic corruptio est naturalis respectu materiæ subjectivè, respectu formæ terminativè & respectu compositi, non enim corruptio est opus artificiale vel supernaturale. 2. Pro eo, ad quod res ut ad suam perfe-

perfectionem propendet: Et sic corruptio est naturalis scilicet respectu materiæ, quæ formas expetit, ut suam perfectionem, quibus non nisi interveniente corruptione potiri potest: respectu verò formæ & compositi corruptio hoc modo non est naturalis, quia forma & compositum insitam à natura propensionem habent ad tuendum perpetuandúmque suum esse, & ideo ad interitum ut ad suam perfectionem propendere nequeunt. 3. Pro proprietate sequente naturam & conditionem rei. Hoc modo corruptio est naturalis omnibus compositis ex contrariis, quia eorum continua pugna unum fortificat, & aliud debilitat usque ad interitum & mortem.

II. Id quod alteri propria contrarietate opponitur, ut calor frigori, non est eidem naturale: at corruptio non ita opponitur rei intereunti, sed eatenus ei contraria appellatur, quatenus per illam amittit esse, ad quod ingenitam habet propensionem. Nihil verò obstat, quo minùs id, quod ita adversarium est, naturale esse possit, si naturale sumatur pro eo, quod rei naturam sequitur.

III. Quæstio est non de morte violenta, quæ per externam vim infertur, & contraria est naturali; sed de corruptione ab intrinseco: id est per deficientiam caloris naturalis & humidi radicalis. *Deinde* etiam mors violenta potest dici naturalis in ordine ad causas, quia naturale est animali respirare, si autem ex. gr. per suspensionem respiratio subducatur, oportet animal deficere.

IV. Corruptionem non habere causas bifariam intelligi potest. 1. Per se, & sic non habet, si formaliter consideretur, ut est non ens. 2. Per aliud, ut est privatio esse compositi, & sic habet pro causa materiali materiam, quæ corruptionem in se recipit; pro efficiente, dissolventem compositum; pro finali, ut altera res generetur.

V. Distinguendum est inter id, quod natura intendit per se; & inter id, quod natura intendit per accidens. Ad corruptionem nulla res tendit per se, cùm omnia in bonum ferantur: Per accidens verò natura videtur intendere corruptionem, quatenus intendit novam formam suscipere, illámque appetit, quæ tamen introduci non potest, nisi ea, quâ informatur, recedat & corrumpatur.

Quæstio XII.

An unius generatio sit alterius corruptio & contrà? Affirm.

I. MAteria prima non potest esse sub duabus ultimis formis specificis simul: aliâs una res haberet duos actus specificos simul, quod est impossibile. Accedente igitur una forma necesse est altera recedat; atque ita semper unius substantialis compositi generatio, cum alterius corruptione conjuncta est.

II. Materia non potest existere sine forma substantiali. Cùm igitur corruptio fiat per recessum formæ à materia, necesse est, aliam formam accedere, quod est generari, atque sic unius corruptio est alterius generatio.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter sensum formalem & identicum; & inter sensum qui nexum vel causam indicat. Hæc propositio: *Unius generatio est alterius corruptio:* Est vera, non in sensu formali & identico: generatio enim & corruptio idem esse non possunt, Sed in sensu, qui nexum vel causam indicat: *Id est*, generatio unius dicitur

tur corruptio alterius, *vel quia* hæc duo mutuò connexa & complicata sunt, ita ut alterum sine altero non detur, *vel quia* unum alterius causa est, quatenus corruptio saltem dispositivè causat generationem; generatio quodammodo effectivè corruptionem: quo loquendi modo eclipsis dicitur interjectio terræ inter Solem, & Lunam.

II. Hæc quæstio propriè est intelligenda de eo, quod per se corrumpitur ac generatur: Hoc autem est compositum. Quamvis igitur anima hominis non corrumpatur, tamen compositum sive homo ipse corrumpitur, & sic generatio cadaveris est cum corruptione hominis.

III. Semper corruptio unius formæ substantialis inducit generationem alterius, quia materia non potest existere sine forma: Non tamen contrà semper generatio unius formæ inducit corruptionem alterius: Cùm enim homo moritur, generatur forma cadaveris, non tamen corrumpitur anima, quia est immortalis.

IV. Licèt anima sit immortalis, secundum quid tamen & impropriè in morte corrumpitur, quatenus definit esse in illo corpore & non est forma actu. Similiter omnes ejus dispositiones corrumpuntur & potentiæ, quas communes habebat cum corpore, sicut sunt potentiæ vegetativæ, & sensitivæ. Loquimur enim de forma vel secundum se, id est secundum suum esse absolutum; vel ut forma dicitur formaliter, id est quatenus habet actum informandi.

V. Distinguendum est inter generationem substantialem; & inter generationem accidentium. Hæc propositio: *unius generatio est alterius corruptio*, intelligatur de generatione substantiali, non verò de productione accidentium. Nam generatio unius accidentis interdum amissionem alterius conjunctam habet: ut in primis qualitatibus videre est: interdum verò non habet: ut in productione luminis, & aliorum complurium accidentium.

VI. Quando in animalis nutritione cibus destruitur, est ibi quædam partialis generatio, putà quia nova forma intrat in illam materiæ partem, in qua erat forma cibi præcedens.

VII. Quamvis unius generatio sit alterius corruptio, non tamen inde sequitur quòd semper sit idem numerus individuorum, quia ex una materia possunt produci plures formæ; ut ex uno cadavere plures vermes, & ex pluribus materiis potest fieri informatio unius formæ, ut dum homo ex multis nutritur, unde non est una ratio multiplicationis, & ideo generatio & corruptio sibi succedunt, sed non in numero.

Quæstio XIII.

An elementa secundum suas formas maneant in mixto? Negat.

I. SI elementa permanent in mixto secundum proprias formas substantiales, vel præter illas habet mixtum aliam substantialem formam; vel non: Si non habet aliam, sequitur nullum dari mixtum animatum, quia forma elementorum non sunt animæ, imò nec mixta corpora distingui specie inter sese, neque ab elementis. Si verò dicatur habere aliam formam, sequitur in singulis partibus materiæ dari duplicem ad unius formam, quia forma mixti, quæ datur distincta à formis elementorum debet informare totam materiam

teriam elementorum, ut totum corpus sit mixtum. Ergò debet etiam informare singulas partes ejus. Et sic nullum mixtum esset unum per se, quia multis formis substantialibus constaret.

II. Elementa, quæ miscentur, suásque formas substantiales retinent, aut in eodem situ permanent, aut in diverso. Sed neutrum dici potest. Non primum, quia cùm quodlibet elementum sit aliquod corpus, multa in eodem loco & simul esse possent corpora, quod naturaliter fieri nequit: Neque item secundum, quia si elementa illa sunt in diverso situ & loco, non omnis pars mixti erit ex illis mixta, quia in qualibet parte non erunt elementa, sed unum in una, & aliud in alia parte.

OBSERVATIONES.

I. Non sequitur ubicunque est affectio alicujus subjecti, ibi etiam est subjectum: quia in aqua calefacta est calor, qui est affectio ignis, & tamē ipse ignis in aqua non est: idcóque hæ limitationes adhibendæ sunt. 1. Ubicunque est propria affectio alicujus subjecti scilicet eo modo & in eadem perfectione, quâ insidet in subjecto ac propria est, ibidem etiam est ipsum subjectum & subjecti forma. Affectiones autem seu qualitates elementorum insunt mistis, non in eo gradu & perfectione qua sunt propriæ affectiones elementorum, sed refractæ & ad temperiem redactæ. 2. Ubicunque est passio alicujus subjecti, ibi est ipsum subjectum, scilicet vel materialiter vel formaliter. Elementa igitur sunt in mixtis non formaliter, sed tantùm materialiter.

II. Mixtio dupliciter consideratur. 1. Præcisè prout non includit prævias alterationes: atque sic elementa in mixtione non alterantur. 2. Aggregatè pro ut simul cum alterationibus præviis sumitur, atque sic elementa in mixtione alterantur: cùm enim fit mixtio, elementa dividuntur in parvas particulas & conjunguntur inter sese, postmodùm mutuò in se invicem agunt, qualitates quoque refringunt, ac ob id Aristoteles mixtionem definit per unionem *alteratorum*, quia dum mixtio est, elementa alterata sunt, mixtione verò perfecta & finita, mixtum manet; in hoc autem elementa destructa sunt.

III. Distinguendum est inter mixta considerata absolutè, prout consideratur ipsorum substantia; & inter mixta considerata comparatè, respectu virtutum & qualitatum elementorum. Si mixta absolutè considerantur, æquè sunt simplicia ac elementa: Sicut enim elementa ita etiam mixta essentialiter solùm ex materia & forma constant; Si verò comparatè considerantur respectu virtutum & qualitatum elementorum, in quæ omne mixtum est resolubile, tunc elementa longè sunt simpliciora mixtis. Corpora igitur mixta dicuntur mixta, non quòd formas substantiales habeant magis compositas, sed quòd ex quatuor qualitatibus congruenter attemperatis constent.

IV. Distinguendum est inter elementi formam; & inter elementi virtutem. Ut mixtum moveatur motu elementi prædominantis, non opus est aliquod elementum prædominans secundum formam suam in mixto esse, sed sufficit, ut adsit ejus virtus & qualitas, quæ in tali mixto dominatur: Unde etiam mixtum movetur motu quo elementum prædominans movetur.

V. Quando *Arist. l.1. de gen. & cor. c. 10. t. 84.* dicit, *ea, quæ miscentur non interire*, loquitur de corruptione, quâ

nihil

nihil rei corruptæ manet præter materiam, sic enim non intereunt elementa, quia remanent secundum virtutes & qualitates, licèt non secundum formas substantiales.

VI. Cùm elementum *l.5. Metaph. c.3. t.4.* definitur *id ex quo quippiam fit ita ut insit*, verbum *inesse* latè sumendum est, nimirum pro inesse actu vel potentia. Quod ipse Aristoteles monuit *l. 3. de cœlo c. 3. t. 31:* hisce verbis: *Sit igitur id corporum elementum, in quod cætera dividuntur, in quibus inest potentiâ aut actu.*

Quæstio XIV.

An temperamentum sit quinta qualitas à primis diversa? Negat.

Reliquæ qualitates vel superstites manent in mixto vel iis in congressu pereuntibus illa quinta nova qualitas tantùm viget. At horum neutrum dici potest: *Non primum* quia supervacanea tunc erit ejusmodi quinta qualitas, omnes enim ejus functiones nempe calefactio, refrigeratio, humectatio, & exsiccatio abunde præstari possunt à quatuor istis primis qualitatibus: *Neque etiam alterum* dici potest, quia cùm una qualitas sibi ipsi non adversetur, nulla jam esset in genito contrariorum repugnantia, atque ita res viventes non circumferrent secum internam causam morbi, senii, interitus, quod falsum & à communi philosophorum sensu alienum.

OBSERVATIONES.

I. Naturales temperamentorum virtutes in peculiari aliqua qualitate, quæ in singulis membris pro cujusque munere variatur, non consistunt: Nam si ventriculi temperamentum ad aliud membrum transferretur, cum iis quæ ventriculum ad concoctionem perficiendam juvare solent, cujusmodi sunt vicinia cordis, jecoris, lienis & diaphragmatis, id membrum gignendi chyli vim haberet.

II. Distinguendum est inter formam substantialem; & inter formas accidentarias. In quolibet composito non nisi una forma substantialis dari potest: At nihil obstat, quo minus plures formæ accidentariæ in eodem simul inveniantur, præsertim cum reipsa dari aliunde etiam ratio convincat.

III. Etsi causæ adventitiæ aliquantulum intendant minuántve qualitates, quarum moderatione temperamentum continetur: ex. gr. corpus humanum à vini potu, æstu, balneis, exercitatione incalescit vehementiùs, sicuti & ex contrariis causis refrigeratur: non tamen proinde dici potest corpus aliud temperamentum assumere, quia semotis iis causis mox se ad pristinam constitutionem revocat, nisi forte earum appulsus acer nimis, & diuturnus sit, tunc enim contingit, ut corpus à proprio temperamento omnino desciscat, & ad aliam habitudinem, quam imposterum servet, traducatur.

IV. Temperamentum dicitur proportio primarum qualitatum, non quòd temperamenti esse in ipsa proportionis relatione consistat, sed quia ejusmodi relationem quasi connotatam necessariò importat; ac si diceretur temperamentum esse primas qualitates sub certa proportione.

Sectio Tertia.

Quæstio I.

An Anima sit accidens? Neg.

QUicquid tanquam pars essentialis constituit substantiam, illud est substantia. Anima tanquam pars essentialis constituit unà cum corpore substantiam, ipsum compositum, seu corpus animatum. Ergò anima est substantia, & non accidens.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter accidens prædicabile; & inter accidens prædicamentale: Quæstio præsens intelligatur de accidente prædicamentali, quod opponitur substantiæ.

II. Quamvis anima insit corpori, ex eo tamen non sequitur, quòd sit accidens: Accidens enim ita inest subjecto, ut non sit pars, anima verò est pars, licèt non corporis, cui inest, tamen alicujus tertii, quod unà cum corpore constituit, nimirum compositi seu corporis animati.

III. Dissoluto temperamento corporis statim quidem perit animal, quia non potest corpus ab anima informari, nisi congrua ad vitam dispositione præditum sit, sed ex eo non potest colligi, quòd anima sit temperamentum & per consequens accidens: Nam quo deficiente ut forma substantiali, à qua recipit esse, moritur animal, illud est anima, non verò quo deficiente ut dispositione necessaria ad conservationem formæ in materia, qualis necessaria dispositio ex parte corporis est temperamentum.

IV. Passiones atque operationes diversæ duobus modis attribuuntur alicui; *vel* tanquam causæ principali & principio à quo procedunt, & hoc est anima, *vel* tanquam causæ disponenti materiam & hoc est temperamentum, ex cujus variatione variantur passiones vel diversæ procedunt, quia variata dispositione, alio modo se habet anima in corpore, & variata ratione materiali passionis, variatur etiam formalis ratio ejus.

Quæstio II.

An Anima ab Aristotele l. 2. de anima c. 1. t. 6. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

QUando *Aristoteles l. 2. de anima c. 1. t. 11.* post traditam definitionem dicit: *Hoc igitur* τύπῳ *id est universaliter sive in communi de anima determinatum descriptúmve sit:* Non significat, quòd quodammodo solùm sive minùs accuratè & perfectè animam descripserit; sed quòd pleniùs & exquisitiùs singulæ animæ & earum potentiæ, quæ generali tantùm ratione discriptæ fuerant, deinceps ab ipso essent explicandæ.

II. Vocabulum ἐντελεχείας tripliciter sumitur. Pro accidentali perfectione seu actu imperfecto, quando videlicet res de imperfectione ad perfectionem accidentariam tendit, vel quando habet aliquos perfectionis gradus, & porro jam aliquos acquirit, cujusmodi ἐντελέχεια motus est. 2. Pro operatione, quæ à forma oritur & dicitur actus secundus. 3. Pro completa & absoluta perfectione, quæ significat ipsam formam & dicitur ἐντελέχεια πρώτη actus primus. In qua posteriori significatione hîc accipitur.

III. Per vocabulum *corporis physici* vel

naturalis excluduntur tum corpora artificialia, quæ anima non informat, & si aliquando moventur, principium istius motûs non est internum, sed externum, videlicet ipsum efficiens; tum formæ separatæ, quæ quidem ἐντελέχειαι primæ sunt, non verò ἐντελέχειαι corporis, illúdque informant. Unde hæc definitio competit neque intelligentiis cœli (*juxta nonnullorum sententiam*) motricibus, quæ corpus cœleste non informant, sed duntaxat adsistunt; neque angelo respectu corporis assumpti, quia non est actus seu forma talis corporis, sed tantùm motor.

IV. Esse actum primum corporis, vel illud informare dupliciter sumi potest. 1. Pro actuali exercitio informandi & actuandi, & est animæ accidentale, h.e. ad essentiam animæ non pertinet. 2. Pro aptitudine ad exercitium illud, quæ ad essentiam animæ pertinet, & in definitione intelligitur: Quando enim natura definiti non in solo actu, sed in actu vel in aptitudine consistit, verba definitionis ejus unum vel alterum importare censendum est.

V. Quando *Arist. l.2. de an.c.* 1.*t.*21. dicit: *quasdam partes à corpore esse separabiles, propterea quòd nullius corporis sint actus:* per illas partes non intelligit animam rationalem, quasi illa non esset actus corporis; sed loquitur de quadam potentia ejus, quæ est intellectus, de quo verum est, non esse potentiam organicam, sicut sensus, & ideò nullius corporis esse actum, h. e. nullam partem corporis informare, sed inhærere in anima immediatè.

VI. Per vocabulum *organici* excluduntur corpora physica similaria & inanimata, quæ non sunt organica, h. e. prædita certis atque multiplicibus organis, quæ anima, ut functiones suas plurimas simul & diversissimas possit obire, requirit. Unde res inanimatæ non habent illa organa, quæ requiruntur ad seipsa perficienda ultra eam perfectionem, quam habent in primo instanti generationis: Viventia verò habent organa apta ut se quotidie perficiant & consequenter habent qualitates altioris ordinis, quales exiguntur ad vitales functiones. Licèt igitur nonnulli lapides videantur habere organizationem, tamen quia carent dispositionibus ad vitam aptis propter defectum excellentiorum qualitatum, ideò corpora organica non sunt.

VII. Nomine *organi* duo importantur: 1. Certæ figuræ compositio cum temperie accommodata: Et sic organum antecedit animam prioritate naturæ in genere causæ dispositivæ & materialis, quia sic est præparatio necessaria ad introductionem animæ in materiam. 2. Potentia vitalis, quæ propria organi forma est, & cujus proprius actus est vitalis operatio, per idem organon tanquam per instrumentum exercenda. Unde organa in corporibus illis ab Angelis assumptis, etsi veræ res sint, non tamen sunt vera propriáque organa, illis enim non inhærent tales potentiæ.

VIII. Per illa definitionis verba, *vitam habentis in potentia,* distinguitur anima à forma cadaverica & aliis præ se ferentibus nescio quam organorum speciem, quæ licèt habeant ea organa, sunt tamen inepta ad quemvis vitalem usum. Unde organa, quæ sunt in cadavere, non sunt absolutè organa, sed quædam illorum simulacra.

IX. Actus importat non solum ordinem ad propriam potentiam, hoc est, materiam, quam aptus est informare, sed etjam

jam ad proprium effectum, formalem, nempe ad compositum, quod cum ea constituere aptus est: & hoc compositum nempe animatum, quamvis sit effectus animæ, ideò in genere causæ formalis posterius & secundum naturam ignotius, nihilominus tamen, cùm ex alia parte sit etiam finis proximus ejusdem animæ, cujus gratiâ facta est à natura in genere causæ finalis, naturâ prius & notius est quàm anima.

Quæstio III.

An Anima ab Aristotele l. 2. de anima. c. 2. t. 24. rectè definiatur?
Affirm.

OBSERVATIONES.

I. IN superiori definitione *l. 2. de anima c. 1. t. 6.* definita fuit anima respectu corporis quod informat: Hîc verò *l. 2. de anima c. 2. t.* 24. definitur respectu operationum, quas in corpore edit.

II. Hæc definitio non est multiplex, sed una, per quam definitur non aliqua species animæ in particulari, sed anima in communi, quia colligitur ex contextu cap. 2. voluisse Aristotelem definire animam eandem priùs à se definitam. Definitum autem prioris definitionis est unum, & animæ in communi: Ergò etiam hujus.

III. Ratio communis animæ, sicut quælibet alia generica, dupliciter sumi potest. Ut in se tantùm consideratur abstracta à suis speciebus, hoc est, sine ullo ordine extensionis ad easdem species: Sic anima accipitur in communi prima definitione, in qua nihil ponitur per quod talis extensio significetur. 2. In ordine ad easdem species, in quantum ad illas se extendit & per eas contrahi potest: Sic sumitur anima in communi, ut est definitum hujus posterioris definitionis, nimirum ut se extendit ad animam vegetativam, sensitivam & rationalem, quam extensionem explicare voluit Aristoteles per proprias operationes in eadem definitione positas.

IV. Distinguendum est inter sensum compositum; & inter sensum divisum. Verba hujus definitionis non sunt accipienda in sensu composito, cùm non quælibet anima sit principium, quo simul vivimus, sentimus, & intelligimus; Sed in sensu diviso, non quidem ut singula verba disjungantur; quasi dicendum; anima est id quo vivimus, aut sentimus aut intelligimus; Sed ita ut disjunctio cum copulatione ad præcedentes partes fiat, dicatúrque; Anima vel est id, quo primò res aliqua vivit; vel est id, quo primò vivit & sentit; vel est id, quo primò vivit, sentit & intelligit.

V. Per vocabulum *Quo* debet intelligi principium vitæ internum, quod Deo respectu rerum viventium minimè competit: Licèt enim Deus cunctis rebus intimè illabatur conferens illis esse, non tamen eas intrinsecùs constituit, unde ei posterior hæc animæ definitio non competit.

VI. Vita dupliciter sumitur: vel pro vita substantiali, à qua ut è fonte vitales actiones dimanant, vel pro operatione, & tunc τὸ *vivere* iterum dupliciter sumitur. 1. Prout significat communem rationem omnibus operationibus vitalibus, nempe vegetativis, sensitivis & intellectivis. 2. Pro speciali operatione animæ vegetativæ, in qua acceptione vivere in præsenti definitione accipitur.

VII. Notanter additur particula *primò*, quia licèt corpus vel pars ejus, ut cor, sit principium vitæ, uti dicit *Aristoteles l. 2. de anima c. 2. t. 24.* tamen hoc ei non convenit nisi ratione animæ, à qua habet, quòd vivat, & consequenter, quòd sit vitæ principium. Ergò neque corpus, neque aliqua pars ejus potest esse primum principium vitæ, sed sola anima, cui soli hæc definitio convenit.

VIII. Quamvis anima rationalis in se spectata sit id, quod intelligit, collata tamen ad ipsum compositum est id, *quo* intelligimus. Unde non absurdè in definitione dicitur: *Anima est id quo*, &c.

IX. Hanc posteriorem animæ definitionem proponit Aristoteles, ut per eam demonstret priorem hoc modo: Id quo primò vivimus, sentimus, & intelligimus est actus primus corporis physici organici vitam habentis potentiâ. Anima est id, quo primò vivimus, sentimus, & intelligimus. Ergò anima est actus primus corporis physici organici vitam habentis potentiâ.

X. Operationes animæ dupliciter considerari possunt. 1. Ut finis cujus gratia anima informat corpus. 2. Ut effectus animæ. Si priori modo considerantur, tunc per hanc posteriorem definitionem demonstratur prior animæ definitio à priori: Si verò posteriori modo considerantur, per hanc posteriorem definitionem demonstratur prior à posteriori.

Quæstio IV.

An Anima rectè distribuatur in Vegetantem, Sentientem & Intelligentem? Affirm.

TRes esse animarum species vel genera ita probamus. Quot modis anima ex propria natura est principium internum ac radicale vitalis operationis, tot debent distingui genera vel species animarum. Sed tribus modis universalibus est principium omnium operationum vitalium. Ergò tria sunt genera vel species animarum. *Primum genus* constituit anima in communi considerata quatenus est principium internum ac radicale vitalis operationis per modum naturæ ad multiplicandam, conservandam, & augendam vitam per se ordinatum sine cogitatione. *Secundum genus* constituit anima in communi considerata, in quantum est principium radicale atque internum operationis vitalis per modum cognitionis imperfectæ, h. e. sensitivæ, vel cognitionem sensitivam consequentis, ut comprehendatur operatio appetitus sensitivi ab eadem anima procedens atque etiam motus progressivus, qui media eadem cognitione & appetitu sensitivo fit. *Tertium genus* constituit anima, quæ est principium vitalis operationis per modum perfectæ cognitionis, non elicitæ per organum corporeum nec per potentiam in eo existentem, sed immediatè ab eadem anima, & hæc est sola anima rationalis.

OBSERVATIONES.

I. Non consideratur hîc anima ut Totum essentiale, quod dividitur in partes vel physicas, id est, materiam & formam; vel metaphysicas, h. e. genus & differentiam; neque consideratur ut Totum integrale, quod dividitur in partes integrantes atque extensas sive per se, sive per accidens: Sed consideratur hîc anima ut Totum universale quod ut Genus (est autem anima Genus logicum, ubi sat est, ut sit quoddam commune prædicatum quidditativum, licèt non sit natura completa quemadmodum genus physicum) dividitur in suas species.

II. Mem-

II. Membra hujus divisionis dupliciter considerari possunt. 1. Quatenus sunt in uno eodémque subjecto, seu quatenus sibi invicem subordinantur, ita ut sub sentiente sit vegetans & utraque sub rationali. Hoc modo membra hujus divisionis possunt dici gradus. 2. In diversis subjectis, hoc est, quatenus per vegetantem intelligitur non sentiens, quæ tantùm reperitur in plantis; per sentientem irrationalis, quæ tantùm est in brutis, &c. Sic membra hujus divisionis non sunt gradus sed species.

III. Membra hujus divisionis nec omnia sunt genera, nec omnes species, sc. specialissimæ. Nam anima vegetans & sentiens, quæ sub se plures continent species, sunt dicenda genera vel species subalternæ; Intelligens verò anima est species specialissima, quia in inferiores species ulteriùs dividi nequit.

IV. Quamvis anima vegetans & sentiens distribuantur in plures species, ex eo tamen non debet colligi, quòd anima in plura membra quàm illa tria sit dividenda, quia omnes animæ vegetatrices sortiuntur inter se eundem modum operandi, similiter etiam sensitivæ.

V. Ingens error Platonis est, qui putavit plantas sentire, & ita animam sentientem non esse distinctam ab anima vegetante. Si enim plantæ sentiendi vim haberent, punctæ aut percussæ doloris significationem darent sese contrahendo, vel alio modo se movendo uti animalia. *Quòd verò* utiles succos attrahunt & inutiles rejiciunt; item salutaria prosequuntur ac noxia declinant, non provenit ex aliqua cognitione sensûs, sed illud ex virtute vitali ac naturali utiles succos attrahente, &, inutiles expellente; hoc verò ex interna ac naturali antipathia & sympathia; ut suo modo etiam fœcunditas.

VI. Aristoteles quidem quatuor animatorum vel viventium genera statuit, ex eo tamen non sequitur, quòd quatuor etiam sunt animarum genera, quia divisio viventium vel animatorum duobus modis sumi potest. 1. Præcisè secundum essentiales gradus vitæ ad invicem separatos, & sic tria tantùm distingui possunt animatorum genera, quia tria tantùm distinguuntur genera animarum. 2. Non ex solis essentialibus, sed in ordine ad subjecta nempe animata, in quibus diversum genus potentiæ vitalis reperitur sine aliis vel ab eis separatum: Et sic sumitur ab Aristotele, quando quatuor viventium genera statuit. Primum constituunt animata illa in quibus reperiuntur potentiæ vegetativæ, hoc est generativa, nutritiva & augmentativa sine sensitivis & intellectivis. Secundum constituunt animata illa in quibus reperiuntur potentiæ sensitivæ cum appetitiva. Tertium constituit potentia locomotiva separata ab eodem gradu sensitivo atque etiam sine intellectivo reperta in animalibus perfectis. Quartum constituit potentia intellectiva.

Quæstio V.

An Anima sit in toto corpore, an verò in aliqua tantùm ejus parte? Affirm. prius. Neg. posterius.

I. UBicunque anima operatur, illic est, *quia* facultates ejus sine ipsa operari non possunt. Anima operatur non tantùm in una corporis parte, v. g. cerebro vel corde, sed in omnibus, in quibus vitæ operationes cernuntur, omnes enim partes nutriuntur & augentur. Ergò, &c.

II. Si anima non esset in singulis corporis partibus, singulæ partes singulas formas postularent. Sed consequens est falsum, *quia* vivens non esset unum per se, sed per aggregationem multarum formarum, quod nemo dixerit. Ergò, &c.

OBSERVATIONES.

I. Quando anima dicitur per omnes corporis partes diffusa, nec in una tantùm parte substantiali residere, id intelligendum est secundum naturalem viventis constitutionem: quando enim corrumpitur & moritur animal, anima priùs quasdam partes deserit, quàm alias, & ultimò in corde mori dicitur. Sícque anima non in omnibus corporis partibus existit.

II. Distinguendum est inter animam immaterialem & indivisibilem, quæ est rationalis; & inter animam materialem & divisibilem, ut sunt vegetativa & sensitiva. Anima indivisibilis & rationalis tota est in toto corpore & tota etiam in qualibet parte, totalitate essentiali, quia in qualibet parte existit secundum totam essentiam; non tamen totalitate integrali, quia non est totum integrale cùm sit in hoc genere indivisibilis, partibus carens. Anima verò divisibilis, ut vegetativa & sensitiva, est tota in toto corpore totalitate integrali, non tamen tota in qualibet parte, quia non est ea secundum omnes partes integrantes; nec est tota in qualibet parte totalitate potestativa, quia non est secundum omnes potentias & virtutes licèt sit secundum unam vel plures. Sed adhuc anima hæc divisibilis est tota in singulis partibus totalitate essentiali, cùm tribuat vitam partibus singulis, & aliquam operationem vitalem.

III. Est quidem anima actus corporis organici, quoniam verò dissimilares partes, quæ vocantur organicæ, componuntur ex similaribus, ut digitus ex carne, osse, & nervis, unde eo ipso, quòd anima est actus organici corporis, & organicas partes ejus informat, necesse est etiam, quòd informet homogeneas, ex quibus componuntur organicæ: & consequenter est necessarium, quòd in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitæ, & aliquam operationem vitalem.

IV. Distinguendum est inter mutationem productivam, & adductivam. In nutritione anima crescit non mutatione productiva, quasi de novo animæ aliqua pars substantiæ accresceret, quod est in formis materialibus: sed adductiva, qua anima virtualiter in magnam longitudinem se extendere potis est; actu se ad certam partem non auget, sed promovet, quemadmodum angelus nunc est in majori, nunc minori spacio pro libertate, nusquam tamen crescit secundum essentiam.

V. Distinguendum est inter facultates animæ, quæ ab ipsa solùm in conservari dependent, eámque etiam extra corpus consequuntur: ut sunt intellectus, voluntas & memoria intellectiva; & inter facultates animæ à toto composito ex anima & corpore in esse & conservari dependentes: ut sunt omnes facultates vegetativæ & sensitivæ. Priores facultates sunt cum anima ubicunque existit, & sic intellectus & voluntas æquè resident in manu & pede secundum substantiam, ac in capite. Ad posterioris verò generis facultates, quæ scilicet à toto composito & non à sola anima dependent, quod attinet, anima potest esse sine illis facultatibus, quia licèt eas ex sinu suo profundat, nunquam tamen ipsas po-

test

teſt niſi in materia bene diſpoſita effundere, & in certis quibuſdam partibus organicis, quæ ad eas facultates ſuſcipiendas ſunt bene diſpoſitæ.

VI. Licèt intellectus & voluntas æquè reſideant in pede & manu ſecundum ſubſtantiam, ac in capite:nec tamen propterea homo in pede vel manu intelligit, & vult ſicut in capite, quia non ſunt in illis partibus organa ſicut in capite, per quæ traducantur rerum ſpecies ad intellectum, ut eliciat intellectionem. *Diſtinguendum igitur eſt* inter eſſentiam ; & inter operationem. Anima eſt in omnibus partibus per eſſentiam ; ſed non eſt in omnibus ſecundum operationem : quemadmodum eadem mulier in officina eſt textrix aulæorum, in taberna eorundem venditrix, in culina coqua, in cubiculo uxor, inter liberos mater: Sic anima in diverſis partibus diverſa obit munia.

VII. Anima dupliciter poteſt conſiderari. 1. ratione informationis, juxta quam eſt in toto corpore. 2. ratione motionis & operationis, juxta quam eſt in corde, tanquam in principe corporis parte. Anima igitur dicitur eſſe in corde, & cerebro, juxta operandi quendam modum inſigniorem, & eminentiorem.

VIII. Corde vulnerato hominem mori cauſa non eſt, quod anima ibi ſit ſecundum eſſentiam, ita ut alibi non; ſed quia cor eſt fons caloris nativi, quo pereunte neceſſaria eſt animæ ſolutio. Eſt igitur anima in corde radicaliter, in reliquis verò partibus derivativè, nuſpiam tamen excluſâ intimâ ipſius animæ præſentiâ.

IX. Quamvis anima *v. g. ſenſitiva* ſit in qualibet parte animalis ſubſtantialiter, non tamen quælibet pars dici poteſt animal : non enim animal dicitur à ſola exiſtentia animæ ſentientis in aliqua corporis parte, ſed ab exiſtentia ejusdem in omnibus partibus organicis : cùm enim anima prædita ſit pluribus facultatibus, requirit neceſſariò corporis varia inſtrumenta, quæ facultatibus correſpondeant.

X. Non ſequitur, ſi tota anima eſt in quavis parte:ergo mota una parte, & altera quieſcente, anima ſimul movetur & quieſcit: Quia anima propriè non movetur, ſed movet. Non eſt autem abſurdum, ſecundum aliquam corporis partem eam movere, ſecundum alteram quieſcere.

XI. Manu amputata anima nec perit, nec manet ſeparata & ſciſſa,ſed retrahitur, non ſui ipſius duplicatione, ſed virtuali ea contractione,qua ſine quantitatis augmento vel decremento Angelus ſe per totum muſæum diffundere, & liberè in punctum poteſt contrahere.

XII. Anima conſideratur vel ſecundum eſſentiam, & ſic eſt tota ubivis ; vel ſecundum extenſionem non quantitativam, ſed virtualem : Sic totam ſuam extenſionem non habet in quavis parte, ſed in hac ut & extra hanc. Ergò evulſo oculo non neceſſe eſt totum hominem mori, nam illo evulſo anima quidem ibi deſinit informare, ſed non deſinit eſſe : & ita eſt ibi, ut & alibi extra τὸ τοῦ oculi in reliquis partibus.

Quæſtio VI.

An in uno vivente ſint plures animæ ?
Negat.

ANima in corpore, quod conſtituit, tantùm una eſt. *Si enim* plures animæ in uno eſſent corpore, eſſent etiam plura eſſe, vel plures eſſentiæ: & ita in uno compoſito eſſent plura individua, quod abſur-

 dum.

dum. Ergò dicendum, quòd in uno animato corpore non possint esse plures animæ. *Ergo una*, quia unum esse specificum constituit.

OBSERVATIONES.

I. Neque in eodem animali sunt duæ animæ, vegetativa & sensitiva; neque in eodem homine duæ vel tres nempe vegetativa, sensitiva, & rationalis: Sed in animali uno una est anima, & ea est sensitiva virtute continens vegetativam: & in homine uno una est anima, & ea est rationalis, virtute alias nempe sensitivam & vegetativam continens.

II. Dupliciter res una aliam virtute continere dicitur, vel quia potest eam producere, quo pacto Deus creaturas omnes, & lux calorem continet; vel quia etsi non possit eam producere, potest tamen exercere operationes & officia: quæ ab illa exercentur. Sic anima rationalis in homine dicitur virtute continere animam sensitivam & vegetativam, quia valet operationes, quæ ab his oriuntur, quatenus sensitivæ & vegetativæ sunt, præstare: esto nequeat exercere illas, quæ formas specificas brutorum & plantarum consequuntur, non enim potest v. g. edere actionem hinniendi, quæ consequitur formam equi.

III. Gradus vegetativus & gradus sensitivus possunt accipi dupliciter. 1. Generaliter prout vegetativus dicit tantùm principium vitæ abstrahendo ab inferioribus modis & distinctis rationibus, quibus determinatur ad vitam plantæ, vitam animalis, & vitam hominis; & sensitivus prout includit tantùm principium sentiendi præcidendo ab his peculiaribus modis, quos habet in brutis animalibus & hominibus. Sicque tam gradus vegetativus includitur in anima sentiente & rationali, quàm sensitivus in rationali, estque aliquid commune omnibus viventibus. 2. Specialiter ac determinatè: & sic vegetativus non includitur in sensitivo & rationali, nec sensitivus in rationali, quia sic dicunt aliquos modos quibusdam rebus proprios & aliis minimè convenientes: vegetativus quidem modum insensibiliter vegetandi, qui neq; in sensitivo gradu, neque in rationali includitur: Sensitivus quoque non solùm dicit principium sensus absolutè sed quatenus conjunctum cum illo particulari modo, quo bruta sentiunt, & eo pacto in gradu ratiocinandi non continetur.

IV. Dupliciter intelligi potest, quòd in homine sint contrariæ operationes: scilicet vel simul, vel diversis temporibus. Hoc posterius non solùm in eadem anima, sed etiam in eadem potentia accidere potest: Illud autem prius non est verum de anima hominis, intellectum de propria contrarietate. Nam quando voluntas & appetitus simul moventur affectibus contrariis, tendunt in contraria sub diversis rationibus, & diverso etiam modo. Nam cùm affectus unius est efficax, alterius est inefficax, ex quo potiùs colligitur, istos diversos appetitus in eadem anima radicari. Motus enim unius retardat motum alterius, si sit aliquo modo repugnans. Si autem inter se consentiant, faciliùs indicatur ista identitas.

V. Ubi est operatio propria alicujus formæ, ibi est ipsa forma, aut secundum se, aut secundum virtutem seu virtualiter & eminenter. In homine sunt quidem operationes vegetantis & sentientis animæ, sed ipsæ formæ & animæ non nisi virtualiter adsunt, quoniam ab intelligente tanquam altioris gradus animâ virtute continentur.

VI. Par-

VI. Partes viventis corporis dupliciter possunt considerari. 1. Ut partes unius totius & secundum suam substantiam, & sicut unius speciei sunt; habent enim eandem formam substantialem, scilicet animam. 2. Ut organa & instrumenta variarum operationum, & sic specie differunt non essentiali, sed accidentali, quia forma instrumenti, ut instrumentum est, est potentia ipsa: & quia sunt potentiæ specie differentes in variis, ideo aliquo modo specie differre dicuntur: quod si in osse non est sensus, sicut in carne, inde non colligitur non habere eandem animam: nam anima una non omnes suas potentias omnibus communicat partibus, aliâs in oculo esset auditus, cùm sit eadem anima in utroque.

VII. Distinguendum est inter formam specificam, sive propriam, & inter formam genericam. Generales formæ cùm propriæ non sint, cujusmodi in homine sunt sentiens & vegetans, propterea hominem non constituunt: Intelligens autem specifica forma est, & reliquas in se continet. Igitur esse hominem & esse animal non sunt plura esse, sed sunt unum esse, nam essentia generica & specifica sunt unum esse à parte rei, multitudo autem est solùm secundum majorem vel minorem præcisionem. Proinde ad hanc multitudinem satis est una & eadem anima præcisiùs, vel minus præcisè sumpta.

VIII. Distinguendum est inter operationes diversas in diversis suppositis, & inter operationes diversas in uno supposito sive subjecto. Operationes diversæ arguunt diversas formas, supposità diversitate subjectorum: At in uno subjecto solum arguunt formam altioris & eminentioris naturæ, virtute multa continentis, diversísque utentis potentiis: qualis est anima rationalis, & post hanc sensitiva. Licèt ergò in homine sint operationes genere differentes, putà intellectio, sensatio, vegetatio, non tamen in eo sunt differentes animæ.

IX. Anima vegetans & sentiens dupliciter considerantur. 1. Quatenus propriæ sunt formæ brutorum & plantarum, & sic sunt corruptibiles. 2. Quatenus in homine idem sunt cum anima intellectiva, neque de materiæ potentia eductæ, & sic mortales esse nequeunt.

X. Quoniam anima ad suas operationes organis utitur, & eorum aptitudinem requirit, hæc ipsa autem instrumenta primis diebus ad actiones nobilissimas exercendas minùs sunt idonea, ob id anima tantùm opera exercet vegetationis, quia fœtûs corpus ad sentiendum & intelligendum organa apta nondum habet, successu autem temporis sensus quoque & rationis operationes exerit, quando scilicet fœtus organa his operationibus oportuna est consecutus. Hinc *Arist. l. 2. de gen. anim. c. 3.* ait: *Homo priùs vivit vitâ plantæ, deinde vitâ animalis, tandem vitâ hominis.*

Quæstio VII.

An omne vivens, quamdiu vivit, nutriatur? Affirm.

VIta non consistit nisi in calido & humido accommodata sibi qualitate & quantitate correspondentibus: quæ proportio cùm diu durare non possit, quia humidum, quod est caloris pabulum, ab eo continua actione consumitur, requiritur necessariò nutritio, per quam alimentum suppeditetur, quod humidi jacturam, fluxúmque materiæ resarciat.

OBSER-

OBSERVATIONES.

I. Nutritio duobus modis potest usurpari. 1. Completè & perfectè, prout comprehendit omnes concoctiones, ipsámque alimenti conversionem in rei viventis substantiam. 2. Incompletè pro aliqua tantùm ex actionibus, quibus præparatur alimentum, ut in viventis substantiam transmutetur. Si priori modo sumatur nutritio, certum est illam non semper fieri, cùm alimentum non sit semper aptè dispositum, & præparatum, ut transmutetur in substantiam viventis, Si verò posteriori modo sumatur, concludendum est nutritionem semper fieri.

II. Distinguendum est inter id, quod fit per se, & inter id, quod fit per accidens. Nihil agit ad sui corruptionem, scilicet per se, per accidens verò potest. Unde nihil mirum, si calor conservari se desiderans, se ipsum interimat, non enim per se & ex instituto in sui perniciem agit, sed ex accidente, quatenus absumit pabulum, quo exhausto extingui unà cum eo necesse est: sicut lucerna per se intendit lucere, etsi per accidens oleum consumat.

III. In nutritione calor per se primò calefacit humidum, & per consequentiam desiccat ipsum per evaporationem ab eo causatam. Tunc autem idem non agit in seipsum, nec in suo simili, quia invenit nutrimentum in suo principio ei dissimile, unde illud alterat, digerit, & concoquit, ut illud assimilet viventi, cujus est instrumentum.

IV. Corpora calidiora & quæ magis exercentur vivaciora sunt. Illa, quòd ob innati caloris vim meliùs decoquant alimenta, & majorem humidi copiam reparent; Hæc, quia propter excrementorum vacuitatem uberiùs etiam nutriuntur, quas ob causas viri magis longævi sunt quàm fœminæ. Ita verò licet calor humidum consumat, non inde tamen sequitur; ubi plus est caloris, ibi humidum ob assiduam resolutionem magis deficere, nisi forte id non respondeat proportione calido.

V. Distinguendum est inter nutrimentum internum, & inter nutrimentum externum. Licèt animalia quædam hyeme latitantia veluti glires, ursi, &c. nutrimentum externum non assumant, aluntur nihilominus interno alimento. Nam æstate multos crudos succos collegerunt, qui cùm caloris imbecillitate concoqui non potuerint, hyberno tempore nativus calor in eos incumbit & concoquit, atque inde nutriuntur.

VI. Qui atrophia vel lienteria laborant, non prorsus cessant à nutritione, dicuntur tamen ejus munere privari, quòd ægrè admodum cibum concoquant.

VII. Distinguendnm est inter potentias, quæ operantur applicatæ ab agente & movente; & inter potentias, quæ operantur naturaliter, & per modum naturæ. Fatigatio in eas tantùm facultates corporis cadit, quæ agunt per applicationem agentis, qualis est potentia motiva; non autem, quæ operantur per modum naturæ, ut nutritiva: quamvis hæc etiam à contrariis repatiendo debilitetur, progressúque ætatis frangatur & hebescat. *Propterea* autem natura non tribuit otium altrici facultati, quòd ejus opus totius vitæ fundamentum sit, quo sublato, vivens in occasum ruit.

Quæstio

Quæſtio VIII.

An fames & ſitis ab Ariſtotele lib. 2. de anima cap. 3. t. 28. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Aliud eſt eſſe appetitum formaliter, aliud eſt eſſe appetitum cauſaliter. Fames non eſt appetitus formaliter, ſed quædam ventriculi afflictio: cauſaliter verò dicitur appetitus, quia illa afflictio ventriculi cauſat appetitum cibi.

II. Fames formaliter eſt in appetitu ſenſitivo, quia iſte eſt, qui dolorem apprehendit; materialiter verò eſt in ventriculo, quia iſte eſt, qui læſionem ſentit, & divulſionem percipit.

III. Diſtinguendum eſt inter actus appetitûs ſubditos voluntati, qui ſunt in noſtra poteſtate ſaltem obedientialiter; & inter actus appetitus ſequentes neceſſitatem materiæ, vel effectus ab extrinſeco, qualis eſt fames. Nam ſi corpus dilanietur, ventriculus affligatur, aliquod corporis membrum torqueatur, non poterit appetitus ſenſitivus hunc dolorem tollere.

IV. Fames bifariam ſumi poteſt. 1. Propriè, & ſic ad famem non ſolùm eſt neceſſarium alimentum, verùm etiam eſt opus divulſione ventriculi, & ſenſione ejus doloris. 2. Communiter, ut tantùm dicit indigentiam cibi. Primo modo ſolùm eſt in animalibus; ſecundo verò modo in plantis. Definitio intelligitur de fame propriè conſiderata.

V. Diſtinguendum eſt inter cibi ſubſtantiam: & inter ejus condimentum. Dulcedo in cibis non expetitur ut quid faciens cibum, ſed ut ei dans condimentum & delectationem. Sapor igitur & cibi ſuavitas non pertinent per ſe primò ad famem. *Et licèt* multa animalia cibos conſectentur propter ſaporem, non ſequitur tamen, quòd ſapor ſeu dulcedo ſit illud quod natura primò intendit, quia operationes non ſunt propter voluptates, ſed voluptates propter operationes.

VI. In definitione famis particulæ *calidi & ſicci* non ſunt ſimpliciter & abſolutè intelligendæ, quaſi per famem appetamus tantùm calida & ſicca, cùm ſæpe humida exoptemus: ut lactucas & alia alimenta, quæ conſtat eſſe humida; Sed intelligendæ ſunt comparatè, ſcilicet facta comparatione ad ſitim, quæ eſt appetitio frigidi & humidi, vel ſaltem minùs calidi & ſicci.

VII. Poculenta nec omnia, nec quovis modo ſpectata pertinent ad ſitim, ſed ea, quæ frigida & humida ſunt, vel quæ ſaltem alterum eorum vendicant, & quà talia. Quomodo vinum non ut calidum eſt, ſed quatenus humidum, ad ſitim ſpectat.

VIII. Humidum aqueum, ſi modum excedit, nativum calorem perimit: Si autem moderatè adhibeatur, eſtò calori adverſetur, non parum emolumenti affert animantibus, quatenus efficit, ne humidum à calore præproperè abſumatur.

IX. Licèt frigus non concurrat per ſe ad opera vitæ, per ſe tamen expetitur tanquam id, quod calorem modificat. Rectè ergo ſitis definitur appetitus frigidi, quia potus eſt ad ſitim domandam, ſitis autem ex calore generatur, unde potus appetitur ad temperandum calorem ſua frigiditate, & non ad extinguendum ipſum omnino, ut facit frigus externum.

Quæstio IX.

An quod augetur, ejus quælibet pars augeatur? Affirm.

Subjectum augmentationis est totum vivens secundum omnes suas partes spectatum. *Arist. l. 2. de gen. c. 5. t. 32.* Quia per omnes corporis partes venæ quædam sparguntur, quæ sanguinem deferunt omnibus illis corporis partibus, quo nutriantur, & consequenter augescant. Hinc progressu temporis illæ omnes viventes partes grandiores existunt, quàm essent à principio.

OBSERVATIONES.

I. Eæ partes tantùm nutriuntur & augescunt, quæ per se ac sine aliarum interstitio alimentum attingunt, eóque potiuntur. Verùm id non impedit, quo minùs cæteræ harum interventu, sive mediatè pariter increscant.

II. Quamvis augmentum fit per adventum alicujus extrinseci corporis, nec tamen si viventis quælibet pars augetur, datur penetratio, nec divisio fit; sed per poros communicatur alimentum solidis partibus.

III. Pori, qui recipiunt alimentum, quandoq; possunt esse constricti, & accipiendo nutrimentum dilatari, sicut flatu utres inflantur; & quandoque possunt esse repleti, sed humore cedente, vel possunt se dilatare, & sic majus corpus recipere.

IV. Non sequitur: Si quælibet pars augeretur, auctum æqualiter porrigeretur in omnes dimensiones, & sic homo in rotundum conglobaretur. Nam augmentativa facultas dum viventium membra quoquoversum porrigit, sequitur regulam formatricis virtutis, quæ hominem non rotunda, sed procera corporis forma decoravit, & in sublime erexit. Quare sic homo incrementa versus omnes partes accipit, ut in prædictam figuram semper conformetur.

V. Non omnes viventis partes æqualiter augentur, siquidem in ampliorem longè molem abeunt brachia, quàm digiti, licèt hi proinde ac brachia in longum, latum, & profundum excrescant.

IV. Distinguendum est inter partem omnino aridam & vita privatam, quæ nec nutritur, nec crescit, quia caret principio nutriente *scilicet anima*; & inter partem aridam adhuc aliquo modo viventem, quæ nutritur & ipsa, etsi ita bene non deprehendatur, propterea quod & in ea calor aliquid detrahit, unde restauratione semper indiget.

Quæstio X.

An generare sibi simile sit naturalissimum & præstantissimum opus viventis? Affirm.

Quod magis & priùs est intentum à natura, dicitur & est magis naturale. Generatio est opus magis & priùs intentum à natura quàm nutritio, & augmentatio. Ergò, &c. *Minor probatur*; quia generationis finis, cujus gratia à natura intenditur, est bonum speciei, consistens in perpetua conservatione ejus: Nutritionis verò finis est conservatio individui. Sed commune bonum speciei perfectius est, & quasi divinius bono particulari cujuslibet individui, & ideo magis ac priùs intentum à natura, quæ propter conservationem speciei intendit conservationem individui.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter generationem viventium; & inter generationem non

non viventium. Quæstio hæc intelligatur tantùm de generatione viventium, quæ est propria animatis.

II. Generatio inter opera vegetativa est naturalius & perfectius opus viventis. Non enim hîc fit comparatio inter omnia opera omnium viventium, sed solùm inter opera, quæ ex gradu vitæ omnibus communi procedunt, cujusmodi sunt nutritio, augmentatio, & generatio, inter quæ generatio est opus naturalissimum, & præstantissimum.

III. Aliud est aliquid magis esse necessarium; & aliud est aliquid magis esse perfectum. Potest enim aliquid esse necessarium magis, at minùs perfectum: ut tactus magis quidem necessarius est animalibus; at visus magis est perfectus. Ita nutritio magis est viventi necessaria, quia omnibus inest viventibus, sed non magis est perfecta, nam generatio est perfectior, & ob id naturalior.

IV. Distinguendum est inter finem, qui per se primò, atque immediatè intenditur; & inter finem, qui secundariò, aut ex consequenti intenditur. Nutritio per se primò intendit conservationem individui, ex consequenti autem & secundariò intendit bonum & conservationem speciei, quia propterea natura nutrit ac fovet individuum, ut in eo conservet speciem. Generatio verò nullo modo respicit bonum individui, sed per se primò & solùm bonum speciei, & propterea est opus naturalius nutritione.

V. Si nutritio conservaret perpetuò individuum, esset perfectior: cùm tamen non conservet nisi ad tempus, ideo generatio est perfectior. Nam nobilius est perpetuum esse in specie, quàm ad tempus in individuo.

Quæstio XI.

An species aliquæ sensibus ad operationes obeundas imprimantur?

Affirm.

I. Quando objectum distat à potentia, non potest in illam agere & ipsam immutare, nisi per aliquid cum ea conjungatur, quia omnis actio fit per contactum. Atqui illud non potest esse aliud quàm species quæ emissa ab objecto in ipsa potentia recipitur, illíque ipsum objectum repræsentat. Ergò dantur species.

II. Per inspicilla concava quidam acutiùs vident, quàm per plana, cujus nulla ratio reddi potest nisi quia in centro illorum magis uniuntur species objecti & efficaciores redduntur in repræsentando. *Item* notitia hominis semel visi jam verò absentis in memoria sensitiva permanet: Sed hoc esset impossibile, nisi aliqua ejus similitudo permaneret in memoria, quæ internus sensus est. Ergò negari non possunt species.

OBSERVATIONES.

I. Species sensiles vocantur intentionales, non quasi non sint reales, quo sensu entia rationis dicuntur habere esse intentionale; sed quia 1. habent esse aliquod incompletum, & imminutum degenerans à realitate objectorum, quæ repræsentant primo modo, etiam lumen à quibusdam dicitur esse in medio intentionaliter, si referatur ad illud esse quod habet in corpore luminoso, 2. Quia hæ species, requiruntur ad cognitionem, quæ vocatur intentio, 3. Quia sunt id, quo potentia tendit in sua objecta.

II. Distinguendum est inter signum instrumentale; & inter signum formale. Species sensibilis non est signum instrumentale

mentale, quale est statua Cæsaris, ex qua priùs cognita Cæsarem agnosco, sed est signum formale, quo res non in specie, specie cognoscimus. *Sive* species sensilis non est id *Quod*, sed id *Quo* sentimus. Licèt ergò speciebus rem cognoscamus, non tamen debent species ipsæ quoque cognosci: nam non oportet à nobis cognosci id, quo, sed in quo aliquid percipimus.

III. Distinguendum est inter similitudinem in essendo; & inter similitudinem in repræsentando. Species est similis objecto, non entitativè, sive in essendo, quia species sunt accidentia immaterialia; Sed in repræsentando & virtualiter, quatenus est causa producendi speciem expressam, quæ est formalis similitudo objecti.

IV. Species albi & nigri, quæ recipiuntur in eodem subjecto, nempe oculo, non sunt propriè contrariæ, quia à contrariis causis præsertim æquivocis non semper contrarii effectus prodeunt. At objecta sunt causæ æquivocæ respectu imaginum, quas à se mittunt.

V. Species sensibilis est indivisibilis in repræsentando; divisibilis in essendo. *Vel* species sensibilis est divisibilis ex parte subjecti, in quo recipitur; est verò indivisibilis ex parte objecti, quod repræsentat, neque enim divisibiliter repræsentat objectum, quasi hæc pars speciei repræsentaret quandam partem objecti, alia aliam, sed quælibet minima pars speciei repræsentat totum objectum: nam per minutissimam rimam in papyro factam totum objectum sentitur.

VI. Quamvis species sit spiritualis, objectum verò materiale, non tamen inde sequitur, quòd species tanquam effectus sit nobilior sua causa: Quia immaterialitas speciei non est ex perfectione, sed imperfectione, ob entitatis suæ exiguitatem, quemadmodum relatio similitudinis resultans ex albedine minùs materialis est, quàm albedo ipsa.

VII. Species sensiles concurrunt ad sensationes non tantùm objectivè, sed etjam effectivè, eo ferè modo, quo habitus concurrunt ad actus similes illis, à quibus sunt producti. Unde pertinent ad primam speciem qualitatis, quia per se primò ordinantur ad operationem, non tamen dant primam vim agendi, sed illam supponunt, & determinant.

Quæstio XII.

An sint quinque sensibilia communia? Affirm.

Sensibilia communia quinque recensuit *Arist. l. 2. de anima c. 6. t. 64.* videlicet: *motum, quietem, numerum, figuram, & magnitudinem.* Exactum autem esse hunc: numerum ex eo demonstratur, quod nullum aliud sensibile commune recenseri possit, quod ad unum ex illis, tanquam ad generale caput, revocari nequeat.

OBSERVATIONES.

I. Nomine sensibilis communis non intelligitur illud, quod à sensu communi percipitur, quia sensus communis etiam propria omnium sensuum externorum objecta putà colorem, sonum & alia percipit, quæ tamen sensibilia communia non dicuntur: Nec intelligitur illud, quod ab omnibus planè sensibus externis percipitur: Sed nomine sensibilis communis intelligitur illud, quod pluribus sensibus externis percipi potest.

II. Aristoteles *l. 2. de anima c. 6. t. 64.* distinguens propria sensibilia à communibus asserit, *illa esse propria, quæ ab uno tan-*

tantùm sensu percipiuntur; communia, quæ ab omnibus: non quòd omnia sensibilia communia percipiantur ab omni sensu externo, sed quia omnia ferè sensibilia communia ab omnibus sensibus percipi possunt. Unde Aristoteles eodem loco se explicuit, probans motum esse sensibile commune, quia per visum & per tactum percipitur.

III. Motus dupliciter sumitur. 1. Formaliter pro fluxu continuo, & prout dicit rationem formalem viæ aut fieri termini. 2. Materialiter seu pro sola ratione materiali consistente in variatione sitûs & loci, aut localis præsentiæ. Motus est sensibile commune, non quatenus priori, sed quatenus posteriori modo sumitur. Si enim motus priori modo sumitur comprehendi nequit sine memoria & vi collectrice, quæ partes præteritas & futuras colligat, & inter se conferat: hoc autem altioris est potentiæ, & non externorum sensuum.

IV. Numerus dupliciter cognoscitur. 1. Recensendo unum post aliud, seu replicando numerum majorem supra minorem, aut novam unitatem minori numero addendo, qui modus cognoscendi solis hominibus convenit. 2. Percipiendo duntaxat plura discreta, quæ numerum faciunt, ut duos, aut tres sonos, tres quatuórve lapides inter se distinctos, quo pacto numerus externis tam hominum quàm brutorum animantium sensibus dignoscitur.

V. Quies bifariam sumitur. 1. Pro sola privatione motûs: quo pacto non sentitur per se, nec proinde est sensibile commune. 2. Pro permanentia rei sensibilis in eodem situ vel loco: quo pacto quies est sensibile commune.

VI. Aristoteles non omnia sensibilia communia speciatim enumerat, sed quinq; generalia capita, ad quæ cætera revocari debent. Et ad numerum quidem referuntur discretio & unitas, quia numerus & discretionem importat, & principium ejus unitas est. Obtusum verò & acutum, asperum & lene, curvum & rectum ad figuram: distantia & situs ad magnitudinem referuntur.

VII. Tempus non est peculiare sensibile commune, sed ad motum reducitur, vel sub eo comprehenditur, quia licèt per se sensu percipiatur, ut docet *Arist. l. 4. phys. c. 11. t. 98.* non tamen secundum rationem formalem temporis, sed solùm ut consequitur motum, eíque conjunctum est.

VIII. Licèt actio transmittendi species ad instrumenta sensuum substantiis, utì primariis causis effectricibus, attribuenda sit, non proinde tamen substantiæ inter sensibilia communia numerandæ sunt, cùm per se primò sensus non afficiant, quia id solis qualitatibus alteratricibus convenit; nec per se secundaria ratione, quia id proprium est eorum, quæ motum sensibilium propriorum determinant, ac modificant, quod nulli substantiæ in se spectatæ convenit, sed ut magnitudine, motu, quiete, aut aliquo alio communium sensibilium affecta est.

Quæstio XIII.

An sunt quinque Sensus externi? Affirm.

QUinque esse sensus externos probatur, *quia* 1. Quinq; sunt organa sive sensoria. 2. Quinq; sunt diversa objecta formalia, quæ à sensibus possunt percipi 3. In perfectis animalibus non plures sensus quàm

quàm quinque reperiuntur, nec etiam pluribus animal indiget.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter animalia perfecta, quæ habent omnes sensus; & inter animalia imperfecta, quæ pro diverso gradu carent uno, vel pluribus, omnia tamen habent tactum, quia tactus est maximè ad vitam conservandam necessarius, cùm versetur circa primas qualitates, quarum excessus vel defectus multùm nocet animali.

II. Distinguendum est inter tactum latè & communiter sumptum pro quavis potentia, quæ non percipit rem sine contactu; Sic etiam Gustus dici potest Tactus: & inter tactum strictè & propriè sumptum pro potentia solas qualitates tangibiles ut tales percipiente. Et sic sensus Tactus est distinctus à sensu Gustus ob diversum objectum formale.

III. Quanquam anima sentiens in omnibus animalibus existat, non tamen in illis omnibus effundit omnes suas facultates, quia in illis omnibus non reperit organa disposita, *v. g. in talpa organum visûs.* Quare ut quinarium sensuum externorum numerum retineamus, satis est, quòd in aliquo animali illi quinque sensus reperiantur, & in nullo plures.

IV. Quòd obstructâ viâ, qua cerebrum in sensus externos influit, ipsi externi sensus illico sua obire munera desinant, non ex eo fit, quòd unum tantummodò sit instrumentum omnium sensuum externorum nempe cerebrum, vel quod in organis non sint ipsæ sensitivæ facultates; sed ex eo, quod perenni spirituum animalium influxu indigeant, qui quidem impeditur obstructis meatibus illis, per quos derivari solebant.

V. Non eodem modo se habet sensus ad sensibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiva cùm sit multò altioris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa & distributa sunt, in unum colligere complectíque. Unde non sequitur unus est intellectus: ergo etiam unus sensus.

VI. Propter sensibilia communia non est statuendus alius sensus: nam cùm sensibilia communia illa à quinque sensibus non per accidens, sed per se sentiantur, frustra est eorum alium sensum quærere & constituere.

VII. Non datur aliqua facultas sentiens, cui incumbat advertere ad objectum in quod singuli sensus feruntur. Quòd enim oculus interdum rei præsentis imagine imbutus non elicit visionem, id non ex eo provenit, quòd desideretur actio alterius facultatis, cujus sit ad objectum advertere: sed quia ipsa vis cernendi non tendit in objectum, quod tunc accidit, cùm in rem aliam vehementi applicatione intenti sumus.

VIII. Titillatio & sensus venereus non est distinctus sensus: nam illa titillatio diversa non est à tactu nisi accidentaliter, quatenus nempe secundum certam nervorum dispositionem aliter atque aliter efficitur tactus.

IX. Distinguendum est inter famem consideratam materialiter; & inter famem consideratam formaliter. Fames materialiter est quædam contorsio, quia venæ conantur extrahere à stomacho sanguinem in alimentum, quæ contorsio sensu tactûs percipi potest: formaliter autem est appetitio cibi, quæ non sentitur directè per alium actum, sed indirectè & per actum exercitum, quatenus est actio vita-

lis elicita & recepta in appetitu sensitivo, quo modo omnes sensus percipiunt suos actus. *Idem est de siti, voluptate etiam & dolore.* Non igitur præter quinque sensus assignandus est alius, quo percipiantur fames, sitis, dolor, & voluptas.

Quæstio XIV.

An sensus lædatur ab excellenti sensibili? Affirm.

IDeò sensibile excellens sensum lædit, quia sensorium seu organum sensus aliquam requirit temperiem & qualitatum proportionem, quæ adventu insolentis cujusdam sensibilis perimitur. *Sic* ingens splendor dissipat visum, & lædit spiritus visivos: vehemens sonus offendit auditum, valde calida & frigida molestant tactum, imò tactûs organum aliquando planè destruunt.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id, quod lædit per se, & inter id, quod lædit per accidens. Nihil naturaliter inclinatur in id, à quo per se læditur: Objecta verò sensuum, ad quæ potentiæ omnes nativa propensione non minùs quàm ad operationes inclinantur, non lædunt sensus per se, sed ex accidente, cùm ad exuperantiam deflectunt organúmque lædunt.

II. Distinguendum est inter objectum, quod cum organo proportionem habet, hoc sensum perficit; & inter objectum excellens, quod non perficit, sed lædit sensum: cùm omne nimium sit naturæ inimicum.

III. Potentiæ sensitivæ non habent contrarium, nec etiam per se corrumpuntur, sed soluta organi temperie: hæc autem evertitur excessu, qui mediocritati, in qua temperies consistit, adversatur.

IV. Quamvis non materiales, sed spirituales tantùm & intentionales qualitates, h. e. rerum sensibilium solùm imagines & simulacra à sensuum organis recipiantur, non tamen omnis vis in lædendo organo ipsis deroganda est. *Vel dicendum,* species, per quas objecta agunt in sensus, non per se, sed ratione aliarum qualitatum, quæ ipsas comitantur, & ab objecto unà trajiciuntur læsionem efficere.

V. Dispar est ratio sensus & intellectus: quia sensus est organo corporeo affixus, & ita turbata ejus temperie per vehemens sensile læditur: Intellectus verò non item, & propterea non læditur ob læsionem temperamenti organo debiti, imò cùm illustria objecta, ad quorum cognitionem assurgit, non ingerant organo qualitatem ejus temperiem turbantem, facilè intelligimus quare non lædatur intellectus rerum præstantium cognitione, sicut sensus vehementiori sensibili.

Quæstio XV.

An visio fiat recipiendo, an verò emittendo? Affirm. Prius, Neg. Posterius.

I. VIsio fit per immissionem vel receptionem imaginum ab objecto in oculum immissarum; *quia* 1. Ubi instrumentum visionis est, ibi fit visio: sensus enim non fit extra organum. At instrumentum visionis nempe humor crystallinus est intra oculum. Ergò ibi quoque fit visio. 2. Unusquisque sensus aliquid recipit, auditus sonum, olfactus odorem, &c. Ergò etiam visus. 3. Quicquid subjectum aliquod destruit, illud ab eodem subjecto recipiatur necesse est. Excellens sensibile destruit instrumentum visûs. Ergò

gò ab instrumento visûs tanquam subjecto recipiatur necesse est.

II. Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad rem visivam: *quia* 1. Non est credibile ex tam exigua pupilla tantam exilire lucem, ut objectum ingentis magnitudinis, utpote cœlum, collustret, illúdque faciat visibile. 2. Lux illa ex oculis egressa ad objectum, v. g. ad cœlum usque producta ad oculi pupillam resilire non potest, cùm solares radii longè sint validiores, nec tamen à terræ densitate repercussi ad mediam usque aeris regionem reflectuntur. 3. Illud, quod ex oculo emittitur, vel est substantia, vel est accidens. Sed neutrum dici potest. Non est substantia, quia visio non posset fieri in instanti, cùm nullum corpus momento moveatur; fieri etiam posset, ut hæc emissa substantia flante magno vento huc atque illuc moveretur, atque visio impediretur. Nec est accidens, quia omne accidens est in subjecto per realem inhæsionem, quæ variari non potest per transitum ejusdem accidentis ad aliud subjectum.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis visio fiat non per emissionem, sed per receptionem, non tamen visus ea, quæ à tergo sunt, potest contueri, nam objecta visibilia non agunt in facultates, nec species suas immittunt, nisi per lineam rectam, si fuerint ante ipsum oculum; vel per lineam reflexam, si fuerint retro, & speculum objiciatur, à quo ad oculum species resiliant.

II. Plurimæ rerum imagines ab uno oculo simul & semel recipi possunt, quia eæ non sunt materiales, nec corporeæ, sed tantùm intentionales & spirituales, quæ res ipsas repræsentant: unde nec potentiam, nec organum degravant; nec se mutuò perturbant, aut impediunt; nec corpora, quæ has species de se fundunt, debilitant; multo minùs una alteram expellit. Non etiam est absurdum species intentionales simul & semel ad plures posse defluere: ut turris à pluribus simul videtur.

III. Distinguendum est inter rerum magnitudines reales, & materiales; & inter magnitudines intentionales, quas oculus tantùm recipit. Non enim recipitur ipsa montis aut turris magnitudo materialis, quæ per foramen tam parvum, quantum pupilla est, ingredi minimè potest, sed ejus imago & species, quæ est immaterialis sive spiritualis, ea in oculo non aliter, ac imago in speculo, admittitur.

IV. Distinguendum est inter objecti substantiam; & inter objecti imaginem sive speciem. Objectum, quod videtur secundum suam substantiam, est in proprio loco: Imago verò sive species, quæ ad oculum defertur, est in oculo. Eâdem ratione non est in speculo, quod speculamur in illo, sed effigies tantùm.

V. Res pupillæ imposita videri nequit, non ideò, quod radii non possint ex oculo exire, sed quod lumen in tanta approximatione non possit attingere objectum, nam oportet objectum lumine illustrari.

VI. Habet quidem pupilla aliquid connatæ lucis, non tamen ideo illi datum, ut forinsecùs emittatur, sed ut quasi tessera hospitem & affinem suum, h. e. lucem quâ species vehitur sese extrinsecùs insinuantem recipiat, eíque ut minister familiaris præstò adsit.

VII. Distinguendum est inter oculos consideratos ut sunt organum visus; Et inter oculos consideratos ut sunt obje-

ctum visibile. Quando oculi ex se splendorem emittunt, non sunt organum visus, quia per hoc visio non fit, sed habent rationem objecti visibilis, quoniam emittunt splendorem, per quem receptum videntur.

VIII. Qui nebuloso aere circumfusus est, nebulam proximam non videt, non ideò, quod radii visorii cùm primùm ex oculis emicant fortiores sint, sícque vicinam nebulam penetrent; sed ideò, quia nebula propior adhuc habet rationem diaphani, si comparetur cum remotiori, quæ clariùs videtur, quia ob partium subitionem crassescere videtur, & quia omne remotius nobis apparet nigrius, utì arborum apices virides quidem sunt, sed distanti apparent nigræ.

IX. Neque basiliscus interficit hominem, neque mulier menstruosa speculum inficit intuitu, vel radio ex oculo exeunte, sed contactu, afflatu, halitu, expiratione, & qualitate nociva, quæ nihil ad visionem confert.

X. Qui reconditos habent oculos longiùs & acutiùs vident, quàm qui prominentes habent, quia in reconditis oculis meliùs uniuntur species, & motus qui fit ab objecto in potentiam per emissionem specierum, in vastum non dissipatur, sed recto tramite procedit. *Deinde* quia prominentiores oculi nimia luce perfunduntur & magna ex parte offuscantur, ideò imperfectiùs & ad minorem distantiam aspicere possunt: Oculi verò reconditi lucem magis temperatam suscipiunt, à qua non impediuntur, sed potius adjuvantur.

XI. Quoties aliquid diligenter accuratéque contueri volumus, contrahuntur oculi, ne lux intermedia visui se ingerens eundem offendat, & debilitet: & clauduntur oculi, non ut lumen exprimatur, sed ut virtus visiva adjuvetur, quia virtus unita est fortior.

XII. Aristoteles, quando quibusdam in locis videtur asserere, visionem fieri per emissionem, non loquitur ex propria mente, sed ex recepta suo tempore perspectivorum sententia, vel nihil certi ea de re nondum confirmata vult statuere.

Quæstio XVI.

An Sonus sit in corporibus sonantibus, an verò in corpore intercepto v. g. aere? Negat. Prius, Affirm. Posterius.

Sonus subjectivè inest non corporibus sonantibus, sive extremis, quæ colliduntur, sed corpori intermedio, quod intercipitur & frangitur. *Si enim* sonus subjectivè inesset corporibus extremis, vel esset in uno vel in utroque. Non in uno, cùm non sit major ratio cur in hoc potiùs, quàm in altero recipiatur: ut cùm duæ manus se percutiunt: Non etiam in utroque quia sic duplex oriretur sonus: Et cùm sonus sit accidens simplex, in diversis subjectis esse non potest. Erit ergò in corpore medio.

OBSERVATIONES.

I. Non eadem omnium qualitatum sensibilium est ratio. Nam quamvis calor, odor, sapor, & qualitates, quæ sub sensum cadunt, inhæreant in objecto, & non in medio: Sono tamen peculiare ac proprium est non hærere in objecto. Cujus discriminis causa est, quia cæteræ qualitates sensibiles habent esse fixum & stabile; Sonus verò non est, nisi dum fit, ideòque ubi gignitur: hoc est, in medio corpore, ubi ut in subjecto recipitur.

II. Distinguendum est inter prædicationem accidentis de suo subjecto; & inter prædicationem effectus de sua causa. Quando corpora sonantia dicuntur sonare, ea prædicatio non est accidentis de suo subjecto, quia sonus eis subjectivè non inest, Sed est prædicatio effectus de sua causa. *Hoc est*, corpora extrema, v. g. duo lapides, qui colliduntur, dicuntur sonantia, non subjectivè, sed effectivè.

III. Cymbalo manu cohibito impeditur sonus, non ideò quia in ipso cymbalo subjectatur, sed ideò sonus deficit, quia in aere contento intra poros cymbali subjectatur.

IV. Ad soni productionem tria requiruntur corpora, corpus percutiens, & corpus percussum, & corpus intermedium, quod intercipitur & frangitur; quæ tamen non semper supposito distinguuntur, plures enim partes corporis supplent vires trium: ut in tempestate, quando colliduntur venti, tantùm est occursus diversarum partium aeris. Sic quando virga vehementer mota per aerem efficit sonum, tunc aer secundum diversas partes habet rationem collidentis & resilientis, sive corporis intercepti: Illæ enim partes, quæ tangunt virgam & illam collidunt, sunt collidentes, aliæ verò partes expulsæ sunt resilientes sive fractæ. *Nibil* etiam impedit, quin unus idémque aer secundum diversas partes sit soni subjectum, & soni medium.

Quæstio XVII.

An odor consistat in sicco comprehendente & superante humidum? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Subjectum odoris est corpus mixtum, quia odor oritur ex commixtione primarum qualitatum, quæ tantùm reperitur in mixtis. Ergò elementa si pura sint, & nullam permixtionem alterius corporis habeant, odore carent. Nam dum terra post nimiam siccitatem madefacta redolet, per mixtionem humiditatis aquæ id habet, non ex ratione elementari.

II. Distinguendum est inter omnimodè siccum; & inter siccum cum humido aliquo caloris operatione bene contemperatum. Odor consistit non in sicco omnimodè, nam quæ torrentur odorem amittunt, quod apparet in cineribus ligni odorati: Sed in sicco cum humiditate aliqua caloris operatione bene contemperato, in quo tamen adhuc prædominatur siccitas. *Hinc* cùm post terræ siccitatem fit pluvia, solet in principio odor terræ diffundi, tunc enim humidum incorporatur sicco, abundat tamen siccum: At post longam pluviam non sentitur odor, quia tunc humidum excedit.

III. Vinum, aquæ ex herbis fragrantibus destillatæ, & alia sunt valde humida, & nihilominus tamen etiam odorifera, quia ejusmodi corpora mixta duorum generum partes habent: Alias ficciores & calidiores, quarum ratione sunt odorabilia; Alias humidiores & frigidiores, quarum ratione nullum de se fundunt odorem, sed potiùs saporem exhibent. *Si ergò* contingat eundem cibum & odorem & saporem exhibere, constabit necessariò partibus ficcioribus, & humidioribus.

IV. Flores & suffimenta è longinquo suaviùs olent, quia ad locum aliquantulùm remotum defertur odor secretior à portione terrea & defæcatior à fumo, crassisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipsam odorandi vim hebetant. Verùm oportet

oportet non tantam esse distantiam, ut odor in trajectu pereat.

V. Distinguendum est inter calorem summum & igneum, & inter calorem moderatum. Ad odorem requiritur calor, non summus & igneus, qui consumit, sed moderatus, cujus operatione siccum, in quo consistit odor, cum aliquo humido contemperatur. Ideo mastyx in cinere acriorem spargit odorem, quàm in igne, quia ignis est calidior cinere.

VI. Quamvis *Moschus* dicatur fieri ex sanguine feræ cujusdam, & *Zibetum* ex sudore quorundam felium: non tamen inde sequitur, quòd odor non consistat in sicco. Nam odor Moschi oritur non ex sanguine puro, sed ex sanguine concreto, & siccefacto. Habet itaque Moschus siccitatem, quæ odori sufficit, esto sanguis, dum non concrescit, præhumidus sit. Idem etjam de concreto illo sudore felium pronunciandum est.

Quæstio XVIII.

An Gustus distinguatur à Tactu? Affirm.

Gustus & Tactus differunt 1. *Objecto*, quod in tactu est qualitas prima; in gustu qualitas secunda, nempe Sapor. Hinc terra prope centrum tactilis est, non verò gustabilis. 2. *Organis*, quia non ubique gustamus, at ubique tangimus. 3. *Fieri* potest, ut incolumi tactu pereat gustus in lingua. 4. *Gustus* varias habet differentias, est enim dulcis, amarus, pinguis, acutus, austerus, &c. quæ differentiæ non inveniuntur in tactu.

OBSERVATIONES.

I. Tactus tripliciter sumitur. 1. Communissimè, prout tantùm dicit simultatem corporum per extrema indivisibilia. 2. Magis propriè pro contactu potentiæ vitalis necessario ad percipiendum objectum proprium. In qua significatione convenit gustus cum tactu. 3. Strictissimè, pro contactu potentiæ vitalis solas qualitates tangibiles ut tales percipientis. Et in hac significatione tactus est sensus distinctus à gustu.

II. Omne gustabile est tactile, 1. non formaliter, sed subjectivé. 2. analogicè, quia gustus & tactus objecta sua percipiunt tangendo, alii verò sensus eminús: 3. propter concomitantiam, quia nihil potest gustari, quin priùs tangatur.

III. Lingua potest habere suam operationem tactûs, sine operatione gustûs; ut si quis aquam purè elementarem bibat nullum saporem habentem, sentiet per tactum humiditatem & frigiditatem ejus, nullam habens sensationem saporis, nec gustûs. Ergo adhuc in parte illa, in qua concurrunt sensatio tangendi & gustandi sunt separabiles atque distinctæ, siquidem una potentia operatur non operante alia.

IV. Tactus dicitur sensus alimenti, sicut & gustus, quia vis gustandi & vis tangendi circa eundem cibum versantur, ratione tamen diversarum qualitatum, quia tactus circa humidum & siccum; gustus circa saporem, qui ex horum commistione fit, occupatur: Et utraque facultas ita in has qualitates incumbit, ut gustus non tendat in suas, nisi tactus in eas, quæ ipsi propriæ sunt, saltem priùs naturâ feratur.

V. Quòd neque gustus neque tactus medio externo indigeat, nihil refert ad identitatem eorum: sicut nec refert, quòd tres alii sensus indigeant eodem medio externo, ut non censeantur distincti.

VI. Sapor immutat potentiam guſtus ſecundum diſtinctam proportionem ac immutant qualitates tactiles, de quibus evidens eſt immutare linguam, in qua eſt guſtus, nullam efficientes ſenſationem tactûs: ergò diſtinguunt tactum à guſtu.

VII. Diſtinguendum eſt inter organum adæquatum, & inter organum inadæquatum. Lingua eſt organum adæquatum guſtus, quia in illa & in nulla alia parte corporis reſidet: eſt verò organum inadæquatum tactus, quia tactus non ſolùm in lingua reperitur, ſed in cæteris corporis partibus.

Quæſtio XIX.

An ſenſus Tactûs ſit unus? Affirm.

UBi unum eſt objectum formale, ibi eſt unus ſenſus, *nam* ab unitate objecti formalis unitas cujuslibet facultatis deſumitur. Atqui unum eſt objectum formale tactûs, nempe tangibile, quatenus tangibile, quod obtinet unum modum immutandi organum. Ergò tactus eſt unus.

OBSERVATIONES.

I. Diverſi conſtituuntur ſenſus, quia habent ſpecialia ſua objecta formalia inter ſe diſtincta: ut viſus viſibile, auditus audibile, &c. Hoc verò non reperitur in tactu, in quo non datur niſi unum tangibile quatenus tangibile eſt, ſub quo non conſtituuntur varia objecta formalia variis tactibus convenientia. Ergò unus eſt tactus & non plures.

II. Diſtinguendum eſt inter objectum tactus materialiter conſideratum; & inter objectum tactus formaliter conſideratum. Quamvis objectum tactus materialiter ſpectatum non unum ſit, ſed multiplex, & non unam tantùm, ſed plures contrarietates in ſe contineat: Formaliter tamen, ſive prout tactile eſt, unum eſt, quia unus eſt modus immutandi organum. Unde cùm potentiarum diſtinctio ab objectis ſecundum rationem formalem conſideratis ſumenda ſit, ratum manet, tactum unum eſſe, non plures.

III. Dolor formaliter non eſt ſenſatio tactus, ſed hæc ſolùm ad dolorem concurrit tanquam conditio materialis, nec nova aut diſtincta eſt ſenſatio, ſed ejusdem rationis & objecti, cùm verſetur circa primas vel ſecundas qualitates eodem modo immutantes. Unde propter dolorem non eſt tactus multiplicandus: *Idem de delectatione & titillatione* ſentiendum eſt, in quibus ſicut in dolore nihil diſtinctum à ſenſatione qualitatum tangibilium ut talium includitur. Quare nec pro eis diſtinctus tactus multiplicari debet.

IV. Quilibet ſenſus certum & unum tantùm habet organum, ſolo excepto tactu, qui cùm ad tuendam animalis vitam, & noxios primarum qualitatum exceſſus, quippe qui vitam lædunt, declinandos peculiariter animali à natura datus ſit, ideò non uni ſolùm, ſed omnibus corporis partibus debuit ineſſe.

V. Dolor in determinata corporis parte non cauſatur, ſed in omnibus, quia ſolutio continui aut diſtemperies in quibuscunque partibus corporis ſenſui capacibus cauſari poteſt, & ex conſequenti dolor. Aliqua verò voluptas & titillatio in determinata tantùm parte corporis fiunt, non tamen propterea tactus pro eisdem actibus multiplicari debet, quia ſenſatio tactus in eisdem reperta eandem rationem formalem habet ex eadem ratione immutandi objecti deſumpta.

Quæſtio

Quæstio XX.

An ſenſus exterior ſuam animadvertat ſenſationem? Negat.

SEnſus exterior ſuam ſenſationem non percipit; *e.g. viſus non animadvertit ſe videre*, ſed hæc functio ſenſibus interioribus, nempe ſenſui communi propriè competit: *quia* 1. Senſus exterior non agit, niſi moveatur à ſuo objecto. At à ſuis operationibus non moveri, neque affici poteſt. Ergò easdem non ſentit. 2. Si quo actu videmus, eodem etiam ſentiremus nos videre, nunquam viſio fieret, quin ſimul eadem ſentiretur. At non ſemper ſentitur viſio: Certum enim eſt hominem aliquando videre, nec tamen ſentire, quod videat, ſed hoc paulo poſt animadvertere. Ergò &c.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis intellectus percipiat ſuos actus & ſupra eos reflectatur, non tamen etiam ſenſus. Cùm enim intellectus immaterialis, ſpiritualis & inorganicus ſit, ideò operandi modum nobiliorem habet, quàm ſenſus.

II. Senſuum delectationes conſequuntur ex perceptione convenientium objectorum: ſed ad eas non requiritur cognitio ejusmodi perceptionis in eodem ſenſu, quia ut delectatio non pertinet propriè niſi ad appetitum; ita ad phantaſiam ſpectabit percipere rem, è qua voluptas ſenſitiva oritur, eámque appetitui offerre.

III. Viſus non propriè ſentit tenebras, nec alius ſenſus ſuorum objectorum privationes ſimpliciter dignoſcit, ſed admodum impropriè, & quaſi per actionem negativam. Eatenus enim dicitur viſus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quòd cognoſcat ſe non videre, ſed hoc alii animalis potentiæ attribuendum eſt, non illi, quæ eſt in oculo.

IV. Non neceſſe eſt ut omnis ſenſatio ab alio ſenſu cognoſcatur, ſic enim eſſet proceſſus in infinitum: ſed ſatis eſt, ſi exteriorum ſenſuum ſenſationes à ſenſu communi cognoſcantur.

V. Diſtinguendum eſt inter objectum proprium & adæquatum; & inter objectum partiale. Non eſt abſurdum verſari viſum circa colorem tanquam circa proprium & adæquatum objectum: aliam verò altiorem facultatem, id eſt ſenſum communem circa eundem colorem occupari tanquam circa partiale ſuum objectum.

VI. Duo habet ſenſatio externa ſeu ſpecies expreſſa ejus. 1. quod comparetur cum objecto, cujus eſt formalis ſimilitudo. 2. quod comparetur cum potentia interna, cujus eſt immutativa. In priori comparatione non eſt quod cognoſcitur, ſed quo aliud, vel in quo aliud expreſſè cognoſcitur à ſenſu externo: In poſteriori autem comparatione eſt quod cognoſcitur, vel cognoſci poteſt ſimul cum objecto quod repræſentat tanquam ſenſatum. Et ideò imprimit ſpeciem ſenſui interno tanquam modus ejusdem objecti, & cum ex re & modo unum fiat modificatum, producitur à ſenſatione externa una tantùm ſpecies modificata, repræſentans utrumque per modum unius.

Quæstio XXI.

An ſenſus externi ſint in corde, an verò in cerebro? Neg. Prius, Affirm. Poſterius.

I. PArs, quæ principium eſt nervorum, ea etiam eſt principium ſenſus; qui per nervos adminiſtratur. Cerebrum eſt prin-

cipium nervorum. Ergò etiam est principium sensûs.

II. Qua parte læsa læditur sensus, illa sensûs est principium. At læso cerebro læditur sensus, non verò læso corde. Ergò cerebrum est principium sensûs.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis cerebrum cranio ceu in proprio quodam domicilio sit conclusum, non tamen est pars ab aliis discontinua (Sic enim non esset principium sensûs) sed continuatur & conjungitur cum aliis partibus corporis per nervum, qui est ejusdem naturæ cum cerebro.

II. Distinguendum est inter cerebri partes à nervis remotiores; & inter cerebri partes nervis proximas. Licèt non sit sensus in quibusdam cerebri partibus, tamen in his, quæ nervis sunt proximæ, in quibus sensoria interna sunt, sensus inest. Unde caput aliquando etiam interiùs dolet. Ergò cerebrum non omnino sensu caret.

III. Ad sensum non requiritur sanguis: nam nervi, qui carent sanguine, maximè pollent sensu: similiter sensoria sensuum particularium, ut meninga, pupilla & reliqua. Unde non sequitur: cerebrum caret sanguine, Ergò non est principium sensus.

IV. Frigiditas cerebri non potest esse impedimento, ut sit radix virtutis sensitivæ, quin potiùs cùm spiritus generentur & à corde procedant calidissimi, & ideo facilè mobiles, necessarium est, ut frigiditate cerebri temperentur, & consequenter reddantur minùs faciles ad motum, & ideò aptiores ad recipiendas species sensibiles ab externis sensibus, & hoc medio transmittens ad internum sensum.

V. Cor quidem situm habet in centro corporis, sed inde non sequitur, quod sit principium sensus, nam non ea pars, quæ in medio, sed quæ eo in loco, ubi sensuum organa sunt, residet, est sensus principium. Cùm igitur situs cordis longè distet ab externis sensibus, cerebrum verò proximius sit, propterea magis accommodatum est pro sede interni sensus, quàm cor.

VI. Distinguendum est inter motum naturalem, qui se primum exerit in animali; & inter motum animalem, qui fit de loco in locum. Cor est venarum, arteriarum, motúsque naturalis principium; Cerebrum verò nervorum & motus animalis, seu sensitivi, Cùm enim motus naturalis & sensitivus sint diversi, diversas partes corporis postulant, & diverso modo temperatas, imò in diverso collocatas situ.

VII. Quòd appetitus sensitivus sit in corde & à sensu interno moveatur, non probat in eodem corde esse debere utramq; potentiam nempe appetitivam & sensitivam, sed licèt in distinctis partibus resideant, sufficit, quòd in eadem anima radicentur per naturalem subordinationem unius cum altera, & quod per concursum ejusdem animæ cum utraque operentur, ut cognoscitiva possit movere appetitivam.

Quæstio XXII.

An bruta valeant ratione, an verò phantasiæ ope & per instinctum naturalem opera sua perficiant? Neg. Prius, Affirm. Poster.

BRuta non valent ratione & intelligentia, sed suas mirificas operationes edunt ope phantasiæ, & per instinctum natu-

naturalem, quæ eſt operatio phantaſiæ determinata ad judicium convenientis aut commodi, determinánsque appetitum ad fugam vel perſecutionem: *Quia* 1. Bruta non agunt liberè & diverſimodè. Ergò ratione carent. 2. Bruta non cognoſcunt univerſalia: Ergò non poſſunt uti ratione. 3. Si bruta eſſent rationalia, nullum eſſentiale diſcrimen eſſet inter ipſa & hominem, poſſéntque informari ad pietatem.

OBSERVATIONES.

I. Diſtinguendum eſt inter ipſam prudentiam ſeu virtutem, quæ eſt habitus electivus; & inter ſimulachrum prudentiæ. Non ipſa prudentia ſeu virtus neque vitium morale, ſed aliqua ſolùm ſimulachra ſeu umbræ virtutum & vitiorum in brutis conſpicua ſunt.

II. Diſtinguendum eſt inter habitum, & inter potentiam naturalem. Bruta maximè concinna edunt opera, non per quendam artis habitum, quemadmodum homo ex artis habitu rationis beneficio mediantibus crebris effectionibus comparato operatur; ſed per naturalem quandam potentiam, quæ omnibus ejusdem ſpeciei individuis peræquè competit, nec ſtudio comparatur.

III. Sunt quædam bruta melioris phantaſiæ, quæ per aſſiduam aſſuefactionem & inſtitutionem diſcunt aliqua, quæ tamen tanta non ſunt, ut artis habitus dici mereantur. ex. gr. aves illæ, quæ quaſdam voces poſſunt exprimere, non verò ſermocinantur, ſed potiùs dant ſine mente ſonum.

IV. Quædam bruta præſagiunt quaſi & prænunciant futuram tempeſtatem, non mentis aut rationis acumine, ſic enim rationis acrimoniâ ipſum hominem ſuperarent, ſed quia pro vario cœli influxu variè afficiuntur, quos ſuos affectus internos per certa aliqua externa edunt indicia.

V. Duplicia ſunt naturalia, quæ per media certa ad finem certum procedunt. Quædam finem præcognoſcunt, & media illi obtinendo accomodata eligunt, quod ſine ratione fieri nequit, & ſoli homini competit; Quædam finem propter quem agunt, non cognoſcunt, nec ex prælectione feruntur in media, ſed inſtinctu & ductu naturæ ſumunt media, quæ ad conſequendum finem ſunt idonea, quo modo bruta, citra rationem per certa media ad ſuos contendunt fines.

VI. Quòd animalia quædam medicamentis certis vel ſe præſervant, vel curant, id non ad rationem, ſed ad inſtinctum naturalem referendum eſt, quo in ea feruntur, quæ ſibi ſunt convenientia, eo modo quo viti ulmus eſt gratiſſima, ad illam ſe inclinat, & illi alligata feliciſſimè creſcit.

VII. Diſtinguendum eſt inter judicium intellectivum, & inter judicium ſenſitivum. Conceditur beſtiis judicium ſenſitivum, quo æſtimant tale objectum ſibi non eſſe conveniens, ſed judicium intellectivum nondum obtinetur.

VIII. Non ſequitur: beſtia perſuadetur hominis ſermone: ergo hunc intelligit. Nam hominis dicto audit, non quia argumentorum ponderibus Rhetoricè ſuadetur, ſed quia vox phyſicè cogit; ídque obtinere beſtia poteſt virtute memoriæ ſenſitivæ. Nam hujus gratia memoria ſervat verbera & plagas, quibus hi vel illi ſermones fuerunt conjuncti. Judicio igitur æſtimativo colligit verbis illis eſſe parendum ſub metu plagarum.

Quæstio XXIII.

An anima rationalis sit forma assistens an verò informans? Neg. Prius, Affirm. Poster.

ANima rationalis non est forma hominis assistens, sed informans. *Nam* quod homini dat esse, & per quod homo primò à cæteris omnibus animalibus distinguitur, id est forma hominis informans. Anima rationalis homini dat esse, & per animam rationalem homo primò à cæteris omnibus animalibus distinguitur. Ergò anima rationalis est forma hominis informans.

OBSERVATIONES.

I. Licèt anima rationalis, quæ est substantia spiritualis, sit improportionata materiæ quoad entitatem, habet tamen rationem actus, & materia rationem potentiæ receptivæ.

II. Distinguendum est inter formam quatenus informat; & inter formam quatenus est separata. Nulla forma informans quatenus informat existit per se, sed à sua materia, quam informat, dependet: Atque sic etiam anima humana non existit per se: Quando verò forma informationis munere non ampliùs fungitur, absurdum non est, ut forma quædam, putà anima rationalis, post interitum compositi remaneat, atque per se existat.

III. Anima humana *l. 2. de gen. anim. c. 13.* forinsecùs dicitur accedere non simpliciter, nec ita ut aliunde adveniat, atque corpori assistat, sed sic, ut non educatur è potentia materiæ, quemadmodum anima vegetans & sentiens educuntur.

IV. Distinguendum est inter ipsam mentem, sive animam rationalem; & inter mentis operationem. Quando *Arist. l. 1. de anima c. 2. t. 24.* inquit: *Ea mens, cui prudentia tribuitur, non cunctis hominibus inesse videtur:* per mentem intelligit non ipsam animam rationalem, quæ ceu forma informans omnibus peræquè inest hominibus; sed mentis operationem, quæ in diversis hominibus diversa est, nec in omnibus pari bonitate reperitur, propter diversam corporis constitutionem & apparatum organorum diversum.

V. Quamvis anima informet corpus, non tamen corpus intelligit: quia actio formæ solùm tribuitur habenti formam, & eam potentiam, ex qua immediatè oritur actio. Jam autem corpus non habet eam potentiam, neque aptum est, ut possit fieri intelligens & spirituale, sed tantùm efficitur animatum, vegetans & sentiens. Intelligit quidem anima in corpore; sed non per corpus, quia in hac actione nullo utitur corporeo instrumento.

VI. Anima, quæ est immortalis & forma nobilissima, informat quidem corpus, non tamen etiam nobilissimo modo, scilicet inseparabiliter illud informat, quia unio & informatio dependent non à nobilitate formæ, sed à dispositionibus corporis & materiæ, quæ necessariæ sunt, ut anima remaneat unita, quibus à contrario destructis, destruitur unio animæ cum corpore. Non ergò, quò forma est nobilior, eò arctiùs sibi unit materiam.

VII. Anima unitur corpori per aliquid substantiale, nempe per suam substantiam cum habitudine quadam sibi interna ad corpus ipsum debitè dispositum. Nec hinc sequitur, dissoluta unione animam aliquid suæ substantiæ perdere, manet enim semper tota, sed tantum sequitur, habitudinem illam substantialem amittere ad

corpus

corpus ſufficienter diſpoſitum ob receſſum ipſarum diſpoſitionum.

Quæſtio XXIV.

An Anima rationalis ſit immortalis? Affirm.

QUicquid habet operationem à corpore & materia independentem, illud etiam habet eſſe independens à corpore & materia, h. e. poteſt ſine corpore eſſe; & ab eo ſeparari, ſicut poteſt ſine illo operari: *quia modus operandi ſequitur modum eſſendi.* Anima rationalis habet operationem à corpore & materia independentem, nam in intellectione & volitione organo corporeo non utitur. Ergò anima habet eſſe independens ab eodem corpore, & poteſt ſeparata ab eo ſubſiſtere, quod eſt eſſe immortalem & perpetuam ex propria natura.

OBSERVATIONES.

I. Aliquid eſſe immortale & incorruptibile poteſt ſtare dupliciter. 1. Ab intrinſeco, quod ſcilicet nullam ſui eſſe agnoſcit materiam, & qualitates contrarias, quæ ſtatuuntur principia proxima corruptionis & mortalitatis, & ſic anima rationalis dicitur immortalis & incorruptibilis, item angeli. 2. Ab extrinſeco, quod ſcilicet non tantùm nullam agnoſcit materiam, & qualitatum contrarietatem, verùm etiam excludit omnem cauſam efficientem, à qua in eſſe dependeat, & ſic ſolus DEUS eſt immortalis & incorruptibilis.

II. Diſtinguendum eſt inter hominis & jumentorum ortum & interitum quoad corpus; & inter eorundem ortum & interitum quoad animam. Unus eſt hominum & jumentorum ortus & interitus quoad corpus, non verò quoad animam: hominis enim anima non educitur è potentia materiæ, ſicuti animæ brutorum. *Deinde* unus eſt hominis & jumentorum interitus & æqua conditio quoad moriendi neceſſitatem, ſed non quoad conditionem mortem conſequentem.

III. Ad intelligendi functionem pro hujus vitæ conditione adhibentur quidem phantaſmata, ut res tum ſingulares, tum etiam communes ipſis contentas mens contempletur, non autem ut in parte corporea recipiatur intellectio. Anima igitur ſeparata non dependet in intelligendo à phantaſmatibus, ſicuti nec angeli.

IV. Diſtinguendum eſt inter naturalem animæ ſeparatæ appetitum; & inter animæ ſeparatæ entitatem & eſſentiam. Anima à corpore ſeparata eſt aliquo pacto in ſtatu violento ratione ſui appetitûs naturalis, quia ſemper propendet in corpus, cujus eſt forma; Non autem eſt in ſtatu violento ratione ſuæ entitatis aut eſſentiæ, quia hæc eſt independens à corpore. Quando ergo *Ariſt. l. 2. de cœlo t. 18.* negat, *aliquod violentum eſſe durabile ſive perpetuum,* violentum ſumitur pro eo, quod eſt extra locum in quo tantùm conſiſtere poteſt. Hoc ad animam ſeparatam applicari nequit,

V. Licèt anima ſit immortalis. homo tamen timet mortem. Hic horror mortis naſcitur ex appetitu ſenſitivo, qui dolorem ex ſeparatione animæ à corpore reformidat; vel etiam ex appetitu rationali, quando exitura anima grave peccatorum onus perſentit, non autem quando anima nihil ſibi conſcia è corpore ad cœlum migratura egreditur: ſic enim ſolutionem à corpore cupit, juxta illud D. Pauli: *Cupio diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.*

VI. Quod ſic eſt in materia, ut in omnibus

mnibus suis operationibus pendeat à dispositionibus materiæ, illud corrumpitur separatum à materia. Licèt igitur anima rationalis sit in materia, non in omnibus tamen operationibus ab ea pendet, & ideo quantum ad hoc manebit. Unde etiam fit, ut non ipsa anima, sed ejus sola unio cum corpore pendeat à dispositionibus.

VII. Quando *Arist. l. de cœlo t.* 102. inquit: *Omne quod habet initium, habet quoque finem:* Illud intelligatur de rebus ex materia generatis: Anima autem rationalis forinsecùs accedit. Quare licèt anima incipiat cum corpore, non tamen ideò esse desinit cum illo, sed permanet.

Quæstio XXV.

An singulare sensibile intellectu percipi possit? Affirm.

I. Quicquid distinguit singularia ab universalibus, & sensum circa singularia errantem corrigit, illud singularia percipit & cognoscit. Intellectus distinguit singularia ab universalibus, & sensum circa singularia errantem corrigit. Ergò intellectus singularia percipit.

II. Quod potest in subordinatis virtus inferior, id multo magis potest superior *e. g.* quæ sensus externus percipit, eadem & phantasia sentit. Atqui phantasia quæ est inferior intellectu cognoscit singularia. Ergò ea multo magis cognoscit intellectus, qui est facultas superior.

OBSERVATIONES.

I. Duplex assignatur objectum intellectûs. Unum motivum, quo scilicet intellectus movetur, & adjuvatur ad cognitionem, licèt ipsum in se non cognoscatur actu, & tale objectum est phantasma; Alterum est objectum terminativum, illud scilicet, quod per phantasma repræsentatur, & cognoscitur ab intellectu, unde dicitur terminativum, quia terminat actionem intellectûs, & hoc est omne ens, in quantum est verum, & cognosci potest, sive sit singulare, sive universale, sive materiatum, sive immateriatum.

II. Distinguendum est inter objectum proprium; & inter objectum commune. Universalia sunt intellectûs objectum proprium, quia solus intellectus universalia cognoscit, Singularia verò sunt intellectûs objectum commune, quia non tantùm intellectus, sed etiam sensus circa singularia versatur. In eo ergò differt intellectus à sensu, quòd sensus sola singularia, intellectus verò universalia, sed non tantùm dignoscat. Pari modo distinguitur sensus internus ab externo, quòd hic præsentia, ille absentia, sed non tantùm percipiat.

III. Distinguendum est inter singularium sensibilitatem. & inter singularium intelligibilitatem. Singularia aliam rationem formalem sortiuntur dum cadunt sub sensum, & aliam rationem formalem, dum recidunt sub intellectum. Nam singularia pertinent ad sensum sub ratione sensibilitatis, ad intellectum verò sub ratione intelligibilitatis.

IV. Quamvis intellectus sit quid immateriale, & spirituale, singularia verò à sensu percepta sint materialia & corporalia, nihilominus tamen intellectus potest cognoscere singularia. Nam proportio essentiæ inter cognoscens & cognoscibile non semper est necessaria, sed potest res quoad essentiam eminentior & superior inferiorem cognoscere, v. g. Deus res à se creatas: imò ex parte inferior quoad essentiam potest cognoscere superiorem, ut homo

homo Deum, cum quo nulla sibi ratione essentiæ intercedit proportio.

V. Distinguendum est inter rationem *Quæ*, & inter rationem *Sub Qua* sive formale. Quando intellectus, qui est immaterialis cognoscit singulare materiale, tunc ratio *Quæ* potest esse quid materiale, non verò ratio *Sub Qua* sive formale, nam singulare quà materiale ne quidem sensus recipit: & ut hic homo componitur ex hac materia, ita homo universalis ex materia communi, proinde nec universale careret omni materia. Intellectus igitur speciem sensilem priùs deornat materialitate sua, & ex phantasmate elicit speciem spiritualem, deinde demum illud in augustissimum suum palatium admittit, sed non sine suis conditionibus individuantibus: Non abstrahit intellectus ab objecto, sed à modo, nam objectum ut singulare & materiale cognoscit, sed modo spirituali.

VI. Intellectus universaliter præscindit à conditionibus individuantibus, quæ rem materiali modo repræsentant, quia cognoscit modo spiritali per speciem spiritalem, non autem præscindit necessariò à conditionibus vel rationibus constituentibus rem in esse singularibus.

VII. Licèt singulare sit cognitum ab intellectu, non tamen frustrà ponitur intellectus agens: nam intellectus agens non ideò ponitur, ut abstrahat naturam à differentiis individuis, h. e. eam ponat in statu, in quo non nisi absque iis differentiis intelligi possit, sed ut à singularium rerum phantasmatibus eliciat species intelligibiles, sine quibus res ab intellectu non possunt percipi.

VIII. Distinguendum est inter potentias subordinatas, & inter potentias non subordinatas. In potentiis subordinatis superior cognoscit objectum inferioris & alia alterius, non verò in potentiis non subordinatis. Cùm igitur sensus intellectui subordinatus sit, ideò non valet hic argumentandi modus: ita se habet sensus ad singularia, sicut intellectus ad universalia: Sed sensus tantùm singularia percipit. Ergò intellectus tantùm universalia.

IX. Quamvis intellectus cognoscat singularia, non tamen frustrà ponuntur sensus, quemadmodum non frustranea est cognitio, quâ sensus communis omnia externorum sensuum objecta cognoscit ac dijudicat: nam intellectus cognoscit quidem singularia; sed non ab iis immutatur, sed mediante imaginativa, sicut imaginativa mediis aliis sensibus, qui superflui non sunt.

X. Distinguendum est inter viam inquisitivam; & viam auscultativam. Quando *Aristoteles lib.* 1. *phys. cap.* 1. inquit: *Ex universalibus ad singularia procedere oportet:* non loquitur de via inquisitiva, nam *l.*1. *post anal.c.* 15. scribit, *scientiam illi defuturam esse, cui deest sensus*; sed de via auscultativa. Nihil ergò est in intellectu, quin priùs fuerit in sensu.

Quæstio XXVI.

An voluntas reipsa differat ab intellectu? Affirm.

I. QUæcunque potentiæ distinguntur per diversos modos operandi, quos habent ex propria natura, illæ reipsa differunt, intellectus & voluntas distinguuntur per diversos modos operandi, quos habent ex propria natura, *quia* modus operandi intellectus est attrahendo objectum ad se, illúdque sibi conjungendo

per-

per se, vel per suam similitudinem; modus autem operandi voluntatis est tendendo in objectum, séque ei conjungendo.

II. Illa reipsa distinguuntur, quæ se mutuò movent, *unum enim* & idem reipsa nequit seipsum movere, & à seipso moveri. Atqui intellectus & voluntas se mutuò movent. Ergò reipsa distinguuntur.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter facultatem, quæ neque intelligit, neque præeuntem sequitur notitiam; & inter facultatem, quæ quidem non intelligit, præeuntem tamen notitiam sequitur. Prior facultas, quæ scilicet neque intelligit, neque præeuntem sequitur notitiam, naturæ impetu & non liberè in objectum fertur, sed ejusmodi facultas voluntas non est: etsi enim voluntas non intelligat, sive rem cognoscat, sequitur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res amplectenda vel declinanda objicitur.

II. Electionem esse appetitum intellectûs, vel intellectivum appetitum *l.* 2. *Eth. c.* 2. non probat, quòd intelligere & velle sint actus ejusdem potentiæ, sed sic esse subordinatos, & adeò intrinsecam habere connexionem, quamvis diversarum potentiarum sint, ut actus voluntatis intrinsecum ordinem importet ad actum intellectus tanquam ad conditionem intrinsecam sui objecti, & actus intellectus intrinsecum ordinem ad actum voluntatis, inquantum præstat objecto ejus conditionem omnino necessariam ut sit appetibile.

III. Separabilitas actuum efficaciter quidem probat distinctionem realem; Inseparabilitas verò non probat efficaciter identitatem, cùm possit ex extrinseca rerum distinctarum connexione provenire. Sic intellectus & voluntatis actus non possunt separari, cùm voluntas non possit ullo modo appetere, nisi bonum cognitum, non tamen intellectus & voluntas sunt unum & idem. *Sunt igitur* istæ duæ potentiæ realiter distinctæ, sed sic subordinatæ per intrinsecam connexionem, ut nec voluntas possit ferri in bonum nisi cognitum per intellectum, sibíque ab eo repræsentatum.

IV. Ut voluntas libertatem habeat, non quidem sat est inhærere eam libero supposito, non tamen necesse est, ut ipsamet sui actus judicium exerceat, sufficit enim posse arbitratu suo proprium actum exercere, vel suspendere, esto prædictum judicium ab alia facultate ipsam regente, in qua libertas ut in fonte & radice insidet, administretur.

V. Identitas realis potentiarum non sumitur ex identitate reali objecti, cùm constet sensum & intellectum versari circa eandem rem, nam omne objectum sensibile, est etiam intelligibile. Licèt igitur etjam intellectus & voluntas versentur circa eandem rem, cùm bonum, quod est objectum voluntatis, non sit res distincta ab ente, circa quod versatur intellectus, non tamen inde sequitur, quòd intellectus & voluntas sint unum & idem.

FINIS.

PRÆCEPTA
Metaphysicæ

Ex

Probatis Auctoribus collecta, & adjuvandæ memoriæ causâ TABULIS Synopticis inclusa.

A
M. JOHANNE STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:
Ex officina *Rogeri Daniel*, almæ Academiæ Typographi.
Anno Dom, 1647.

Illustrissimo ac Celsissimo Principi ac Domino

DN. ERNESTO,

Duci Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ & Montium, Landgravio, Thuringiæ, Marchioni Misniæ, Comiti in Marca & Ravensburg. Dynastæ Ravenstein, &c.

Domino suo Clementissimo

εὖ διάγειν·

Um prolixa & intricata tàm docendi, quàm discendi ratio ingenium perturbet, memoriam labefactet, doctrinam obscuret, & studiosæ juventuti non rarò fastidium creet: operæ pretium faciunt illi, qui antequam controversiarum pelago se committunt, aut spinosis subtilitatibus animum suum, industriámque consecrant, in qualibet Scientia præcepta priùs scitu maximè necessaria prælibant, atque fundamentum jacent resectis & rejectis minùs necessariis. Licèt verò ejusmodi prima Scientiarum elementa & rudimenta variis disponi proponíque possint modis, omnium tamen commodissima hactenus multis præclaris viris visa & probata est methodus ea, quâ præcepta disciplinarum in memoriæ subsidium Tabulis Synopticis inclusa ordine & breviter traduntur: Sic enim nucleus cujuslibet capitis, qui alioquin in diversorum auctorum pagellis non sine tædio esset conquirendus, artificiosè sub uno habetur intuitu, & quæ passim & sparsim sapientissimi & acutissimi Philosophi benedixerunt captum adolescentiæ non superantia sub una peculiari & perpetua ferè forma methodicè disponuntur, Hoc quantum subsidii studiis & memoriæ afferat, æstiment ii, quorum judicia nec odii, nec amoris affectibus adulterantur. Hunc ergo in finem non tantum TABULAS LOGICAS, ETHICAS, PHYSICAS & ASTRONOMICAS in meum, meorúmque usum privatum ex fontibus Aristotelis, nec non saniorum interpretum commentariis quondam à me congestas superioribus annis publici juris feci. Sed nunc etiam amicis ità pervincentibus, communissima METAPHYSICÆ PRÆCEPTA juvandæ memoriæ ergò in TABULAS redacta typis prodo: Præcepta inquam communissima, non nova, sed passim usitata & potissimum collecta atque selecta ex SUAREZIO; communi illo omnium Metaphysicorum doctore ac magistro, FONSECA, MENDOZA, aliísque multi nominis auctoribus, quibus suo jure quodam adjicio Clariss.

R Philoso-

Philoſophum Jenenſem Dn. M. Sthalium, Præceptorem meum honoratiſſimum. Nam ſi univerſam diſciplinarum philoſophicarum ſeriem paulo attentiori intueamur animo, & ſigillatim unamquamque trutina ponderemus æquiſſima, Metaphyſica, ſive ipſius dignitas ſpectetur, ſive utilitas attendatur, ultra reliquarum ſortem quodammodo elevata eſt, *tantum caput effert, quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſus:* cum ſine hac Scientia nemo vel ambigua diſtinguere, vel obſcura explicare, vel vera confirmare, vel falſa impugnare commodè poſſit & refellere. Has verò Tabulas Metaphysicas Veſtræ Celſitudini, Illustrissime Princeps, ſubmiſſiſſimè dedicari volui, quo ſubjectiſſimam meam affectionem erga Illuſtriſ. Veſtram Celſitudinem declararem. Toti omnino Germaniæ imò Europæ innotuit, quàm conſtanti ſinceræ religionis Illuſtriſ. Celſ. Veſtra ducatur Zelo, quàm heroicis & omnigenis decorata præfulgeat virtutibus, quàm ſeriò ac ſedulò laboret, ut in ditionibus ſibi ſubjectis literarum ſtudia undique floreant, atque vigeſcant. O beatum & æternis laudum præconiis dignissimum Principem, qui muneris divinitùs ſibi commiſſi tantâ curâ ducitur! Ut ergo Illuſtriſ. Celſ. Veſtra hoc levidenſe meum munuſculum vultu benigno & ſereno ſuſcipiat, ac ſuo patrocinio exoptatiſſimo me meáque ſtudia commendata eſſe gratioſiſſimè concedat, eâ, quâ par eſt, animi ſubjectione & obſervantiâ peto atque contendo. Deus Ter Opt. Max. Illuſtr. Celſ. Veſtræ concedat ea omnia, quæ primæva Eccleſia, *Tertulliano Teſte in Apologet. cap.* 30. Imperatoribus precari conſueverat, vitam nimirum prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Principis Chriſtiani vota ſunt. Dab. die 9. Octob. Anno 1634.

Illuſtriſ. Celſit. Veſtræ

Subjectiſſ.

M. Johannes Stier.

Lecto-

Lectori Benevolo atque Candido, *S. P.*

Cum in omnibus disciplinis mirè prosit initio breve quoddam Compendium tradere, ut eò meliùs præparentur animi interiorem ad doctrinam rectè percipiendam, maximè id quoque necessarium duxi in Disciplinarum Reginâ, hactenus spatiosissimis voluminum palatiis ostentatâ, vulgò Metaphysicâ *dictâ.*

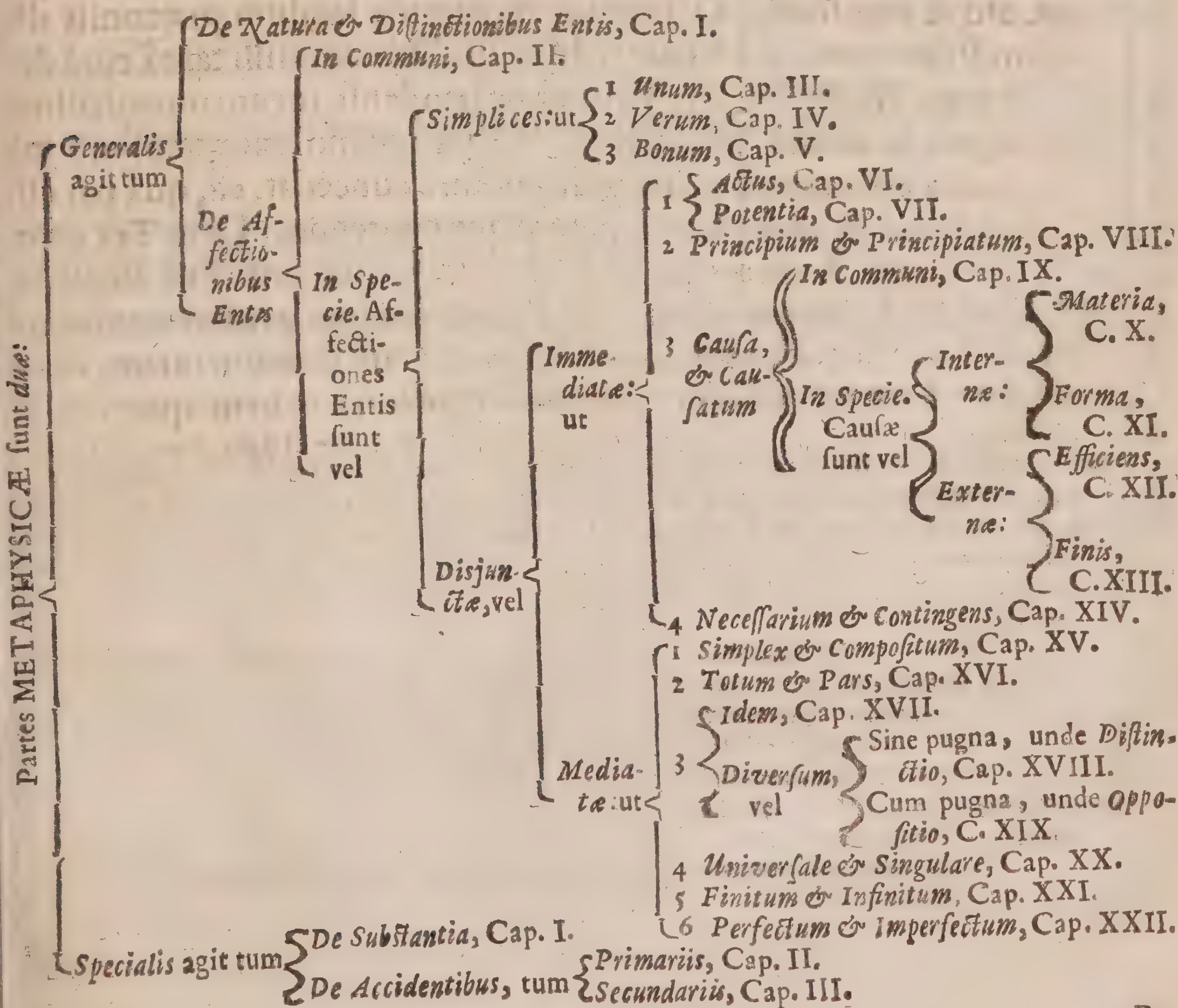
Deinde quia secundum illud vulgatum, tantum scimus quantum memoriâ tenemus, *memoriæ verò mirum in modum inservire possunt* tabulæ Synopticæ, *siquidem in iis nucleus cujuslibet capitis, qui alioquin in diversis pagellis non sine tædio esset conquirendus, uno ferè intuitu artificiosè ostenditur, quo ordine unum sequatur aliud, facilè cognoscitur, quotve membra in quolibet capite notanda veniant, statim animadvertitur, idem quoque non denegare potui huic ipsi Disciplinæ.*

Habebis autem hic præcepta *non de novo inventa, vel ex proprio cerebello deprompta sed communissima & in Scholis Metaphysicorum tritissima: inprimis verò selecta ex Metaphysicorum Doctoribus ac Magistris* Suarezio, Fonsecâ, Mendozâ *aliisque multi nominis* autoribus, *quibus suo jure quodam adjicio Clarissimum Philosophum Jenensem* Dn. M. Schalium, *Præceptorem meum honorandum.*

Neque enim eos imitari animus unquam fuit, qui, quod ab aliis hausêre, non ut alienum, sed suum nundinantur: cùm candidi & ingenui hominis sit fateri, per quos profecerit.

Si quid igitur rectè dictum hisce in tabulis inveneris, illud omne prædictis autoribus acceptum referas: Sin verò minùs, & quædam tuo palato minimè arriserint, iisque tuum denegaveris calculum, eadem quoque ex iisdem, cum quibus prius transigas, quam hæc præcepta taxes, me hausisse scias. Ignosces igitur, ut eandem veniam apud alios impetres. Vale, mihíque fave. Dab. Anno 1641.

Tabula Generalis totius METAPHYSICæ Synopsin adumbrans.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Metaphysicæ.

De NATURA & CONSTITUTIONE METAPHYSICÆ sex not.

I. *An detur Metaphysica?* R. Affirm.

1 *Quia* datur distinctum objectum, & modus considerandi objectum diversus à modo illo, qui datur in aliis disciplinis: nam in Metaphysica consideratur ens, quatenus ens.

2 *Quia* nulla alia datur disciplina, in qua propriè tam de affectionibus entis, *e. g. Uno, Vero, Bono*; quam de ejusdem differentiis & divisionibus, *ut in Substantiam & accidens agatur.*

II. *Nomen*, circa quod observ.

1 *Etymologia.* Metaphysica dicitur à μετὰ post vel trans, & φυσικὴ naturalis, *vel*

1 *Quia* Metaphysica agit de iis, quæ res naturales transcendunt, & supra Physicam sunt.

2 *Quia* Metaphysica post Physicam est inventa. Non igitur sic dicitur ratione ordinis naturæ: (*Cum quoad ordinem naturæ ea, quæ in Metaphysicis considerantur, sint priora rebus Physicis*) sed ratione ordinis inventionis.

2 *Synonymia*, Metaphysica etiam vocatur

1 *Philosophia* absolutè, & quasi per antonomasiam quia est nobilissima pars philosophiæ.

2 *Philosophia prima*, quia primos conceptus, primáque principia considerat, in quibus reliquarum omnium scientiarum principia fundantur.

3. *Theologia naturalis*, quia quantum lumine naturæ fieri potest, de rebus immaterialibus, incorruptibilibus, actibus puris, &c. tractat.

4 *Sapientia*, quia de primis rerum causis, & supremis ac difficilimis rebus, & quodammodo de universis entibus disputat.

III. *Quid sit?* R. METAPHYSICA est scientia, quæ contemplatur ens quatenus ens: *vel* METAPHYSICA est scientia, quæ ens in quantum ens, seu in quantum à materia abstrahit secundum esse contemplatur. *Suarez. disp.* 1. *sect.* 3.

IV. *Subjectum* sive *Objectum* est ens quatenus ens, *h. e. ens secundùm rem, & rationem à materia abstractum.* Res considerata sive Objectum materiale est *ens:* Modus verò considerandi sive Objectum formale est *quatenus ens.* Sumitur autem particula illa reduplicativa *qua*, vel *quatenus* non specificativè, sed reduplicativè, ità ut illud *quatenus ens* dicat causam, vel rationem cur prædicatum illud, *esse subjectum Metaphysicæ*, subjecto videlicet *enti* attribuatur.

V. *Divisio* Metaphysica dividitur in *partem*

Generalem seu *Communem*, quæ de communi entis natura, ejúsque communissimis affectionibus agit. *Vide pag.* 2 *& seqq.*

Specialem seu *Propriam*, quæ agit de speciebus entis analogis, ut sunt substantia & accidens. *Vide pag.* 23. *& seqq.*

VI. *Theoremata*

1 Metaphysica est disciplina generalissima & communissima.

2 In Metaphysica dantur principia demonstrativa.

3 Primum omnium principiorum est: *Impossibile est idem simul esse & non esse.* Vel *impossibile est idem simul affirmari & negari de eodem.*

Pars

Pars Generalis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Natura & Distinctionibus Entis.

De ENTE IN COMMUNI duo not.

- I. NATURA ENTIS Ubi not.
  - *I. Quid sit?* R. ENS est, quod non repugnat existere, *Mendoza disp.* 2. *sect.* 1. *Vel,* ENS est, quod habet essentiam realem, id est, non fictam, sed veram & aptam ad realiter existendum. *Suarez, disp.* 2. *sect.* 4.
  - *II. Distinctiones,* Ens
    - 1 *Accipitur,* vel
      - 1 *Nominaliter,* sive *Substantivè,* quatenus est nomen verbale & significat essentiam, vel rem ratione essentiæ suæ, sive actu existat, sive non. ESSENTIA est id, quod primò concipitur de re, *Suarez.* 1.*d.*
      - 2 *Participialiter* sivè *Adjectivè,* ut est participium verbi *Sum,* & significat existentiam, sive rem actu existentem. EXISTENTIA est illa ratio, per quam res sunt extra causas in rerum natura, sive actu, *Mendoza disp.* 8.
    - 2 *Significat* vel
      - 1 *Id, quod habet essentiam.* Sic nihil appellatur ens, nisi ponat aliquid in re, sive, nisi sit aliquid positivum: *Unde privationes & negationes entia dici nequeunt.*
      - 2 *Veritatem propositionis.* Sic omne illud ens vocari potest, de quo propositio affirmativa potest formari. *Hoc modo etiam privationes, negationes & entia rationis entia vocari possunt.*
    - 3 *Est*
      - *Reale,* quod habet esse à parte rei actu vel potentia. *Mendoza disp.* 19. *sect.* 1.
      - *Rationis,* quod habet esse objectivè tantùm in intellectu. *Seu,* quod à ratione cogitatur ut ens, cùm tamen in se entitatem non habeat. *Suarez. disp.* 45.
    - 4 *Est* vel
      - *Per se,* quod præcisè habet ea, quæ ad essentiam, integritatem, vel complementum talis entis in suo genere per se & intrinsecè requiruntur. *Suarez.*
      - *Per accidens,* quod constat ex aliquo, quod neque ad essentiam, neque ad integritatem, nec ad complementum rei in suo genere per se & intrinsecè requiritur.
  - *III. Conceptus Entis* est
    - *Formalis,* dicitur actus ipse seu verbum, quo intellectus rem aliquam, seu communem rationem concipit *Suarez. disp.* 2.
    - *Objectivus,* dicitur res illa, vel ratio, quæ propriè & immediatè per conceptum formalem cognoscitur, seu repræsentatur, *ibid.*
  - *IV. Theoremata*
    - 1 Ens est primò cognitum, *cognitione originali, & actuali confusa.*
    - 2 Ens in respectu ad inferiora, *nempe ad Deum & creaturas, substantiam & accidens,* non est æquivocum, neque univocum, sed analogum.
    - 3 Ens quà tale, non habet principia.
- II. ATTRIBUTA, sive AFFECTIONES ENTIS, *de quibus Cap. seq.*

CAP. II.

De Affectionibus Entis in communi.

De AFFECT. Entis not.

1. *An ens habeat veras aliquas affectiones?* R. Affirm. quia enti competunt aliqua, quæ cum ipso reciprocantur, nec tamen sunt primus ejus conceptus, sed primum conceptum sequuntur, *e. g. Unum, verum, bonum, esse actu vel potentiâ.*
2. *Quotuplex?* R.
   - *Simplices*, quæ enti adæquatè insunt, & cum eo convertuntur sub uno conceptu: *De quibus Cap 3. & seqq.*
   - *Disjunctæ*, quæ cum ente reciprocantur sub disjunctione: *Suntq;*
     - *Immediatæ*, quæ entis conceptum immediatè sequuntur, vel saltem non mediante aliquo attributo simplici. *Cap. 6. & seqq.*
     - *Mediatæ*, quæ mediante aliquo attributo simplici enti conveniunt. *C. 15. & seqq.*
3. *Theoremata*
   1. Affectiones entis sunt reales, *quia competunt enti citra mentis operationem.*
   2. Affectiones vel Attributa entis, de ente possunt demonstrari.
   3. Affectiones entis non differunt reipsa ab ente, sed ratione.

CAP. III.

De Uno.

AFFECTIONES SIMPLICES sunt:

I. UNUM de quo quatuor not.

- *I. Quid sit?* R. Unum est, quod est in se Indivisum:
- *II. Quotuplex?* R.
  - 1. vel
    - *Per se.* Hoc idem est, quod ens per se, suprà, Cap. 1. definitum.
    - *Per accidens.* Hoc constat ex iis, vel
      - *Quæ* sunt revera in se divisa vel
        - Sine ordine: ut, *acervus lapidum.*
        - Cum ordine: ut, *exercitus.*
      - *Quæ* non sunt divisa, sed unita, vel
        - Artificialiter: *ut domus.*
        - Naturaliter: ut
          - Subjectum & accidens.
          - Duo accidentia.
  - 2. vel
    - *Indivisibile*, quod nec actu divisum est, nec dividi potest.
    - *Indivisum*, quod actu quidem divisum non est, aptum tamen ut dividatur. *Hoc dicitur compositum.*
  - 3. vel
    - *Universale*, Unitas Universalis consistit in divisione alicujus naturæ in plures naturas similes sub eodem nomine & ratione cum aptitudine ut in eas dividatur. *Suarez. disp. 6. sect. 13.*
    - *Formale*, Unitas formalis appellatur, quæ per se & immediatè convenit essentiæ sive naturæ, prout præscindit ab esse quod habet in individuis.
    - *Individuale*, Unitas Individualis non solùm dicit indivisionem, sed etiam ineptitudinem ad divisionem in plura, quæ talia sunt, quale est ipsum divisum. *Suarez. l. d.*
- *III. Oppositum est* Multum, quod actu divisum est.
- *IV. Theoremata*
  1. Quod non est unum, illud ne est quidem.
  2. Tantum de uno quæque habent, quantum de ente.
  3. Unum non addit supra ens aliquod positivum.

II. VERUM, *de quo cap. 4.*

III. BONUM, *de quo cap. 5.*

CAP. IV.

CAP. IV.
De Vero.

De VERO quinque not.

- I. *Nomen*, circa quod observ. *Veritatē considerari*
  - 1. *In actu exercito*, seu *materialiter*, quando certæ alicujus rei veritas requiritur. *Hæc consideratio ad omnes pertinet disciplinas, quid enim verè sit ens, substantia, accidens, Metaphysicus tractat, quid verè sit linea, Mathematicus.*
  - 2. *In actu signato*, seu *formaliter*, quando ipsa natura veri formalis, quòd scilicet sit, in se consideratur.
- II. *Quid sit?* R. VERUM *sive* VERITAS est conformitas intellectûs cum re.
- III. *Quotuplex?* R. Veritas est
  - 1. vel
    - *Incomplexa*, est ipsius rei veritas quâ quodvis ens in sua essentia dicitur verum, quia habet essentiam sibi debitam.
    - *Complexa*, quæ in compositione & divisione terminorum simplicium consistit, & est veritas propositionum nempe conformitas intellectûs componentis & dividentis cum rebus compositis & divisis.
  - 2. vel
    - *In significando*, quæ propriè reperitur in vocibus vel scripturis aut etjam in conceptibus, quos non ultimatos vocant. *Suarez disp.* 8.
    - *In cognoscendo*, quæ est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione & conceptione ipsarum rerum. *Ibid.*
    - *In essendo.* Hæc veritas est in rebus ipsis, quæ ab illa denominantur veræ. *Ibid.*
- IV. *Oppositum*, Vero opponitur
  - 1 FALSUM ubi not.
    - 1. *Quid sit?* R. FALSUM est, quod apparet id, quod non est. *Vel* FALSUM est disconvenientia seu inadæquatio, quæ est inter judicium intellectûs componentis & dividentis, & rem ipsam prout est in se. *Suarez. disp. 9. sect.* 1.
    - 2. *Quot modis res dicatur falsa?* R.
      - 1. Propter similitudinem ad rem veram, ratione cujus occasionem falsitatis nobis præbet, ut illud existimemus esse, quod non est. *Hoc modo aurichalcum dicitur falsum aurum. Suarez.*
      - 2. Quia est objectum falsæ enunciationis, quod tamen objectum est objectivè tantùm in intellectu. *Sic idolum dicitur falsus Deus: Suarez.*
      - 3. Quia non est adæquata & conformis arti. *Hic modus habet locum in artefactis. Suar.*
  - 2. IGNORANTIA, quæ est vel
    - *Secundum puram negationem*, quando simpliciter aliquid ignoratur, & nihil de re aliqua intelligitur.
    - *Secundum pravam dispositionem*, quando falsa opinio & error habetur de re aliqua.
- V. *Theoremata*
  - 1. Veritas quamvis in simplici mentis operatione reperiatur, speciali tamen ratione est in compositione & divisione.
  - 2. Verum significat rem cognoscibilem, sicut est.
  - 3. Verum (uti & Falsum) est denominatio extrinseca rebus.
  - 4. Falsitas non competit rebus secundum se, *h. e. nulla res dicitur falsa relata ad id, quod est, sed relata ad id quod non est.*

CAP. V.

De Bono.

De BONO quinque not.

- I. *Nomen*. Bonum uti & Malum accipiuntur, *vel*
  - *In abstracto*, sive *formaliter*, & sic bonum est ipsa perfectio inesse debita, & malum carentia talis perfectionis.
  - *In concreto*, & sic bonum est res habens perfectionem debitam, & malum est res carens perfectione debita.
- II. *Quid sit?* R. BONUM est, quod alicui est conveniens. *Suarez. disp.* 10. *sect.* 1. *Vel* BONUM est perfectio inesse debita. *Vasquez. disp.* 23.
- III. *Quotuplex?* R.
  - 1. vel
    - *Verum*, quod tale est, quale existimatur & cognoscitur. *Suarez. disp.* 10. *sect.* 2.
    - *Apparens*, quod existimatur, non tamen est re. *Suarez. ibid.*
  - 2. vel
    - *Naturale*, quod est consentaneum cuicunque naturæ, secundum id quod naturaliter est, vel naturaliter operari potest. *Suarez. ibid.*
    - *Morale*, quod est consentaneum rei, ut liberè operatur. *ibid.*
    - *Transcendentale*, quod dicit in communi perfectionem rei convenientem præsertim illam, quam unaquæq; res habet per entitatem suam. *ib.*
  - 3. vel
    - *Per essentiam*, quod à se ipso & per se ipsum bonum est, ut *Deus*.
    - *Per participationem*, quod suam perfectionem habet ab alio dependentem. *Qua ratione omnia excepto solo Deo bona sunt.*
  - 4. vel
    - *Simpliciter* seu *absolutè bonum*, quod in se bonum est.
    - *Alteri bonum*, quod dirigitur ad alium. *Dicitur autem*, bonum alteri *non exclusivè, sed præsupponit bonum in se.*
  - 5. vel
    - *Jucundum* seu *Delectabile*, quod homini est conveniens in ordine ad delectationem, quam tale bonum secum affert. *Suarez. l. d.*
    - *Honestum*, quod homini est conveniens absq; ordine ad delectationem sed solùm, quia per se decet, vel conveniens est homini ut sic, *ibid.*
    - *Utile*, quod licet ex se spectatum delectationem non afferat, neq; ex se deceat, aut conveniens sit homini, tamen ut conferre potest ad aliud bonum obtinendum, conveniens censetur. *ibid.*
- IV. *Oppositum* est MALUM, Ubi not.
  - *1. Quid sit?* R. MALUM est privatio perfectionis debitæ inesse. *Suarez. disp.* 11. *sect.* 1.
  - 2. *Quotuplex?* R.
    - 1. vel
      - *Absolutè malum*, quod in sola privatione positum est.
      - *Alteri malum*, est vel
        - *Naturale*, est omnis privatio naturalis boni naturæ debiti, seu omne id, quod naturâ suâ est disconveniens alteri naturæ. *ibid.*
        - *Morale*, quod est disconveniens naturæ liberæ, quatenus libera est. *ibid.*
    - 2. vel
      - *Culpæ*, est inordinatio in actione vel omissione libera, seu carentia perfectionis debitæ secundum liberam actionem. *Suarez. ibid.*
      - *Pœnæ*, est quælibet alia carentia boni debiti contracta seu inflicta ob culpam. *ibid.*
- V. *Theoremata*
  1. Omnia bonum appetunt.
  2. Omne bonum est communicativum sui.
  3. Res Mathematicæ, quatenus sunt ejusmodi, non sunt bonæ.

CAP.

CAP. VI.
De Actu.

Affect. DISJUNCTÆ IMMEDIATÆ sunt.

I. Esse vel

ACTU Ubi not.

I. Nomen, Ubi not.

1. Aliud est
- *Esse actum*, est esse perfectionem alicujus, sive esse principium, quo res est, *h.e. extra causas consistens.*
- *Esse Actu*, est quasi affectio & modus entis, nempe constitutum esse extra nihil & suas causas, *h.e. illud dicitur eße actu, quod verè existit.*

2. Actus sumitur vel
- *Respectivè*, quatenus importat ordinem ad potentiam, & per eum definit aliquid esse in potentia, si in ea fuerit.
- *Absolutè*, prout in se est actuale quid, & non potentiale, quamvis nihil aliud actuetur, *Deus.*

II. Quid sit? R. ACTUS est qui dirigitur ad potentiam eamq; perficit.

III. Quotuplex sit? R. Actus est

1. vel
- *Purus*, qui excludit omnem potentiam, *sc. passivam. Vel*, est tale & tam perfectum ens, quod nullam habet potentialitatem ad recipiendum aliquid aliud perfectionis & entitatis, ut *est solus Deus. Greg. de Valent. tom. 1. d. 1. q. 3.*
- *Impurus*, cui semper aliquid potentiæ sc. passivæ admixtum adhæret, *Talis actus est omnis creatura.*

2.
- *Primus* est ipsa rei forma, quæ neq; importat operationem neq; negationem operationis, sed ab utraq; est præcisa, *h. e. actus primus sive operatur sive non.*
- *Secundus* est actio à forma procedens.

3. vel
- *Formalis*, quo ipsa forma esse dicitur, ac perfectis ac completis entibus suum esse distinctum communicare.
- *Entitativus*, qui respondet potentiæ objectivæ, & est ipsa existentia rei. *h. e. vera rei positio extra nihil.*

4. vel
- *Signatus*, est ratio formalis sive conceptus quidditativus alicujus rei in se consideratæ.
- *Exercitus*, est res substrata rationi formali, vel ipsa ratio formalis ut alicui rei competit.

5. vel
- *Essentiæ*, qui rem ita actuat, ut ejus essentia constet, quæ definitione exprimitur, ut *in homine actus essentiæ est esse animal rationale.*
- *Existentiæ*, qui est complementum essentiæ dans ultimum esse rei, ut *in Petro Paulo, &c.* Tò *hoc esse rationale.*

IV. Theoremata
1. Cujus est actus, ejusdem est potentia.
2. Actus prior est potentia.
3. Actus & potentia opponuntur privativé. *Si potentia ratione adjunctæ privationis, & ut excludit actum, consideretur.*

POTENTIA, *Cap. 7.*

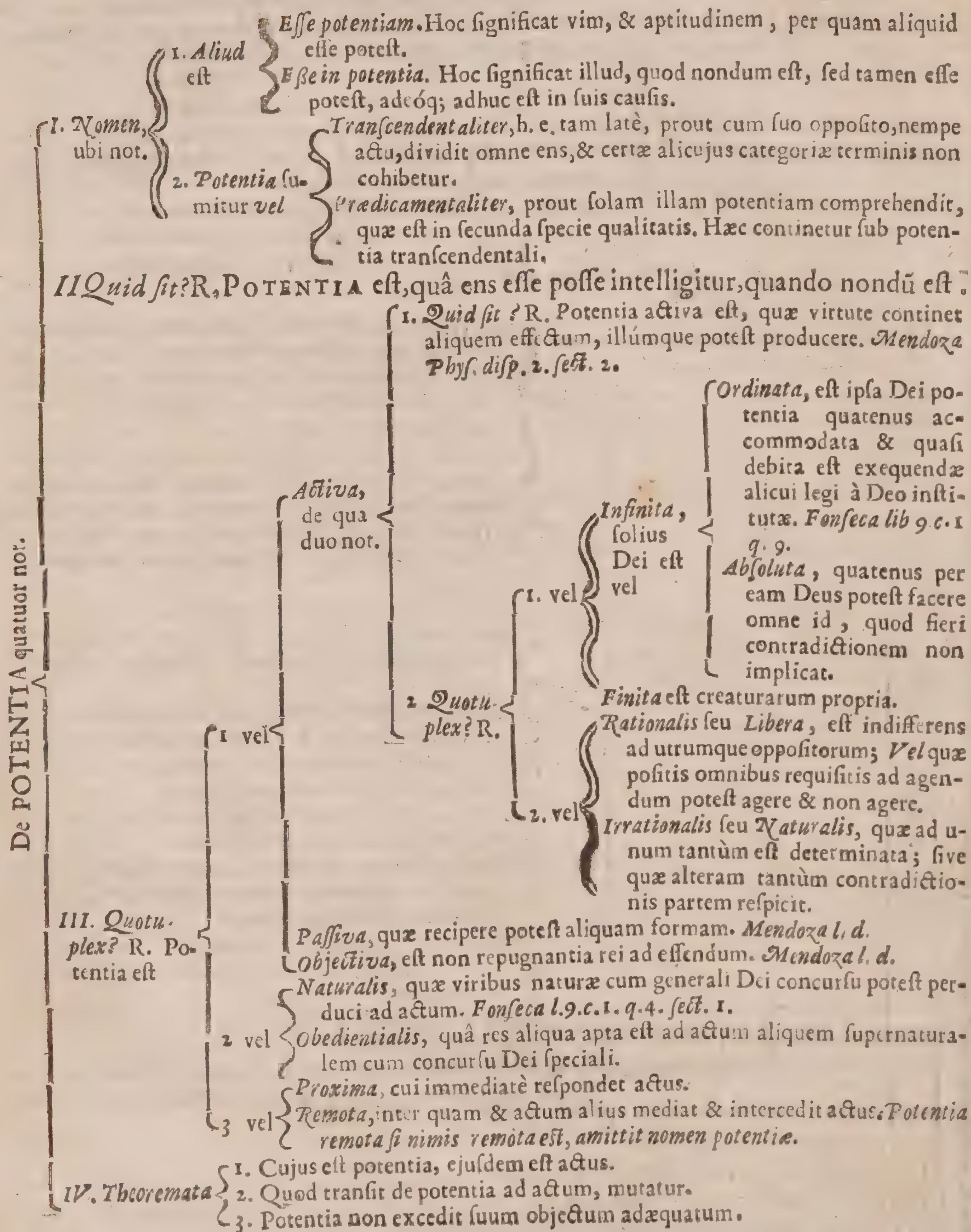
II. PRINCIPIUM *vel* PRINCIPIATUM, *Cap. 8.*

III. CAUSA *vel* CAUSATUM, *Cap. 9. & seqq.*

IV. NECESSARIUM *vel* CONTINGENS, *Cap. 14.*

CAP. VI.

De Potentia.

De POTENTIA quatuor not.

- *I. Nomen,* ubi not.
  - 1. *Aliud* est
    - *Esse potentiam.* Hoc significat vim, & aptitudinem, per quam aliquid esse potest.
    - *Esse in potentia.* Hoc significat illud, quod nondum est, sed tamen esse potest, adeóq; adhuc est in suis causis.
  - 2. *Potentia* sumitur *vel*
    - *Transcendentaliter*, h. e. tam latè, prout cum suo opposito, nempe actu, dividit omne ens, & certæ alicujus categoriæ terminis non cohibetur.
    - *Prædicamentaliter*, prout solam illam potentiam comprehendit, quæ est in secunda specie qualitatis. Hæc continetur sub potentia transcendentali.
- *II Quid sit?* R. POTENTIA est, quâ ens esse posse intelligitur, quando nondū est.
- *III. Quotuplex?* R. Potentia est
  - 1 vel
    - *Activa*, de qua duo not.
      - 1. *Quid sit?* R. Potentia activa est, quæ virtute continet aliquem effectum, illúmque potest producere. *Mendoza Phys. disp. 2. sect. 2.*
      - 2 *Quotuplex?* R.
        - 1. vel
          - *Infinita*, solius Dei est vel
            - *Ordinata*, est ipsa Dei potentia quatenus accommodata & quasi debita est exequendæ alicui legi à Deo institutæ. *Fonseca lib 9 c. 1 q. 9.*
            - *Absoluta*, quatenus per eam Deus potest facere omne id, quod fieri contradictionem non implicat.
          - *Finita* est creaturarum propria.
        - 2. vel
          - *Rationalis* seu *Libera*, est indifferens ad utrumque oppositorum; *Vel* quæ positis omnibus requisitis ad agendum potest agere & non agere.
          - *Irrationalis* seu *Naturalis*, quæ ad unum tantùm est determinata; sive quæ alteram tantùm contradictionis partem respicit.
    - *Passiva*, quæ recipere potest aliquam formam. *Mendoza l. d.*
    - *Objectiva*, est non repugnantia rei ad essendum. *Mendoza l. d.*
  - 2 vel
    - *Naturalis*, quæ viribus naturæ cum generali Dei concursu potest perduci ad actum. *Fonseca l. 9. c. 1. q. 4. sect. 1.*
    - *Obedientialis*, quâ res aliqua apta est ad actum aliquem supernaturalem cum concursu Dei speciali.
  - 3 vel
    - *Proxima*, cui immediatè respondet actus.
    - *Remota*, inter quam & actum alius mediat & intercedit actus. *Potentia remota si nimis remota est, amittit nomen potentiæ.*
- *IV. Theoremata*
  - 1. Cujus est potentia, ejusdem est actus.
  - 2. Quod transit de potentia ad actum, mutatur.
  - 3. Potentia non excedit suum objectum adæquatum.

CAP. VII.

De principio & Principiato.

PRINCIPIUM, de quo quinque not.

I. *Quid sit?* R. PRINCIPIUM est primum, unde aliquid aut fit, aut cognoscitur. *Arist. lib. 5. Metaph. c. 1. Vel.* PRINCIPIUM est id, à quo aliquid procedit quocunq; modo. *D. Thom. part. 1. p. 33. art. 1.*

II. *Requisita.* Ut aliquid principium alicujus dicatur, requiritur
- 1. Ut sit aliquo modo prius eo, cujus est principium, Hoc indicatur ipso nomine principii.
- 2. Ut sit aliqua connexio inter illa, vel consecutio unius ad alterum. *Sic infans herì natus licèt sit prior eo, qui hodie natus est, non tamen dicitur principium ejus, quia inter illos nulla intercedit connexio.*

III. *Quotuplex?* R. Principium est
- 1 vel
  - *Rei* vel
    - *In fieri,* unde aliquid fit. Sub principio rei in fieri continentur omnia principia tum rerum successivarum: ut *sunt modus & tempus*; tum operationum, quæ suum esse in fieri habent.
    - *In facto esse,* unde aliquid est. Sub principio rei in facto esse continentur omnia principia rerum, quæ suum esse habent in facto esse.
  - *Cognitionis,* quod vel
    - *Incomplexum,* ut sunt rei effectus, operationes, proprietates, accidentia, quæ ducunt in cognitionem alicujus causæ vel essentiæ.
    - *Complexum,* cujusmodi sunt axiomata & propositiones universales; *e. g. Totum majus est suis partibus.*
- 2 vel
  - *Causale,* quod habet verum influxum causalem in aliud, éstque idem quod causa.
  - *Non causale,* quod habet rationem principii citra influxum causalem. *Sic privatio est principium non verò causa: Pater est principium Filii in Trinitate.*

IV. *Cognatum.* est PRIUS de quo not.
- 1 *Quot modis dicatur?* R.
  - 1 *Tempore,* quod est vetustius & antiquius.
  - 2 *Natura,* quod in naturali essendi ordine antecedit.
  - 3 *Ordine,* quod ante aliud subsequens est dispositum, situm & collocatum.
  - 4 *Dignitate,* quod est melius & præstantius.
  - 5. *Cognitione,* quod est notius & facilius.
- 2 *Oppositum* est POSTERIUS. Quot modis dicitur prius, tot modis etiam dicitur posterius.

V. *Theoremata*
- 1 In principiis non datur progressus in infinitum.
- 2 Principia essendi sunt etiam principia cognoscendi: *Ex quibus aliquid dependet in esse, ex iisdem etiam dependet in cognosci.*
- 3 Principium latiùs patet quàm causa.

Sequuntur.

PRINCIPIATUM, quod ordinem habet ad principium tanquam posterius ad prius.

CAP. IX.

De Causa & Causato in communi.

Sequuntur

CAUSA, de qua quinque not.

- I. *Quid sit?* R. CAUSA est principium per se influens esse in aliud. *Suarez. disp. 12. sect. 12.*
- II. *Causalitas* est ratio formalis causæ. Est autem aliquid formaliter causa, non quando potest causare, sed quando actu causat. *Vel* Causalitas sive Causatio est influxus ille seu concursus, quo unaquæque causa in suo genere actu influit in effectum. *Suarez. ibid.*
- III. *Quotuplex?* R.
  - 1 vel
    - *Actu*, quæ actu & revera influit in effectum.
    - *Potentia*, quæ actu non influit in effectum, habet tamen potentiam influendi. *Hæc propriè non est causa.*
  - 2 vel
    - *Vera*, quæ verè & realiter influit in esse effectûs.
    - *Sine qua non*, quæ licèt non habeat verum influxum in esse effectûs, effectus tamen sine ea esse vel fieri nequit.
  - 3 vel
    - *Totalis* sive *Solitaria*, quæ ita influit in effectum ut non concurrat alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.
    - *Partialis* sive *Socia*, quæ influit in effectum concurrente simul alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.
  - 4 vel
    - *Remota* seu *Mediata*, quæ influit in effectum interveniente alia causa ejusdem generis.
    - *Proxima* seu *Immediata*, quæ ita influit, ut non interveniat alia causa ejusdem generis.
  - 5 vel
    - *Subordinata* vel
      - *Essentialiter*. Causæ essentialiter subordinatæ sunt quælibet causæ duæ ejusdem generis, quæ ita sunt affectæ inter se, ut altera ex natura sua pendeat ab altera in causando. *Fonseca lib. 2. c. 2. q. 1.*
      - *Accidentaliter*, Causæ accidentaliter subordinatæ sunt quælibet duæ causæ ejusdem generis, quæ ita sunt affectæ inter se, ut altera pendeat aliquo modo ab altera non tamen in causando.
    - *Non subordinata*, quæ nec sua natura in causando nec alio modo ab altera dependet.
- IV. *Quot sint?* R. quatuor, vel
  - *Internæ*, quæ intra rei, cujus sunt causæ, essentiam continentur; ut,
    - MATERIA, *Cap. X.*
    - FORMA, *Cap. XI.*
  - *Externæ*, quæ essentiam effectus non ingrediuntur; ut
    - EFFICIENS, *Cap. XII.*
    - FINIS, *Cap. XIII.*
- V. *Theoremata*
  1. Nihil est causa sui ipsius.
  2. Causa prior est causato.
  3. Causa non est deterior effectu.
  4. Quicquid est in effectu, præexistit in causa.

CAUSATUM, quod ex causa suum esse habet: *Vel* quod à causis suis dependet.

CAP.

CAP. X.

De Materia.

De MATERIA quinque not.

I. *Quid sit?* R. MATERIA est id, ex quo quippiam fit eo pacto, ut insit. *Arist. l. 2. Phys. c. 3. Vel* MATERIA est principium internum, quod per potentiam passivam sive receptivam in rem influit.

II. *Causatum* sive *Effectus Materiæ* est
- *Primarius* & *adæquatus* est compositum, quod primariò intenditur.
- *Secundarius* & *inadæquatus* est forma, quæ in composito sicut pars continetur, & causatur à materia propter compositum: Forma enim à materia ratione potentiæ passivæ dependet, & è potentia materiæ educitur. Ergò materia est causa formæ, & forma causatum materiæ.

III. *Causalitas materiæ* tum respectu formæ, tum respectu compositi est *vel*
- *In fieri*, est generatio, non tamen ut est actio & importat dependentiam ab agente, sed ut est passio & dicit dependentiam à materia. *Actio & passio eadem est entitas, dicitur enim actio ut concipitur tanquam dependentia à potentia activa; Passio verò appellatur ut respicit patiens, & importat dependentiam à materia.*
- *In facto esse*, est unio inter materiam & formam, prout illa unio sumitur ex parte materiæ, *h. e. prout est subjectivè in materia & potest dici receptio formæ, & per eam ut sic non forma sed materia perficitur.*

IV. *Quotuplex?* R.
- *Ex qua*, id est, ex quo aliquid est vel fit: *Estque*
  - 1 vel
    - *Prima* est primum subjectum, ex quo inexistente res fiunt & in quod ultimò resolvuntur.
    - *Secunda*, quæ ita est materia alicujus, ut ipsa constet ex alia materia.
  - 2 vel
    - *Permanens*, ex qua aliquid est vel fit salva manente ejus essentia: *Sic ex auro fit poculum.*
    - *Transiens*, ex qua mutata nec essentiam suam retinente res fit: *Sic ex ovo fit pullus.*
  - 3 vel
    - *Proxima*, ex qua aliquid immediatè est vel fit.
    - *Remota*, ex qua mediante alia materia aliquid est vel fit. *Vel*, quæ ita est materia alicujus, ut sit prius materia alterius.
  - 4 vel
    - *Sensibilis* est ipsa substantia, habens qualitates sensibiles, *h. e. quæ primò & per se sunt objecta aliquorum sensuum. Soncin. l. 6. q. 11.*
    - *Intelligibilis* est ipsamet substantia considerata absq; qualitatibus sensibilibus, *ibid.*
- *In qua* est subjectum, in quo aliquid est vel fit.
- *Circa quam* est objectum, circa quod agens versatur.

V. *Theoremata*
1. Ratio causandi materiæ est potentia passiva sive receptiva, *quia ratione potentiæ passivæ forma producitur, & pendet à materia, ejusque ratione materia cum forma unitur.*
2. Materia est determinabilis.
3. Quod caret materia, expers est passionis.

CAP. XI.

De Forma.

De FORMA quinque not.

1. *Quid sit?* R. FORMA est ratio essentiæ sive quidditatis. *Arist. l. 2. Phys. cap. 3. Vel* FORMA est substantia quædam simplex & incompleta, quæ ut actus materiæ cum ea constituit essentiam substantiæ compositæ. *Suarez. disp. 15. sect. 5*

2 *Causatum* sive *Effectus Formæ* est *vel*
- *Primarius* est compositum, nam forma propriam suam essentiam largiendo compositum constituit. Ergo forma est causa compositi.
- *Secundarius* est materia, non quidem secundum esse suum considerata, & à formæ esse & informatione præcisa; sed ut est informata per formam, quia materia ut informata idem est quod compositum, nec ab eo secundum rem differt, cùm unum nec plura, nec pauciora includat, quàm alterum.

3 *Causalitas Formæ* est actualis unio inter materiam & formam, prout illa sumitur ex parte formæ, *h.e. prout est subjectivè in forma, & potest dici actuatio, & informatio materiæ, & per eam ut sic forma perficitur.*

4 *Quo tuplex?* R.
- 1 vel
  - *Informans*, quæ unione Physica conjungitur subjecto. *Mendoza de anima disp. 1. sect. 2.*
  - *Assistens*, quæ nullam habet unionem Physicam cum re, cui assistit, sed tantùm propinquitatem ad illam movendam. *Mendoza ibid. Dicitur autem impropriè* forma, *& potiùs pertinet ad genus causæ efficientis.*
- 2 vel
  - *Substantialis*, quæ cum subjecto sive materia, quam informat, constituit compositum per se, pertinétque ad prædicamentum Substantiæ.
  - *Accidentalis*, est accidens in abstracto consideratum constituens cum subjecto unum per accidens: ut, *albedo, quæ constituit corpus album.*
- 3 vel
  - *Totalis*, quæ informat omnes partes alicujus continui heterogenei: ut *anima, quæ informat omnes partes animalis.*
  - *Partialis*, quæ non continuum heterogeneum, sed aliquam ejus partem informat: ut, *forma carnis, forma ossis, forma cutis,*
- 4 vel
  - *Physica*, est altera pars compositi contradistincta à materia, & est forma propriè dicta. *Vocatur aliàs Forma partis.*
  - *Metaphysica*, est ipsum totum vel quidditas & essentia totius. *Dicitur aliàs Forma totius, éstque impropriè forma.*
- 5 vel
  - *Materialis*, quæ à materia dependet, ita ut naturaliter extra eam esse non possit. *Tales sunt omnes formæ, excepta anima rationali.*
  - *Immaterialis*, quæ citra materiam subsistere apta est: ut *anima rationalis.*
- 6 vel
  - *Generica*, quæ effertur prædicato generico.
  - *Specifica*, quæ effertur prædicato specifico. *e. g. albedo in lacte forma specifica dicitur, color verò & qualitas sunt formæ genericæ.*

5 *Theoremata*
1. Ratio causandi Formæ non est aliquod formæ accidens, sed ipsa ejus entitas, nimirum potentia informandi, *quia informatio est causalitas formæ.*
2. Per formam res est id, quod est, *Vel* Quicquid est, per suam formam est.
3. Forma dat esse rei.

CAP.

CAP. XII.

De Causa Efficiente.

De CAUSA EFFICIENTE quatuor not.

I. *Quid sit?* R. CAUSA EFFICIENS est id, unde primum principium est mutationis aut quietis. *Arist. l. 2. Phys. c. 3. & l. 5. Metaph. c. 2. Vel* CAUSA EFFICIENS est principium per se influens esse in aliud sine mutatione sui ex præcisa ratione influxus. *Mendoza Phys disp. 9. sect. 1.*

II. *Causalitas efficientis* est actio: hæc enim est forma, per quam denominatur agens. Ergò est etiam forma, per quam denominatur efficiens; *quia agens & efficiens sunt idem.*

III. Quotuplex? R.

- 1 vel
  - *Per se*, quæ virtute propria producit effectum. *Soncin. l. 11. q. 3. Vel*, Causa per se est, à qua directè pendet effectus secundum illud proprium esse, quod habet in quantum effectus est. *Suarez. disp. 17. sect. 2.*
  - *Per accidens*, quæ non producit effectum virtute propria. Estq; vel
    - *Ex parte causæ*, id dicitur per accidens causare, quod per accidens conjunctum est principio per se causandi, *Suarez. ibid.*
    - *Ex parte effectus*, id est respectu ejus quod accidit effectui per se, atque hoc modo ipsamet causa per se alicujus effectus, est causa per accidens ejus, quod conjungitur effectui per se, *ibid.*
- 2 vel
  - *Naturalis*, quæ ad unum oppositorum determinata absq; deliberatione & semper eodem modo si non impeditur, agit: ut *ignis urit.*
  - *Voluntaria* seu *Libera*, quæ utrumque respicit oppositorum.
- 3 vel
  - *Physica*, quæ revera influit esse in effectum. *Tales causæ sunt non tantùm naturales, verùm etiam liberæ.*
  - *Moralis*, quæ imputativè solùm influit in effectum, *h. e. quæ licèt realiter, non producat effectum, ita tamen se habet in ordine ad mores, ac si actu influeret, quia non minùs imputatur ei effectus, ac si revera, & per se ipsum produxisset.* Tales sunt causæ applicantes agens ad patiens, item consulentes, præcipientes, rogantes, non impedientes, cùm possint & teneantur.
- 4 vel
  - *Principalis*, ubi not.
    - 1 *Quid sit?* R. Causa principalis est, quæ per virtutem principalem, id est, nobiliorem, vel saltem æquè nobilem, cum effectu influit in actionem, per quam talis effectus producitur. *Suarez.*
    - 2 *Quotuplex?* R.
      - 1 vel
        - *Prima*, quæ à nullo dependet, ab ipsa tamen dependent alia omnia: ut *solus Deus.*
        - *Secunda*, quæ ab alia causa dependet: *quales sunt omnes causæ principales, excepto Deo.*
      - 2 vel
        - *Univoca*, quæ ejusdem rationis sive speciei est cum effectu: ut *homo generans hominem.*
        - *Æquivoca*, quæ specie ab effectu differt.
  - *Instrumentalis*, quæ influit in effectum per virtutem inferioris rationis seu perfectionis. *Suarez. disp. 15. sect. 2.*

IV. *Theoremata*

1. Ratio causandi efficientis est potentia activa: *Hæc enim est principium, quo causæ efficienti sua tribuitur causalitas sc. actio.*
2. Causa efficiens eodem modo se habens semper producit idem.
3. Omnia quæ agunt, in virtute primi agentis agunt.

CAP. XIII.

De Fine.

De FINE quinque not:

I. *Quid sit?* R. FINIS est causa cujus gratia res est. *Arist lib. 2. Phys. c. 3.*

II. *Causatum* sive *Effectus causæ finalis* in ordine agentium finitorum per intellectum sunt actus voluntatis sive circa finem, vel circa media versentur, sive ante finis consecutionem eliciantur, vel post eam: isti enim actus sunt propter finem, E. sunt effectus causæ finalis.

III. *Causalitas Finis*, quâ bonum se quasi exerit & exit in actum secundum, non est aliquid præcedens actionem voluntatis, nec etiam aliquid consequens actionem, sed est ipsa voluntatis actio, ut manans ab objecto alliciente, & trahente ad se voluntatem.

IV. *Quotuplex?* R. Finis est

- 1 vel
  - *Terminationis* rei, qui non est causa finalis, sed ultimum extremum cujusq; rei, extra quod nihil ejus reperitur: ut, *punctum lineæ.*
  - *Motionis agentis*, qui est id, propter quod aliquid agit, & hic finis est causa finalis. *Sic sanitas est finis deambulationis.*
- 2 vel
  - *Cui* est id, cujus gratiâ aliquid expetitur, ita ut sit simul subjectum, cui aliquid appetitur. *Sic finis cui curationis est ægrotus.*
  - *Cujus* est id, cujus gratiâ aliquid expetitur, ita ut non sit simul subjectum, cui aliquid appetitur. *Sic finis cujus curationis est sanitas.*
- 3 vel
  - *Formalis* est actio circa aliquod objectum.
  - *Objectivus* est ipsum objectum actionis: *ut finis ultimus formalis hominis est clara Dei visio, objectivus est Deus ipse.*
- 4 vel
  - *Ultimus*, propter quem alia appetuntur, ipse verò propter nullum aliud: *Estq;* vel
    - *Ultimus simpliciter*, propter quem alia in universum omnia sunt, ipse autem prorsus propter nihil aliud.
    - *Ultimus in suo genere*, propter quem omnia sunt, quæ in alio genere vel serie continentur, ipse autem propter nihil eorum est, quæ sub eo genere vel serie continentur.
  - *Intermedius*, propter quem ita aliquid est, ut ipse etiam sit propter aliud. *Talis finis, & finis est, quatenus propter ipsum aliquid est; & est quoque medium, quatenus ipse propter aliud est.*
- 5 vel
  - *Principalis*, propter quem quis agit ita ut etsi nullum alium finem sibi haberet propositum, tamen ageret.
  - *Minùs principalis*, propter quem quis ita agit, ut si ad nullum alium finem actio referetur, non ageret.
- 6 vel
  - *Internus*, qui ab eo, cujus finis est, attingitur, *h. e. acquiritur.*
  - *Externus* qui ab eo, cujus finis est, non attingitur, vel non est in ejus potestate.

V. *Theoremata*

1. Ratio causandi finis est solum bonum, sive revera tale sit, sive apparens, *quia solum bonum est ratio sub qua aliquid appetitur.*
2. Finis causat sive movet non secundum esse cognitum sive intentionale, sed secundum esse reale. *Sive illud esse reale actu sive potentia, sive etiam secundum existimationem tantùm habeat.*
3. Finis est primus in intentione, & ultimus in executione.

CAP.

CAP XIV.

De Necessario & Contingente.

Sequuntur

- NECESSARIUM, ubi not.
  - *I. Quid sit?* R. NECESSARIUM est, quod non potest aliter se habere.
  - *II. Quotuplex sit?* R. Necessarium est,
    - 1 vel
      - *Complexum* est propositio vera, quæ non potest esse falsa.
      - *Incomplexum*, vel
        - *Absolutè tale*, quod simpliciter non potest non esse, & planè nullam, ut corrumpatur, causam habet. *Tale est solus Deus.*
        - *Secundum quid*, quod simpliciter quidem potest esse & non esse, propter dependentiam à primo ente, à nulla tamen causa naturali & creata destrui potest.
    - 2 vel
      - *Efficientis*, quando effectus indissolubili nexu cohæret cum efficiente. *Appellatur necessitas Physica.*
      - *Materiæ*, quod propter materiam se immutabiliter habet.
      - *Formæ*, quod propter formam se immutabiliter habet.
      - *Finis*, de quo not.
        - 1 *Quid sit?* R. Necessarium in ordine ad finem est, quod ad finis assecutionem exigitur, quamvìs de se sit contingens, & tum fieri, tum non fieri possit.
        - 2 *Quotuplex?* R.
          - *Ad esse*, sine quo finis obtineri non potest.
          - *Ad bene esse*, quod ad commodiorem finis acquisitionem est necessarium, licèt absolutè finis sine eo obtineri possit.
    - 3 vel
      - *Necessitate consequentiæ.* Necessitas consequentiæ est, quando consequens non est necessarium, nisi posito antecedente, sic tamen, ut tam antecedens quàm consequens sint in se contingentia. *Anton. Andr. l. 5. q. 4.*
      - *Necessitate consequentis.* Necessitas consequentis est, quando tam antecedens, quàm consequens est in se necessarium. *Ibidem.*
    - 4 vel
      - *Absolutè.* Necessitas absoluta est, cujus oppositum includit contradictionem, *Gabriel 3. dist. 16.*
      - *Ex suppositione.* Necessitas immutabilitatis ex suppositione dicitur cùm aliquid convenit rei contingenter, si ejus natura absolutè consideretur; ex suppositione verò, *hoc est, relata ad certam temporis differentiam*, dicitur convenire ei necessarió.
  - *III. Theoremata*
    - 1 Omne, quod est, quando est, necesse est esse.
    - 2 Omne, quod non est, quando non est, necesse est non esse.
    - 3 Necessitas absoluta excludit omnem contingentiam.
- CONTINGENS, de quo not.
  - 1. *Quid sit?* *R.* CONTINGENS est, quod potest aliter se habere.
  - 2 *Quotuplex?* R. Est vel
    - *Æqualiter*, quod æquè potest contingere atq; oppositum
    - *Ut plurimùm*, quod frequentiùs est.
    - *Rarò*, quod rarò accidit.

CAP. XV.

De Simplici & Composito.

Affectiones DISJUNCTÆ MEDIATÆ sunt:

- I.
  - SIMPLEX, de quo tria notanda:
    - *I. Nomen.* Simplex sive Simplicitas sumitur
      - 1 Ut opponitur composito formaliter. *Hoc modo si sumantur simplicitas & Compositio sunt differentiæ essentiales entis.*
      - 2 Ut opponitur divisibili, quo ipso tamen modo etiam composito opponitur, non tamen sub ratione compositi, sed ut divisibile est. *Hoc modo si sumantur simplicitas & Compositio, sunt differentiæ accidentales & affectiones entis.*
    - *II. Quid sit?* R. SIMPLEX est, quod non potest resolvi in plura. SIMPLICITAS dicit negationem compositionis. *Suarez. disp. 30. sect. 3.*
    - *III Quotuplex sit?* R.
      - *Absolutè*, quod nullo genere compositionis compositum est: ut, *essentia divina.*
      - *Respectu certi generis*, quod non est compositum certo genere compositionis, etsi alio genere compositum sit: ut, *Angelus, qui non constat ex materia & forma, aut partibus quantitativis, licèt ex essentia & subsistentia componatur.*
  - COMPOSITUM, de quo not.
    - *I. Nomen.* Compositio sumitur
      - 1 *Pro actione*, quâ aliqua componuntur, éstq; idem quod unitio, *h. e. actus uniendi, quo quidem modo accepta compositio non est aliquid essentiale composito.*
      - 2 *Pro termino actionis*, éstq; aliquid intrinsecum composito, ejúsq; ratio formalis, & dicitur unio: *Et hac acceptione impræsentiarum sumitur.*
    - *II. Quid sit?* R. COMPOSITIO est simulpositio vel conjunctio plurium rerum unum tertium constituentium. COMPOSITUM autem erit partes illæ, quæ compositione afficiuntur, *Mendoza Phys. disp. 6. sect. 1.*
    - *III. Quotuplex?* R. Compositio est vel
      - *Realis*, de qua duo not.
        - 1 *Quid sit?* R. Compositio realis est, cujus extrema sunt realia realiter à se invicem distincta.
        - 2 *Quotuplex?* R.
          - 1 Ex materia & forma, & dicitur compositio essentialis. *Huc pertinet compositio ex subjecto & accidente.*
          - 2 Ex partibus integrantibus.
          - 3 Ex gradibus secundum intensionem.
          - 4 Ex essentia & subsistentia.
      - *Rationis.* Compositio rationis est cognitio componens, atq; conjungens duo objecta ratione distincta, è quibus resultat tertium. *Mendoz. Log. disp. 4. sect. 3.*
- II. TOTUM, & PARS, *Cap. XVI.*
- III. IDEM & DIVERSUM, *Cap. XVII. & seqq.*
- IV. UNIVERSALE & SINGULARE *Cap. XX.*
- V. FINITUM & INFINITUM, *Cap. XXI.*
- VI. PERFECTUM & IMPERFECTUM, *Cap. XXII.*

CAP. XVI.

CAP. XVI.

De Toto & Parte.

TOTUM, de quo tria notanda:

- I. *Quid sit?* R. TOTUM est, quod continet ea quæ continentur, ut illa sint unum, *Arist. lib. 5. Metaph. c. 2.*
- II. *Requisita.* Ut aliquid sit Totum requiritur
  - 1 *Quædam pluralitas*, vel ut aliqua contineantur: ex uno enim non potest fieri totum.
  - 2 *Partium in toto unio, h. e.* debent illa plura ità contineri, ut sint unum.
- III. *Quotuplex?* R.
  - 1 *Essentiale*, de quo not:
    - 1 *Quid sit?* R. Totum essentiale est, cujus partium una est ut potentia, altera ut actus constituentium unam essentiam.
    - 2 *Quotuplex?* R.
      - *Physicum*, cujus partes sunt realiter distinctæ, *nempe*, *Materia & Forma.*
      - *Metaphysicum* seu *Logicum*, cujus partes sola ratione distinguuntur: ut, *Species, respectu Generis & Differentiæ.*
  - 2 *Integrale*, de quo not.
    - 1 *Quid sit?* R. Totum Integrale est, quod continet plura constituentia ipsum realiter non per modum actus & potentiæ, sed per modũ continuitatis, vel contiguitatis & colligationis.
    - 2 *Quotuplex?* R.
      - *Similare*, quod constat ex partibus ejusdem rationis, sive essentiæ: ut, *aqua.*
      - *Dissimilare*, cujus partes essentiâ differunt: ut, *oculus.*
  - 3 *Universale*, quod continet partes subjectivas sub se actu, vel aptitudine, de quibus prædicatur: ut, *Genus respectu Specierum.*
  - 4 *Numerale*, est numerus comprehendens pluralitatem aliquorum numeratorum: ut, *duodenarius dicit numerum Apostolorũ.*
  - 5 *Potentiale* seu *Potestativum*, quod constat ex multis potentiis tanquam partibus, quas actu in se continet: ut, *anima.*
  - 6 *Perfectionale*, quod attenditur secundum complementum perfectionis substantiæ individualis: ut, *totus Deus, totus Angelus.*

Sequuntur

PARS; de qua tria notanda:

- I. *Quid sit?* R. PARS est portio Totius, quæ unà cum aliis sibi respondentibus est apta Totum constituere.
- II. *Quotuplex?* R. Partes sunt vel
  - *Essentiales*, quarum alterâ sublatâ aufertur quidditativus rei conceptus. *Mendoza Phys. disp. 1. sect. 2.*
  - *Integrales*, Ubi not:
    - 1 *Quid sint?* R. Partes Integrales sunt, quarum unâ sublatâ tollitur compositi integritas, non tamen conceptus quidditativus. *Mendoza ibid.*
    - 2 *Quotuplices?* R.
      - *Similares*, quarum substantia sive essentia est eadem: ut, *ossa, caro.*
      - *Dissimilares*, quæ in partes essentiâ differentes plures sunt dividuæ: ut, *caput.*
- III. *Theoremata*
  - 1 Unum idémq; diverso respectu potest esse pars & totum.
  - 2 Totum est majus qualibet sua parte.
  - 3 Pars prior est toto.

CAP. XIX.

De Oppositione.

De OPPOSITIONE quatuor notanda;

I. *Nomen.* Oppositio sumitur
- 1 *Generaliter*, pro quacunque diversitate, vel repugnantia rerum seu extremorum: Et hoc modo idem est Oppositio quod diversitas & distinctio.
- 2. *Propriè*, & *magis strictè*, pro repugnantia inter certa & definita extrema peculiari habitudine inter ea inventâ.

II. *Quid sit?* R. OPPOSITIO est repugnantia aliquorum non permittentium se simul & semel in uno subjecto respectu ejusdem.

III. *Quotuplex?* R.
- *Negativa*, est inter extremum positivum, & negativum: Estque
  - *Contradictoria* de qua not.
    - *Quid sit?* R. OPPOSITIO CONTRADICTORIA est inter ens & non ens, vel inter puram affirmationem, & puram negationem: ut, *homo, non homo.*
    - 2 *Quotuplex?* R. Contradictio est
      - *Explicita*, quando expressè aliquid esse & non esse simul dicitur: ut, *sedere, non sedere.*
      - *Implicita*, quando alterum membrum per alterum evertitur: Dicitur Contradictio in adjecto: ut, *ferrum ligneum.*
  - *Privativa*, ubi not.
    - I. *Quid sit?* R, OPPOSITIO PRIVATIVA est inter habitum seu formam & privationem: ut, *visus & cœcitas.*
    - 2 *Requisita privationis*
      - 1 *Subjectum habile*, h. e. quod sit aptum ad recipiendum habitum.
      - 2 *Determinatio partis*, h.e. ut privatio sit in ea parte, in qua per naturam inesse potest habitus.
      - 3 *Determinatio certi temporis*, prout tempus à natura est statutum.
- *Positiva* est inter extrema positiva, éstq.
  - *Contraria:* OPPOSITIO CONTRARIA est inter duos terminos absolutos, qui ità inter se distant, ut se mutuò expellant è communi subjecto, in quo successivè possunt esse, nisi alterum insit à natura: ut, *calor & frigus.*
  - *Relativa*, OPPOSITIO RELATIVA est inter relata opposita, quorum unum non est alterum: ut *Pater & Filius.*

4. *Theoremata*
- 1 Inter contradictoria non datur medium.
- 2 A privatione totali ad habitum naturaliter non datur regressus.
- 3 Contraria non possunt esse simul in eodem subjecto, sc. *in gradu excellenti.*
- 4 Contraria sub eodem genere maximè distant.

CAP. XX.

De Universali & Singulari.

- Sequuntur
  - UNIVERSALE, de quo not.
    - I. Nomen Universale variis modis dicitur
      1. *In causando*, quod universaliter causat, estque nihil aliud quàm causa universalis, quæ plura producit effecta: ut, *Deus, Cælum.*
      2. *In repræsentando* seu *significando*, quod est vox vel nomen, vel imago, vel species plura repræsentans.
      3. *In prædicando*, quod potest de pluribus prædicari.
      4. *In essendo*, quod aptum natum est pluribus inesse. *Hoc propriè ità dicitur, & est hujus loci.*
    - II. *Quid sit?* R. UNIVERSALE est, cujus entitas divisibilis est in plures entitates adæquatè tales, qualis est ipsa. *Vel*, UNIVERSALE dicitur quod secundum unam aliquam rationem multis communicatur, seu in multis reperitur. *Suarez. disp. 5. sect. 1.*
    - III. *Requisita*, Ad Universale requiruntur
      1. *Unitas*, h. e. omne universale est unum quid. Hæc autem unitas non competit objecto, quod universale dicitur, à parte rei, sed per conceptum intellectûs.
      2. *Communitas*, sive *aptitudinalis multiplicitas*, h.e. ut sit in multis, ut & ipsum sit multa, quia multiplicatum est ad numerum eorum, quibus inest. Atque hoc universali competit à parte rei citra mentis operationem.
    - IV. *Quotuplex?* R.
      1. vel
         - *Potentia* est natura communis in singularibus radicata, quæ apta nata est per abstractionem mentis universaliter, & communiter formari. *Vocatur aliàs Universale in multis.*
         - *Actu* est natura communis jam abstracta & per mentem concepta ut universale quid. *Vocatur aliàs Universale post multa.*
      2. vel
         - *Simpliciter Universale*, quod distinctè & abstractè concipitur.
         - *Singularizatum*, quod in singularibus exhibetur, & in certo individuo repræsentatur.
  - SINGULARE, de quo not.
    - I. *Quid sit?* R. SINGULARE, seu INDIVIDUUM est, quod indivisibile est in plura talia, quale est ipsum. *Vel*, SINGULARE dicitur, quod ità est unum ens, ut secundum eam entis rationem, qua unum dicitur, non sit communicabile multis ut inferioribus & sibi subjectis, aut quæ in illa ratione multa sint. *Suar. l. d.*
    - II. *Theoremata*
      1. Omne quod est, eo ipso quia est, singulare est.
      2. Principia individuationis substantiæ compositæ sunt hæc materia, & hæc forma inter se unita: *Quia materia & forma in communi sumptæ sunt principia substantiæ compositæ in communi consideratæ.*
      3. Substantiæ simplices, item accidentia & modi rerum nulla habent principia individuationis. *Quia sunt entitates simplices: Ergò carent principiis.*

CAP. XXI.

De finito & Infinito.

Sequuntur

- FINITUM, de quo duo not.
  - *I. Quid sit?* R. FINITUM dicitur, quod certis terminis & limitibus ita est circumscriptum, ut in illis finiatur.
  - *II. Quotuplex?* R Variis modis dicitur:
    - 1. *Essentiâ*, quod habet fines essentiæ, ita ut aliquando non fuerit, vel aliquando possit non esse, ut, *omnis creatura habet restrictam & finitam essentiam, indéque & perfectionem certis limitibus inclusam, ut in multis deficiat.*
    - 2 *Perfectione*, Ejus datur *finitas*
      - *Virtutum*, ut potentiæ, virium, sapientiæ. *Sic in angelis potentia maxima quidem est, tamen finita.*
      - *Operationum*, ubi agens deficit in operando, nec sua operatione omnia assequi valet. *Sic omnes creaturæ finiuntur in determinatis operationibus.*
    - 4 *Duratione*, quod non est æternum, adeóque aliquando cœpit, indéque est vel in ævo, ut, *angeli*; vel in tempore, ut, *corpora naturalia initium & finem habentia.*
    - 4. *Præsentiâ*, quod definitur, vel circumscribitur ad determinatum spatium. intra quod est, & non extra illud, atque sic naturaliter nec est in multis, nec in omnibus locis.
- INFINITUM, de quo not.
  - *I. Quid sit?* R. INFINITUM illud dicimus, quod in suo ambitu comprehendere non possumus. *Scaliger Exerc. 6. sect. 2. Vel,* INFINITUM propriè significat id, quod caret limite, fine ac termino *Mendoza Phys. disp. 13. sect. 1.*
  - *II. Quotuplex?* Resp. Variis modis dicitur.
    - 1. *Duratione*, vel
      - *Ab omni parte*, tam à parte ante, quàm à parte post: *ut, solus Deus.*
      - *Ab altera parte* tantùm scilicet à parte post, non autem à parte ante, quia principium durationis habuit, *ut, angelus.*
    - 2. *Quantitate*, vel
      - *Continua*, quæ quasi in infinitum extendi potest, *ut, linea.*
      - *Discreta*. quæ semper augeri potest, *ut, numerus.*
    - 3. *Virtute & vigore*, quod tale est vel
      - *Simpliciter infinitum*, ut, solius Dei perfectio & virtus.
      - *Secundum quid*, in certo genere
        - *Intensivè*, sive in gradibus virtutum.
        - *Extensivè*, in extensione, & multiplicatione rerum.
  - *III. Theoremata*
    - 1 Ens finitum in essentia est etiam finitum in attributis.
    - 2 Nihil finitum habet vim infinitam.
    - 3 Finitum non est capax infiniti, *sc. activè & naturaliter.*
    - 4 Finiti ad infinitum nulla est proportio: *sc. essentialis & univoca, benè tamen analoga & subordinationis.*

CAP. XXII.

De Perfecto & Imperfecto.

Sequuntur

- **PERFECTUM, de quo duo not.**
  - *I. Quid sit?* R. PERFECTUM dicitur, extra quod non est ullam partem accipere, seu cui nihil deest. *Arist. lib.4. Metaph. c. 16.* *Vel,* PERFECTUM est in quo nihil invenitur, per quod dicatur imperfectum. *Averroes lib. 5. Metaph. cont. 21.*
  - *II. Quotuplex?* R. Perfectio est
    - 1 vel
      - *Simpliciter,* quæ in suo proprio & formali conceptu importat perfectionem absque omni imperfectione. *Vel juxta Anselmum in Monolog. c.* 14 Perfectio Simpliciter dicitur illa, quæ in individuo entis melior est ipsa, quàm non ipsa: *id est,* quæ in genere entis talem perfectionem dicit, ut nullam majorem vel æqualem excludat. *Suarez. disp.* 10. *sect.* 2.
      - *Secundum quid,* seu in certo genere est, quæ in proprio suo & formali conceptu perfectionem importat imperfectioni admistam.
    - 2 vel
      - *Transcendentalis,* quâ ens dicitur perfectum in sese, quatenus ipsi nihil deest in integritate essendi. *Sic infans est ens perfectum, quia perfecto modo habet essentiam humanam.*
      - *Naturalis,* qua rei nihil deest ad bona naturæ, hoc est, quod vires naturæ obtinet perfectas. *Sic homo robustus & sanus est perfectus naturaliter.*
      - *Moralis,* est ipsa virtus moralis, & honesta ejus operatio, quando nempe perfecto modo se habet. *Sic homo, qui eminenter est fortis, justus, &c. dicitur perfectus.*
    - 3 vel
      - *Quantitatis.* Perfectum quantitatis est, cui nulla quantitatis debitæ particula deest.
      - *Virtutis.* Perfectum virtutis est, quod rectè & expeditè suis fungitur operationibus.
      - *Finis.* Perfectum finis est, quod fine suo fruitur, eúmque completè assequitur.
    - 4 vel
      - *Partium,* quæ dicit Totalitatem partium sibi debitarum: *Sic Logica illa perfecta est, quæ non deficit in aliqua parte ad ipsam attinente.*
      - *Graduum,* quæ omnibus gradibus debitæ suæ perfectionis gaudet, abundátque quadam excellentia. *Sic, Cicero dicitur perfectus orator.*
- **IMPERFECTUM, de quo duo not.**
  - *I. Quid sit?* R. IMPERFECTUM est id, quod deficit à debita sibi perfectione.
  - *II. Quotuplex?* R. Imperfectio est vel
    - *Privativa,* quæ est carentia perfectionis debitæ inesse: *ut cæcitas, surditas, claudicatio.*
    - *Negativa,* quæ est carentia perfectionis, quæ per naturam inesse non debet in illo, cui negatur. *Sic arbor dicitur imperfectior homine, quod non possit loqui, ut homo.*

Pars

Pars Specialis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Substantia.

ENS dividitur in

- SUBSTANTIAM, de qua not.
  - I Nomen. Ubi not.
    - 1 *Etymologia*, Substantia dicitur à substando. In verbo autem *substandi*, & in nomine *substantiæ* ab eo sumpto duæ rationes seu proprietates indicantur: *una* est absoluta scilicet essendi in se ac per se, quam propter ejus simplicitatem per negationem essendi in subjecto declaramus; *alia* est quasi respectiva, sustentandi accidentia. *Suarez. disp.* 33. *sect.* 1.
    - 2 *Homonymia*. Substantia sumitur
      - 1 *Generaliter*; pro quovis ente.
      - 2 *Pro essentia*, quomodo definitio indicat substantiam rei.
      - 3 *Pro subjecto*, quomodo Aristoteles magnitudinem in Mathesi substantiâ vocat.
      - 4 *Prout opponitur accidenti prædicamentali.* Hæc significatio est hujus loci.
  - *II. Quid sit?* R. SUBSTANTIA est ens per se subsistens. *Vel* SUBSTANTIA est ens, quod revera proprium esse habet, nec est in alio tanquam in subjecto.
  - *III. Quotuplex?* R.
    - *Completa*, ubi not.
      - 1 *Quid sit?* R. Substantia completa dicitur, quæ est aut intelligitur per modum totius seu integræ substantiæ, quæ sola interdum quasi per Antonomasiam substantia appellari solet. *Suarez. l.d.*
      - 2 *Quotuplex?* R.
        - 1 vel
          - *Completa in essendo*, non tamen ultimò completa in subsistendo, cùm dependenter subsistat in alio & ab alio unito: *ut ignis in ferro ignito.*
          - *Completa in existendo*, & dicitur vel
            - *Suppositum* est substantia singularis completa, & incommunicabilis, non sustentata ab vel in alio.
            - *Persona* est substantia individua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alio.
        - 2 vel
          - *Finita*,
            - *Corporea*, ut corpus.
            - *Incorporea*, ut angeli vel intelligentiæ.
          - *Infinita*, ut Deus.
    - *Incompleta*, dicitur omnis illa, quæ pars est substantiæ, vel ad modum partis concipitur, quo modo materia & forma substantiæ sunt. *Suarez. l.d.*
- ACCIDENS, *Cap. seqq.*

CAP.

CAP. II.
De Accidentibus Primariis.

De ACCIDENTE duo not.

- *I. Quid sit?* R. ACCIDENS est, quod est in alio tanquam in subjecto.
- *II Quotuplex?* R.
  - *Primarium,* vel
    - *Absolutum,* ut;
      - *Quantitas,* Ubi not.
        - *I. Quid sit? R.* QUANTITAS est accidens per se extensum.
        - *2 Quotuplex?*
          - *Continua,* cujus partes termino communi copulantur, ut *linea, superficies, corpus.*
          - *Discreta,* cujus partes nullo termino communi copulantur, ut, *numerus.*
      - *Qualitas* ubi not.
        - 1. *Quid sit? R.* QUALITAS est accidens absolutum à quantitate distinctum. *Mendoza.*
        - 2 *Species,* ut
          - 1. *Habitus* vel *Dispositio* est qualitas acquisita vel infusa, qua subjectum redditur promptum ad operandum, difficulter vel facilè mobilis.
          - 2 *Potentia naturalis vel Impotentia* est qualitas à natura insita, qua subjectum redditur potens vel impotens ad aliquid faciendum, aut resistendum, aut suscipiendum.
          - 3 *Patibilis qualitas* vel *Passio,* est qualitas unico sensu perceptibilis, vel appetitûs affectio difficulter aut facilè mobilis.
          - 4 *Figura* vel *Forma,* est qualitas quantitatem determinatam consequens.
    - *Respectivum* ut *Relatio,* de qua not.
      - 1. *Quid sit?* R. RELATIO est accidens, cujus totum esse est ad aliud esse, seu ad aliud se habere, seu aliud respicere. *Suarez. disp. 47. sect. 5.*
      - 2 *Quotuplex?* R.
        - 1 vel
          - *Secundum dici* est res, quæ concipitur & explicatur per modum respectûs, cùm in re ipsa verum respectum non habet. *Sua. l. d.*
          - *Secundum esse,* quæ revera habet proprium esse, cum habitudine ad aliud, *ibid.*
        - 2 vel
          - *Prædicamentalis,* cujus totum esse est ad aliud accidentaliter adveniens immediato fundamento. *Mendoza Metaph. disp. 15. sect. 8.*
          - *Transcendentalis,* cujus esse est ad aliud aliquo modo essentialiter adveniens immediato fundamento, ly cujus est ens. *ibid.*
  - *Secundarium, cap. seqq.*

CAP. III.

De Accidentibus Secundariis.

Secund. Accid: *resultant ex adjuncto Substantiæ* accidente vel

- *Absoluto*, vel ex
  - *Qualitate* ut,
    - *Actio*, de qua not.
      - 1. *Quid sit?* R. ACTIO est forma, qua principium activum primò in actum reducitur. *Suarez. disp.* 48. *sect.* 5. *Vel*, ACTIO est ratio formalis, per quam causa activa reducitur in actum & denominatur agens. *Mendoza Metaph. disp.* 16.
      - 2. *Quotuplex?* R.
        - *Immanens*, quæ manet in agente nullámque evidentem mutationem extrinsecus infert, *ut*, *intellectio.*
        - *Transiens*, quæ ab agente exit, & in patiente tanquam in subjecto recipitur, *ut*, *calefactio.*
    - *Passio*, de qua not.
      - 1. *Quid sit?* R. PASSIO est ratio formalis & actus secundus, à quo causa subjectiva est & denominatur patiens. *Mendoza ibid.*
      - 2. *Quotuplex?* R.
        - *Perfectiva*, per quam patiens perficitur, *ut*, *discere, sentire, videre.*
        - *Corruptiva*, per quam patiens corrumpitur, *ut*, *combustio, & quævis rei destructio, consumtio, & absumptio.*
  - *Quantitate*, ut,
    - *Quando.* Quando est id, quod ex adjacentia temporis relinquitur. *Thom. in opusc.* 48.
    - *Ubi*, de quo not.
      - 1. *Quid sit?* R. UBI est præsentia rei in loco. *Du Trieu. tr.* 1. *p.* 3. *c.* 2. *a.* 6.
      - 2. *Quotuplex?* R.
        - *Circumscriptivum*, secundum quod aliquid dicitur esse totum in toto spacio, & pars ejus in parte spacii, quod occupat.
        - *Definitivum*, secundum quod aliquid est totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spacii.
- *Relato*, ut,
  - *Situs*, de quo not.
    - 1. *Quid sit?* R. SITUS significat dispositionem partium in ordine ad locum. *Suarez. disput.* 52. *sect.* 1.
    - 2. *Quotuplex?* R.
      - *Naturalis*, qui est à natura & ex positione partium naturalium, *ut*, *in homine caput sursum.*
      - *Voluntarius* & *Fortuitus*, qui oritur à libera voluntate, & fortuita positione, *ut*, *sessio & cubatio.*
  - *Habitus*, ubi not.
    - 1. *Quid sit?* R. HABITUS est corporis & eorum, quæ circa corpus sunt, adjacentia, Gilbertus.
    - 2. *Quotuplex?* R.
      - *Naturalis*, ut in homine habere capillos in capite.
      - *Artificialis*, vel
        - *Ornamenti*, ut, annulatum esse.
        - *Indumenti*, qui vel,
          - *Domesticus*, ut, tunicatum esse, calceatum esse.
          - *Militaris*, ut, hastatum esse.

PRÆCEPTA
Doctrinæ Sphæricæ

Ex

Probatis Auctoribus collecta, & adjuvandæ memoriæ causa TABULIS Synopticis inclusa.

A
M. JOHANNE STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:
Ex Officina *Rogeri Daniel*, almæ Academiæ Typographi.
Anno Dom. 1647.

Illuſtribus ac Generoſis Dominis,

Dn. Heinrico Secundo,
Dn. Heinrico Nono.
Dn. Heinrico Decimo,

Fratribus Germanis.

Heroicæ proſapiæ *Ruthenicæ* junioribus, Dominis à *Plawen*, Dominis in *Graik*, *Cranichfeldt*, *Geraw*, *Schlaik* & *Lowenſtein*, &c.

Dominis ſuis clementiſsimis

Has Tabulas Aſtronomicas

Humilimè

Offert ac Dedicat

M. JOHANNES STIER.

Præcepta Doctrinæ Sphæricæ.

Proœmium.

De ASTRONOMIA tria not.

- I. *Nomen*, circa quod observ.
  - 1. Ἐτυμολογία. Vocabulum *Astronomiæ* deductum est à voce ἄστρον h. e. Sidus, & νόμος h. e. Lex, Astronomia igitur juxta nominis rationem sive Etymologiam nihil aliud significare videtur, quàm astrorum rationem sive legem; ita ut Astronomia idem sit, quod siderum scientia: Disserit enim de siderum motibus, motúmque certis & perpetuis vicibus ac legibus.
  - 2. *Quomodo Astronomia & Astrologia differant?* R: Astronomia vocatur etiam à veteribus *Astrologia*, quæ tamen juxta recentiores ab Astronomia differt in eo, quod *Astronomia* motus cœlestes, motuúmque leges & certas vicissitudines; *Astrologia* verò vires, & effectiones eorundem, quas in elementarem regionem exerunt, observet. *Id est, Astrologia* nihil aliud significat, quam artem divinatricem, quæ ex stellarum vario positu de rebus futuris prædictiones instituit. Vulgò *judiciaria* appellari solet.
- II. *Quid sit?* R. ASTRONOMIA est scientia, quæ motus corporum cœlestium scrutatur & explicat.
- III. *Partes Astronomiæ* sunt duæ
  - DOCTRINA SPHÆRICA, de qua not.
    - I. *Quid sit?* R. DOCTRINA SPHAERICA est, quæ primi mobilis motum, ejúsque apparentias & affectiones adjumento Sphæræ materialis explicat.
    - 2. *Divisio.* Doctrina Sphærica dividitur in tres Tractatus.
      - 1. *De Objecto* Doctrinæ Sphæricæ, Vide pag. 2. & seqq.
      - 2. *De Hypothesibus*, quæ nihil aliud sunt quàm Astronomorum assumpta, quibus apparentiæ sive phænomena demonstrantur & salvantur. Tales Hypotheses sunt *Circuli.* Vide p. 6. & seqq.
      - 3. *De Phænomenis* sive *apparentiis*, quæ nihil aliud sunt quàm propriæ affectiones primi mobilis, ut sunt ea omnia, quæ in cælestibus fieri videmus. Vide pag. 11. & seqq.
  - THEORICA, seu THEORIA PLANETARUM, quæ secundorum mobilium motum, & proprias affectiones eundem consequentes pertractat.

¶ Tractatus I. Doctrinæ Sphæricæ.

De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.

CAP. I.

De Sphæra materiali.

Doctrinæ Sphæricæ OBJECTUM est duplex

- *Propinquum* est SPHÆRA MATERIALIS, de qua not.
  - I. *Quid sit?* R. SPHAERA est instrumentum quoddam rotundum, in quo varii circuli armillæve continentur, quibus cœlorum motus, & totius mundi situs commodissimè explicantur. *Vel* SPHAERA, Latinè GLOBUS est solidum quoddam una superficie contentum in cujus medio punctum est, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.
  - II. *Partes* sunt
    - 1. *Centrum Sphæræ* est punctum illud medium in sphæra, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.
    - 2. *Axis Sphæræ* est linea recta transiens per centrum sphæræ applicans extremitates suas ad circumferentiam ex utraque parte: circa quam sphæra volvitur. *In circulo dicitur* Diameter: *nam omnis Axis est Diameter, sed non omnis Diameter est Axis, cùm non circa quamvis Diametrum circumvolvatur sphæra.*
    - 3. *Poli sphæræ* de quib. not.
      - 1. *Quid sint?* R. POLI sunt duæ extremitates seu duo puncta axem terminantia, super quibus sphæra volvitur. *Latinè* vertices & cardines *cœli dicuntur.*
      - 2. *Quot?* R. Duo.
        - *Septentrionalis*, qui à nobis perpetuò supra Horizontem elevatus conspicitur ab Arcto sive ursa constellatione illi propinqua *Arcticus* appellatur *Hunc polum in cælo monstrat stella polaris, quæ est in extremitate caudæ ursæ minoris 3. ferè grad. à polis distans.*
        - *Meridionalis*, qui semper nobis occultatur & Arctico oppositus est, ideò dicitur *Antarcticus.*
  - III *Quotuplex sit?* R. Sphæra est vel
    - *Recta*, est talis positio sphæræ, in qua uterque polus incumbit Horizonti. *Dicitur* Recta, *quia Horizon intersecat Æquatorem, & intersecatur, ab eodem ad angulos rectos.*
    - *Obliqua* est talis positio sphæræ, in qua alter polorum supra Horizontem elevatur, & alter infra Horizontem deprimitur. *Dicitur* Obliqua, *quia Horizon & Æquator sua mutua intersectione angulos obliquos & inæquales constituunt.*
    - *Parallela* est talis positio sphæræ, in qua Horizon & Æquator ita uniuntur, ut videantur unus circulus. *Dicitur* parallela, *quia circuli, qui Æquatori sunt paralleli, etiam Horizonti sunt paralleli.*
- *Remotum*, sed tamen *principale*, est SPHÆRA COELESTIS sive COELUM. Vide cap. seq.

CAP.

CAP. II.

De Sphæris Cœlestibus.

In COELO duo notanda.

- I. *SPHÆRÆ* de quib. not.
  - *I. Quid ſint? R.* SPHÆRÆ COELESTES dicuntur certa cœli ſpatia, in quibus ſtellæ & ſidera moventur. Vel, Sphæra COELESTIS, ſive ORBIS eſt corpus ſphæricum duabus ſuperficiebus conſtans, convexâ & concavâ, ad cujus motum movetur ſtella veluti clavus rotæ infixus ad ejus motum circumrotatur. *Licèt in cœlo dari tales orbes revera concedendum minimè videatur: Eos tamen propter faciliorem motuum cœleſtium explicationem & cognitionem tradere expedit.*
  - *II. Quot ſint?* R. Ex hypotheſi Aſtronomica ponuntur *decem.*
    1. *Sphæra Lunæ.*
    2. *Sphæra Mercurii.*
    3. *Sphæra Veneris.*
    4. *Sphæra Solis.*
    5. *Sphæra Martis.*
    6. *Sphæra Jovis.*
    7. *Sphæra Saturni.*
    8. *Sphæra Octava*, ſive *Firmamentum*, in quo ſunt ſtellæ fixæ innumeræ. Hoc curſum ſuum peragit 49000 annorum ſpacio, quod temporis ſpacium eſt *annus Platonicus*, quia Plato crediſſe dicitur, poſt elapſos tot annos omnia ad priſtinum ſtatum eſſe reverſura. *Dicitur hæc Sphæra* firmamentum, *quia ſtellas fixas continet; vel quia firmat & vallo qſ. munit reliquas Sphæras.*
    9. *Cœlum Cryſtallinum* ſive *aqueum*, in quo nullæ fulgent ſtellæ, ſed admodum translucidum eſt, & aquarum refert ſimilitudinem.
    10. *Primum mobile*, ſive *ultimum cælum*, reliquas Sphæras omnes ambiens.
  - *III. Motus* eſt duplex
    - *Primus*, quo primum mobile ab ortu in occaſum æquali perpetuò celeritate ſpatio 24. horarum circumvolvitur, ſecúmque rapit reliquos orbes inferiores. *Hic motus competit primo mobili per ſe, reliquis verò Sphæris per accidens & eſt regula & menſura communis omnium aliorum motuum.*
    - *Secundus*, quo firmamentum & reliqui orbes ſeptem Planetarum per ſe moventur velocitate inæquali ab occaſu in ortum & reluctantur primo motui. *Omnes igitur Sphæræ excepto primo mobili (quod tantùm primo motu movetur) duplici motu moventur:* uno alieno, *quo ab ortu in occaſum raptu primi mobilis circumferuntur, & hic eſt motus primus*; altero proprio; *quo per ſe ab occaſu in ortum moventur, & hic eſt motus ſecundus.*
- II. *STELLÆ* ſunt, Vide cap. ſeqq. III. & IV.

CAP. III.

De stellis Errantibus.

STELLÆ sunt vel

- ***ERRANTES***, sive ***PLANETÆ*** de quibus not.
  - I. *Nomen.* Dicuntur hæ stellæ *errantes*, *item* Planetæ à πλανάομαι erro, non quòd incerto motu vagentur, sed quia magnâ motûs varietate incedunt, neque inter sese eandem semper habent distantiam, neque cum stellis fixis eundem servant ordinem.
  - II. *Quid sint?* R. STELLÆ ERRANTES sive PLANETÆ sunt, qui in inferioribus partibus moventur, & diversum situm, diversámque distantiam tum ad se invicem, tum ad stellas fixas habent.
  - III. *Quot sint?* R. Septem.
    1. SATURNUS ♄ Planetarum tardissimus cursum suum triginta ferè annis absolvit, & major est terrâ nonagies semel.
    2. JUPITER ♃ annis duodecim ad idem punctum, à quo digressus est, revertitur & terram superat magnitudine nonagies quinquies & ferè semisse.
    3. MARS ♂ annis duobus cursum suum conficit, & major est terrâ semel cum una tertia.
    4. SOL ☉ medium locum inter Planetas occupans diebus 365, & 6 horis, nimirum annuo spatio cursum suum absolvit, & major est terra centies sexagies sexies.
    5. VENUS ♀ periodum suam finit annuo ferè spatio & traditur minor esse terrâ tricies septies & paulò ampliùs. *Dicitur aliàs* Phosphorus *quando Solem antecedit*, & Hesperus, *quando Solem sequitur*. Hic *Planeta* à Sole antè vel retrò nunquam digreditur plus 25. grad.
    6. MERCURIUS ☿ uno anno iter suum periodicum conficit, SOLI semper vicinus est, nec ab eo ultra 5. grad. recedit. Minor est terra vicies millies nongenties quinquagies bis.
    7. LUNA ☽ cursum suum absolvit menstruo spatio, nimirum 27. diebus & horis propemodum octo, & est minor terrâ tricies novies, & paulo plus. De hoc Planetarum ordine not. *Versus*.

       Post SIM SUM sequitur pallida LUNA subest.
  - IV. *Quomodo differant* à Stellis fixis? R.
    1. *Scintillatione.* Planetæ non scintillant, qui sunt propé: Stellæ verò fixæ scintillare videntur.
    2. *Sitûs mutatione.* Planetæ situm suum tum inter se, tum ad stellas fixas perpetuò mutant: Stellæ verò fixæ perpetuò eandem distantiam retinent.
- ***FIXÆ*** de quibus vide cap. seq. IV.

CAP.

CAP. IV.
De Stellis fixis.

DE STELLIS FIXIS quatuor not.

I. Nomen. Dicuntur hæ Stellæ *fixæ*, non quòd immobiles consistant, sed quòd unam eandémque distantiam à se invicem retineant, & tardissimè ab occasu in ortum progrediantur.

II. Quid sint? R. STELLÆ FIXÆ sunt, quæ in cœli parte superiori moventur, & eundem à se invicem situm, eandémque à terra perpetuò retinent distantiam.

III. Quot sint? R. Etsi Stellæ fixæ sunt innumerabiles, notabiliores tamen, sive jampridem observatæ, numerantur 1022. quæ exceptis 9. obscuris & 5. nebulosis in sex ordines distinguuntur, & ad certos asterismos sive figuras revocantur.

IV. Quomodo inter se differant? R.

1. *Magnitudine.* Sunt enim *Magnitudinis*
   - *Primæ*, quæ 107. majores sunt terra, súntque 15. In borea 3. Zodiaco 5. In austro 7. e. g. *oculus Tauri, cor Leonis, spica Virginis, Sirius in ore canis majoris.*
   - *Secundæ*, quæ terram quantitate excedunt 90. súntq; 45. In borea 18. In Zodiaco 9. In austro 18. *e.g. cauda Cygni, Orionis media cing. cor Scorpii.*
   - *Tertiæ*, quæ terram magnitudine superant 72. súntq; 205. In borea 18. In Zodiaco 64. In austro 60. *e. g. Stella polaris in extremitate caudæ ursæ minoris.*
   - *Quartæ*, quæ terram quantitate superant 56. súntque 477. In borea 177. In Zodiaco 133. In austro 167. *e.g. asellus in Cancro, cuspis Sagittæ, Equuleus.*
   - *Quintæ*, quæ terram quantitate superant 36. súntque 217. In borea 58. In Zodiaco 105. In austro 54. *e.g. Pleiadum Borealis, genu dextrum Andromedæ.*
   - *Sextæ*, quæ terram magnitudine excedunt 18. súntque 49. In borea 13. In Zodiaco 27. In austro 9. *e. g. in ulnæ dextra Orionis.*

2. *Asterismis*, de quibus not.
   1. *Quid sint?* R. ASTERISMUS sive CONSTELLATIO est multitudo quædam stellarum formam alicujus animalis aut alterius cujusvis rei effigiem suo situ ac ordine referentium.
   2. *Quot sint?* R. 48. vet.
      1. *Ad Boreæ partes ter septem sidera cernes.*
         Est minor Ursa, Draco, Cepheus & Cassiopeia:
         Andromede, Perseus, Auriga, Trigonus & Ursa,
         Major, Pegasides & Equipræsectio, Delphin,
         Inde volans Vultur, Telum, Lyra fulgida, Cygnus,
         Hercles, Anguitenens, Serpénsque Corona, Bootes,
      2. *Signifer inde subit bis sex qui sidera complet.*
         Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo
         Libráq; Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Pisces.
      3. *Post ter quinque tibi signa hæc vertuntur ad Austrum.*
         Cetus & Eridanus, Lepus & nimbosus Orion.
         Sirius & Procyon, Argo, Ratis, Hydra, Cratérque
         Corvus, Centaurus, Lupus, Ara, Corolláque, Piscis.

¶ Tractatus II. Doctrinæ Sphæricæ.

De Circulis.

CAP. I.

De Circulis in genere.

De CIRCULIS in genere quatuor hic:

- *I. Quid ſint* ? *R.* CIRCULUS eſt figura ſeu ſuperficies rotunda intra circumferentiam contenta, à cujus centro ad circumferentiam omnes lineæ ductæ ſunt æquales. *Vel* CIRCULUS eſt ſuperficies plana ac rotunda, à cujus centro omnes ductæ lineæ æquantur.
- *II. Quot ſint?* R. Etſi in cœlo circuli deſcribuntur ferè infiniti, in Sphæra materiali tamen tantùm ſunt *decem*
  1. HORIZON. Cap. 2.
  2. MERIDIANUS. Cap. 3.
  3. ÆQUATOR. Cap. 4.
  4. ZODIACUS. Cap. 5.
  5. COLURUS ÆQUINOCTIORUM. Cap. 6.
  6. COLURUS SOLSTITIORUM. ibid.
  7. TROPICUS CANCRI. Cap. 7.
  8. TROPICUS CAPRICORNI. ibid.
  9. POLARIS ARCTICUS Cap. 8.
  10. POLARIS ANTARCTICUS. ibid.
- *III. Partes.* Quilibet circulus dividitur in 360 partes æquales, quas gradus vocant, & quilibet gradus rurſus dividitur in 60 particulas alias, quæ ſcrupuli primi ſeu minuta dicuntur, & horum quodlibet rurſus in 60 ſecunda, atque ita procedendo per ſexagenariam proportionem uſque ad decima. Cuilibet autem gradui circuli in Sphæra magni in terra reſpondent 15 miliaria Germanica.
- *IV. Quotuplices ſint ?* R. Circuli ratione
  1. *Quantitatis* ſunt vel
     - *Majores*, qui idem centrum cum ſphæra obtinent, ipſámque ſphæram in duo hemiſphæria æqualia, ſeu in duas partes æquales dividunt: ut *Horizon, Meridianus, Æquator, Zodiacus, & duo Coluri.*
     - *Minores*, qui diverſum centrum à ſphæræ centro poſſident, ſphæráque in duo ſegmenta inæqualia partiuntur: ut, *duo Tropici, & duo Polares.*
  2. *Situs* ſunt
     - *Recti*, qui angulos rectos cum Æquatore conformant: ut *duo Coluri, Meridianus, & Horizon rectus.*
     - *Obliqui*, qui cum Æquatore angulos obliquos conſtituunt, ut, *Zodiacus, & Horizon obliquus.*
     - *Paralleli*, qui ſibi invicem æquidiſtant, & eoſdem cum Sphæra polos habent: ut *duo Tropici, duo polares & Æquator.*
  3. *Motus* ſunt vel
     - *Mobiles* ſeu *Intrinſeci*, qui Sphæræ materiali inſcripti cum ipſa convertuntur: ut, *Æquator, Zodiacus, duo Coluri, duo Tropici & duo Polares.* A nonnullis hi circuli dicuntur *immutabiles*, quia ubivis locorum ſunt & manent iidem. Sed ſic confunditur imago ſive repreſentatio rei cum re ipſa, quæ notatur.
     - *Immobiles* ſeu *Extrinſeci*, qui in converſione Sphæræ manent immoti: ut, *Horizon & Meridianus.* A quibuſdam hi circuli dicuntur *mutabiles*, quia pro ratione loci ſitus ac longitudinis mutantur.

CAP.

CAP. II.

De Horizonte.

De HORIZONTE quinque nota:

I. *Nomen.* Horizon dicitur ἀπὸ τοῦ ὁρίζεσθαι à finiendo, quia conſpectam mundi partem ab altera latente determinat. Latinis dicitur *Finitor:* item *Circulus hemiſphærii.*

II. *Quid ſit? R.* HORIZON eſt circulus major immobilis à puncto verticali æquidiſtans, & dirimens hemiſphærium viſum à non viſo.

III. *Poli Horizontis* ſunt duo,
- *Punctum verticale*, quod directè ſupra loci verticem eſt conſtitutum. Arabes vocant *Zenith.* Cùm igitur cuique loco ſit ſuum Zenith, ſequitur cuique loco eſſe etiam proprium Horizontem à puncto illo verticali undiquaque æqualiter diſtantem.
- *Punctum pedale*, quod puncto verticali è diametro eſt oppoſitum. Arabes vocant *Nadir.*

IV. *Quotuplex ſit?* R. Horizon conſideratur vel ratione
- 1 *Noſtri eſt* vel
  - *Rationalis*, qui dividit totum Cœlum in duo hemiſphæria æqualia, ſegregátque partem viſam à non viſa, cujus poli ſunt vertex capitis ſeu Zenith, & punctum pedale ſeu Nadir Centrum verò idem, quod centrum terræ. *Dicitur* rationalis, *quia tantùm ratione ſeu mente percipitur.*
  - *Senſibilis*, eſt illud ſpacium in ſuperficie terræ maríſve, quod acies oculorum circumducta circumſpicere poteſt ſublatis omnibus impedimentis .*Hujus ſemidiameter à Macrobio ſtatuitur* 180. *ſtadiorum h. e. fermè* 4. *milliarium germ. Ejus ambitus ſive circumferentia* 25 $\frac{1}{7}$ *milliar.*
- 2 *Sphæræ eſt* vel
  - *Rectus*, cujus plano uterque polus incumbit: *Seu* qui cum Æquatore conſtituit angulos rectos, habétque locum in Sphæra recta.
  - *Obliquus*, ſupra quem alter polorum elevatur, & alter infra eum deprimitur. *Vel* qui cum Æquatore angulos obliquos conſtituit, habétque locum in Sphæra obliqua.
  - *Parallelus*, qui Æquatoris plano unitur, habétque locum in Sphæra parallela.

V. *Uſus* ſeu *Officia*, Horizon
1. Dividit cœlum in duo hemiſphæria æqualia, ſuperum ſeu viſum alterum; alterum verò inferum ſeu occultum.
2. Definit ortus & occaſus ſtellarum, oſtendítque, quæ ſtellæ ſemper appareant, & quæ perpetuò lateant.
3. Diſtinguit Sphæram in rectam, obliquam & parallelam.
4. Determinat quantitatem cujuſlibet diei & noctis.
5. Determinat poli elevationem & Æquatoris, atque hoc modo etiam latitudinem loci, quæ elevationi poli perpetuò eſt æqualis. *Elevatio poli autem nihil aliud eſt, quàm arcus Meridiani inter Horizontem & polum mundi apparentem interceptus.*
6. Oſtendit crepuſculum matutinum & veſpertinum: quando enim Sol movetur per 18. gradus proximos Horizonti, antequam oritur, fit crepuſculum matutinum ſive diluculum; quando movetur per 18. gradus proximos Horizonti, poſtquam occidit, eſt crepuſculum veſpertinum.

CAP. III.

De Meridiano.

De MERIDIANO quatuor not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus *μεσημβρινὸς* quasi *μεσημερινός.* Latinis *Meridianus* à meridie, quia Sol motu primo ad hunc circulum perveniens efficit meridiem.

II. *Quid ſit?* R. MERIDIANUS eſt circulus major immobilis per polos mundi & cujuſque loci verticem tranſiens, ad quem Sol motu primo delatus ſupra terram, meridiem, infra verò mediam noctem, efficit.

III. *Quot ſint?* R. Tot ſunt Meridiani, quot numerari poſſunt puncta verticalia: quoniam verò hujusmodi puncta eſſe poſſunt infinita, igitur Geographi 180. conſtituerunt: ità ut mutans locum verſus ortum & occaſum, quoties 75. milliaria confecerit, habebit alium Meridianum. Si verò à Meridie verſus ſeptentrionem vel contra progreſſus fuerit, ſemper unus idémque erit Meridianus.

IV. *Uſus*, ſeu *Officia*, Meridianus
1. Dividit cœlum in duas medietates, *ſcilicet orientalem & occidentalem.*
2. Eſt limes ſive meta meridiei, & mediæ noctis.
3. Diem & noctem in ſpatia æqualia diſtinguit: *Diem in tempus ante-meridianum & pomeridianum; Noctem in horas mediam noctem antecedentes & eam ſequentes.*
4. Oſtendit Solis & omnium Stellarum maximam altitudinem, quæ altitudo meridiana dicitur: *item* poli elevationem. *Altitudo Stellæ maxima eſt, cùm exiſtit ſub Meridiano.*
5. In Meridiano numerantur diſtantiæ Stellarum ab Æquatore.
6. Monſtrat initium diei naturalis, quod Aſtronomi ſumunt à Meridiano.

Verſ. *Græci mane diem capiebant Solis ab ortu.*
Veſpere Judæi. Scrutantes ſidera cœli.
Cùm Sol in medio ſplendet nitidiſſimus orbe,
Chriſticolæ incipiunt medio ſub tempore noctis.

CAP. IV.

De Æquatore.

De ÆQUATORE tria not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus
1. *Æquator*, quia eſt motuum cœleſtium communis norma & regula.
2. *Æquinoctialis*: nam ſol motu ſecundo ad hunc circulum perveniens, diem
3. nocti, & noctem diei adæquat in univerſa terra.
4. *Cingulum primi motûs*, quia primum mobile cingit.
'Ἰσημέρινος quaſi æquidialis.

II. *Quid ſit?* R. ÆQUATOR eſt circulus major mobilis, qui ex mundi polis eſt deſcriptus æqualitérque ab utroque polo mundi ſecundum omnes ſui partes diſtat.

III. *Uſus*, ſeu *Officia.* Æquator
1. Dividit cœlum in partem ſeptentrionalem & meridionalem.
2. Eſt menſura temporis. *Quoties enim 15 gradus Æquatoris, ſupra Horizontem aſcendunt, toties hora una eſt abſoluta: Sicque 24. horis totus Æquator cum omnibus ſuis partibus circumvolvitur.*
3. Oſtendit puncta æquinoctialia, in quibus ſol exiſtens efficit æquinoctium, *quod fit quando Æquator Eclipticam interſecat.*
4. Oſtendit declinationes graduum Eclipticæ & ſtellarum. *Declinatio eſt diſtantia gradûs Eclipticæ vel Stellæ ab Æquatore verſus alterutrum polum mundi.* Vel *eſt arcus Meridiani inter ſtellam vel gradum Eclipticæ, & inter Æquatorem interceptus.*

CAP. V.
De Zodiaco.

De ZODIACO quatuor not.

I. *Nomen.* Zodiacus dicitur vel
- 1 Ἀπὸ τῆς ζωῆς à vita, quia ſub Zodiaco Sol & reliqui *Planetæ*, qui dicuntur vitæ authores, moventur.
- 2 Ἀπὸ τῶν ζωδίων, h. e. animalium figuris in eo depictis.

II. *Quid ſit?* R. ZODIACUS eſt circulus major mobilis, latus & obliquus, qui ſecat Æquatorem, ab eodémque viciſſim ſecatur in duas medietates, & ſub quo perpetuò verſantur Planetæ.

III. *Diviſio.* Zodiacus dividitur vel ſecundum
- *Longitudinem*, in 12. ſigna de quib. not.
  - 1 *Nomina.* Aries ♈, Taurus ♉, Gemini ♊, Cancer ♋, Leo ♌, Virgo ♍, Libra ♎, Scorpius ♏, Sagittarius ♐, Capricornus ♑, Aquarius ♒, Piſces ♓.
  - 2 *Partes*, Quodlibet ſignum dividitur in 30. partes, quas à quotidiano Solis inceſſu gradus vocant.
  - 3 *Quotuplicia ſint?* R.
    - 1 vel
      - *Septentrionalia*, quæ ab Æquatore in ſeptentrionem declinant: ut ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍.
      - *Meridionalia*, quæ ab Æquatore in meridiem declinant: ut ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓.
    - 2 vel
      - *Aſcendentia*, in quibus Sol ex auſtro in ſeptentrionem aſcendit: ut ♑ ♒ ♓ ♈ ♉ ♊.
      - *Deſcendentia*, in quibus Sol ex ſeptentrione in auſtrum deſcendit: ut ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐.
    - 3 vel
      - *Vernalia*, ut ſunt ♈ ♉ ♊.
      - *Æſtiva*, ut ſunt ♋ ♌ ♍.
      - *Autumnalia*, ut ſunt ♎ ♏ ♐.
      - *Hyemalia*, ut ſunt ♑ ♒ ♓.
- *Latitudinem*, in tres circulos parallelos, quorum
  - *Duo exteriores*, intra quos Planetæ progrediuntur. Horum latitudo juxta recentiores eſt 16 grad. nam quilibet eorum ab Ecliptica diſtat 8. grad.
  - *Unus interior* ſcilicet *Linea Ecliptica*, quæ eſt circulus per medium Zodiaci ductus, ſub quo Sol perpetuò incedit.

IV. *Uſus*, ſeu *Officia*.
- 1 Sicut Æquator primi motûs: ita Zodiacus ſecundorum mobilium eſt menſura.
- 2 Zodiacus ſua obliquitate efficit gratas temporis vices: *item* incrementa & decrementa dierum & noctium.
- 3 Sub Ecliptica fiunt Eclipſes. *Unde etiam Ecliptica nomen habet.*
- 4 Ab Ecliptica numerantur ſtellarum Latitudines, quemadmodum ab Æquatore Declinationes. *Latitudo Stellæ eſt diſtantia ejus ab Ecliptica.* Vel *Latitudo Stellæ eſt arcus circuli maximi, qui per polos Zodiaci & per centrum Stellæ incedit, interceptus inter Eclipticam, & verum locum Stellæ.*
- 5 Ecliptica oſtendit in quo ſigno & gradu ſigni ſtella aut planeta exiſtat.

CAP. VI.

De Coluris.

De COLURIS quinque not.

- *I. Nomen.* Coluri dicuntur ἀπὸ τοῦ κολούρου, quod imperfectum significat, quia nunquam in Sphæra obliqua integri supra Horizontem conspiciuntur.
- *II. Quid sint? R.* COLURI sunt circuli majores mobiles, qui per polos mundi & puncta cardinalia ducuntur sese mutuò ad angulos rectos in ipsis polis intersecantes.
- *III. Quatuor Puncta cardinalia, quæ sunt vel*
  - *Æquinoctialia, de quibus not.*
    - 1. *Quid sint?* R. Puncta Æquinoctialia sunt, in quibus Ecliptica & Æquator se mutuò intersecant. Hæc puncta cùm sol motu secundo attingit, fiunt æquinoctia: *id est, dies noctibus æquantur, quod bis fit in anno.*
    - 2. *Quot sint?* R. duo
      - *Principium* ♈ quod cum Sol attingit, fit *æquinoctium vernum*, circa diem $\frac{11}{21}$ Martii.
      - *Principium* ♎ quod cum Sol attingit fit *æquinoctium autumnale*, circa diem $\frac{13}{23}$ Septembr.
  - *Solstitialia, de quibus not.*
    - 1. *Quid sint?* R. Puncta Solstitialia sunt, in quibus Sol est remotissimus ab Æquatore, & alterutri polo maximè vicinus. Hæc puncta cùm sol motu secundo attingit, fiunt solstitia; *id est, cùm sol per aliquot dies in iisdem ferè Horizontis partibus oriatur & occidat, videtur quasi stare, quod bis fit in anno.*
    - 2. *Quot sint?* R. duo
      - *Principium* ♋ in quo sol est altissimus & paulatim à nobis recedens longissimos efficit dies, & brevissimas noctes. *Hoc solstitium dicitur Æstivum*, circa diem $\frac{11}{22}$ Junii.
      - *Principium* ♑ in quo sol imam Zodiaci partem relinquens nobis appropinquare incipit, & brevissimos dies efficit, & longissimas noctes. *Hoc solstitium dicitur* Hybernum circa diem $\frac{12}{22}$ Decembr.
- *IV. Quot sint COLURI?* R. duo
  - COLURUS ÆQUINOCTIORUM est, qui per polos mundi ductus transit per puncta æquinoctialia.
  - COLURUS SOLSTITIORUM est qui per polos mundi & Zodiaci ductus transit per puncta Solstitialia.
- *V. Usus, seu Officia.*
  - 1 Coluri ostendunt quatuor puncta cardinalia Zodiaci in quibus ex motu solis maximæ temporis mutationes fieri solent.
  - 2 Coluri dividunt Æquatorem & Zodiacum in 4. partes æquales, quibus 4. anni tempora, *ver, æstas, autumnus & hyems* respondent.
  - 3 Colurus Solstitiorum maximas Solis declinationes metitur, & continet polos Zodiaci, quorum distantiam à polis mundi ostendit. *Duo arcus Coluri Solstitiorum qui inter puncta Solstitialia & Æquatorem interjiciuntur, appelluntur maximæ Solis declinationes, quæ æquales sunt inter se.*

CAP.

CAP. VII.

De Tropicis.

De TROPICIS quatuor not.

I. *Nomen.* Hi circuli vocantur.
1. *Tropici,* ἀπὸ τοῦ τρέπειν à vertendo, quia Sol ad puncta Solstitialia, per quæ Tropici describuntur, perveniens, maximam habet declinationem ab æquatore, ad quem iterum se convertit.
2. *Solstitiales* vel *Circuli solstitiorum,* quia propter Eclipticæ insensibilem declinationis mutationem Sol eo loco aliquot dies quasi stare videtur,

II. *Quid sint?* R. TROPICI sunt circuli minores mobiles ab Æquatore æquè distantes & Eclipticam utrinque attingentes.

III. *Quot sint TROPICI?* R. duo
- TROPICUS CANCRI, qui Eclipticam in principio ♋ attingit. *Seu* quem Sol principium ♋ ingressus motu primi mobilis diurno describit. *Dicitur etiam* Tropicus æstivus: *item* circulus alti Solstitii.
- TROPICUS CAPRICORNI, qui Eclipticam in principio ♑ attingit. *Seu* quem Sol principium ♑ ingressus, motu primi mobilis diurno describitur. *Dicitur etiam* Tropicus hyemalis: *item* circulus imi Solstitii.

IV. *Usus* seu *Officia.* Tropici
1. Ostendunt in Ecliptica puncta Tropica seu Solstitialia, videlicet principia ♋ & ♑ *in quibus Solis conversiones seu declinationes fiunt.*
2. Determinant maximam Solis ab Æquatore declinationem & distantiam. *Distat verò uterque Tropicorum ab Æquatore pari quantitate, videlicit 23. grad. 30 minut. Hi gradus si duplicantur, prodit distantia mutua utriusque Tropici inter se, nempe 47. grad.*
3. Ostendunt diem longissimum, quando scilicet Tropicus ♋ Eclipticam attingit; & diem brevissimum, quando nimirum Tropicus ♑ Eclipticam attingit.
4. Includunt viam Solis certis quasi limitibus versus Septentrionem & Meridiem, quos Sol non egreditur.
5. Faciunt ad distinguendas Zonas, *de quibus in append. pag.* 18.

CAP. VIII.

De Polaribus.

De POLARIBUS tria not.

I. *Quid sint?* R. POLARES sunt circuli minores mobiles, ab Æquatore æquè distantes, & per polos Eclipticæ seu Zodiaci transeuntes.

II. *Quot sint POLARES?* R. duo:
- POLARIS ARCTICUS, quem polus Zodiaci meridionalis circa polum mundi arcticum motu diurno describit,
- POLARIS ANTARCTICUS, quem polus Zodiaci septentrionalis circa polum mundi antarcticum motu diurno describit.

III. *Usus* seu *Officia.* Polares circuli
1. Ostendunt polos Zodiaci & eorum à polis mundi distantiam, quæ tanta est, quanta maxima Solis declinatio, nimirum 23. grad. & 30. minut. *Cùm enim tanto intervallo Zodiaci seu Eclipticæ medietates ab Æquatore utrinq; distent, sequitur, polos etiam Zodiaci ab Æquatoris polis eodem intervallo removeri. Nam poli à medietate sui circuli per quartã ejus partem perpetuò distant.*
2. Inserviunt distinctioni Zonarum, *de quibus infra pag.* 18.

Tractatus III. Doctrinæ Sphæricæ.

De Phænomenis.

CAP. I.

De Ortu & Occasu stellarum poetico.

PHÆNOMENA sunt vel

Primi mobilis, ut

I. ORTUS & OCCASUS POETICUS de quo not.

I. Nomen. Dicitur hic stellarum ortus & occasus *poeticus*, quia poetæ in descriptionibus temporum eo frequenter utuntur.

2. *Quid sit?* R. ORTUS POETICUS est vel elevatio Stellæ, vel apparitio ejusdem supra Horizontem ad Solem determinata. OCCASUS POETICUS est vel descensio stellæ sub Horizontem, vel occultatio ejusdem ad Solem determinata. *Vel* ORTUS & OCCASUS POETICUS est relatio stellæ alicujus ad Solem respectu cujus oritur vel occidit.

III. Quotuplex sit? R.

1. *Cosmicus* sive *Matutinus.* ORTUS COSMICUS est quando stella unà cum Sole supra Horizontem ascendit, OCCASUS COSMICUS est quando stella sub Horizontem descendit, Sole ex opposito supra Horizontem ascendente.
2. *Chronicus* sive *Vespertinus.* ORTUS CHRONICUS est quando stella supra Horizontem oritur, Sole ex opposito sub Horizontem occidente. OCCASUS CHRONICUS est, quando stella unà cum sole sub Horizontem occidit.
3. *Heliacus* sive *Solaris.* ORTUS HELIACUS est quando stella, quæ præsentis solis radiis tecta latuit, discedente sole apparere incipit. OCCASUS HELIACUS est, quando stella antea conspicua ob accessum solis occultatur.

IV. Regulæ.

1. Ad Solem orientem refertur *ortus & occasus Cosmicus:* Ad solem occidentem *ortus & occasus Chronicus*: Ad solem tam orientem quàm occidentem *ortus & occasus Heliacus.*
2. Quotidiè quædam stellæ cum sole ascendunt, quæ cosmicè oriri dicuntur, licèt propter vicinitatem solis ejusq; claritatem conspici nequeant.
3. Venus & Mercurius cùm soli semper sint à latere, ideò cosmicè occidere & chronicè oriri nequeant.
4. Stella quæ cosmicè oritur, chronicè occidit, & quæ chronicè oritur, cosmicè occidit. Hinc *Vers.*

   Cosmicè descendit signum quod chronicè surgit.
   Chronicè descendit signum quod cosmicè surgit.

II. ASCENSIO & DESCENSIO SIGNORUM. Vide cap. seq. II.

III. *Tempus*, quod à motu primi mobilis dependet. Vide cap. III. & IV.

Secundorum mobilium, quæ licèt non ad *doctrinam Sphæricam* sed ad *Theoriam Planetarum* pertineant, hoc loco tamen paucis de illis agemus. Vide c. 5. & seqq.

CAP. II.

De Ascensionibus & Descensionibus signorum.

De ASCENSIONIBUS & DESCENSIONIBUS SIGNORUM quatuor not.

- *I. Quid sint?* R. ASCENSIO SIGNI est arcus Æquatoris, qui cum aliquò signo, vel quovis arcu Eclipticæ dato supra Horizontem ascendit. DESCENSIO SIGNI est arcus Æquatoris, qui cum aliquo signo vel quovis arcu Eclipticæ dato sub Horizontem descendit. *Dicuntur etiam* Ortus & Occasus Astronomicus.
- *II. Quotupliciter signa ascendant, & descendant?* R.
  - *Rectè,* quando plures gradus de Æquatore ascendunt vel descendunt, quàm de Zodiaco.
  - *Obliquè,* quando pauciores gradus de Æquatore ascendunt vel descendunt, quàm de Zodiaco.
- *III. Quotuplex sit* tum
  - *Arcus Zodiaci?* R.
    - *Continuus,* qui continua serie in Zodiaco numeratur à primo Arietis puncto, *e. g. arcus à primo ♈ gradu ad 12. grad. ♊: Vide Tabulas Ascens. p. 20. & seqq.*
    - *Discretus,* qui à quovis alio puncto Eclipticæ numeratur, *e.g. arcus a 14. gr. ♉ ad 14 gr. ♊.*
  - *Ascensio & Descensio signorum?* R. Duplex
    - *Recta,* quæ fit in sphæra recta, sive signum in illa sphæra oriatur rectè, sive obliqué.
    - *Obliqua,* quæ fit in sphæra obliqua, sive signum in illa sphæra oriatur rectè, sive obliqué.
- *IV. Regulæ,* quæ pertinent vel *ad Sphæram*
  - *Rectam,* ut sunt
    1. Zodiaci quadrantes à punctis cardinalibus inchoati cum Æquatoris quadrantibus æquali temporis spacio, hoc est, 6 horis oriuntur & occidunt. Partes verò istorum quadrantum inæqualiter peroriuntur, propter variam & diversam ipsarum declinationem seu distantiam ab Æquatore.
    2. Signa æqualiter ab uno quatuor punct. card. distantia æquales habent ascensiones: ut ♊ & ♋. Unde sequitur, signa opposita habere æquales ascensiones: ut, ♈ & ♎.
    3. Signa quò sunt viciniora punctis æquinoctialibus, eò oriuntur obliquiùs; quò verò sunt propinquiora punctis solstitialibus, eò oriuntur rectiús.
    4. Descensio signi æqualis est & suæ & signi oppositi ascensioni.
    5. Quatuor signa ♊ ♋ ♐ ♑ oriuntur rectè; reliqua verò octo obliqué. *Vide infrà pag. 19.*
  - *Obliquam* ut sunt
    1. Duæ medietates conterminales Zodiaci & Æquatoris inchoatæ à punctis æquinoctialibus peroriuntur æquali temporis spacio putà 12 hor. Partes verò medietatum inæqualiter.
    2. Ascensio signi est æqualis signi oppositi descensioni & contrá.
    3. Signa rectè ascendentia obliquè descendunt, & contrá.
    4. Ascensiones arcuum in signis sept. sunt minores quàm in sphæra recta; in meridion. verò majores.
    5. Sex signa ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐ oriuntur rectè; reliqua sex ♑ ♒ ♓ ♈ ♉ ♊ obliqué.

CAP. III.

De Diebus & Horis.

Ad TEMPUS pertinent

DIES est vel

Naturalis. DIES NATURALIS est una integra circumvolutio Solis, donec ad idem punctum redeat, unde recessit. *Hunc diem Astronomi inchoant à Meridiano circulo.*

Artificialis, de quo not.

I. Quid sit? R. DIES ARTIFICIALIS est mora Solis supra Horizontem.

II. *Oppositum* est NOX, quæ est mora Solis infra Horizontem.

III. *Partes* sunt *HORÆ,* quæ

- *Æquales,* sive *Æquinoctiales.* HORA ÆQUALIS est 24. pars diei naturalis. *Una Hora æqualis complectitur 15. gradus Æquatoris.*
- *Inæquales,* sive *Temporales.* HORA INAEQUALIS est 12. pars diei artificialis.

IV. Regulæ.

1. In Sphæra recta omnes dies artificiales sunt æquales noctibus per totum annum, quia medietas Eclipticæ & Æquatoris sunt æquales..
2. In Sphæra obliqua dies nunquam sunt æquales noctibus, nisi cùm Sol existit in principio Arietis & Libræ: reliquæ dies omnes sunt inæquales ob inæqualem ascensionem medietatum Æquatoris & Eclipticæ.
3. In Sphæra obliqua, versante Sole in signis Septentrionalibus, dies longiores sunt noctibus; in Meridionalibus verò breviores.
4. Sphæra obliqua Sole commorante in Solstitio æstivo, dies est longissimus & nox brevissima; in Solstitio verò hyemali dies est brevissimus & nox longissima.
5. In Sphæra parallela totus annus in unum diem nempe 6. mensium, & unam noctem 6. mensium dividitur.

V. Quomodo investigetur Quantitas Diei? R.

1. Vide, quem gradum signi Sol eó die teneat,
2. Quære in Tab. Ascens. obliquar. arcum Æquatoris ascendentem cum eo Eclipticæ gradu, in quo sol est.
3. Quære in eadem Tab. istius Eclipticæ gradus, gradum signi oppositi, & arcum Æquatoris ascendentem cum eo gradu.
4. Subtrahe ascensionem loci solis ab ascensione signi oppositi, & residuum divide per 15. & sic habebis horas. *Si verò* ascensio signi oppositi fuerit minor, quàm ut ab ea subtractio fieri possit, adde ei integrum circulum nempe 360. gradus & tum demum fiat subtractio.
5. Gradus post divisionem restantes per 4. multiplica, & minuta insuper adhærentia per 15. divide, producta utrobique minuta prioribus horis adde, & habebis diei longitudinem.

ANNUS, qui à motu secundo quidem dependet, cùm verò ex plurium dierum collectione constet, hoc loco de eo agemus. Vide cap. seq. IV.

CAP. IV.

De Annis & Mensibus.

De ANNO tria not.

- *I. Quid sit ? R.* ANNUS est temporis spacium Solari periodo descriptum.
- *II. Quotuplex sit?* R. Annus est vel
  - *Astronomicus*, qui est vel
    - *Tropicus*, seu *Vertens* est temporis spacium, quo sol à certo Zodiaci puncto discedens ad idem revertitur, quod fit 365 diebus 5 horis, 49 min.
    - *Sidereus* est temporis spacium, quo sol à stella fixa digrediens ad eandem redit, quod fit 365 dieb. 6. ho. 9 min.
  - *Politicus* seu *civilis*, ut
    - *Annus Julianus*, qui vel
      - *Communis*, qui continet 365 dies, & 6 horas.
      - *Intercalaris*, est annus quartus quisque habens 366 dies. *Dicitur etiam* Bissextilis, *quia dies superveniens diei sexto ante Calendas Martii interponitur, sextúmque Cal. Martii bis numerari facit.*
    - *Annus Gregorianus*, qui constat 365 diebus, 5 horis, 49 scrupulis primis, & 12 secundis; & hic ut in Juliano quartus quisq; annus est bissextilis, nisi quod in 400 annis tres anni bissextiles omittantur: id est, *tres anni, qui deberent esse bissextiles, censentur pro communibus.*
- *III. Partes*, sunt vel
  - *Majores*, ut quatuor tempora
    - *Ver* est prima pars anni, quo sol ab æquinoctio verno ad solstitium æstivum per ♈ ♉ ♊ ascendit. *Incipit in Martio, continuatur per Aprilem & Maium, & terminantur in Junio.*
    - *Æstas*, est secunda pars anni, quo sol à solstitio æstivo ad autumnale æquinoctium per ♋ ♌ ♍ descendit. *Incipit in Junio, continuatur per Julium & Augustum, & terminatur in Septembri.*
    - *Autumnus* est tertia pars anni, quo Sol ab æquinoctio autumnali ad solstitium hybernum per ♎ ♏ ♐ descendit. *Incipit in Septembri, continuatur per Octobr. & Novembr. & terminatur in Decembri.*
    - *Hyems* est quarta & postrema pars anni, quo sol à solstitio Hyberno sive brumali per ♑ ♒ ♓ ad æquinoctium vernum ascendit. *Incipit in Decembri, continuatur per Januarium & Februarium, & finitur in Martio.*
  - *Minores*, ut MENSES qui sunt vel
    - *Lunares*, de quib. not.
      - *I. Quid sint?* R. MENSIS LUNARIS est tempus, quo Luna motu suo periodico 12. signa Zodiaci emetitur.
      - 2 *Quotuplices sint ?* R. Mensis est vel
        - *Peragrationis* seu periodicus est tempus una Lunæ periodo descriptum *Estque 27 dier. & 8 ferè hor.*
        - *Conjunctionis* seu *Synodicus* est tempus inter duo proxima novilunia. *Estq; 29 dier. & 12 ferè hor.*
        - *Apparitionis* seu *Illuminationis* est tempus à primo Lunæ aspectu, usq; ad ejus evanescentiam, *Estque ferè 28 dierum.*
    - *Solares*. MENSIS SOLARIS est naturalis transitus Solis à Signo ad Signum. *Horum mensium 12. constituunt annum.*

CAP.

CAP. V.

De Aspectibus Planetarum.

Secundorum mobil. PHÆNOMENA sunt

- I. ASPECTUS PLANETARUM, de quibus notetur,
  - I. *Quid sit?* R. ASPECTUS PLANETARUM sunt certæ & determinatæ Planetarum inter sese habitudines.
  - II. *Quotuplices?* R. sunt vel
    - *Felices*, ut
      - Τρίγωνος *Trigonus* △ cum tertia Zodiaci parte, hoc est, quatuor signis vel 120 gradibus distant Planetæ.
      - Ἑξάγωνος *Sextilis* ✶ cum sexta Zodiaci parte, id est ad intervallum duorum signorum, vel 60 graduum ab invicem absunt Planetæ.
    - *Infelices*, ut
      - Σύνοδος & συζυγία *Conjunctio* ☌ est duorum vel plurium Planetarum in eodem Zodiaci loco conventus: ut, *Solis & Lunæ in novilunio.*
      - Τετράγωνος *Quadratus* □ cum quarta Zodiaci parte, id est, tribus signis, vel 90 gradibus ab invicem absunt Planetæ.
      - Διάμετρος *Oppositio* ☍ cùm sex signis, hoc est 180 gradibus ab invicem distant Planetæ: ut, *Sol & Luna in plenilunio.*
- II. PHASES sive APPARITIONES LUNÆ. Vide cap. seq. VI.
- III. ECLIPSES. Vide cap. VII.

CAP. VI.

De Phasibus Lunæ.

De PHASIBUS LUNÆ tria not.

- I. *Quid sit? R.* PHASIS LUNAE est diversa Lunæ apparitio pro variatione mutuatitii luminis, quod Luna à Sole accipit.
- II. *Quænam sit causa diversarum illuminationum & figurarum in Luna?* R. Dissimilis Lunæ ad Solem luminis sui fontem & ad terram, ex qua non eodem modo semper conspicitur, positus.
- III. *Quot sint formæ Lunæ?* R. Octo
  1. Σύνοδος *Conjunctio Lunæ*, sive *Novilunium*, cum Luna Soli conjungitur, & nullum lumen præbet. *Ab hoc tempore Luna dicitur crescere.*
  2. Μηνοειδὴς *Falcata*, cum Luna quartâ à conjunctione die exiguam illuminatæ medietatis partem exerit & quasi corniculata conspicitur, eâ sui parte, qua respicit Solem.
  3. Διχότομος *Dimidiata*, septimâ die post conjunctionem.
  4. Ἀμφίκυρτος *Tumida* seu utrinque *Gibbosa* undecimo die post conjunctionem.
  5. Πανσέληνος *Plenilunium*, cùm Luna decima quintâ à conjunctione die Soli opposita pleno quasi orbe fulgens obscuram medietatem â nobis aversam habet. *Ab hoc tempore incipit Luna decrescere.*
  6. Ἀμφίκυρτος *Tumida* seu utrinque *Gibbosa* cum Luna quatriduo post plenilunium die, decima nona à conjunctione, paulatim luminosam partim avertit & aliquam de opaca objectat.
  7. Διχότομος *Dimidiata* vigesima prima à conjunctione die.
  8. Μηνοειδὴς *Falcata* à vicesima sexta à conjunctione die, donec trigesimâ die rursus cum Sole congrediatur.

CAP. VII.
De Eclipsibus.

De ECLIPSIBUS tria not.

I. *Quid sint?* R. ECLIPSIS est obscuratio luminaris cœlestis, quæ fit corporis alicujus opaci interpositione.

II. *Locus*. Eclipses fiunt circa NODOS, de quib. not.
- 1. *Quid sint?* R. NODI sunt puncta intersectionum, in quibus Ecliptica & deferens Lunæ se mutuò intersecant.
- 2. *Quot sint?* R. Duo
  - *Caput Draconis* ☊ sive *Nodus ascendens*, ubi Luna ab Ecliptica digrediens ad verticem nostrum propiùs accedit, & à meridie versus septentrionem movetur.
  - *Cauda Draconis* ☋ sive *Nodus descendens*, ubi Luna ab Ecliptica discedens à Septentrione in meridiem movetur.

III. *Quotuplices?* R. Eclipsis est
- 1 vel
  - *Solis*, de qua not.
    - 1. *Quid sit* R. ECLIPSIS SOLIS est aversio radiorum solarium à certa aliqua terræ parte ob interpositionem Lunæ, quæ inter Solem & aspectum nostrum directè intercurrit.
    - 2. *Tempus*. Eclipsis Solis fit in Novilunio, cùm Luna Soli ita conjungitur (*hoc est in eodem signo ac gradu in quo est Sol existit*) ut tria illa corpora, Sol, Luna & Terra sint in eadem linea, quod fit quando Luna in novilunio est in capite, vel cauda Draconis, vel prope. Ergo non in omni conjunctione fit Eclipsis Solis.
  - *Lunæ*, de qua not.
    - *Quid sit?* R. ECLIPSIS LUNAE est interpositio terræ inter Solem & Lunam. *Vel* est privatio Luminis Solaris in lunari corpore, quæ fit Lunâ mersâ in umbram terræ Soli & Lunæ diametraliter interjectæ.
    - 2 *Tempus*. Eclipsis Lunæ fit in plenilunio, cùm Luna Soli diametraliter opponitur, ita ut Luna sit in capite vel cauda Draconis, vel prope. Quoniam verò oppositiones luminarium ut plurimùm fiunt Luna non existente in capite, vel cauda Draconis, neq; ita prope, ut ab umbra possit contegi, idcirco non in omni plenilunio contingit Eclipsis Lunæ.
- 2 vel
  - *Totalis*, cùm totum luminare obscuratur. *Hoc fit in ipsis nodis.*
  - *Partialis*, de qua not.
    - 1 *Quid sit?* R. Eclipsis partialis est cùm pars luminaris saltem obscuratur, vel pauciores digiti quàm 12. *Hoc fit prope nodum alterutrum.* Digitus *est duodecima diametri visibilis pars.*
    - 2. *Quotuplex?* R.
      - *Major*, cùm plures digiti quàm sex obscurantur.
      - *Minor*, cùm pauciores digiti, quàm sex obscurantur.
      - *Mediocris*, cùm sex digiti, (*id est dimidia luminaris pars*) obscurantur.
- 3 vel
  - *Universalis*, quæ conspicitur ab omnibus in illo hemisphærio, in quo contingit, habitantibus. *Hæc Lunæ tantùm competit.*
  - *Particularis*, quæ in aliquibus tantùm climatibus apparet. *Hæc & Soli & Lunæ competit.*

Ap-

Appendix Geographica.

De Zonis & Climatibus.

Appendix GEOGRAPHICA continet doctrinam

- ZONARUM, de quibus tria not.
  - *I. Nomen:* Dicuntur *Zonæ* ἀπὸ τοῦ ζωννύω, h. e. cingo, quia cœlum terramq; quaſi cingunt. Ovidius *plagas* vocat. Martianus *faſcias*.
  - *II. Quid ſint? R.* ZONA eſt ſpacium cœli & terræ circulis minoribus incluſum.
  - *III. Quot ſint?* R. Quinq;
    - *Una Torrida,* de qua not.
      - 1. *Quid ſit?* R. Zona Torrida ſive Media eſt, quæ inter utrumq; continetur Tropicum. *Dicitur* Torrida, *quod perpetuò à Sole uratur & torreatur.*
      - 2. *Latitudo* eſt 47. grad. qui multiplicati per 15. producunt 705. mill. germ.
    - *Duæ Temperatæ,* de quib. not.
      - 1. *Quid ſint?* R. Zonæ temperatæ ſunt, quæ inter alterutrum Tropicum & vicinum polarem continentur. *Dicuntur* Temperatæ, *quia in iis mundi partibus caloris frigoriſque eſt temperies.*
      - 2. *Latitudo* eſt 43 ferè grad. hoc eſt 645. mill. germ.
      - 3. *Quotuplices ſint?* R.
        - *Septentrionalis*, inter tropicum cancri & polarem arcticum.
        - *Meridionalis*, inter tropicum capricorni & polarem antarcticum.
    - *Duæ frigidæ,* de quib. not.
      - 1. *Quid ſit?* R. Zonæ frigidæ ſunt quæ intra polares circulos comprehenduntur. *Dicuntur frigidæ, propter ſolis in iis remotionem.*
      - 2. *Latitudo* eſt 23. grad. 30. min. hoc eſt, 352. mill. germ.
      - 3. *Quotuplices? ſint?* R.
        - *Septentrionalis*, inter circulum arcticum & polum arcticum.
        - *Meridionalis*, inter circulum antarcticum, & polum antarcticum.
- CLIMATUM de quibus tria not.
  - *I. Quid ſit?* R. CLIMA eſt terræ ſpacium duobus circulis Æquatori parallelis incluſum, in quo dies longiſſima ſemiſſe horæ variatur.
  - *II. Quot ſint?* R. Veteres 7. Climata numerârunt, quorum ultimi medium habet diem longiſſimum 16 horarum; Recentiores verò 23 Climata computant, quorum ultimi medium diem longiſſimum 24 horarum complectitur.
  - *III. Regulæ*
    - 1 Nullum Clima eſt ejusdem magnitudinis cum altero in eodem hemiſphærio.
    - 2 Climata, quò Æquatori ſunt viciniora, eò magis ſunt capacia, & contrá.
    - 3 Latitudo primi climatis eſt ferè octo graduum, poſtremi non totidem quidem minutorum.
    - 4 Zonæ & Climata differunt, non tantùm numero, ſed etiam magnitudine, Zonæ enim ſunt majores, Climata verò minora.

TABULÆ

TABULÆ.

Ostendentes, quæ Signa rectè, quæve obliquè oriantur.

In

SPHÆRA RECTA.

In Sphæra *Recta* oriuntur	Obliquè	♈ ♍ ♎ ♓	27 Gr.	54 Min.
		♉ ♌ ♏ ♒	29 Gr.	54 Min.
	Rectè	♊ ♋ ♐ ♑	32 Gr.	12 Min.

In

SPHÆRA OBLIQUA.

In Sphæra *obliqua* ad altitudinem poli 52. grad. oriuntur.	Obliquè	♈ ♓	12 Gr.	48 Min.
		♉ ♒	16 Gr.	54 Min.
		♊ ♑	26 Gr.	29 Min.
	Rectè	♋ ♐	37 Gr.	48 Min.
		♌ ♏	42 Gr.	54 Min.
		♍ ♎	43 Gr.	0 Min.

In Sphæra *obliqua* ad altitudinem poli 51. *grad.* oriuntur	Obliquè	♈ ♓	13 Gr.	21 Min.
		♉ ♒	17 Gr.	25 Min.
		♊ ♑	26 Gr.	45 Min.
	Rectè	♋ ♐	37 Gr.	39 Min.
		♌ ♏	42 Gr.	23 Min.
		♍ ♎	42 Gr.	27 Min.

G.	♈ Gra.	Min.	♉ Gra.	Min.	♊ Gra.	Min.	♋ Gra.	Min.	♌ Gra.	Min.	♍ Gra.	Min.
0	0	0	27	54	57	48	90	0	122	12	152	6
1	0	55	28	51	58	51	91	6	123	14	153	3
2	1	50	29	49	59	54	92	12	124	16	154	0
3	2	45	30	46	60	57	93	17	125	18	154	57
4	3	40	31	44	62	0	94	22	126	20	155	54
5	4	35	32	42	63	3	95	27	127	22	156	51
6	5	30	33	40	64	6	96	33	128	24	157	48
7	6	25	34	39	65	9	97	38	129	25	158	45
8	7	20	35	37	66	13	98	43	130	26	159	41
9	8	15	36	36	67	17	99	48	131	27	160	37
10	9	11	37	35	68	21	100	53	132	27	161	33
11	10	6	38	34	69	25	101	58	133	28	162	29
12	11	1	39	33	70	29	103	3	134	29	163	25
13	11	57	40	32	71	33	104	8	135	29	164	21
14	12	52	41	31	72	38	105	13	136	29	165	17
15	13	48	42	31	73	43	106	17	137	29	166	12
16	14	43	43	31	74	47	107	22	138	29	167	8
17	15	39	44	31	75	52	108	27	139	28	168	3
18	16	35	45	31	76	57	109	31	140	27	168	59
19	17	31	46	32	78	2	110	35	141	26	169	54
20	18	27	47	33	79	7	111	39	142	25	70	49
21	19	23	48	33	80	12	112	43	143	24	171	45
22	20	19	49	34	81	17	113	47	44	23	172	40
23	21	15	50	35	82	22	114	51	145	21	173	35
24	22	12	51	36	83	27	115	54	146	20	174	30
25	23	9	52	38	84	39	116	57	147	18	175	25
29	24	6	53	40	85	38	118	0	148	16	176	20
27	25	3	54	42	86	43	119	3	149	14	177	15
28	26	0	55	44	87	48	120	6	150	11	178	10
29	26	57	56	46	83	54	121	9	151	9	179	5
30	27	54	57	48	90	0	122	12	152	6	180	0

G.	♎ Gra.	Min.	♏ Gra.	Min.	♐ Gra.	Min.	♑ Gra.	Min.	♒ Gra.	Min.	♓ Gra.	Min.
0	180	0	207	54	237	48	270	0	302	12	332	6
1	180	55	208	51	238	51	271	6	303	14	333	3
2	181	50	209	49	239	54	272	12	304	16	334	0
3	182	45	210	46	240	57	273	17	305	18	334	57
4	183	40	211	44	242	0	274	22	306	20	335	54
5	184	35	212	42	243	3	275	27	307	22	336	51
6	185	30	213	40	244	6	276	33	308	24	337	48
7	186	25	214	39	245	9	277	38	309	25	338	45
8	187	20	215	37	246	13	278	43	310	26	339	41
9	188	15	216	36	247	17	279	48	311	27	340	37
10	189	11	217	35	248	21	280	53	312	27	341	33
11	190	6	218	34	249	25	281	58	313	28	342	29
12	191	1	219	33	250	29	283	3	314	29	343	25
13	191	57	220	31	251	33	284	8	315	29	344	21
14	192	52	221	31	252	38	285	13	316	29	345	17
15	193	48	222	31	253	43	286	17	317	29	346	12
16	194	43	223	31	254	47	287	22	318	29	347	8
17	195	39	224	3	255	31	288	27	319	28	348	3
18	196	35	225	31	256	57	289	31	320	27	348	59
19	197	31	226	32	258	2	290	35	321	26	349	54
20	198	27	227	33	259	7	291	39	322	25	350	50
21	199	23	228	33	260	12	292	43	323	24	351	45
22	100	19	229	34	261	17	293	45	324	23	352	40
23	201	15	230	35	262	22	294	51	325	21	353	35
24	202	12	231	30	263	27	295	54	326	20	354	30
25	203	9	232	38	264	33	296	57	327	18	355	25
26	204	6	233	40	265	38	298	0	328	16	356	20
27	205	3	234	42	266	43	299	3	329	14	357	15
28	206	0	235	44	267	48	300	6	330	11	358	10
29	206	57	236	46	268	54	301	9	331	9	359	5
30	27	54	237	4	270	0	302	12	332	6	360	0

G.	♈ Gra.	♈ Min.	♉ Gra.	♉ Min.	♊ Gra.	♊ Min	♋ Gra.	♋ Min.	♌ Gra.	♌ Min.	♍ Gra.	♍ Min.
0	0	0	12	48	29	42	56	11	94	6	137	0
1	0	24	13	16	30	24	57	17	95	30	137	37
2	0	48	13	45	31	7	58	24	96	54	139	54
3	1	13	14	14	31	50	59	31	98	18	141	20
4	1	37	14	43	32	34	60	39	99	42	142	47
5	2	2	15	12	33	18	61	48	101	7	144	13
6	2	26	15	42	34	3	62	58	102	32	145	40
7	2	51	16	13	34	49	64	9	103	57	147	6
8	3	15	16	43	35	36	65	20	105	22	148	32
9	3	40	17	14	36	24	66	32	106	47	149	58
10	4	5	17	45	37	12	67	45	108	12	151	24
11	4	30	17	16	38	1	68	59	109	38	152	50
12	4	55	18	48	38	5	70	13	111	4	154	16
13	5	20	19	20	39	42	71	28	112	30	155	42
14	5	45	19	52	40	34	72	44	113	56	157	8
15	6	10	20	25	41	20	74	0	115	23	158	39
16	6	35	20	59	42	19	75	17	116	49	160	0
17	7	1	21	34	43	1[illegible]	76	34	118	15	161	26
18	7	26	22	8	44	8	77	52	119	42	162	52
19	7	52	22	43	45	3	79	11	121	8	164	18
20	8	18	23	18	45	59	80	30	122	35	65	43
21	8	44	23	54	46	56	81	50	124	2	167	9
22	9	11	24	31	47	54	83	21	125	28	168	35
23	9	37	25	8	48	53	84	31	126	55	170	1
24	10	4	25	45	49	55	85	51	128	22	171	27
25	10	31	26	23	50	54	87	12	129	48	172	52
26	10	58	27	2	51	56	88	34	131	15	174	18
27	11	25	27	41	52	59	89	67	132	41	175	44
28	11	53	28	21	54	2	91	20	134	8	177	9
29	12	20	29	1	55	6	92	43	135	34	178	35
30	12	48	29	42	56	11	49	6	137	30	180	0

Gr.	♎ Grad.	Min.	♏ Grad.	Min.	♐ Grad.	Min.	♑ Grad.	Min.	♒ Grad.	Min.	♓ Grad.	Min.
0	180	0	223	0	265	54	303	49	330	18	347	12
1	181	25	224	26	267	17	304	54	330	59	347	40
2	182	51	225	56	268	40	305	58	331	39	348	7
3	184	16	227	19	270	23	307	1	332	19	348	35
4	185	42	228	45	271	26	308	4	332	58	349	2
5	187	8	230	12	272	48	309	6	333	37	349	29
6	188	33	231	38	274	9	310	7	334	15	349	56
7	189	59	233	5	275	29	311	7	334	52	350	23
8	191	25	234	32	276	50	312	6	335	29	350	49
9	192	51	235	58	278	10	313	4	336	6	351	16
10	194	17	237	25	279	30	314	1	336	42	351	42
11	195	42	238	52	280	49	314	57	337	17	352	8
12	197	8	240	18	282	8	315	52	337	52	352	34
13	198	34	241	45	283	26	316	47	338	26	352	59
14	200	0	243	11	284	43	317	41	339	1	353	25
15	201	26	244	37	286	9	318	34	339	35	353	50
16	202	52	246	4	287	16	319	26	340	8	354	15
17	204	18	247	30	288	32	320	18	340	40	354	40
18	205	44	248	56	289	47	321	9	341	12	355	5
19	207	10	250	22	291	1	321	59	341	44	355	30
20	208	36	251	48	292	15	322	48	342	15	355	55
21	210	2	253	13	293	28	323	36	342	46	356	20
22	211	28	254	38	294	40	324	24	343	17	356	45
23	212	54	256	3	295	51	325	11	343	47	357	9
24	214	20	257	28	297	2	325	57	344	18	357	34
25	215	47	258	53	298	12	326	42	344	48	357	58
26	217	13	260	18	299	21	327	26	345	17	358	24
27	218	40	261	42	300	29	328	10	345	46	358	47
28	220	6	263	6	301	36	328	52	346	15	359	12
29	221	33	264	30	302	43	329	39	346	44	359	36
30	223	0	265	54	303	49	330	18	347	124	360	0

	♈		♉		♊		♋		♌		♍	
Gr.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.
0	0	0	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33
1	0	25	13	50	31	29	58	37	96	33	138	59
2	0	50	14	20	32	13	59	44	97	56	140	24
3	1	16	14	50	32	57	60	51	99	19	141	50
4	1	41	15	20	33	42	61	59	100	42	143	15
5	2	7	15	50	34	27	63	8	102	6	144	40
6	2	32	16	21	35	13	64	18	103	30	146	6
7	2	58	16	53	36	0	65	20	104	54	147	32
8	3	24	17	24	36	48	66	40	106	18	148	56
9	3	50	17	56	37	36	67	52	107	42	150	25
10	4	16	18	28	38	25	69	4	109	7	151	45
11	4	42	19	1	39	15	70	17	110	32	153	11
12	5	8	19	34	40	5	71	30	111	27	154	36
13	5	34	20	7	40	56	72	44	113	22	156	1
14	6	0	20	40	41	48	73	59	114	47	157	26
15	6	26	21	14	42	41	75	15	116	12	158	50
16	6	52	21	49	43	35	76	32	117	27	160	15
17	7	19	22	25	44	30	77	50	119	2	161	40
18	7	46	23	1	45	25	79	8	120	27	163	5
19	8	13	23	37	46	21	80	25	121	52	164	30
20	8	40	24	13	47	18	81	43	123	18	165	54
21	9	7	24	50	48	16	83	2	124	43	167	19
22	9	35	25	28	49	14	84	21	126	9	168	44
23	10	2	26	6	50	13	85	41	127	35	170	8
24	10	30	26	44	51	13	87	1	129	1	171	33
25	10	58	27	22	52	14	88	21	130	26	172	57
26	11	26	28	1	53	16	89	42	131	52	174	22
27	11	55	28	41	54	19	91	4	133	17	175	47
28	12	23	29	22	55	22	92	26	134	43	177	1
29	12	52	30	4	56	26	93	48	136	8	178	3
30	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33	180	0

	♎		♏		♐		♑		♒		♓	
Gr.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.
0	180	0	222	27	264	50	302	29	329	14	346	39
1	181	24	223	52	266	12	303	34	329	56	347	8
2	182	49	225	17	267	34	304	38	330	38	347	37
3	184	13	226	43	268	56	305	41	331	19	348	5
4	185	38	228	8	270	18	306	44	331	59	348	34
5	187	3	229	34	271	39	307	46	332	38	349	2
6	188	27	230	59	272	59	308	47	333	16	349	30
7	189	52	232	25	274	19	309	47	333	54	349	58
8	191	16	233	15	275	39	310	46	334	32	350	25
9	192	41	235	17	276	58	311	44	335	10	350	53
10	194	6	236	42	278	17	312	42	335	47	351	20
11	195	30	238	8	279	35	313	39	336	23	351	47
12	196	55	239	33	280	52	314	35	336	59	352	14
13	198	20	240	58	282	10	315	50	337	35	352	41
14	199	45	242	23	283	28	316	25	338	11	353	8
15	201	10	243	48	284	45	317	19	338	46	353	34
16	202	34	245	13	286	1	318	12	339	20	354	0
17	203	59	246	38	287	16	319	4	339	53	354	26
18	205	34	248	3	288	30	319	55	340	26	354	12
19	206	49	249	28	289	43	320	45	340	59	355	18
20	208	14	250	53	290	56	321	15	341	32	355	44
21	209	39	252	18	292	8	322	24	342	4	356	10
22	211	4	253	42	293	20	323	12	342	36	356	26
23	212	29	255	6	294	3	324	0	343	7	357	2
24	213	54	256	30	295	42	324	47	343	39	357	28
25	215	20	257	51	296	52	325	32	344	10	357	53
26	216	44	259	18	298	1	326	18	344	40	358	19
27	218	10	260	41	299	9	327	3	345	10	358	44
28	219	36	222	4	300	16	327	47	345	40	359	10
29	221	1	263	27	301	23	328	31	346	10	359	35
30	222	27	264	50	302	29	329	14	346	39	360	0

FINIS.

Causa efficiens interna respectu essentiae
externa respectu subiecti.